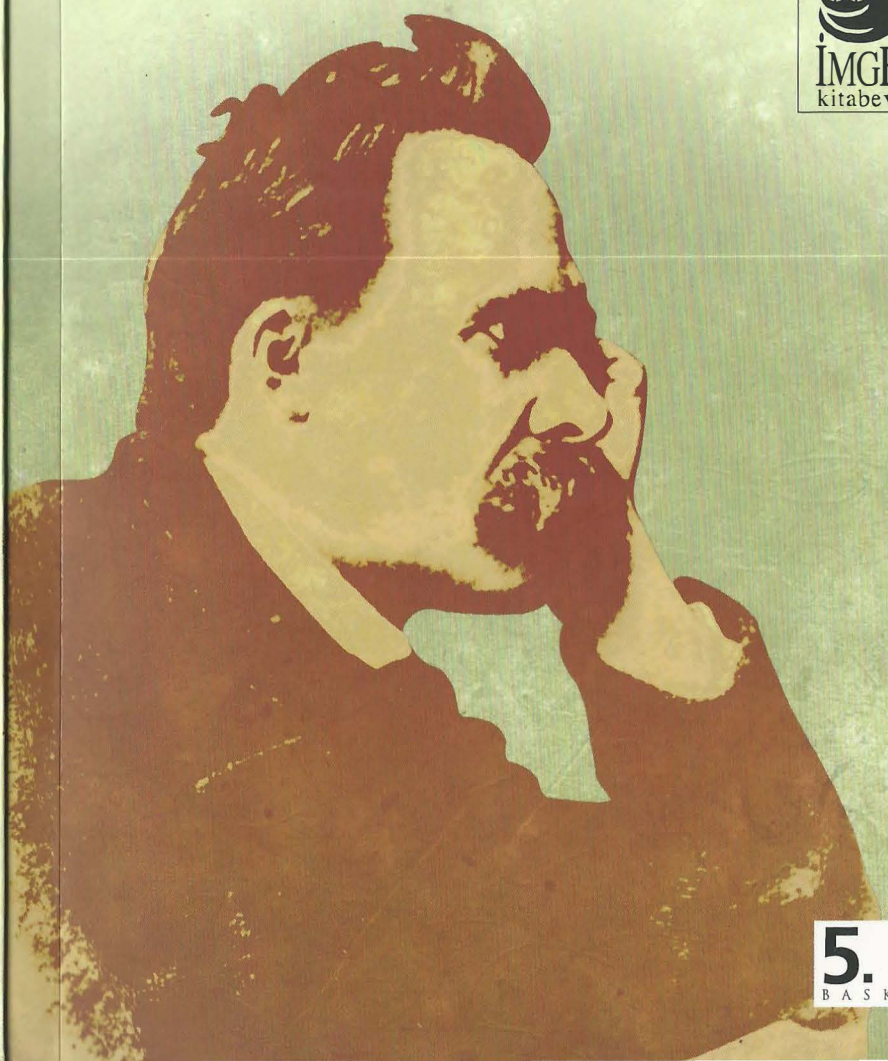
Nietzsche

Tan Kızıllığı

Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler

İMGE kitabevi

5. BASKI

Nietzsche | Tan Kızıllığı Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler

Friedrich Nietzsche, 1844 yılında Röcken'de doğdu. Bonn ve Leipzig'de klasik filoloji öğrenimi gördü. Yirmi dört yaşında Basel Üniversitesi'ne klasik filoloji profesörü olarak atandı. 1870'te hastabakıcı olarak savaşa katıldı. Almanya'nın izlediği emperyalist politikadan endişe ederek, eleştirilerini *Unzeitgemäße Betrachtungen* (Çağa Aykırı Düşünceler) adı altında bir kitapta topladı. Wagner'le arasının açılmasından sonra iç gelişmesinde yeni bir evre başlayan Nietzsche, sanata ve metafiziğe karşı kuşkucu bir tavır aldı. 1878-1880 yılları arasında *Menschliches, Allzumenschiches, ein Buch für freier Geister* (İnsanca, Pek İnsanca, Özgür Tinler İçin Bir Kitap) adlı kitabını yazdı. Bu sıralarda Nietzsche'nin ilk bedensel çöküşü kendini gösterdi, kısa süre sonra emekli oldu. Nietzsche'nin yaşamındaki üçüncü aşama 1882 yılında yazdığı eseri *Also Sprach Zarathustra* (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ile başladı. 1888'de yaratıcılığında yeni bir doruğa çıktı. Wagner'le amansız hesaplaşması olan *Der Fall Wagner* (Wagner Olayı) ile *Nietzsche contra Wagner, Aktenstücke eines Pyschologen*'ı (Nietzsche Wagner'e Karşı, Bir Psikoloğun Notları), Hıristiyanlığa saldıran *Götzendämmerung* (Putların Alacakaranlığı) ile *Antichrist*'i (Deccal) ve özyaşamöyküsü olan *Ecce Homo*'yu yazdı. On iki sene bilinç bulanıklığı içinde yaşadıktan sonra, yıllarca devam eden bütün değerleri değiştirme mücadelesi 1900 yılında son buldu.

Nietzsche'nin Eserleri:

- *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* (Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu)
- *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* (Tarihin Yaşam İçin Yararları ve Zararları Üzerine)
- *Schopenhauer als Erzieher* (Eğitimci Olarak Schopenhauer)
- *Richard Wagner in Bayreuth* (Richard Wagner Bayreuth'ta)
- *Fröhliche Wissenschaft* (Şen Bilim)
- *Jenseits von Gut und Böse, Vorspiel einer Philosophie der Zukunft* (İyinin ve Kötünün Ötesinde, Geleceğin Felsefesine Giriş)
- *Genealogie der Moral* (Ahlakın Soykütüğü)
- *Morgenröthe* (Tan Kızıllığı, İmge Kitabevi Yayınları, 1997, 1998, 2001, 2007, 2014)

Nietzsche

Tan Kızıllığı

Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler

Almanca aslından çevirenler
Hüseyin Salihoğlu ve Ümit Özdağ

5. Baskı

İMGE kitabevi

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 978-975-533-186-7

Orijinal Adı
Morgenröthe

© İmge Kitabevi Yayınları, 1997

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ağustos 1997 • 2. Baskı: 1998
3. Baskı: Ağustos 2001 • 4. Baskı: Mart 2007
5. Baskı: Ankara, Nisan 2014

Editör
Yavuz Alogan

Grafik Tasarım
Aslı Sezer

Dizgi ve Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
İvedik Organize Matbaacılar Sitesi
558. Sok. No: 28 Yenimahalle-Ankara
Tel: (312) 395 25 80-83 • Faks: 395 25 84
www.pelinofset.com.tr
Sertifika No: 16157

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (0312) 419 46 10 - 419 46 11 - 418 19 42
İnternet: imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 11546

MORGENRÖTHE, DAYBREAK, AURORA YA DA TAN KIZILLIĞI ÜZERİNE

Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin bütün eserleri arasında *Tan Kızıllığı*'nın yeri ayrıdır. 1880 yılının Ocak ayından, sonraki yılın Nisan ayına kadar tutulan, birbiriyle bağlantısız gibi görünse de farklı derinliklerde yeni bir ahlâk felsefesinin yapı taşlarını döşeyen bu kısa notların Almanca ilk baskısı (*Morgenröthe*) 1881'de yapıldı ve Nietzsche'nin bütün diğer eserleri gibi, yayınlandığı dönemde ilgi görmedi. Alman okurlar beş yıl içinde sadece iki yüz elli adet *Tan Kızıllığı* satın aldılar. Sonraki yıllarda da kitabın, *İnsanca, Pek İnsanca* ve *Böyle Buyurdu Zerdüşt* gibi ünlü Nietzsche eserlerinin gölgesinde kaldığı söylenebilir. Oysa *Tan Kızıllığı*'nı oluşturan kısa notların, Nietzsche'nin Hıristiyan ahlâkı eleştirisinde, *İnsanca, Pek İnsanca*'nın ötesine geçtiği, yıllar sonra kabul edilecektir.

Nietzsche, düşünce deneyimlerini okura, aforizmalarla; "Umut son kötülüktür, işkenceyi uzatır" gibi kısa özdeyişlerle aktaran bir yazardır ve *Tan Kızıllığı*'nda bu yazın sanatının (aforistik bitiştirme) zirvesindedir.

Kitapta, Nietzsche'nin aldığı klasik eğitimin ve klasik uygarlığa duyduğu hayranlığın izleri görülür. Bu bağlamda, iki özellik öne çıkar. Birincisi, Nietzsche'nin Sofistler'in ve Presokratikler'in gerçeğe/hakikate/doğru olana ilişkin görüşlerini benimsemesidir. Nietzsche'ye göre, bu filozoflar gerçekliğe çıplak gözle bakacak cesarete sahiptiler ve "şeyler"i, örtmeceye ve duygusallığa yer vermeksizin, gerçekte oldukları gibi anlatıyorlardı. İkinci özellik ise, Nietzsche'nin Presokratikler'in "ampirisizm"ini Platon'un "idealizm"ine karşı savunmasıdır. Aslında Nietzsche'ye göre, en genelde bütün felsefe tarihi, gerçek dünyanın sadece "duyular"la algılandığını kabul edenler ile "gerçek" dünyanın

duyumsanabilir olanın ötesinde var olduğunu savunanlar arasında süren tartışmanın tarihidir.

Tan Kızıllığı'nda Nietzsche, Hıristiyan ahlâkına karşı felsefi bir saldırıya girişir ve her biri ayrı bir sorunsal oluşturan ahlâk varsayımlarını hedef alır. Nietzsche'ye göre Hıristiyan ahlâkından süzülen dünya görüşü temelden hatalıdır ve Hıristiyanlığı benimsemiş insanların özellikle kendilerini ve başkalarını dürüstçe değerlendirmelerini engellemektedir. Bu ahlâk, insan davranışını tek bir standarda uydurmaya çalıştığı için, inanan insanlarda psikolojik tahribat yaratmaktadır. Hıristiyan ahlâkı dünyevi hayatı aşağılarken, Nietzsche'nin var olmadığını savunduğu öteki hayatı yüceltir. Nietzsche'ye göre insanlar Tanrı'dan umudu kesip kendilerini ilahi olana değil, dünyevi olana adamalıdırlar. *Tan Kızıllığı* felsefenin dine başkaldırısı olarak da okunabilir.

İmge Kitabevi Yayınları

Nietzsche Kronolojisi:

1844: 15 Ekim'de küçük bir Saksonya köyü olan Röcken'de doğar.
1846: Kızkardeşi Elizabeth doğar.
1848: Erkek kardeşi Joseph doğar.
1849: Lutherci bir papaz olan babası otuz altı yaşında "beyin sulanması"ndan ölür.
1850: Erkek kardeşi ölür ve aile, babanın annesi ve kız kardeşleriyle birlikte yaşamak üzere Naumberg'e taşınır.
1858: Almanya'nın en ünlü klasik öğretim okulu olan Pforta'ya kaydolur.
1864: Grek şair Teogonis üzerine yazdığı tezle Pforta'dan mezun olur ve Bonn Üniversitesi'ne teoloji öğrencisi olarak girer.
1865: Klasik filolog Friedrich Ritschl'in peşinden giderek Leipzig'e taşınır ve orada filoloji öğrenimine başlar; Schopenhauer'ın *İstenç ve Tasarım Olarak Dünya* adlı eserini okur.
1866: Friedrich Lange'ın *Materyalizm Tarihi*'ni okur.
1868: Richard Wagner'le tanışır.

1869: Ritschl'in tavsiyesiyle, doktora tezini tamamlamadan, henüz yirmi dört yaşında Basel'de klasik filoloji profesörlüğüne atanır; Wagner'i sık sık Tribschen'deki evinde ziyaret eder.

1870: Fransa-Prusya savaşına sıhhiye eri olarak katılır; ağır bir hastalığa yakalandığı için bu hizmet sadece iki ay sürer.

1872: *Trajedinin Doğuşu* adlı ilk kitabını yayınlar; Richard Wagner'e ithaf ettiği önsözde, sanatın rolünü "hayatın en yüce görevi ve doğru metafizik etkinlik" olarak tanımlar; ağır eleştirilere uğrar.

1873: *Zamansız Meditasyonlar*'ın ilki olan "David Strauss, İtirafçı ve Yazar"ı yayınlar; filolojik sorunlarla ilgili kitaplara gömülmüşken, Basel Kütüphanesi'nden doğal bilimler üzerine kitaplar almaya başlar.

1874: *Meditasyonlar* kapsamında iki kitap daha yayınlar: "Tarihin Hayat İçin Kullanımları ve Sakıncaları" ve "Eğitimci Olarak Schopenhauer."

1876: Dördüncü *Meditasyon*'u, Wagner'den uzaklaşmaya başladığına dair ince belirtiler taşıyan "Richard Wagner Bayreuth'ta"yı yayınlar.

1878: *İnsanca, Pek İnsanca*'yı yayınlar (Voltaire'in anısına ithaf edilmiştir); yüksek kültürün belirtisi olarak sanata karşı bilimi över ve böylece Wagner'den kesin bir kopuş gerçekleştirir.

1879: Ağır sağlık sorunları nedeniyle Basel Üniversitesi'ndeki görevinden küçük bir emekli maaşıyla ayrılmak zorunda kalır; *İnsanca, Pek İnsanca*'nın ikinci cildinin birinci bölümünü oluşturan "Çeşitli Fikirler ve Düsturlar"ı yayınlar; İsviçre'de ve İtalyan pansiyonlarında yaşamaya başlar.

1880: *İnsanca, Pek İnsanca*'nın ikinci cildinin ikinci bölümünü oluşturan "Gezgin ile Gölgesi"ni yayınlar.

1881: *Tan Kızıllığı* yayınlanır.

1882: Aylık bir dergide, Messina Şiirleri (sekiz şiir) yayınlanır; *Şen Bilim* yayınlanır; Paul Ree ve Lou Salomé'yle ilişkileri bozulur ve derin bir keder duygusuna kapılır.

1883: *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün ilk iki bölümü yayınlanır; kitabın birinci bölümünü yayıncıya ulaştırmak üzere postaya verdikten sonra Wagner'in ölümünü haber alır.

1884: *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün üçüncü bölümü yayınlanır.

1885: *Zerdüşt*'ün dördüncü bölümü sadece özel dağıtım için yayınlanır.

1886: *İyinin ve Kötünün Ötesinde* yayınlanır; *Trajedinin Doğuşu, İnsanca, Pek İnsanca*'nın birinci ve ikinci ciltleri ile *Tan Kızıllığı*'nın yeni baskılarına önsözler yazar.

1887: Yeni bir önsöz, bir beşinci bölüm ve şiirlerden oluşan bir ekle *Şen Bilim*'in genişletilmiş baskısını yayınlar; koro ve orkestra için müzikal bir eser olan *Hayata İlâhi*'yi ve *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*'yi yayınlar.

1888: *Wagner Vakası*'nı yayınlar; şiirlerden oluşan, *Dionysian Dithyrambs* başlıklı bir derleme; *İdollerin Alacakaranlığı*, *Deccal*, *İşte İnsan* (*Ecce Homo*) ve *Nietzsche Wagner'e Karşı* başlıklı dört kısa kitap yayınlar.

1889: 3 Ocak'ta Turin'de fiziksel ve zihinsel bir çöküntü yaşar; anlaşılması zor notlar yazarsa da ruh sağlığına bir daha kavuşamaz ve bir süre akıl hastanesinde kalır; daha sonra annesi ve telif haklarını devralan kız kardeşiyle yaşar.

1900: 25 Ağustos günü Weimar'da ölür.

İçindekiler

Önsöz 11
Birinci Kitap 19
İkinci Kitap 83
Üçüncü Kitap 131
Dördüncü Kitap 177
Beşinci Kitap 239

"Henüz belirmemiş olan
birçok tan kızıllığı vardır."
Rigveda

Önsöz

1.

Bu kitapta bir "yeraltı çalışanını" bulacaksınız; burgulayan, kazan, toprağın altını oyan bir kimseyi. Onu ancak böyle bir dip çalışmasını görecek gözleriniz varsa görebilirsiniz: Işığın ve havanın her uzun süreli eksikliğiyle birlikte ortaya çıkan sıkıntı, kendini aşırı derecede göstermeden ne denli yavaş, ihtiyatlı ve yumuşak bir inatçılıkla ilerliyor o. Bu karanlık işinden kendisinin memnun olduğunu söyleyebilirsiniz. Ona bir inan yol gösteriyor, bir teselli ödüllendiriyor gibi gözükmüyor mu? Belki de kendi uzun karanlığının, anlaşılmazlığının, gizliliğinin, gizemliliğinin olmasını istiyor. Çünkü kendisinin neye sahip olacağını da biliyor: kendi sabahına, kendi kurtuluşuna, kendi *tan kızılına?*... O mutlaka geri dönecek. Ona aşağıda ne yaptığını sormayın. Görünürdeki bu Trophonios ve yeraltılı yeniden "insan olunca" size onu kendisi söyleyecek. Onun gibi bu kadar uzun süreyle köstebek olunca insan, yalnız olunca, susma alışkanlığını tümden yitiriyor...

2.

Sabırlı dostlarım, size, kolaylıkla bir anma konuşması, bir ölüm töreni nutku olabilecek bu gecikmiş önsözde aşağıda ne yapmak istediğimi gerçekten anlatmak istiyorum. Çünkü ben geri geldim – paçayı kurtardım. Sizi de aynı tehlikeli girişime zorlayacağımı sanmayın! Ya da sadece aynı yalnızlığa! Çünkü kim kendine bu tür yolları seçerse hiç kimseyle karşılaşmaz. Bunu da "kendi yolları" ortaya çıkarıyor. Bu konuda kimse ona yardım elini uzatmıyor. Tehlike, kaza, kötülük ve fırtına gibi karşılaştığı her tehlikeyle tek başına başa çıkmak zorundadır. İşte onun *kendisi için* seçtiği yolu var - ve bu "kendisi için"e ilişkin acı, zaman zaman duyduğu bıkkınlık ne kadar da anlamsız: Örneğin bizzat kendi arkadaşları onun nerede olduğunu, nereye gittiğini tahmin edemeyip, arada sırada kendi kendilerine: "Aslında o nasıl gidiyor? hâlâ bir yolu - var mı?" diye soruyorlarsa bunu bilmenin ne yararı var? – Vaktiyle herkesin yapamayacağı şeyleri yapardım. Derinlere inip, toprağın altını deliyordum, eski bir *güveni*, biz filozofların birkaç bin yıldan beri en sağlam temel üzerine inşa eder gibi üzerine kurmaya özen gösterdiğimiz güveni araştırıp, ortaya çıkarmaya başlamıştım, - şimdiye dek kurulan her bina çökmüş olmasına karşın, tekrar tekrar üzerine gidiyordum: *Ahlaka olan güvenimizi* sarsmaya başlamıştım. Ama beni anlamıyorsunuz?

3.

Bugüne değin iyi ve kötü üzerine en berbat düşünceler ortaya konuldu. Bu, her zaman çok tehlikeli bir şey oldu. Vicdan, iyi bir şöhret, cehennem; duruma göre polisin bizzat kendisi önyargısızlığa izin vermiyordu ve vermiyor. İşte günümüz ahlakı üzerine, her otorite karşısında alınan tavırda olduğu gibi düşünmemek, pek de konuşmamak *gerekiyor*. Burada - *itaat* edilir! Dünya var olduğundan bu yana, hiçbir otorite kendisinin eleştiri konusu yapılmasına

istekli görünmemiştir. Ve hem de ahlakı eleştirmek, ahlakı bir sorun, sorunlu bir şey olarak ele almak. Nasıl olur? Bu ahlak dışı değil miydi - şimdi değil *mi?*– Ama ahlak, eleştiren elleri ve işkence aletlerini kendisinden uzak tutmak için sadece her türlü korku aracına hükmetmekle kalmaz. Onun güvencesi, kullanmasını çok iyi bildiği bir tür göz boyama sanatında yatar, - nasıl "coşturulacağını" bilir. Sık sık, tek bir bakışla eleştiren iradeyi felç etmeyi, hatta kendi tarafına çekmeyi başarır. Onun kendine karşı tavır almasını başardığı durumlar da var: Bunun sonucunda irade, tıpkı bir akrep gibi kendini sokar. Ahlak, ta başlangıçtan beri ikna etme sanatındaki bütün şeytanlıkları bilir. Bugün bile onun yardımına başvurmayan hiçbir konuşmacı yoktur. (Örneğin anarşistlerimizin konuşmalarını dinliyoruz: İkna edebilmek için nasıl da ahlaksal konuşuyorlar! En sonunda kendilerini ziyadesiyle "iyi ve adil" kimseler olarak tanıtıyorlar.) Ahlak, ta başından beri, dünya üzerinde insanlar konuşup, ikna ede geldikleri süre içinde, baştan çıkarmanın en büyük ustası olduğunu kanıtladı - ve gerçek *filozofların circe*'si[1] olarak biz filozofları ilgilendiren şey. Platon'dan başlayarak bütün felsefi yapı ustaları Avrupa'da neden boşuna inşa ettiler? Kendilerinin dürüst ve ciddi bir şekilde aere perennius[2] olarak değerlendirdikleri her şey yıkılma tehdidi altında değil mi ya da çoktan beri yıkıntıların altında yatmıyor mu? Ah, bugün hâlâ bu soruya verilmek için hazır tutulan cevap ne kadar da yanlış, "çünkü bütün bunların içinde önkoşul ihmal edilmişti, temelin sınanması, aklın bütününün bir eleştirisi" - Kant'ın biz modern filozofları gerçekten pek sağlam olmayan ve biraz da yanıltıcı bir zemin üzerine çeken o talihsiz cevabı! (– Ve tamamlayıcı bir soru olarak sorulursa bir aracın kendi isabetliliğini ve elverişliliğini eleştirmesini istemek biraz ga-

[1] *Circe:* Yunan mitolojisine göre erkekleri baştan çıkaran kadın (ç.n.).
[2] Met. Lat., bronzdan daha kalıcı (e.n.).

rip olmuyor mu? Aklın kendi değerini, kendi gücünü, kendi sınırlarını "bilmesini" istemek, hatta bu biraz da saçma değil mi? -) Doğru cevap, tercihen bütün filozofların, ahlakın baştan çıkarmasının etkisiyle kurdukları biçiminde olurdu, Kant da dâhil, anlaşılan onların niyetleri, kesinliği, "gerçeği", ama esasen "*majestesel ahlaksal yapıyı*" hedef alır, eğer bir kez daha Kant'ın masum diliyle ifade edelim dersek; kendisi onu "majestesel ahlaksal yapıya düz ve sağlam bir zemin" hazırlamak için kendine ait "pek o kadar da parlak olmayan, ama yine de yararlı" bir görev ve iş olarak nitelendirir (*Saf Aklın Eleştirisi* II, s. 257). Ah, bununla başarılı olamadı, tam tersi oldu! - Bugün bunu söylememiz gerekiyor. Kant bu coşkulu amacıyla diğer çağlardan daha coşkulu sayılabilecek çağının en uygun çocuğuydu. Bereket versin ki o çağın değerli yanlarıyla da ilişkisi olmuştur (Örneğin kendi bilgi kuramına aldığı iyi bir duyumculuk parçasıyla). Onu da bir ahlak tarantulası olan Rousseau sokmuştu, onun ruhunun derinliklerinde de ahlaksal fanatizm düşüncesi yatıyordu; infazcısı ise kendisini bir başka genç Rousseau olarak hisseden ve açıklayan kişi, yani Robespierre'di, "de fonder sur la terre l'empire de la sagesse, de la justice et de la vertu"[3] (7 Haziran 1794 tarihli konuşma). Öte yandan o, kalbinde böylesine bir Fransız fanatizmi olduğu halde, daha bir Fransız özelliği taşımadan, daha derin ve daha esaslı olmadan Kant'ın yaptığından daha Alman gibi yapılamazdı - tabii "Alman" sözcüğünün bugün bu anlamda kullanılmasına izin veriliyorsa. *Kendi* "ahlak diyarına" yer temin etmek için kendini, ispatlanamaz bir dünya, mantıksal bir "öbür dünya" kurmak zorunda hissetti, - işte bunun için kendi saf aklının eleştirisine ihtiyacı vardı! Başka şekilde ifade edersek: Eğer bir şey onun için her şeyden daha önemli olmasaydı *buna ihtiyacı olmazdı*, "ahlak diyarını" akıl için saldırılamaz, daha

[3] Bilgeliğin adaletin ve erdemin krallığını yeryüzünde kurmak (e.n.).

da iyisi dokunulamaz yapmak için, - nesnelerin ahlaksal düzenine akıl yoluyla müdahale edilebileceğini çok güçlü bir şekilde duyumsadı! Çünkü doğa ve tarih karşısında, doğa ve tarihin temelden *ahlaksızlığı* karşısında Kant, eskiden beri her iyi Alman gibi, kötümserdi; ahlaka inanıyordu, ama doğa ve tarih tarafından ispatlandığı için değil, aksine, buna rağmen, ona doğa ve tarih vasıtasıyla hep karşı çıkıldığı için inanıyordu. İnsan bu "buna rağmen ki"yi anlamak için Luther'deki benzer bir şeyi hatırlayabilir, bir kez bütün Lutherci gözü peklikle bunu arkadaşlarına hararetle tavsiye eden öbür büyük kötümserdeki benzer şeyi: "Eğer insan bu kadar kızgınlık gösteren ve kötülük yapan tanrının ne kadar merhametli ve adaletli olduğunu akılla kavrayabilseydi *inanca* gereksinimi olur muydu?" O zamandan beri hiçbir şey Alman ruhu üzerinde bu kadar etki yapmadı; hiçbir şey onu bu tehlikeli çıkarımlardan daha çok "baştan çıkarmaya çalışmamıştır" ki, bu her gerçek Roman[4] için tine karşı işlenmiş bir günah demektir: credo *quia* absurdum est[5]: Bununla Alman mantığı Hıristiyan dogma tarihinde ilk kez ortaya çıkar. Ama hâlâ bugün bile, bin yıl sonra, bugünün Almanları olarak bizler, her bakımdan sonraki Almanlar – Hegel'in zamanında, Alman tininin Avrupa'ya galip gelmesini temin eden ünlü gerçek diyalektik temel cümlesinin arkasında bulunan hakikatin, birazının, hakikat *olasılığının* birazının kokusunu alırız - "Çelişki dünyayı hareket ettirir; her şey kendisiyle çelişmektedir" -: İşte biz, mantık konusunda bile kötümseriz.

4.

Ama kuşkuyla ilgili cesaretimizin nüfuz edebileceği en temel ve en esaslı olanlar *mantıksal* değer yargıları değildir:

---

[4] Latin milletlerinden olan kimse (ç.n.).

[5] *credo **quia** absurdum est*: Mantıksız olduğu için inanıyorum (Tanrısal vahyin belirli bir anlayışının nitelenmesi) (ç.n.).

Bu yargılara akla güvenerek varılıyor ve geçerliliklerini de akla güvenerek kazanıyorlarsa o zaman güven, *ahlaksal* bir fenomendir... Alman kötümserliği acaba artık son adımını atacak mı dersiniz? Belki o bir kez daha, verimli bir şekilde credo'sunu ve absurdum'unu yan yana koymak durumunda kalacak? Ve eğer *bu* kitap ahlak konusunda, ahlaka güven konusunda kötümser ise - aslında bu özelliğiyle bir Alman kitabı olması gerekmez mi? Çünkü gerçekten bir çelişkiyi ortaya koyuyor ve bundan korkmuyor: Bu kitapta ahlaka güvenden vazgeçiliyor - peki neden? *Ahlaklılık yüzünden!* Ya da onun içinde - *bizim* içimizde - olan biteni nasıl adlandıralım? Çünkü gönlümüz daha mütevazı kelimeleri tercih eder. Ancak, bize de hâlâ "yapacaksın" dendiği ve bizim de hâlâ üzerimizde bulunan katı bir yasaya boyun eğdiğimiz şüphe götürmez - ve bu ise kendisini hâlâ duyurmakta olan onunla *yaşamaya* alıştığımız son ahlak; ister burada olsun ister herhangi bir yerde; biz de hâlâ *vicdan sahibi insanlarız*. Gerçekte biz, bizim için eski ve çürük olan bir şeye, herhangi bir "inanılmaza", buna ister tanrı densin ister erdem ister hakikat ister hakkaniyet ister insanları sevmek, dönmek istemiyoruz; eski ideallere uzanan yalan köprüleri kurulmasına izin vermiyoruz; bize aktarılmak ve karıştırılmak istenen her şeyin can düşmanıyız; bugünkü tarzda her çeşit inanca ve Hıristiyanlığa düşmanız; nerede ise tüm romantizme ve yurtseverliğe düşmanız; artık inanmadığımız halde bizi ibadet etmek için ikna etmeye çalışan artist zevklerine, artist vicdansızlığına da düşmanız - çünkü biz artistiz – kısaca, "yukarıya çeken" ve böylelikle de ebediyen "aşağıya indiren" bütün Avrupa feminizmine (eğer kulağa daha iyi geliyorsa idealizmine) düşmanız: – Sadece *bu* vicdanın insanları olarak kendimizi binlerce yıllık Alman dürüstlüğü ve sofuluğu ile akraba hissediyoruz, her ne kadar onların en tartışmalı ve son evlatları isek de, biz töretanımazlar, bugünün tanrısızları, hatta bir anlamda onların mirasçıları olarak, en içsel istem-

lerinin, kötümser bir istemin icracısıyız. Dediğim gibi, kendisini yalanlamaktan korkmayan, çünkü *zevkle* yalanlayan bir istemin icracısıyız! Bizde, bir formül istediğinizi varsayarsak, - *ahlakın kendi kendini ortadan kaldırması* gerçekleşir. - -

5.

– Ama son bir şey daha: Hangi amaçla ne olduğumuzu ne istediğimizi ne istemediğimizi böyle yüksek sesle ve gayretkeşlikle söylemek zorunda kalıyorduk ki? Onu daha soğuk, daha uzak, daha akıllı, daha yüksek görelim, o zaman gizlice aramızda konuştuğumuz gibi onu bütün dünya duymasın, bütün dünya *bizi* duymasın, deriz! Her şeyden önce bunu *yavaşça* söyleriz... Bu önsöz geç kaldı, ama çok geç de sayılmaz, aslında beş altı yıldan ne çıkar ki? Böyle bir kitap, böyle bir sorun aceleye getirilmez; bunun da ötesinde, ikimiz de lento'nun arkadaşıyız, hem ben, hem de kitabım. Boşuna filolog olmadım, belki de hâlâ öyleyimdir, yavaş okumayı öğreten demektir bu: – sonunda yavaş yazmaya da başladım. Şimdi artık bu bende sadece alışkanlık haline gelmiş değil, bundan zevk de alıyorum - acaba kötü bir zevk mi? - "Acelesi olan" her tür insanı şüpheye düşürmemek için daha fazla yazmamalı. Filoloji esasen saygıdeğer bir sanattır, kendisini bu sanata adayanlardan başlıca bir şey ister: yol vermek, kendine zaman tanımak, sessiz ve yavaş olmak -, *kelimenin* bir kuyumcusu ve uzmanı olarak, tümüyle ince, titizlikle yapılan işi bitirmek zorundadır ve eğer onu lento'ya ulaştıramamışsa hiçbir şeye erişememiş demektir. Özellikle bu sebeple filoloji bugün, her zaman olduğundan daha gereklidir. İşte bu sayede bizi şiddetle kendine çekiyor ve büyülüyor; bir "iş" çağının ortasında şunu söylemek istiyor: Her şeyin "işini hemen bitirmek" isteyen telaş, gereksiz ve terletici acelecilik, eski ve yeni kitabın da canına okumak ister: – Kendisi hiçbir şeyi öyle kolay bitiremiyor, *iyi* okumayı öğretiyor, yani yavaş,

derin, ihtiyatlı, özenli, art niyetle, açık bırakılmış kapılarla, narin parmaklarla ve gözlerle okumayı... Sabırlı dostlarım, bu kitap kendisi için yetkin okurlar ve filologlar diliyor: Beni iyi okumayı *öğrenin!*

Cenova yakınında *Ruta,* 1886 yılı sonbaharı

Birinci Kitap

1.

Tamamlayıcı Akılcılık. – Uzun yaşayan her şey yavaş yavaş akılla öylesine doldurulur ki, bu sayede akılsızlıktan gelen kökeni ihtimal dışı kalır. Bir oluşumun hemen hemen her doğru tarihi duygularımızda çelişkili ve bağışlanmaz bir etki bırakmıyor mu? İyi tarihçi de esasen sürekli *karşı çıkmaz mı*?

2.

Bilgelerin Önyargısı. – Bütün çağlarda insanların neyin iyi neyin kötü neyin övgüye değer ve neyin yergiye layık olduğunu *bildiklerine* inandıkları konusunda bilgeler doğru bir yargıda bulunmuşlardır. Ama biz *şimdi* geçmişte herhangi bir zamandakinden *daha iyi biliyoruz*, görüşü, bilgelerin bir önyargısıdır.

3.

Her Şeyin Bir Zamanı Var. – İnsan her şeye bir cinsiyet atfettiği zaman, oynadığını değil, derin bir anlayış kazandığını düşünüyordu. Korkunç boyutlardaki bu yanılgısını

çok geç itiraf etti ve belki de hâlâ bütünüyle itiraf etmedi. Keza insan var olan her şeyi ahlakla ilişkilendirdi ve dünyanın omuzlarına *etik bir anlam* yükledi. Bunun, günün birinde, bugün güneşin erkek mi yoksa dişi mi olduğu konusundaki düşünceden daha fazla bir değeri olmayacak.

4.

Alanların Düşlenen Uyumsuzluğuna Karşı. – Pek çok *yanlış* ihtişamı yeryüzünden bir kez daha kaldırmamız gerekiyor, çünkü bu bizden hak talep eden her şeye karşı haksızlıktır! Bizi buna dünyayı olduğundan daha uyumsuz görmeme isteği mecbur ediyor!

5.

Müteşekkir Olun! – İnsanlık günümüze gelene dek büyük bir başarı elde etti: Artık vahşi hayvanlardan, barbarlardan, tanrılardan ve düşlerimizden sürekli olarak korkmamıza gerek kalmamıştır.

6.

Hokkabaz ve Karşıtı. – Bilimdeki hayret uyandırıcı şey, hokkabazın sanatındaki hayret uyandırıcı şeyin karşıtı konumundadır. Çünkü hokkabaz, gerçekte eylem olarak çok karmaşık olan bir nedenselliği çok basit bir nedensellik olarak görmemizi sağlar. Buna karşın bilim, bizi basit nedenselliklere olan inancımızdan vazgeçirmeye zorlar. Hem de bunu her şeyin tam kavranabilir gözüktüğü yerde ve bizim görünüşün soytarısı olduğumuz durumda yapar. Ve "en basit" şeyler çok *karmaşıktır* - doğrusu bu konuda yeterince şaşırmamak insanın elinde değil!

7.

Mekân Duygusunun Başka Bir Şekilde Öğrenilmesi. – İnsanın mutlu olmasına gerçek şeyler mi, yoksa kurmaca şeyler mi daha çok katkıda bulundu? Kesin olan şu ki, en

büyük mutluluk ile en derin mutsuzluk arasındaki *alanın genişliği* ancak hayal edilen şeylerle oluşturulmuştur. Hal böyle olunca *bu* tür mekân duygusu, bilimin etkisiyle sürekli küçüldü: Bilimden öğrendiğimiz ve öğretmeye de devam ettiğimiz üzere, dünyayı küçük olarak, hatta güneş sistemini bir nokta olarak duyumsuyoruz.

8.

Transfiguration[1]. – Çaresizce çile çekenler, karmaşık rüyalar görenler, doğaüstü şeylere tutkun olanlar, – bunlar Rafael'in insanoğlunu ayırdığı *üç derecedir*. Artık dünyaya böyle bakmıyoruz - ve şimdi olsa Rafael de o zamanki gibi *bakamazdı*: Yeni bir transfigürasyonu gözleriyle görürdü.

9.

Geleneğin Ahlaklılığı Kavramı. – İnsanoğlunun binlerce yıllık yaşam tarzı ile karşılaştırıldığında, bugünün insanları olarak biz, çok ahlaksız bir zamanda yaşıyoruz: Ahlakın gücü şaşılacak ölçüde zayıfladı ve ahlaklılık duygusu öylesine nazikleştirildi ve öylesine yükseltildi ki, onu neredeyse uçup gitmiş sayabiliriz. Bundan dolayı dünyaya geç gelen bizler için ahlak oluşumunun temel bilgilerini anlamak zor oluyor. Buna rağmen onları bulursak, dilimize yapışıp kalıyor ve dışarı çıkmak istemiyor: Çünkü kulağa kaba tınlama veriyor! Ya da çünkü ahlaklılığa iftira eder gibi görünüyor! Örneğin şu *temel ilkede* olduğu gibi: Ahlaklılık törelere itaat etmekten başka bir şey değildir (özellikle *artık değildir*), töreler ne tür olurlarsa olsunlar bu ilke değişmez; bununla birlikte töreler *geleneksel tarzda* davranmak ve değerlendirmelerde bulunmaktır. Geleneğin emretmediği şeylerde ahlak yoktur ve gelenek yaşamı ne denli az belirlerse, ahlaklılık çemberi de o denli daralır. Özgür in-

[1] *Transfiguration:* Peygamber İsa'nın tebdil-i suret etmesi. Şekil değiştirme (ç.n.).

san ahlaksızdır, çünkü o her bakımdan geleneğe değil, kendisine bağlı olmak *ister*. "Kötü", insanoğlunun ilk zamanlarındaki bütün durumlarında "bireysel", "bağımsız", "keyfi", "alışılmamış", "öngörülmemiş", "hesaplanamaz" anlamlarına gelir. Hep bu tür durumların ölçütleriyle ölçülür: Gelenek emrettiği için *değil*, başka güdülerle eylemde bulunulur (örneğin kişisel çıkardan dolayı), hatta geleneğin vaktiyle oluşturduğu güdülerden dolayı da yapılır; o zaman buna ahlaksızlık denir ve yapan kişi tarafından da öyle anlaşılır: Çünkü geleneğe boyun eğildiği için yapılmamıştır. Gelenek nedir? Bize *yararlı* olan şeyleri emrettiğinden dolayı değil, bize *emrettiğinden* dolayı itaat ettiğimiz yüksek bir otoritedir. – Gelenek duygusuyla korku duygusu birbirinden nerede ayrılır? O emredici yüksek bir akıldan, kavranılamayan, somut olmayan bir güçten, kişiselden daha fazla bir şey olandan korkmadır, - bu korkuda *batıl inanç* var. – Başlangıçta sağlıkla ilgili bütün eğitim ve bakım, evlilik, ziraat, savaş, konuşma ve susma, insanların birbirleriyle ve tanrılarla olan ilişkilerinin hepsi ahlak alanına giriyordu. Ahlak, insanın *kendisini* birey olarak düşünmeden, kurallara uymasını istiyordu. Başlangıçta her şey gelenekti ve onu aşmak isteyen kimse ya kanun koyucu ya büyücü ya da bir çeşit yarı-tanrı olmak zorundaydı: Yani örf ve *adetler koymak* zorundaydı, - korkunç, hayatı tehlikeye yaratan bir şey! – En ahlaklı olan kim? *Önce* yasaya en çok boyun eğen kimse: Yani bilincini sağa sola ve her küçük zaman dilimine taşıyarak hep yasaya uyacak işlere katlanan Brahman gibi biri. *Sonra* ona en zor durumlarda bile boyun eğen kimse. En ahlaklı olan kimse, kendini töreye en çok *feda* eden kimsedir. Peki, en büyük özveri hangisidir? Bu sorunun yanıtlanmasından sonra birbirinden farklı çok sayıda ahlaklılık kavramları ortaya çıkmaktadır; ama hâlâ en önemli fark, ahlaklılığı *en zor boyun eğişten* en *çok boyun eğmeyi* ayıran fark olmaya devam ediyor. Geleneğe en zor boyun eğmeyi ahlaklılığın bir

belirtisi olarak isteyen ahlak güdüsü sizi yanıltmasın! Bireyin kendini aşması, bireye sağlayacağı yararlı sonuçlardan dolayı *değil*, bireysel olan bütün karşı zevklere ve çıkarlara rağmen ahlak, gelenek egemen görünsün diye talep edilir: Birey kendini feda etmelidir - geleneğe bağlı ahlaklılık bunu icap ettirir. Öte yandan, *Sokrates'in* ayak izlerinden giden ahlakçılar gibi ahlakçılar, kendine hâkim olmayı ve yetingenliği *bireyin* kendi *yararı* için, mutluluğu için çok kişisel anahtar olarak tavsiye ederler ki bunlar bir *istisna oluşturur* - ve eğer bu bize başka türlü görünürse sebebi, onların etkisi altında yetiştirilmiş olmamızdır: Onların hepsi, töre ahlaklılığının bütün temsilcileri hiç de tavsiye etmedikleri halde, yeni bir yolda yürüyorlar, - ahlaksız olarak kendilerini cemaatten ayırıyorlar ve bunlar kötünün de kötüsüdürler. Aynı şekilde, erdemli bir Romalıya "her şeyden önce *kendisi* için ikbal peşinde olan" her *Hıristiyan*, kötü olarak görünürdü. Bir cemaatin ve dolayısıyla töresel ahlaklılığın bulunduğu her yerde, törenin çiğnenmesi halinde ceza verme görevinin her şeyden önce cemaate ait olduğu düşüncesi egemendir: İfadesi ve sınırı çok zor kavranan ve batıl inanç korkusuyla araştırılmış doğaüstü bir cezadır bu. Cemaat bireyi işlediği fiilin sonucunda insanlara ya da cemaate verdiği zararı tekrar düzeltmesi için zorlayabilir; işlediği fiilin sözde etkisi olarak cemaatin üzerinde tanrısal öfke bulutlarının ve hiddet fırtınalarının toplanmasına sebep olduğu için kişiden bir çeşit intikam da alabilir - ama kişinin suçunu her şeyden önce *kendi* suçuymuş gibi görür ve onun cezasını *kendi* cezasıymış gibi duyumsar. "Eğer bu tür fiiller mümkün olmaya başladıysa töreler gevşedi diye herkesin ruhunda feryatlar başlar." Her bireysel eylem, her bireysel düşünce şekli dehşet uyandırır; tam olarak da, en nadir en seçkin en köklü ruhların tarihin akışı içinde hep kötü ve tehlikeli olarak algılanmış olmaktan dolayı ne tür acılara katlandıklarını tahmin etmek mümkün değildir, hatta bunlar *kendi*

kendilerini böyle algılıyorlardı. Töresel ahlaklılığın egemenliği altında her türlü özgünlük vicdansızlaştı; bu ana kadar en iyi kimselerin ufku, olması gerektiğinden daha da çok karardı.

10.

Ahlaklılığın Anlamı ile Nedenselliğin Anlamı Arasındaki Karşı Hareket – Nedenselliğin anlamı arttığı ölçüde ahlaklılığın alanının kapsamı daralır: Çünkü insan gerekli etkileri kavrayıp, bütün rastlantılardan ve buna ilişkin sonra olacaklardan ayırarak (post hoc) düşünmeyi öğrenince, şimdiye değin törelerin temeli olarak kabul edilen birçok *fantastik nedenselliği* tahrip eder – gerçek dünya fantastik dünyadan çok daha küçüktür – ve her defasında dünyadan bir parça korkaklıkla zorlama ve yine her seferinde bir parça da törenin otoritesine duyulan saygı kaybolur: Ahlaklılık büyük ölçüde kaybetti. Buna karşın onu artırmak isteyen kimse, başarıların *kontrol edilebilmesi* için korumayı bilmek zorundadır.

11.

Halk Ahlakı ile Halk Hekimliği. – Bir cemaatte geçerli olan ahlak üzerinde herkes kesintisiz olarak çalışır. Çoğu insan iddia edilen *neden sonuç ilişkisi,* suç ile ceza ilişkisiyle ilgili olarak örnek üzerine örnek verip, bunu uygun sebeplere bağlamış olarak onaylayıp inancını kuvvetlendirir. Kimileri eylemler ve sonuçlar üzerine yeni gözlemlerde bulunarak bunlardan sonuçlar ve yasalar çıkarır. Çok az sayıda kişi arada sırada itiraz ederek bu noktalarında inancı zayıflatır. Ama hepsi faaliyetlerinin bütünüyle kaba ve *bilimsellikten uzak* tarzıyla birbirine benzer; ister örnekler, gözlemler ya da itirazlar olsun, ister bir yasanın kanıtı, güçlendirilmesi, ifadesi, çürütülmesi olsun; bütün halk hekimliğinin malzemesinde ve biçiminde olduğu gibi değersiz malzeme ve değersiz biçimdir. Halk hekimliği ve halk

ahlakı bir bütündür ve hâlâ hep yapılmakta olduğu gibi artık öyle birbirinden ayrı değerlendirilmeleri yanlış olur: Her ikisi de *en tehlikeli* sözde bilimdir.

12.

İlave Olarak Sonuç. – Eskiden bir eylemin başarısının bir sonuç olduğuna değil, bir ilave olduğuna inanılırdı - yani tanrının yaptığı bir ilave. Bundan daha büyük bir şaşkınlık düşünülebilir mi? İnsan eylem ve başarı için özellikle çok değişik yollarla ve uygulamalarla çaba sarf etmek zorundaydı!

13.

İnsan Irkının Yeni Eğitimine Doğru – Siz yardımsever ve iyi niyetli insanlar, bütün dünyayı istila etmiş olan ceza kavramının uzaklaştırılmasına yardım edin! Ondan daha kötü bir yabani ot yok. Sadece eylem tarzlarımızın sonuçlarına aşılanmadı - ve neden ve etkiyi, neden ve ceza olarak anlamak ne kadar da dehşet verici ve mantığa ters bir durum! Ama daha ileri gidildi ve olayın tamamen saf rastlantısal karakteri, ceza kavramının bu alçakça yorumlama sanatıyla, masumiyetinden edildi. Evet, delilik o denli ileri götürüldü ki, yaşamın bizzat kendisi ceza olarak duyumsanır oldu. Durum, insan ırkının eğitimini bugüne kadar sanki gardiyanlar ile cellâtlar yönetmiş gibi görünüyor!

14.

Ahlaklılık Tarihinde Çılgınlığın Anlamı. – Eğer insanoğlunun kurduğu cemaatler, bizim zaman hesabımızla binlerce yıl ötesinden ve bütünüyle bugüne değin "töresel ahlaklılığının" ağır baskısına rağmen yaşadılarsa (biz küçük bir istisnalar dünyasında ve aynı zamanda kötülük bölgesinde yaşıyoruz) - eğer, diyorum, buna rağmen yeni ve genel çizgiden sapan düşünceler, değer yargıları ve tepiler tekrar tekrar patlak vermişse bu, dehşet verici bir rehberliğin yö-

netiminde olmuştur: Hemen hemen her yerde yeni düşüncelere yol açan, saygı duyulan bir geleneğin ya da batıl inancın büyüsünü bozan bir çılgınlık var. Bunun neden bir çılgınlık olması gerektiğini kavrıyor musunuz? Sesinde ve jestlerinde havanın ve denizin şeytani mizacındaki gibi öyle korkunç ve ne yapmak istediği kestirilemeyen bir şey ve bundan ötürü benzer korkuya ve gözleme değer oluşunu kavrıyor musunuz? Açık seçik olarak tümüyle istem dışılığın belirtisini taşıyan, tanrısallığın maskesinin ve ağız borusunun çılgınlığını karakterize eden saralının kasılması ve köpükleri gibi görünen bir şey olduğunu kavrıyor musunuz? Yeni bir düşünce sahibine artık vicdan azabı değil, onun kendisine karşı hürmet ve dehşet veren ve onu düşüncesinin peygamberi ve şehidi olmaya zorlayan bir şey olduğunu kavrıyor musunuz? Bugün bize hâlâ durmadan, dehaya bir tuz tanesi yerine bir kuruntu otu tanesi eşlik eder, diye öğretilirken; eski insanlar daha çok nerede çılgınlık varsa orada bir deha tanesi ve bilgelik olduğunu düşünürlerdi - insanların kendi kendilerine "tanrısal" bir şey diye fısıldadıkları gibi. Ya da daha çok: Yeterince yüksek sesle ifade edilirdi. Platon, bütün eski insanlığıyla, "Malların en büyükleri çılgınlık sayesinde Yunanistan'a geldi," demişti. Bir adım daha atalım: Dayanılmaz bir şekilde herhangi bir ahlaklılığın boyunduruğunu kırıp yeni yasalar koymak isteyen üstün insanlara, *eğer gerçekten çılgın değillerdiyse*, kendilerini çılgın yapmaktan ya da çılgınmış gibi göstermekten başka çare kalmıyordu, yani, sadece dini ve siyasi yönetmelik alanında değil, bütün alanlardaki yenilikçiler için geçerlidir. Hatta şiir veznini yenileştiren kimsenin de kendine çılgınlık onayı alması gerekiyordu. (Çok hoşgörülü zamanlara kadar şairlerin elinde bundan belli bir çılgınlık geleneği kaldı: Örneğin Solon, Atinalıları Salamin'i tekrar fethetmeleri için kışkırttığı zaman bu geleneğe gönderme yaptı.) – "İnsan çılgın değilse ve öyle görünmeye cesaret edemiyorsa, kendini nasıl çılgın yapar?"

Eski uygarlığın hemen hemen bütün önemli insanları bu korkunç düşünceyle meşgul oldular. Suçsuzluk, hatta böyle bir düşüncenin ve planın kutsallığı duygusunun yanında hile ve diyetetik işaretlerin gizli öğretisi de bu zemin üzerinde kök salıp serpilmeye devam etti; Kızılderililerde büyücü, Ortaçağ Hıristiyanlarında aziz, Grönlandlılarda Angekok, Brezilyalılarda Paye olmak için hazırlanan reçeteler temelde birbirinden farklı değildir: anlamsız şekilde oruç tutmak, cinsel ilişkiden hep uzak durmak, çöle gitmek veya bir dağa veya bir sütuna tırmanmak veya "bir gölü gören kocamış bir söğüdün üzerine oturmak" ve kendinden geçme veya zihinsel karışıklığı beraberinde getirecek hiçbir şey düşünmemek. Bütün çağların en üretken insanlarının belki de içinde kıvranmış olduğu en acı ve en gereksiz ruhsal ıstıraplar vahşiliğine göz atmaya kim cesaret edebilir! Yalnız ve şaşkın olanların iniltisini dinlersek: "Ah, siz ilahi varlıklar, bana çılgınlık verin artık! Çılgınlık verin ki sonunda kendime inanabileyim! Hezeyanlar ve çırpınmalar, ani aydınlıklar ve karanlıklar verin, korkutun beni hiçbir faninin hissetmediği şekilde ateş ve buzla, gümbürtü ve etrafta dolaşan şekillerle, ağlatın ve inletin beni, bir hayvan gibi, süründürün yerlerde: Yeter ki ben inançlı biri olayım! Şüphe yiyip bitiriyor içimi. Yasayı öldürdüm, yasa beni, bir cesedin canlı birini korkuttuğu gibi korkutuyor: Eğer ben, yasanın *daha fazlası* değilsem o zaman dünyanın en alçak insanıyım. İçimde olan yeni ruh, eğer sizden gelmiyorsa nereden geliyor? Size ait olduğumu ispatlayın bana; bunu sadece çılgınlık ispatlıyor bana." Bu tutku, amacına en iyi şekilde ve çabucak ulaştı: Hıristiyanlığın azizlere ve çöl münzevilerine en zengin bir şekilde verimli olduğunu ispatladığı ve kendisini bu sayede ispatladığını sandığı zamanda, Kudüs'te büyük tımarhaneler vardı; bunlar en son tuz tanelerini bu uğurda teslim etmiş olan başarısız azizler için yapılmıştı.

15.

En Eski Teselli Araçları. – Birinci Basamak: İnsan her keyifsizlik ve talihsizlik durumunda bundan dolayı başkasına acı çektirecek bir şey bulur; bunu yaparken, mevcut gücünün bilincine varır ve bu onu teselli eder. İkinci basamak: İnsan her rahatsızlık ve talihsizlikte bir ceza, yani suçun kefaretini ve kendini gerçek veya var sayılan bir haksızlığın kötü tılsımından *kurtaracak* bir çare görür. Eğer talihsizlik *menfaati* getirdiğini görürse o zaman başkasının talihsizliğinden dolayı acı çekmesine gerek duymaz - bu tarzda tatmin olmaktan vazgeçer; çünkü şimdi bir başkasına sahiptir.

16.

Uygarlığın İlk Önerimi. – Vahşi halklarda amacı tamamen ahlak gibi görünen adet türleri var: utanılacak ve aslında gereksiz kurallar (örneğin: Kamçatkalıların ayakkabılardan kar temizlerken hiçbir zaman bıçak kullanmamaları, kömür parçalarken kesinlikle bıçak kullanmamaları, demiri hiçbir zaman ateşe koymamaları gibi - ve bu kurallara karşı gelen kimsenin sonu ölümdür!). Ama geleneğin sürekli yakınlığı ve geleneğin uygulanması için uygulanan baskı, onları hep akılda tutar: O halde uygarlığı başlatan büyük önermeyi vurgulayalım: Her gelenek geleneksizlikten daha iyidir.

17.

İyi ve Kötü Doğa. – Önce insanlar kendilerini doğaya uydurdular. Her yerde kendilerini ve kendi gibilerini gördüler, yani onların kötü ve kaprisli zihniyetleri sanki bulutların, fırtınaların, vahşi hayvanların, ağaçların ve otların içinde saklıydı: O zamanlar "kötü doğayı" keşfettiler. Sonra kendilerini tekrar doğanın dışına çıkardıkları bir zaman geldi, Rousseau'nun zamanı: İnsanlar birbirlerinden o ka-

dar bıkmışlardı ki acılarıyla birlikte gitmeyecekleri bir köşe ister oldular: "İyi doğayı" buldular.

18.

İsteyerek Acı Çekmenin Ahlakı. – Sürekli tehdit altında bulunan ve en katı ahlaklılığın hüküm sürdüğü küçük cemaatin savaş halindeki insanı için en büyük haz nedir? Yani güçlü, intikamcı, düşmanca, hain, kuşkulu, en zalimce şeyleri yapmaya hazır, yoksunluk ve ahlakla taşlaşmış ruhlar için olanı? *Vahşetin* verdiği haz: Bu tür durumlarda böyle bir ruhta *erdem* bulunduğu varsayılırken, vahşetin yaratıcı ve doyumsuz olduğu kabul edilir. Vahşetin uygulanması ile cemaat ferahlanıp, süregelen korku ile dikkatin verdiği sıkıntıyı hemen fırlatıp atar üzerinden. Vahşet, insanoğlunun yaptığı en eski şenliklerdeki neşe kaynaklarından biridir. Dolayısıyla *tanrılara* dehşet manzarası sunulunca onların da ferahladıkları ve neşelendikleri sanılır - ve böylece *gönüllü acı çekmenin*, insanın kendi seçtiği işkencenin iyi bir anlamı ve değeri olduğu düşüncesi yayılır dünyaya. Gelenek, cemaat içinde bu düşünceye uygun bir uygulamayı yavaş yavaş biçimlendirir: Bu andan itibaren her aşırı esenliğe karşı daha fazla kuşkulu ve bütün büyük acı verici durumlarda daha fazla umutlu olunur; insan şunu söyler kendine: Tanrılar mutlaka mutluluklarımıza karşı merhametsiz, mutsuzluklarımıza karşı merhametli olmak isterler - ama bize acıyarak bakmazlar! Çünkü acımak küçümsenir ve güçlü, korkutucu bir ruh için onursuzluk sayılır; ama merhametlidir, çünkü ruh bu yolla neşe verir ve iyi şeyler olur: Çünkü gaddar kimse güç duygusunun en yoğun heyecanını duyumsar. Böylece cemaatin "ahlaklı insan" kavramına sık sık acı çekmenin verdiği erdem, mahrumiyet, çileli yaşam biçimi, nefsi kırmak için kişinin kendine işkence etmesi girer - tekrar tekrar belirtirsem, eğitim, kendine hâkim olma ve bireysel mutluluk isteme aracı olarak *değil;* tersine, cemaatin kötü tanrılar katında

iyi bir şöhret yapması ve sürekli bir kurban gibi sunakta onlara yalvarmasının erdemi olarak belirir. Geleneklerinin belirlediği ahlakın koyu, ama bereketli çamurunda bir şeyleri harekete geçirmek isteyen o halkların ruhani önderleri, inanç sahibi olmak için çılgınlığın dışında gönüllü olarak katlanılacak işkenceyi de gerekli gördüler - ve öncelikle ve çoğunlukla her zaman olduğu gibi inancın bizzat kendisine sahip olmak için yaptılar! Ruhları, yeni yollarda ne kadar çok gezdiyse ve bunun sonucunda vicdan azabının ve korkunun etkisiyle acı çektiyse kendi bedenlerine, kendi zevklerine ve kendi sağlıklarına karşı o kadar çok acımasızca öfkelendiler, - belki de ihmal edilen ve kalkmaları için mücadele verilen adetler ve yeni amaçlar yüzünden öfkelenmiş olan tanrısallığa, keyif bedeli sunar gibiydiler. Şimdi hiç kimse, kendimizi böyle bir duygu mantığından tümden temizlediğimize hemen inanmasın! En cesur yürekliler bu konuda kendilerini sorgulayabilirler. Özgür düşünce alanına doğru, bireysel olarak şekillendirilmiş yaşama doğru atılan en küçük adım, eskiden beri zihinsel ve bedensel işkencelerle savaşarak elde edilmiştir: Sadece ileriye doğru yürümek değil, hayır! Her şeyden önce, alışıldığı üzere "dünya tarihinden", insan varlığının bu küçük gülünç kesitinden söz edildiği zaman, uzun, kendine yol arayan, temel oluşturan binlerce yıl boyunca temkinli adım atışların, hareketlerin ve değişikliklerin sayısız şehitler verilmesine sebep olduğu, elbette düşünülmüyor. Son yeniliklerin gürültüsünden başka bir şey bulunmayan dünya tarihi denilen şeyin kendisinde, gerçekte *bataklığı hareket ettirmek isteyen* çok eski şehitlerin trajedilerinden daha önemli konu yoktur. Hiçbir şey, şu andaki gururumuzu oluşturan insan aklının ve özgürlük duygusunun bir parçası kadar pahalıya mal olmamıştır. Ama bu gurur yüzünden şimdi hemen hemen "dünya tarihinde" *insanoğlunun karakterini belirleyen gerçek ve kesin olan tarihten* önce gelen "ahlaksal töreye" ilişkin o çok büyük zamansal me-

safeyi duyumsamamız olanaksızlaşıyor: İşte o çile çekmenin erdem, ikiyüzlülüğün erdem, intikamın erdem, vahşetin erdem, aklın inkârının erdem, buna karşın kendini iyi hissetmenin tehlike, öğrenme hırsının tehdit, barışın tehlike, acımanın tehlike, merhamet görmenin küfür, işin küfür, çılgınlığın tanrısallık, değişimin ahlaksızlık ve bozulma emaresi sayıldığı çağda! Siz bunların hepsinin değiştiğini ve insanlığın böylece kendi karakterinde yanılmış olması gerektiğini mi sanıyorsunuz? Ah siz insan sarrafları, kendinizi daha iyi tanıyın!

19.

Ahlaklılık ve Aptallaştırma. – Töre, eski insanların yararlı ve zararlı sanılan deneyimlerini yansıtır, ama *töre* (ahlaklılık) *duygusu* bu tür deneyimlere değil, ahlakın eski oluşuyla, kutsallığıyla, tartışılmazlığıyla bağıntılıdır. Ve bu duygu, böylelikle insanın yeni deneyimler oluşturmasına ve gelenekleri düzeltmesine karşı koyar: Yani ahlaklılık yeni ve daha iyi geleneklerin ortaya çıkmasına karşı direnir: aptallaştırır.

20.

Özgür Eylemci ile Özgür Düşünür. – Özgür eylemcilerin özgür düşünürlerle karşılaştırılmaları halinde, dezavantajlı bir durumda oldukları görülür, çünkü insanlara düşüncelerin sonuçlarından çok eylemlerin sonuçları daha belirgin bir şekilde acı çektirir. Ama bunların da onlar gibi tatmin olmayı aradıkları ve özgür düşünürleri ise yasak şeyler hakkında düşünmenin ve konuşmanın tatmin ettiği düşünülürse güdü bakımından ikisi de birdir. Ve hatta sonuçları bakımından kesin etkisi, özgür düşünürlere karşı olacaktır, meğerki en yakın ve en kaba görünüme göre - yani bütün dünya gibi hüküm verilmesin. *Eylemleri* ile bir geleneğin çizgisini kırmayı düşünen insanlarla birlikte karalamaların birçoğunun geri alınması gerekmiştir; onlara ge-

nelde cani adı verilir. Mevcut bir gelenek kuralını çiğneyen kişi, şimdiye değin hep *kötü insan* olarak kabul edilmiştir: Ama eğer daha önce olduğu gibi, arkadan tekrar düzeltilmeyip bu durumdan memnun kalınmışsa sıfat yavaş yavaş değişirdi; tarih, hemen hemen sadece bu, sonradan kendilerinden iyi olarak söz edilen kötü insanları konu eder.

21.

"Kuralın Yerine Getirilmesi". – Bir ahlaksal kurala uymanın, söz verilen ve beklenilenden başka bir sonuç ortaya çıkarması, ahlaklıya vaat edilen mutluluk değil de beklenilenin tersine dert ve sefalet getirmesi durumunda, vicdanlı ve korkak kimselere hep, "*uygulamada* bir şey gözden kaçırıldı," demek kalır. En kötü durumda, derin acı çeken ve ezilen insanlık şu kararı bile verecektir: "Kuralın iyi uygulanması mümkün değil, biz tümden zayıf ve günahkârız ve temelde ahlak kuralına uyma yeteneğimiz yok. O halde, mutluluk ve başarı hakkımız da yoktur. Ahlaksal kurallar ve vaatler bizden çok daha iyi olanlar için konulmuş."

22.

Eser ve İnanç. – Protestan öğretmenler tarafından hâlâ sadece inancın önemli olduğu ve eserlerin ancak inançtan ortaya çıkmak zorunda bulunduğu gibi temel bir yanılgı yayılmaya çalışılmaktadır. Bu hiç de doğru değil, ama kulağa öyle büyüleyici gelir ki Lutherci olmayan zihinleri de (yani Sokrates'in ve Platon'unkileri) karıştırır. Her ne kadar, bütün deneyimler her gün bunun tersini gösteriyor olsa da. En güvenilir bilgi ya da inanç, ne kuvveti ne de beceriyi eyleme dönüştürebilir; herhangi bir şeyin düşünceden eyleme dönüşmesi için daha önceden olmuş olması gereken, hassas, çok parçalı bir mekanizmanın harekete geçirilmiş olması gerekir. Güvenilir bilgi ya da inanç her şeyden önce ve en başta eserlerin yerini alamaz! Öncelikli ve en

önemli olan eserlerdir. Bu da, faaliyet, faaliyet ve yine faaliyet demektir! "İnanç" bununla birlikte kendisini mutlaka ortaya koyacaktır - bundan emin olun!

23.

İnceliği En Çok Nerede Gösteririz. – İnsan, binlerce yıl boyunca *şeylerin* (doğa, aletler, her türlü mülk) aynı şekilde canları ve ruhları olduğunu, güç kullanarak zarar vereceğini ve insani amaçlardan kaçınabileceğini düşündüğü için, insanların acizlik duygusu, olması gerekenden çok daha büyük ve çok daha sık ortaya çıktı. İnsanlar ve hayvanlar güvence altına alındığı gibi, şiddet, baskı, yaltaklanma, anlaşma, kurban etme yoluyla şeylerin de güvence altına alınması gereği duyuldu - çok sayıda batıl inançtan kaynaklanan geleneğin kökeni işte budur. Yani, şimdiye değin insanların yaptıkları işlerin önemli, *belki de ağır basan*, buna rağmen saçıp savrulan yararsız parçasıdır! Ama güçsüzlük ve korku duygusu çok güçlü ve çok uzun süre neredeyse hep uyanık tutulduğu için, *iktidar duygusu* kendini öyle bir *zarafet* içinde geliştirdi ki şimdi insan bunu en hassas kuyumcu terazisiyle ölçebilir. Bu onun en güçlü yeteneği oldu. Bu duyguyu yaratmak için keşfedilen araçlar neredeyse kültürün tarihidir.

24.

Bir Kuralın İspatı. – Genelde bir kuralın iyi ya da kötü olması, örneğin ekmek pişirmenin, kuralın eksiksiz uygulanması koşuluyla vaat ettiği sonucun alınıp alınmamasına bağlıdır. Ancak, ahlaksal kuralların uygulanmasında durum farklıdır. Çünkü bunlarda sonuçlar gözden kaçırılamaz ya da yorumlanabilir ve belirsiz olamaz. Bu kurallar sonuçları bakımından kanıtlanmaları ve çürütülmeleri esasen aynı şekilde mümkün olmayan, en küçük bilimsel değerlerden yoksun varsayımlara dayanır. – Ama bir vakitler bütün bilimlerin başlangıçtaki hamlığı ve bir şeyin *ispat-*

lanmış kabul edilmesi konusundaki talebin azlığı; vaktiyle bir ahlak kuralının iyiliği veya kötülüğü, şimdiki diğer kurallar gibi, elde ettiği başarıya gönderme yapılarak belirleniyordu. Eğer Rus-Amerika'sının yerlileri için hayvan kemiklerinin ateşe atılmaması ya da köpeklere verilmemesi kuralı geçerliyse o zaman bunun ispatı şu şekilde olurdu: "Bunu yaparsan avda başarısız olursun". Ama insan herhangi bir anlamda neredeyse her zaman "avda başarısız" olabilir. Bu yoldan kuralın iyiliğini *çürütmek* kolay değil; özellikle eğer ceza kişiyi değil de cemaati kapsıyorsa ortaya daha çok, hep kuralın doğruluğunu ispatlar görünen bir durum çıkar.

25.

Gelenek ve Güzellik. – Gelenek lehine şunlar söylenebilir: Kendisini tamamen ve bütün kalbiyle ve ta başlangıçtan beri onun emrine veren herkesin saldırı ve savunma organları - fiziksel ve ruhsal olarak - körelir: Yani gittikçe güzelleşir! Çünkü bu organların çalışması ve bu uygulamayla oluşan zihniyet, çirkin kalmayı sağlar ve çirkinleştirir. Yaşlı şebek bu yüzden genç olandan daha çirkindir ve insan en çok genç dişi şebeğe benzer. Yani en güzel şebeğe benzer. Kadının güzelliğinin kaynağı hakkında buradan sonuç çıkarılabilir!

26.

Hayvanlar ve Ahlak. – Uygarlaşmış toplumda talep edilen uygulamalar şunlardır: Gülünç olmaktan, gösterişten, kibirden özenle kaçınmak, erdemler gibi şiddetli arzuları da geriye atmak, kendini uyarlamak, düzene uymak, küçülmek - bunların hepsi toplumsal ahlak olarak, kaba şekliyle, hayvanlar dünyasının derinliklerine kadar her yerde bulunur.Ve ancak bu derinlikte bütün bu sempatik önlemlerin arkasında saklı olan niyeti görürüz: İnsan, takipçilerden kaçmak ve avı bulmada güvenli olmak ister. Bundan

dolayı hayvanlar kendilerine hâkim olmayı öğrenirler ve kendilerini, örneğin bazıları, renklerini çevrenin rengine uyarlanacak şekilde değiştirirler ("kromatik fonksiyon" diye adlandırılan şey), kendilerini ölü gibi gösterirler, başka bir hayvanın ya da kumun, yaprakların, yosunların, süngerlerin şeklini ve rengini alabilirler. (İngiliz araştırmacılar bunu *mimicry*[2] diye nitelendirmektedirler). İşte kişi de bunun gibi kendini, genel olarak "insan" kavramının ya da toplumun arkasına saklar ya da hükümdarlara, sınıflara, partilere, çağın düşüncelerine veya çevreye uyarlar. Ve sonuçta bizi mutlu eden, kadirşinas ve güçlü kılan, meftun eden bütün nazik davranışlarda hayvanlarla benzerliği kolayca bulabiliriz. Özünde güvenlik duygusu olan gerçek duygusu da insanla hayvanda ortaktır. İnsan yanılmak, kendini yanlışa sürüklemek istemez, kendi tutkularının etkilemesini şüpheyle dinler, kendisini zorlar ve kendisine karşı pusuda bekler; bütün bunları hayvan da tıpkı insanda olduğu gibi anlar, onun kendine hâkimiyeti de gerçeklik duygusundan (akıllılıktan) kaynaklanır. Keza başka hayvanların düşünceleri üzerine yaptığı etkileri gözlemler. Oradan hareketle tekrar kendine bakmayı, kendini "tarafsız" olarak ele almayı öğrenir; kendini tanıma konusunda onun da kendine özgü ölçüsü var. Hayvan, kendisine kimin dost, kimin düşman olduğunu davranışlarına bakarak değerlendirir, onların özelliklerini tümüyle öğrenir, bu özelliklere göre tavır alır: Belirli bir türün bireylerine karşı her zaman savaşır, keza bazı hayvan cinslerinin yaklaşımındaki barış ve anlaşma niyetini sezer. Akıllı olmada, ılımlı olmada, cesur olmada olduğu gibi, adil olmanın başlangıcında da, kısaca *Sokratçı erdemler* adıyla nitelendirdiğimiz her şeyde, *dürtüseldir*. Bütün bunlar yiyecek aramayı ve düşmandan kaçmayı öğreten dürtülerin bir sonucudur. En yüce insanın da kendisini sadece yiyeceğinin

[2] Benzeme, bir şeyin renk ve biçimine girme (ç.n.).

cinsinde ve ona düşman olan ne varsa onun kavramında yükseltip nazikleştirdiğini dikkate alırsak, bütün ahlaksal fenomenleri hayvana özgü olarak nitelendirmemizde bir sakınca olmasa gerek.

27.

İnsanüstü Tutkular Bakımından İnançtaki Değer. – Evlilik kurumu, bir tutku olmakla birlikte, yine de süreklilik yeteneği olduğu için aşkın, sürekli, yaşam boyu aşkın, kural olarak konulabileceği inancını ısrarla ayakta tutar. Her ne kadar, çok sıklıkla ve normal olarak hemen hemen hep çürütülse ve bu nedenle bir *pia fraus*[3] ise de, bu soylu inancın direnişi sayesinde evlilik aşka yüksek seviyede bir asalet verir. Bir tutkunun *devamlılığına* ve sorumluluğuna *inanç* hakkı tanıyan bütün kurumlar, tutkunun doğasına aykırı olarak, ona yeni bir mevki verdiler. Ve kim bundan böyle bir tutkuya kapılırsa, eskiden olduğu gibi bu sayede aşağılandığına veya tehlike karşısında olduğuna değil, kendisinin ve kendi gibilerin gözünde yüceldiğine inanır. Bir anlık ateşli bağlılıktan sonsuz bağlılığı, geçici öfkeden sonsuz intikamı, umutsuzluktan sonsuz kederi, ani ve bir defalık bir sözden sonsuz bağlılığı çıkaran kurumları ve töreleri düşünün. Böyle bir değişimle her seferinde dünyaya birçok yalan ve riya geldi. Her seferinde de ve bunun karşılığı olarak yeni bir *insanüstü* kavram, insanı yücelten kavram geldi.

28.

Delil Olarak Ruhsal Durum. – Eylem yapmak için sevindirici kararlılığın sebebi nedir? Bu soru insanoğlunu çok meşgul etmiştir. En eski ve hâlâ en yaygın olan yanıt şudur: Sebep tanrıdır; bu sayede onun istemimizi kabul ettiğini anlarız. Eskiden insan, bir girişim hakkında kâhinlerin fikrini sorduğunda, onlardan bu sevindirici kararlılığı cevap olarak almak isterdi. Ve her biri, ruhunun önünde

[3] Yanıltma (ç.n.).

birçok olası eylem bulunduğunda, bir şüpheyi şu şekilde cevaplandırırdı: "Onu o duygu kaybolacak şekilde yapacağım." Yani en akıllıca olanda değil, verdiği imajla ruhu cesur ve umutlu yapan girişimde karar kılınırdı. İyi ruh hali delil olarak terazinin kefesine konuluyor ve akıldan daha ağır basıyordu. Ruh hali, başarıyı vadeden ve onun vasıtasıyla kendi aklını en yüksek akılcılık olarak konuşturan bir tanrının etkisi olarak batıl inançla yorumlanırdı da ondan. Eğer şimdi akıllı ve güce susamış erkekler geçmişte bundan yararlanıp, şimdi de yararlanıyorlarsa, böyle bir önyargının sonuçları üzerinde düşünmek gerek! "Bir ruh hali yaratmak!" Bununla bütün nedenler değiştirilebilir ve bütün karşı nedenler ortadan kaldırılabilir!

29.

Erdemin ve Günahın Oyuncuları. – Antik çağın erdemleriyle ünlenmiş insanları içinde, göründüğü kadarıyla, *kendisi için tiyatro oynayan* sayısız insan vardı. Özellikle inançlı tiyatro oyuncuları olarak Yunanlıların bunu tümüyle bilerek yaptıkları ve bunu yapmayı uygun gördükleri anlaşılıyor. Bunun için, her biri bir başkasının erdemi ya da başka herkesin erdemiyle *yarışıyordu.* Kendi erdemini göstermek için, her şeyden önce kendi kendine yapacağı uygulama uğruna, bütün sanatları kullanmaması mümkün müydü? Gösterilemeyen ya da kendini gösteremeyen erdem ne işe yarardı ki! Bu erdem oyuncularını Hıristiyanlık durdurdu. Onun yerine günahla iğrenç gösterişi ve resmigeçit yapmayı buldu Hıristiyanlık; uydurulmuş günahkârlığı getirdi dünyaya (Günümüze kadar iyi Hıristiyanlar içinde "iyi davranış" olarak geçerliliğini sürdürmektedir).

30.

Erdem Olarak Islah Edilmiş Vahşet. – Sadece *kendini gösterme dürtüsüne* ilişkin bir ahlaklılıktır buradaki - hak-

kında fazla iyi düşünmeyin! Aslında nasıl bir dürtü bu ve nedir bunun arkasındaki düşünce? İnsan, bakışlarının başkasına *acı vermesini* ve kıskançlığının onda acizlik ve çökme duygusu yaratmasını istiyor. Diline bir damla *bizim* balımızdan damlatmak ve bu sözüm ona iyilik sırasında uğradığı zararın sevinciyle gözlerine keskin bakışlarla bakmak suretiyle ona alınyazısının acılığını tattırmak ister insan. Bu kişi alçakgönüllü olmuştur ve şimdi kusursuz bir alçakgönüllüdür. Uzun zamandan beri bu yoldan işkence yapmak isteyenleri arayın! Onları mutlaka bulacaksınız! O kişi hayvanlara merhamet gösterir ve bundan dolayı hayranlık uyandırır, ama bazı insanlar var ki, vahşetini onlarla boşaltmak ister. Orada büyük sanatçı duruyor: Kıskançlıkta önceden duyumsanan şehvete yenilen rakip, gücünü büyüyene kadar uykuya yatırmamış; büyümesi uğruna diğer ruhlara ne kadar çok acı anlar yaşatmıştır! Rahibenin iffeti: Nasıl da cezalandırıcı gözlerle bakar başka türlü yaşayan kadınların yüzüne! O gözlerde ne de çok intikam aşkı var! Konu kısa, hakkındaki varyasyonlar sonsuz olabilir, ama öyle can sıkıcı olamaz; çünkü hâlâ tümüyle kendi içinde çelişkili ve neredeyse acı veren bir yeniliktir ki kendini gösterme ahlaklılığı son neden olarak kibarlaştırılmış bir vahşetten zevk alma olur. Nihayetinde - burada bu şu anlama gelir: her seferinde ilk kuşakta. Çünkü kendini gösteren herhangi bir eylem alışkanlığı *kalıtımsal olarak sonraki kuşaklara intikal eder*, ama ardında yatan düşünce intikal etmez. (Sadece duyular; ama düşünceler intikal etmez): Kuşkusuz eğitimle tekrar verilmemek koşuluyla; ikinci kuşakta vahşet zevki artık ortaya çıkmaz: Tersine, sadece alışkanlık olarak zevk söz konusu olur. Ama *bu* zevk "iyi şeyin" ilk basamağıdır.

31.

Tinden Gurur Duymak. – İnsanın hayvandan türediği öğretisine karşı mücadele eden ve doğa ile insan arasına bü-

yük bir uçurum koyan *gururu* - bu gururun nedeni tinin ne olduğuna ilişkin *önyargıdır:* Bu önyargı nispeten *yenidir*. İnsanlığın tarih öncesi büyük çağında tin her yerde var sayılıyor, ama ona insanın ayrıcalığı olarak saygı göstermek kimsenin aklına gelmiyordu. Tersine, tinsel olan (diğer bütün dürtülerin, kötülüklerin ve eğilimlerin yanında) ortak mal yapıldığı ve dolayısıyla kamulaştırıldığı için, hayvanlardan ya da ağaçlardan türemiş olmaktan utanılmıyordu (*seçkin* soydan gelen kimseler bu türden masallarla onurlandırıldıklarına inanıyorlardı) ve tinde, bizi doğadan koparan değil, doğaya bağlayan bir şey görüldü. Böylece insan kendini *alçakgönüllülük* içinde eğitti, - keza bir *önyargının* sonucu olarak.

32.

Ayak Bağı. – Ahlaksal açıdan çile çekmek ve bu tür çilenin temelinde bir *yanlışın* bulunduğunu öğrenmek, insanı isyan ettirir. Diğer dünyaları kabul etmektense acı çekmek suretiyle "hakikatin derin dünyasını" kabul etmek diye biricik teselli var. Ve insan acısız yaşamaktan ve üstünlük duygusuna sahip olmaktansa *en iyisi* acı çekmek ve bu sırada kendini gerçeklikten *üstün* hissetmek (böylece o "hakikatin derin dünyasına" bilinçle yaklaşmak için) ister. Böylece gurur ve onu memnun etmek için geleneksel adetler, yeni ahlak *anlayışına* karşı direnirler. Bu ayak bağını ortadan kaldırmak için hangi güç kullanılacaktır? Daha fazla gurur mu? Yeni bir gurur mu?

33.

Nedenlerin, Sonuçların ve Gerçeğin Aşağılanması. – Bir cemaatin başına gelen ani fırtına, verimsizlik veya bulaşıcı hastalık gibi kötü rastlantılar, cemaatin bütün üyelerini törenin çiğnendiği ya da yeni şeytani bir güç ve ani kaprisleri bastırmak için yeni gelenekler bulmak gerektiği kuşkusuna sevk eder. Böylece bu tür kuşku ve düşünüş, gerçek

doğal nedenleri araştırıp ortaya çıkarmanın önünü tıkayarak şeytani nedenleri önkoşul olarak kabul eder. Burada insan aklının kalıtımsal yanlışlığının kaynağını buluyoruz: Ve onun yanından diğer bir kaynak fışkırır, burada insan bir eylemin gerçek doğal *sonuçlarına* gerçeküstü olanlardan (Tanrısallığın cezası ve merhameti diye adlandırılan şeyler) çok daha az dikkat gösterirdi. Örneğin belli zamanlar için belli banyolar öngörülmüştü: İnsan temizlenmek için değil, farz olduğu için yıkanır. İnsan kirliliğin vereceği gerçek sonuçlardan kaçınmayı değil, yıkanma işinin ihmal edilmesiyle sözde tanrıların gözünden düşmemeyi öğrenir. Batıl inançlardan kaynaklanan korkunun baskısıyla, bu kirlilikten arınmanın çok çok önemli olduğundan kuşkulanıp ona ikinci ve üçüncü anlamlar yüklenir. Gerçekle ilgili anlam ve heves berbat edilir ve nihayet bu, *sembol olabildiği ölçüde* bir değer kazanır. Kendini töresel ahlaklılığının cazibesine kaptıran insan, önce nedeni, ikinci olarak sonucu, üçüncü olarak gerçeği küçümser ve gizlice bütün yüksek hislerini (saygı, yücelik, gurur, minnettarlık ve aşk gibi) *kurmaca bir dünya ile ilişkilendirir* – sözde yüce bir dünya. Ve şimdi bile sonucunu görüyoruz: İnsanın duygusu yükseldiği yerde işin içine öyle ya da böyle sözünü ettiğimiz kurmaca dünya karışmıştır. Üzücü bir durum: Ama bu arada bilim adamları çılgınlık ve anlamsızlıkla karışan *bütün yüce duygulardan* şüphelenmek zorundadırlar. Kendileri için ya da hep öyle olmak zorunda oldukları için değil: Ama insanlığın önündeki bütün yavaş yavaş *temizlenmelerin* içinde duyguların temizliği, en tedrici temizliklerden biri olacaktır.

34.

Ahlaksal Duygular ve Ahlaksal Kavramlar. – Ahlaksal duyguların şu yolla aktarıldığı açıkça görülmektedir: Çocuklar, yetişkinlerin belirli eylemlere karşı güçlü bir şekilde sempati ve antipati duyuşlarını gözlemleyip doğuştan may-

mun olarak bu sempati ve antipatileri *taklit ederler*; ileriki yaşamda kendilerinin bu öğrenilmiş ve tam olarak uygulanmış etkilenmelerle dolu olduklarını görüp, bir sorgulama biçiminde o sempatilerin ve antipatilerin görgü konusunda geçerli olduklarını gerekçelere dayandırmaya çalışırlar. Ama bu "gerekçelendirmeler"in, duygularının ne kökeniyle ne de derecesiyle bir ilgisi var: Sadece, insanın akıllı bir yaratık olarak karşı çıkması ve desteklemesi için nedenleri olmak zorunda olduğu, yani bunların gösterilebilir ve kabul edilebilir nedenler olması gerektiği *kuralı* ile yetinilir. Bu bakımdan ahlaksal duyguların tarihi, ahlaksal kavramların tarihinden tamamen farklıdır. Onun hakkında konuşma gereksinimi açısından birincisi eylemden *önce*, ikincisi ise özellikle eylemden *sonra* güçlüdür.

35.

Duygular ve Bunların Yargılar Bakımından Kökeni. – "Duygularına güven!" – Ama duygular hiç de en son, en kökensel şeyler değildir. Duyguların arkasında bize duygular biçiminde (sempatiler, antipatiler) kalıtım yoluyla gelmiş olan yargılar ve değerlendirmeler bulunur. Duygudan kaynaklanan ilham bir yargının torunudur - ve çoğunlukla yanlış bir yargının! – ve her halükârda senin çocuğun değil! Duygularına güvenmek - bu, büyük babasına ve büyük annesine ve onların büyük anne ve babalarına *içimizdeki* tanrılardan daha çok itaat etmemiz anlamına gelir: aklımıza ve deneyimimize.

36.

Art Düşünceli Dindarlığın Deliliği. – Nasıl! En eski kültürlerin mucitleri, araç gereçlerin, ölçülerin, arabaların, gemilerin ve evlerin en eski imalatçıları, ilahi yasallığın ve çarpım tablosu kuralının ilk gözlemcileri - onlar bizim zamanımızın mucit ve gözlemcilerinden sanki karşılaştırılmaz derecede başka ve yüce miymişler? Keşifler kapsamındaki

bütün seyahatlerimiz ve dünya etrafında yelken açıp dolaşmamız, ilk atılan adımlar değerinde değil miymiş? Önyargının kulaklardaki çınlaması bu, şimdiki zekânın aşağılanmasına yönelik gerekçeler bunlar. Ve şurası açık ki, rastlantı eskiden bütün kâşiflerin ve gözlemcilerin en büyüğü ve buluş yeteneği olan antik devir insanlarının en iyi niyetli dedikoducusuydu ve şimdi yapılan en önemsiz buluşlarda, bütün eski dönemlerde harcanandan daha fazla zekâ, eğitim ve bilimsel fantezi harcanmaktadır.

37.

Yararlılıktan Çıkarılan Yanlış Sonuçlar. – Bir şeyin en yüksek yararlılığı ispat edildiği zaman, kökeninin açıklanması için hamle yapılmış sayılmaz. Yani, yararlı olmak için var olunmaz. Ama şimdiye dek bunun tam karşıtı olan görüş hâkim oldu – ve en katı bilim alanlarının içine girdi. Astronomide, gezegenlerin düzeninin nihai amaç ve oluşumlarının açıklanması uğruna, onların düzeninin (sözde) yararlılığından (Yıldız sakinleri ışıksız kalmasın diye, güneşten büyük uzaklıklarda zayıflayan ışığın başka türlü karşılanması) vazgeçilmedi mi? Buna ilişkin olarak Columbus'un çıkardığı sonuçlar anımsanacaktır: Dünya insanlar için yapıldı. O halde topraklar varsa bunlar iskân edilmelidir. "Güneşin hiçbir şeyi aydınlatmaması, yıldızların, üzerinde yol olmayan denizlerde ve insansız topraklarda tuttukları gece nöbetinin boş yere harcanma olasılığı yok mudur?"

38.

Ahlaksal Yargılarla Donatılmış Dürtüler. – Töreden gelen uyarının baskısı altında olan dürtü, kendisini utanılacak *korkaklık* duygusuna dönüştürür ya da Hıristiyanlık töresi gibi bir törenin onu insan kalbine yerleştirip, tasvip etmesi halinde, hoş *alçakgönüllülük* duygusuna dönüştürür. Yani o ya vicdan huzuruna ya da vicdan huzursuzluğuna bağlı-

dır! Kendisinde *her dürtü gibi*, ne bu tür ahlaksal karakteri ne herhangi bir ahlaksal karakteri ve adı ne de eşlik eden belirli bir istek ya da isteksizlik duygusu var. Bunların hepsini, iyi ve kötü nitelikler biçiminde vaftiz edilmiş güdülerle ilişkiye girdiği zaman, ikinci bir doğa olarak edinir ya da halk tarafından ahlaksal bakımdan tespit edilmiş ve değerlendirilmiş insan özelliği olarak belirtilir. Örneğin eski Yunanlıların *kıskançlık* hakkındaki duyguları bizimkinden farklıydı; Hesiod onu Eris'in[4] *iyi*, iyiliksever etkileri arasında sayar. Ve tanrılara kıskançlık hakkı tanımak ayıp değildi: Bunu ruhu yarışta olan şeylerin durumu için anlamak mümkün. Ama yarış iyi olarak belirlenip, değerlendirilmişti. Keza Yunanlılar *umudu* da bizden farklı biçimde değerlendiriyorlardı: Umut kör ve kötü olarak algılanıyordu. Hesiod onunla ilgili en güçlü ifadesini bir fabl'da dile getirdi; bu öylesine şaşırtıcıydı ki hiçbir çağdaş yorumcu onu anlamadı. Çünkü mesele yine Hıristiyanlıkla birlikte umuda bir erdem olarak inanmayı öğrenmiş modern tine karşı olmayla ilgilidir. Buna karşın geleceğin bilinmesinin yolu tamamıyla kapanmamış gözüken ve sayısız durumlarda geleceğe ilişkin sorular yöneltmenin dini görev haline getirildiği Yunanlılarda, bu durumlarda biz umutla yetiniriz, kâhinler ve falcılar sayesinde umudun değeri biraz düşürülerek kötü ve tehlikeli şeylere doğru dibe vurmak zorunda kalıyordu. Yahudiler *öfkeyi* bizden daha farklı algılayıp kutsal saydılar. Böylece kendini insanın hüzünlü haşmeti ile bağıntılı gösteren öfkeyi, bir Avrupalının hayal edemeyeceği yükseklikte gördüler; öfkeli kutsal Yehova'larını öfkeli kutsal peygamberlerine göre oluşturdular. Onlara nispetle Avrupalılar arasındaki en büyük öfkeliler, sanki ikinci elden yaratıklardır.

[4] *Eris*: Yunan nifak tanrıçası (ç.n.).

39.

"Saf Tin" Önyargısı. – *Saf tinsellik* öğretisi, egemen olduğu her yerde aşırılıklarıyla sinir gücünü tahrip etti. Vücudu aşağılamayı, ihmal etmeyi ya da ona ıstırap vermeyi ve bütün dürtüleri uğruna insanın kendisine ıstırap vermesini ve aşağılamasını öğretti; kararmış, gerilmiş, bastırılmış ruhlar yarattı, - bunlar ayrıca kendilerini sefil hissettiren duyguların nedenini bildiklerine ve belki bu nedeni ortadan kaldırabileceklerine inanıyorlardı! Gerçekte vücut, süregelen komik duruma düşürülmesine karşı acıları vasıtasıyla itiraz üstüne itiraz ederken, "Öğreti vücudun içinde olmalı! Vücut *gelişmeye* hâlâ çok iyi bir şekilde devam ediyor!" biçiminde anlam çıkardılar. Sonunda genel, kronikleşmiş aşırı sinirlilik, erdemli saf tinselliğin yazgısı oldu. Zevki sadece vecde gelme ve çılgınlığın diğer öncüleri biçiminde öğrendiler - ve esrime, yaşamın en yüksek amacı ve bütün dünyevi şeyleri *mahkûm eden* ölçüt olduğu zaman, sistemleri doruğa ulaşmıştı.

40.

Gelenekler Hakkında Yapılan Spekülasyon. – Tek ve bir defalık garip bir olaya dayanarak alelacele hazırlanan çok sayıda yönetmelik, kısa zaman içinde anlaşılmaz hale geldi. Bu durum törenin amacını kesinkes hesaplamaya elvermediği gibi çiğnenmesi halinde cezanın da ne olacağını kesinkes belirleyemiyordu. Hatta törenlerin sonuçları dahi kuşkuluydu - ama bunun üzerinde ileri geri düşünürken spekülasyona konu olan nesnenin değeri arttı ve sonuçta geleneğin en saçması, kutsallığın en kutsalı oldu. İnsanoğlunun binlerce yılda sarf ettiği enerji ve *gelenekler üzerine yaptığı spekülasyonun* etkisi hafife alınamaz! Bu noktada aklın müthiş bir şekilde alıştırma yaptığı alana varmış olduk - burada sadece dinler tasarlanıp düşünülmez: Burası dehşet verici olsa da saygıdeğer bilimin tarihöncesi dünyasıdır; burada şairler, düşünürler, hekimler, yasa koyucular

yetişir! Bizden iki anlamlı bir tarzda tören isteyen anlaşılamazdan duyduğumuz korku, yavaş yavaş zor anlaşılan şeyin cazibesine dönüştü ve insan bir şeyi araştırıp ortaya çıkarmayı bilmediği yerde, yaratmayı öğrendi.

41.

Vita Contemplativa'nın[5] *Değerlendirilmesi Hakkında.* – Biz *vita contemplativa* insanı olarak, rahat ve sükûnet içinde olma durumunun çeşitli şekillerdeki etkileri sayesinde ne tür kötülük ve uğursuzlukların vita activa[6] insanına taşındığını unutmayalım, - kısaca, iyi davranışlarımızla gururlanıp, vita activa karşısında övünürsek *bize* karşı ne tür hesaplar yapacağını unutmayalım. *Birincisi:* Sayıları bakımından contemplativ olanlar içinde ağır basan ve bunun sonucu olarak en bayağı türleri veren, *dini* doğa diye adlandırılan kimseler, her çağda pratik insanların yaşamını zorlaştırmaya ve mümkün olduğunca onlara acı çektirmeye yöneldiler: ufkunu kararttılar, güneşini söndürdüler, neşesini kuşkulu hale getirdiler, umutlarını değersizleştirdiler, çalışan elini felç ettiler, - bunlar nasıl yapılacağını bildikleri şeylerdi, tıpkı sefalet zamanlarında ve duyarlı zamanlarda tesellilerini, sadakalarını, yardımlarını ve hayır dualarını almayı bildikleri gibi. *İkincisi*: Din adamlarından daha seyrek olmakla birlikte yine de vita contemplativa türünün sık rastlanan bir çeşidi olan sanatçılar, kişi olarak çoğunlukla dertsiz, huysuz, kıskanç, kaba, kavgacı idiler. Bu etkinin onların eserlerinin keyiflendirici ve yüceltici etkisinden düşülmesi gerekir. *Üçüncüsü*: Dinsel ve sanatsal güçlerin birlikte bulunduğu, bunların yanında bir üçüncüsü olan diyalektiğin, ispatlama zevkinin de yer aldığı bir tür olan filozoflar, dinsel ve sanatsal tarzdaki kötü-

---

[5] *Vita contemplativa*: Hareketsiz, dalınç (istiğraklı), seyredip düşünerek yaşam (ç.n.).

[6] *Vita activa*: Hareketli (faal) yaşam. Özellikle keşiş yaşamının bir parçası olarak: *ora et labora* (dua et ve çalış) (ç.n.).

lüğün ilk yaratıcıları olup, diyalektiğe olan tutkularından dolayı birçok insanın canını sıktılar. Ama bunların sayısı her zaman çok az olmuştur. *Dördüncüsü*: Düşünürler ve bilimsel olarak çalışanlar; bunların etki altında çalıştıkları pek görülmezdi, tersine, sessiz sedasız köstebek yuvalarını kazıyorlardı. Böylece çok az keyifsizlik ve sıkıntı yarattılar ve hatta alay ve gülme konusu olup istemeden vita activa insanlarına yaşamı kolaylaştırdılar. Sonunda bilim herkes için çok yararlı bir şey haline geldi. Eğer şimdi *bu yarar yüzünden* birçok kimse vita activa için kendine önceden belirlenmiş bilime giden bir yol açıyorsa ve bunu alınlarda akıttıkları ter içinde kafa yorup lanet okuyarak yapıyorsa böylesi bir belada düşünürler ve bilimsel olarak çalışanlar sürüsünün suçu yoktur; "kendi kendine yapılan bir işkencedir" bu.

42.

Vita Contemplativa'nın Kaynağı. – İnsanlar ve dünya hakkında kötümser kararların egemen olduğu vahşi çağlarda birey, bütün duygusal gücüyle hep o kararlara göre davranmaya, yani av, soygun, baskın, dövme ve öldürme ile, cemaat içinde hoşgörü ile bakılan eylemlerin solgun yansımaları da dâhil, düşünceyi eyleme dönüştürmeye çalışır. Ama gücü azalınca, kendisini yorgun ya da hasta ya da hüzünlü ya da bıkkın ve bunun sonucu olarak zaman zaman isteksiz ve hırssız hissederse o zaman nispeten daha iyi, yani daha az zarar veren bir insan olur ve kötümser düşünceleri artık sadece sözler ve düşünceler halinde boşalır. Örneğin arkadaşlarının veya karısının veya yaşamının veya tanrıların değeri üzerine ifadeler olarak dışa vurur. Yargıları *uğursuz* yargılar olacaktır. Bu durumda o insan bir düşünür ve bir öngörü sahibi olur ya da batıl inançlarını kemikleştirmeye devam edip, yeni gelenekler tasarlar ya da düşmanlarıyla alay eder. Ama ne düşünürse düşünsün, <tininin> bütün ürünleri, durumunu yansıtmak zorunda-

dır, yani korku ve yorgunluğun artışı, eyleme ve zevk almaya verdiği değerin azalması gibi; bu ürünlerin içeriği, bu şiirsel, düşünsel, dinsel atmosferinin içeriğine uygun olmalıdır; içinde uğursuz yargı, tepki göstermelidir. Daha önce tek tek kişilerin bu durumlarda yaptıklarını sürekli olarak yapanlar, yani uğursuz yargılarda bulunanlar ve eylemden yoksun melankolik yaşayanlar, daha sonra şair, düşünür, rahip ya da sihirbaz hekim olarak adlandırıldılar. Bu tür insanlar yeterince aktif olmadıkları için kolaylıkla küçümsenip cemaatten uzaklaştırılabilirlerdi, ama bunun bir tehlikesi vardı; batıl inancın ve tanrısal güçlerin yolunu izlemişlerdi, gücün bilinmeyen araçlarını ellerinde tuttuklarına hiç şüphe yoktu. *İçinde kontemplativ karakterlerin en eski cinsinin* yaşadığı bir değerlendirmedir bu - korkutamayacak duruma gelinceye kadar aşağılandı! Dalınç ilk kez böyle maskelenmiş bir şekilde, böyle ikili bir görünüşte, kötü bir kalple sık sık korkutulan bir kafa sayesinde ortaya çıkmıştı yeryüzünde, aynı zamanda zayıf ve iğrenç, gizliden gizliye aşağılanıp, açıkça batıl inanç itibarına boğulmuştu! Her zaman olduğu gibi, burada da ona şu ad verilmeli: pudenda origo![7]

43.

Şimdi Düşünürde Ne Kadar Çok Kuvvet Bir Araya Gelmeli. – Duyusal bakışa yabancılaşma ve soyuta yükselme - bu bir zamanlar gerçekten *yükselme* olarak duyumsanmıştı. Biz bunu tam olarak artık duyumsayamayız. En uçuk söz ve nesne imgelerinde kendinden geçmek, bu tür görülmez, duyulmaz, duyumsanmaz şeylerle oynamak; duyusal, dokunulabilen, baştan çıkarıcı ve kötü olan dünyaya karşı duyulan derin aşağılayıştan hareketle *daha yüce* olan başka bir dünyadaki yaşam gibi algılandı. "Bu soyutlama artık tahrik etmez, ama bizi yönlendirebilir!" – Bu arada insan

[7] İtiraz edilebilir; utanç verici köken.

yukarıya doğru yükseliyor gibi oluyordu. Tinselliğin bu oyunlarının içeriği değil, bizzat kendisi, bilimin tarihöncesi çağında "yücelik" kazanmıştı. Platon'un eytişime karşı duyduğu hayranlık ve eytişimin iyi ahlaklı insanla zorunlu ilişkide olmasına coşkulu inançla bakması bundan ötürüdür. Sadece bilgiler tek tek ve yavaş yavaş keşfedilmedi; tersine, genel olarak bilginin aracı da, insanda idrak etmeden önceki durumlar ve operasyonlar da keşfedildi. Ve her seferinde yeni keşfedilen operasyon ya da yeni yaşanan durum bütünüyle anlamanın bir aracı olarak değil, aksine, bütün anlama değerinin içeriği, amacı ve toplamıymış gibi göründü. Düşünürün hayal gücüne, heyecana, soyutlamaya, somutlaştırmaya, buluşa, sezgiye, tümevarıma, eytişime, tümdengelime, eleştiriye, malzeme toplamaya, nesnel düşünmeye, huzur ve sükûnete ve konulara toplu göz atma yeteneğine ve bir o kadar da her şeye karşı adil ve sevgiyle bakmaya ihtiyacı var - ama bütün bu araçlar, *tek tek* vita contemplativa tarihinde bir zamanlar amaç ve son amaç olarak geçerli olup, mucitlerine *son* bir amacın parlaması sırasında insan ruhuna gelen mutluluğu verdiler.

44.

Köken ve Anlam. – Neden aklıma hep bu fikir geliyor ve hep daha alacalı renklerle ışıldıyor? *Eskiden* araştırmacılar nesnelerin kökenini araştırırken, sürekli eylem ve karar için paha biçilemez önemi olan bir şey bulduklarına inanırlardı. Hatta insanoğlunun *selameti*, *nesnelerin kökeninin incelenmesine* bağlı olması *şart koşuluyordu* hep. Buna karşın şimdi biz kökene doğru ilerlediğimiz ölçüde çıkarlarımızdan da uzaklaşıyoruz; evet, nesnelere yüklediğimiz değerlendirmeler ve "ilgilenişler", bilgimizle ne kadar geriye gidip, nesnelerin kendilerine yaklaşırsak, anlamlarını o kadar çok yitirmeye başlıyorlar. *Kökeninin incelenmesi ile birlikte kökenin anlamsızlığı artıyor. Yakınımızdaki*, etrafımızdaki ve içimizdeki şeyler yavaş yavaş

renkler ve güzellikler ve bilmeceler ve önemli zenginlikler göstermeye başlıyor ki eski insanlık bunu rüyasında bile görmemiştir. Vaktiyle düşünürler, yakalanmış hayvanlar gibi kinle hep kafeslerinin demir parmaklıklarını kollayıp parçalamak için onlara doğru sıçrayarak dolaşırlardı. Ve bir delikten bakarak, dışarıda, öbür tarafta ve uzakta bir şey gördüğüne inanan kimse *mutlu* görünürdü.

45.

Bilginin Trajik Sonu. – Yükselme araçları içinde insan kurban etmek, bütün çağlarda insanı en çok yükselten ve yücelten bir araç olmuştur. Ve belki tek bir korkunç düşünceyle *kendini feda eden insanlık* düşüncesiyle, en muzaffer olanları yenmeyi başarsaydı başka her türlü çabayı hâlâ yeniyor olabilirdi. Ama kendini kime kurban edecekti? Eğer bu düşüncenin takımyıldızı günün birinde ufukta görülecek olursa geriye hakikatin bilgisi tek başına büyük bir amaç olarak kalmış olacağından ve bu amaca böyle bir kurbanın uygun düşeceğinden emin olunabilir, çünkü onun için hiçbir kurban büyük değildir. Bu arada insanlığın bir bütün olarak bilgiyi artırmak için adım atmasının ne ölçüde mümkün olduğu sorunu hiç ortaya atılmadı. Nerde kaldı, herhangi bir bilgi güdüsü, insanlığı gözlerde vaktinden önceki bir bilgeliğin ışığıyla ölüme götürsün. Günün birinde öteki yıldızların sakinleri ile bilgi amacıyla bir dostluk kurulursa ve birkaç bin yıl boyunca insan bilgisi yıldızdan yıldıza aktarılırsa belki. Belki de bilgi coşkusu dalga yüksekliği seviyesine ulaştığı zaman!

46.

Kuşkudan Kuşkulanma. – "Hangi güzel yastık iyi oluşmuş bir kafa için şüphe yaratır?" Montaigne'in bu sözü, Pascal'ı hep kızdırmıştır, çünkü iyi bir yastığı onun kadar hiç kimse istemiyordu. Daha nesi eksikti ki?

47.

Sözcükler Yolumuzu Kesiyor! – Eskiler nereye bir sözcük koyarlarsa orada bir keşif yaptıklarına inanırlardı. Gerçekte ise durum ne kadar da farklıydı! Bir soruna dokunmuşlar ve onu *çözdüklerini* sanırken, çözümsüzlük yaratmışlardı. Şimdi insan her bilgi edinişinde taşlaşmış ölü sözcüklere ayağı takılıyor, sendelemek zorunda kalıyor ve bu arada sözcüğü değil, bacağını kıracak.

48.

Bilimin Tümü "Kendini Tanı" Demektir. – İnsan ancak bütün nesneleri tanıdıktan sonra kendini tanımış olacak. Çünkü nesneler insanın sadece sınırlarıdır.

49.

Yeni Temel Duygu: Nihai Geçiciliğimiz. – Vaktiyle insanın tanrısal *kökenine* işaret edilerek ihtişam duygusuna erişilmeye çalışılırdı: Şimdi ise bu yasaklı bir yol oldu. Çünkü girişinde, öteki korkunç hayvanların yanında, maymun oturuyor ve bilmiş bir halde: Bu yöne devam etme! dercesine dişlerini gıcırdatıyor. Bu yüzden insan şimdi ters yöne gitmeyi deniyor: İnsanoğlunun gittiği yol, onun ihtişamını ve tanrılarla olan akrabalığını kanıtlamaya yardım etmeli. Ah, bununla da hiçbir şey olmuyor! Bu yolun sonunda *son* insanın ve mezarcının cesedine ait kül kabı var (Üzerinde nihil humani a me alienum puto[8] yazılı). İnsanlık kendini ne kadar geliştirirse geliştirsin; belki de sonuçta başlangıçta olduğundan daha derinlerde olacak! Karınca ve kulak biti, "yeryüzü yolculuğunun" sonunda tanrı akrabalığına ve sonsuzluğa yükselemediği gibi, onun için de daha yüksek bir düzene geçiş yoktur. Olacak, olmuşu arkasından sürüklüyor: Neden bu sonsuz tiyatro küçük bir yıldız için

---

[8] Ben bir insanım, insani olan şeyler bana yabancı değildir (ç.n.).

istisna oluşturusun ve yine küçük bir tür için bir istisna teşkil etsin! Defolsun bu tür duygusallıklar!

50.

Sarhoşluğa İnanış. – Heyecanlı ve coşkulu anlarda insanlar, karşıtlık yüzünden ve sinir güçlerini savurgan biçimde kullandıklarından dolayı kendilerini genellikle perişan ve yorgun hissederler; o anlara kendi anları olarak bakıp, "kendileri" olarak bakıp, sefalet ve umutsuzluğu *"kendi dışında" olanın etkisi* olarak görürler. Ve bu yüzden çevrelerine, çağlarına ve bütün dünyaya karşı intikamcı duygular beslerler. Sarhoşluk onlar için gerçek yaşam, esas ben anlamını taşır: Başka her şeyde, ister tinsel, ahlaksal, dinsel ya da sanatsal bir doğaya sahip olsun, sarhoşluğun düşmanlarını ve engelleyicilerini görürler. Bu coşkulu ayyaşlara insanoğlu çok fazla kötülük borçludur: Çünkü bunlar kendilerine ve insanlara karşı nankör davranan, çağın ve dünya nefretinin ve özellikle dünya yorgunluğunun nifak tohumlarıdır. Belki de bir cehennem dolusu *cani*, bu ezici, yeri göğü zehirleyen, korkutucu etkiyi, azgınların, hayalperestlerin, yarı kaçıkların ve kendilerine hâkim olamayan ve olası bütün zevklere ancak kendini tamamen kaybettiği zaman sahip olan dehaların küçük asil cemaati gibi uzakların en uzağına süremez. Cani sık sık kusursuz bir özdenetim, özveri ve akıllı olmanın kanıtlarını sergilerken, bu özellikleri kendini korkutanlar katında canlı tutar. Onun sayesinde yaşam üzerindeki gök, belki tehlikeli ve kasvetli olur, ama hava etkili ve sert kalır. Ayrıca bu bağnaz kişiler, bütün güçleriyle sarhoşluğa olan inançlarını hayatın içinde gerçek yaşayış olarak geliştirirler: dehşet verici bir inanış! Nasıl ki vahşiler şimdi "ateş suyu" ile hızla bozularak ölüp gidiyorlarsa, insanlık da bütünüyle yavaş ve sağlam bir şekilde *tinsel* ateş suyunun sarhoş eden duygularıyla ve ona olan tutkuyu ayakta tutan şeyle bozuldu. Belki de bundan dolayı yok olup gidecek.

51.

Hâlâ Olduğumuz Gibiyiz! – "Büyük tek gözlülere karşı hoşgörülü olalım!" demişti Stuart Mill, sanki onlara inanmanın, nerede ise ibadet etmenin alışkanlık haline geldiği bir yerde hoşgörü istemek gerekliymiş gibi! Ben büyük küçük bütün çift gözlülere karşı hoşgörülü olalım diyorum, - çünkü *bu halimizle* hoşgörüden daha fazlasını gösteremeyiz!

52.

Ruhun Yeni Hekimleri Nerede? – Yaşama acı dolu temel özelliğini teselli araçları kazandırmıştır ilk kez; şimdi bu özelliğe inanılıyor. İnsanların en kötü hastalığı, hastalıklara karşı mücadeleden doğdu ve görünürdeki ilaçlar, zaman içinde ortadan kaldırmaları gereken şeylerin daha kötüsünü ürettiler. Bilgisizlikten ötürü bir anlık etki eden, uyuşturan ve kendinden geçiren ilaçlar, sözde teselliler, gerçek tedavi edici güçler olarak kabul edildi. Hatta bu ani rahatlamaların sık sık acıların yayılıp, derinleşerek kötüleşmesi suretiyle ödendiği, hastaların uyuşukluğun arkadan gelen etkisinden, daha sonra uyuşukluğun ortadan kalkmasından ve daha da sonra huzursuzluktan, sinir gerginliğinden ve sağlıksızlığın verdiği genel ezici bir duygudan dolayı acı çektikleri fark edilmedi. İnsan, hastalığı belli bir dereceye vardıktan sonra, artık bir daha iyileşmiyordu, - iyileştirmek için genel olarak kendilerine inanılan ve tapınılan ruh hekimleri çaba gösteriyorlardı. – Schopenhauer hakkında, haklı olarak, onun insanlığın acılarını nihayet yeniden ciddiye aldığı söylenir. Bu acılara karşı panzehiri sonunda ilk kez ciddiye alan ve duyulmamış sahte hekimliği zincire vuran kişi nerede? İnsanlık şimdiye dek ünlü adlar altında çalışan bu şarlatanlara ruh hastalıklarını tedavi ettirmeye alışmamış mıydı?

53.

Dürüstlerin İstismar Edilmesi. – Tövbe ve istiğfara çağıran rahiplerin ve cehennem korkusunun müthiş baskısı altında acı çekmek zorunda kalanlar, vicdansızlar *değil*, vicdanlılardı; hele bunlar bir de fantezisi olan insanlar idilerse. Yani yaşam en çok tam anlamıyla ferahlığa ve iç açıcı imgelere ihtiyaç duyan kimseler için karartıldı. Sadece kendi kendilerine iyileşmeleri ve sağlıklarına kavuşmaları için değil, insanlık onlarla sevinebilsin ve onların güzelliğinden kendi içine bir ışın alabilsin diye. Ah, günahı keşfeden dinler ne kadar da çok gereksiz vahşet ve hayvanlara eziyet ortaya koydular! Ve aynı şeyleri vahşet ve eziyet sayesinde iktidarlarının en büyük zevkine sahip olmak isteyen insanlar yaptı!

54.

Hastalık Üzerine Düşünceler! – Hastanın kuruntusunu yatıştırın ki en azından şimdiye kadar olduğu gibi hastalığından *çok,* hastalığıyla ilgili düşüncelerinden dolayı acı çekmesin - bu da bir şeydir diye düşünüyorum! Ve bu az bir şey değil! Görevimizi şimdi anlıyor musunuz?

55.

"Yollar". – İnsanlığı büyük tehlikelere sokan hep sözde "kısa yollar" olmuştur; daha kısa bir yolun bulunduğu haberinin sevinciyle hep yolundan ayrılıyor ve *yolunu kaybediyor.*

56.

Özgür Tinin Dönekliği. – Kimin dindar ve inancı güçlü insanlara karşı antipatisi var? Tam tersine, onlara içten bir saygıyla bakıp, onlar için sevinmiyor muyuz ve bu mükemmel insanların bizlerle aynı duyguları paylaşmadığından dolayı derin üzüntü duymuyor muyuz? Peki, bir zamanlar tinin bütün özgürlüğüne *sahip olup*, sonunda "din-

dar" *olan* kimseye karşı bu sebepsiz, derin ve ani nefret nereden kaynaklanıyor? Bunun üzerine düşündüğümüz zaman, sanki ruhumuzdan çabucak silmemiz gereken iğrenç bir şey görmüş gibi oluyoruz! Bu bağlamda bize şüpheli görünseydi en saygıdeğer insana da sırtımızı dönmez miydik? Daha doğrusu bunu ahlaksal cezalandırmadan değil de ani bir iğrenmeden ve dehşetten ötürü yapmaz mıyız? Duygunun bu keskinliği nereden geliyor! Belki de şu ya da bu, herhangi biri bize aslında kendimizden tam olarak emin olmadığımızı anlamamızı sağlayacaktır? Vakitli olarak etrafımıza inançtan nefret edelim diye koruyucu olarak sivri dikenler ekmemizin sebebi, yaşlılık yüzünden zayıf ve unutkan olduğumuz ve aynı zamanda dine düşkün olduğumuz önemli anlarda inanca karşı duyduğumuz nefreti unutarak tehlikeye düşmemek değil midir? – Çok doğru: Bu tahmin yanlış ve kim bu tahmini yaparsa özgür tini neyin hareket ettirdiği ve belirlediği konusunda hiçbir fikri yok demektir. Düşüncelerini *değiştirmek* tine pek de aşağılık bir şey olarak görünmüyor! Buna karşın nasıl da düşüncesini değiştirme *becerisi* sayesinde saygı görüyor; özellikle yaşlılığa kadar devam etmesi halinde ender ve yüksek bir paye! Ve hırsı (korkaklığı *değil*) *spernere se sperni*[9] ve *spernere se ipsum*[10] yasak meyvelerine dahi uzanır: nerde kaldı, kendini beğenmiş ve halinden memnun kimselerin korku duyacağı şeyler karşısında korkuya kapılsın! Yine de o *bütün düşüncelerin masumiyeti* öğretisinin geçerliliğinden emin olduğu kadar, bütün eylemlerin masumiyeti öğretisinin geçerliliğinden de emindir. Tinsel özgürlüğün dönekliğinden önce nasıl yargıç ve cellât olabilirdi! Daha çok iğrenç bir hastanın görünümü hekimi etkilediği gibi, dönekliğin görünümü de onu etkiler. Peltemsiye, yumuşamışa, etrafa yayılana, cerahatliye karşı duyulan fiziksel tiksinti bir an akla ve iradeye yardım konu-

9 Aşağılamayı küçümseme (e.n.).
10 Kendini küçümseme (e.n.).

sunda galip gelir. Böylece bizim iyi irademiz, serbest tinin dönekliğinde hüküm sürdüğü kabul edilen korkunç *hilekârlık* düşüncesi tarafından yenilir: karakterin iliklerine kadar işlemiş olduğu genel bir soysuzlaşma düşüncesi tarafından.

57.

Başka Korku, Başka Güvenlik. – Hıristiyanlık insan yaşamına çok yeni ve sınırı olmayan *tehlikeli olma* durumu soktu ve bununla aynı şekilde her şey için tamamen yeni güvenceler, keyifler, dinlenmeler ve değerlendirmeler üretti. Bizim yüzyılımız bu tehlikeyi vicdan rahatlığıyla reddetmektedir: Ama yine de Hıristiyan güvencesinin, Hıristiyan keyfinin, Hıristiyan dinlenmesinin eski alışkanlıklarını hâlâ beraberinde sürüklüyor! Ve en soylu sanatlarının ve felsefelerinin içine sokuyor! Ne kadar donuk ve aşınmış, ne kadar yarım ve sakar, ne kadar keyfi ve fanatik ve her şeyden önce: Bütün bunlar ne kadar da kuşkulu bir izlenim bırakıyor; şimdi, buna o korkunç zıtlık da dahil olduğundan, Hıristiyanın *sonsuz* selametine ilişkin içine düştüğü *korku* kaybolmuştur!

58.

Hıristiyanlık ve Duygulanmalar. – Felsefeye karşı Hıristiyanlıktan kaynaklanan büyük bir halk protestosu da duyulur: Eski bilgelerin aklı, insanlara duygulanımları salık vermemişti, Hıristiyanlık onu onlara *geri vermek* ister. Bu amaca yönelik olarak filozofların yorumladığı şekliyle – aklın duygulanım üzerindeki galibiyeti olarak – erdemin ahlaksal değerinin bütününü inkâr eder; akıllılığı tamamen mahkûm ederek duygulanımları kendilerini en büyük güçle ve haşmetle dışa vurmaları için kışkırtır: tanrıyı *sevme*, tanrıdan *korkma*, tanrıya fanatik biçimde *inanma*, tanrıdan körü körüne *umutlanma* olarak.

59.

Avutma Olarak Yanılgı. – Kim ne derse desin, Hıristiyanlık insanları ahlaksal taleplerin yükünden, *mükemmelliğe giden daha kısa bir yol* gösterdiğini sanarak kurtarmak istemiştir. Tıpkı birkaç filozofun zahmetli ve sıkıcı diyalektikten ve sıkı sıkıya kontrol edilmiş verileri toplamaktan vazgeçebileceklerini sanmaları ve "hakikate giden kraliyet yolunu" göstermeleri gibi. Aslında her ikisi de birer hataydı, - ama çölde bitkin ve umutsuzluğa düşmüş bir kimse için büyük bir avuntu.

60.

Bütün Ruhlar Sonunda Bedensel Olarak Görülür. – Hıristiyanlık sayısız boyun eğme meraklısının, alçakgönüllülüğün ve tapınmanın nazik ve kaba taraftarlarının bütün ruhlarını kendi içine çekti ve böylelikle köylü kabalığından kurtulup – örneğin havari Petrus'un en eski resminin anımsattığı gibi – yüzündeki binlerce kıvrımıyla, art düşüncesiyle ve kaçamağıyla *ruhsal zenginliği* bol bir dine dönüştü. Avrupa insanını sadece ilahiyat sorunlarında içten pazarlıklı yapmakla kalmayıp, aynı zamanda düzenbaz da yaptı. Bu ruhla ve iktidarla kurduğu ortaklıkla ve sık sık da bağlılığın en derin itikadıyla ve dürüstlüğüyle, belki de şimdiye kadar gelmiş geçmiş insan toplumlarının en iyi suretlerini *yontup ortaya çıkardı.* Katolik ruhbanın en yüce ve en üst suretleri, özellikle bunlar asil bir soydan gelmekte iseler, daha baştan davranışlarında doğuştan zariflik vardı, hükmedici bakışları ve güzel elleri ve ayakları bulunuyordu. Burada insan çehresi, düşünülen bir yaşam biçiminin insan içindeki hayvanı bastırmasından sonra mutluluğun iki türünün (iktidar duygusu ve teslimiyet duygusu) sürekli meydana getirdiği gelgitlerle ruhsallaşma sürecine girer. Burada kutsama, günah bağışlama ve tanrısallığın temsilinden oluşan bir etkinlik, insanüstü görev duygusunu ruhta, *hatta bedende de* hep canlı tutar. Burada askerle-

re özgü doğuştan gelen vücut sakatlığına ve yazgının mutluluğuna karşı gösterilen o nazik aşağılama hâkimdir; itaat etmekten *gurur* duyulur, bu da bütün aristokratların ortak özelliğidir; insan görevinin devasa olanaksızlığında özür ve ideal var. Kilise prenslerinin heybetli güzellikleri ve zarifliklerı halka hep kilisenin *gerçeğini* ispatlamıştır. Ruhaniliğin zaman zaman haydutlaşması (Luther'in döneminde olduğu gibi) hep inancın karşıtını beraberinde getirdi. Ve biçim, ruh ve görev uyumundaki insan güzelliğinin ve nezaketinin *bu* sonucu da dinler sona erince mezara taşınmaz mı? Ve daha yükseğe ulaştırılamazsa da, hiç düşünülemez mi?

61.

Zorunlu Kurban. – Ciddi, çalışkan, dürüst, derin duygulu ve şimdi bile içten Hıristiyan olan insanlar: Bu insanlar bir kez kendilerine karşı uzun bir süre için deneme mahiyetinde Hıristiyanlık olmadan yaşamaya borçludurlar; bir kez *inançlarına* karşı bu şekilde "çölde" oturmaya borçludurlar - ancak bu şekilde Hıristiyanlığın gerekli olup olmadığı sorusu üzerine söz söylemeye hak kazanırlar. Şimdilik kendi ülkelerinin toprağına yapışmış, oradan bakıp, ülkelerinin öbür tarafındaki dünyayı karalıyorlar: Birisi çıkıp da ülkesinin öbür tarafında esasen bütün bir dünyanın bulunduğunu, Hıristiyanlığın topu topuna sadece bir köşeyi kapladığını söyleyince sinirlenip kızıyorlar! Hayır, elinizdeki delilin Hıristiyanlık olmadan yaşadığınız, samimi bir heyecanla Hıristiyanlık karşıtı olarak katlanıp sürdürdüğünüz uzun yıllardan daha fazla bir önemi ve ağırlığı yoktur: ta ki ondan çok çok uzaklara gitmenize dek. Sizi vatan özlemi değil de ciddi bir karşılaştırmaya dayanan *karar* geri getirirse o zaman vatana dönüşünüzün bir anlamı olur! Geleceğin insanları günün birinde geçmişin değer yargılarıyla bunu yapacaklar - sonunda onu elekten geçirme *hak-*

kına sahip olmak için insan bunu ve işin gereği olarak karşıtını da gönüllü olarak bir kez daha *yaşamalı*.

62.

Dinlerin Kaynağı Üzerine. – Bir insan nasıl olur da nesneler hakkındaki kendi fikrini vahiy olarak algılayabilir? Bu, dinlerin doğuşu ile ilgili bir sorundur. Bu tür bir olay ne zaman cereyan etmişse orada olayın gerçekleşmesine uygun bir insan bulunmuştur. Buradaki önkoşul, o kişinin önceden vahye inanıyor olmasıdır. Artık günün birinde birdenbire yeni *düşüncelerini* kazanır. Ve kendi büyük dünyasını ve varlığını kapsayan varsayımın mutlu edici etkisi bilincine öylesine etkileyici bir şekilde girer ki, kendini böyle bir uhrevî mutluluğun yaratıcısı olarak duyumsamaya cesaret edemez ve bunun sebebini ve yine o yeni düşüncenin sebebinin sebebini tanrısının vahyi olarak kabul edip, tanrısına mal eder. Bir insan nasıl olur da böyle büyük bir mutluluğun yaratıcısı olabilir! – der kötümserin kuşkusu. Buna gizliden gizliye başka manivelalar etki eder: Örneğin insan bir düşünceyi vahiy olarak duyumsamak suretiyle *kuvvetlendirir*, böylelikle varsayımı ortadan kaldırır; bu düşünceyi eleştiri ve de şüphe ortamından çıkarıp kutsallaştırır. Böylelikle insan kendini her ne kadar bir organona indirgerse de, sonuçta düşüncelerimiz tanrı düşüncesi olarak galip gelir - bu galibiyet duygusu, o aşağılanma duygusuna karşı sonunda üstünlük kazanır. Bir başka duygu da arka planda rol alır: Eğer insan kendi *ürününü* kendisinin üzerine çıkarıp görünürde kendi değerini hesaba katmazsa yine de her şeyi dengeleyen ve dengelemekten de fazlasını yapan baba sevgisinin ve baba gururunun övgüsünü alır.

63.

İnsanlardan Nefret. – Bir başkası kendi için ne duyumsuyorsa ona karşı bizim de aynı şeyi duyumsadığımızı farz

edelim – Schopenhauer'in merhamet etme duygusu dediği, daha doğrusu bunun başkalarının duygularını anlayabilme anlamını taşıyan şey - eğer o kendisini, Pascal gibi nefret edilecek gibi bulsaydı o zaman biz de ondan nefret etmek zorunda kalırdık. Ve Pascal da bütünüyle insanlara karşı bu duyguyu besliyordu herhalde ve keza Tacitus'un bildirdiğine göre, Nero'nun yönetimindeki eski Hıristiyanlığa karşı *odium generis humani*[11] "suçlaması yapılıyordu".

64.

Ümitsizliğe Kapılanlar. – Hıristiyanlık herhangi bir şeyle ümitsizliğe düşürülebilecek herkese karşı bir avcının sezgisiyle hareket eder - bunu insanlığın sadece seçilmiş bir grubu yapabilecek durumdadır. Hep onların arkasındadır, onlara pusu kurmuştur. Pascal en keskin bilginin yardımıyla her insanın ümitsizliğe sürüklenip sürüklenemeyeceği konusunda bir deneme yapmıştı - deneme onun ikinci umutsuzluğu adına başarısızlıkla sonuçlandı.

65.

Brahmanlık ile Hıristiyanlık. – Kudret duygusu için reçeteler var: Bir kez bunlar kişilerin kendilerine hâkim olabilmeleri için ve bu sayede çok önceden beri güç duygusu ile birlikte olanlar için var; sonra bir de aslında güç duygusu olmayanlar için var. Birinci tür insanlara Brahmanlık, ikinci tür insanlara Hıristiyanlık özen gösterdi.

66.

Görüş Yeteneği. – Bütün Ortaçağ boyunca en yüksek insanlık için gerçek ve belirleyici özellik şuydu: İnsanın – yani derin bir tinsel bozukluk için! – görüş yeteneği olması. Ve temelde bütün yüksek karakterlerin (*dini*) Ortaçağ yaşam kuralları, insana görüş *yeteneği* sağlamaya yönel-

[11] Lat. İnsan ırkından nefret (e.n.).

mektedir! Eğer çağımızın içine doğru, yarı kaçık, hayalperest, fanatik, sözde deha insanların abartılmaları kabından taşıp akıyorsa bunda şaşıracak ne var; "onlar başkalarının görmediği şeyleri gördüler" - elbette! Ve bu bizim onlara karşı tavır alırken temkinli olmamızı sağlamalı, ama inançlı tavrımızı değil!

67.

İnananların Değeri. – Çarmıha gerilmiş bir zavallı bile olsa bu inanç için herkese cennet vaat eden, ona inanılmasına değer veren kimse, korkunç şüpheyle inliyor ve çarmıha gerilmenin her türünü biliyor olmalı: Yoksa kendisine inananları böyle yüksek bir fiyata satın almazdı.

68.

İlk Hıristiyan. – Bütün dünya hâlâ "kutsal ruh"un yazarlığına inanıyor ya da bu inancın etkisi altındadır. İnsan İncil'i açarsa, bunu kendine "yüksek duygular" edinmek, küçük büyük kişisel dertlerine teselli bulmak için yapar - kısaca, kendini onun içine ve dışına doğru okur. Onun içinde en hırslı ve usandırıcı ruhlardan birinin ve keza sinsi bir kafadan daha batıl inançlı bir adamın hikâyesinin, Havari Paulus'un hikâyesinin, yazılı olduğunu, birkaç bilim adamını bir yana bırakırsak, kim bilir? Ama bu garip hikâye olmazdan, böyle bir kafanın, böyle bir ruhun şaşkınlıkları ve fırtınaları olmasaydı Hıristiyanlık olmazdı; ustaları çarmıhta ölmüş bir küçük Yahudi tarikatından zor bela haberimiz olurdu. Elbette, insan bu hikâyeyi doğru zamanda kavramış olsaydı, Paulus'un notları "kutsal ruhun" vahyi olarak değil, samimi ve özgür tinle ve kendi kişisel sıkıntılarımızı işin içine karıştırmadan okusaydı, *gerçekten okusaydı* - bin beş yüz yıldan beri böyle bir okuyucu olmamıştır - o zaman Hıristiyanlık çoktan bitip tükenmiş olurdu. Yahudi Pascal'ın bu notları Hıristiyanlığın kökenini ne denli ortaya çıkarıyorsa, Fransız Pascal'ın notla-

rı, Hıristiyanlığın kaderini ve onun hangi sebeple yok olacağını bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Hıristiyanlık gemisi Yahudi safrasının büyük bir bölümünü denize boşaltmış olması, dinsizlerin arasında seyretmiş ve seyredebilmiş olması - bu çok acı çekmiş, çok acınacak, çok rahatsız ve kendinden rahatsızlık duyan tek bir insanın hikâyesine bağlıdır. Sabit bir fikir ona acı çektiriyordu ya da daha açık ifade edersek: hep güncel, asla durulmayan *sabit bir soru* acı çektiriyordu: Bunun Yahudi yasalarıyla ilişkisi nedir? Daha doğrusu *yasa hükmünün yerine getirilmesiyle ne* ilişkisi var? Gençliğinde ona bizzat uymak istemiş, Yahudilerin düşünme becerisi gösterdikleri bu en kıymetli payenin peşine aç kurt gibi düşmüştü - bu halk, ahlaksal yüceliк fantezisini başka herhangi bir halktan daha fazla yüceltmiş ve sadece kutsal bir tanrıyı, günah düşüncesinin bu kutsallığa karşı bir suç olmasıyla birlikte yaratmayı başarmış bir halktı. Paulus aynı zamanda bu tanrının ve onun koyduğu yasanın fanatik savunucusu ve namus bekçisi olmuştu ve onu çiğneyenlere ve ondan şüphelenenlere karşı sürekli pusuya yatmış, onlarla kavga halindeydi. Onlara karşı acımasız ve sertti; en ağır cezaları vermeye niyetliydi. Ve durum böyle iken kendi kendine – taşkın, duygusal, melankolik, nefrette acımasız bir kişi olarak – yasaya bizzat kendisinin *uyamayacağını* anladı. Evet; ona, taşkın tahakküm hırsının yasayı çiğnemesi için sürekli tahrik edilmesi ve bu tahrik unsuruna boyun eğmek *zorunda* kalması, çok garip geliyordu. Ona defalarca yasayı ihlal ettiren gerçekten "şehvet düşkünlüğü" müydü? Aslında sonradan kuşkulandığı gibi sürekli olarak yerine getirilemeyeceğini ispatlamak zorunda olan yasanın kendisi, karşı konmaz bir büyü ile ihlale sürüklemiyor muydu? Ama o zaman bu karmaşıklıktan çıkış yolunu henüz bilmiyordu. Gönlünde çok şey yatıyordu – düşmanlığı, cinayeti, büyücülüğü, puta tapınmayı, fuhuşu, alkolikliği ve baştan çıkarıcı içki masalarından keyif almayı ima ediyor-

du - ve ne kadar çok vicdanına ve daha fazlasıyla tahakküm hırsına, yasaya saygı ve yasayı korumanın en aşırı fanatizmiyle hava aldırmayı denediyse de, kendisine: "Her şey boşuna! Hükmü yerine getirilemeyen yasanın verdiği işkence alt edilmez!" dedirten anlar geldi. Manastırında ruhani idealin kusursuz insanı olmak istediğinde, Luther de benzer şeyler duyumsamış olmalı. Ve günün birinde kendisine itiraf edemediği ölçüde gerçekten ölümcül bir nefretle ruhani idealden, papadan, azizlerden ve bütün ruhban sınıfından nefret etmeye başlayan Luther gibi, Paulus'a da öyle olmuştu. Kanun, onun için kendisini çakılmış hissettiği çarmıhtı. Ondan nasıl da nefret ediyordu! Ona ne büyük garez besliyordu! Onu *yok edecek* bir çare bulmak için nasıl da aranıyordu - artık onu şahsen uygulamak istemiyordu! Ve sonunda kafasında bu saralının nasıl dizginlenebileceği konusunda kurtarıcı bir fikirle birlikte ilahi görüntü parladı. O, manevi bakımdan çok yorgun olan yasanın öfkeli fanatiğine, yüzü tanrının nuru ile parlayan İsa ıssız caddede gözükmüştü ve Paulus'un kulaklarına şu sözler geliyordu: "*Beni* niçin takip ediyorsun?" Ama burada esas olan şey şudur: *Kafasının* içinde birdenbire şimşek çakmıştı. Kendine, "Bu İsa'yı takip etme işi aslında *akılsızlıktır!*" demişti. "İşte çıkış yolu burada, işte kusursuz intikam burada. İşte, buradan başka hiçbir yerde *yasa çiğneyicisini* ele geçiremem!" Kibirliliğin en çok acı çekmiş hastası bir darbe yiyince tekrar iyileşti, ahlaksal umutsuzluk sanki uçup gitti, çünkü ahlak kayboldu, yok edildi, - orada, yani çarmıhta *yerine getirildi!* Şimdiye dek o rezilce *ölüm*, yeni öğretinin taraftarlarının sözünü ettiği "Mesihliğe" karşı temel argüman olarak geçerli olmuştu. Ama nasıl, mademki yasayı *ortadan kaldırmak için gerekliydi!* Bu buluşun, bu bulmacanın çözümünün korkunç sonuçları gözlerinin önünde fırıldak gibi dönüyordu, bir anda en mutlu insan olur, - ona, Yahudilerin, hayır, bütün insanların yazgısı bu buluşa, birdenbire aydınlanmasının

saniyesine bağlıymış gibi gelir, düşüncelerin düşüncesine, anahtarların anahtarına, ışıkların ışığına sahiptir; bundan sonra tarih onun etrafında döner! Çünkü bu andan itibaren *yasayı yok etmenin* öğretmenidir o! Kötünün ölmesi - yani kanunun da ölmesi demek; bedende olmak - yani kanunun içinde de olmak demek! İsa ile bir olmak - yani onun sayesinde kanunun yok edicisi olmak demek; onunla ölmek - yani yasanın da ölmesi demek! Eğer günah işlemek hâlâ mümkün olsaydı, artık kanuna karşı olmazdı, "ben onun dışındayım". "Eğer şimdi yasayı yeniden kabul etmek ve ona uymak istesem, o zaman İsa'yı günahın işbirlikçisi yapardım", çünkü yasa günah işlensin diye vardır, keskin özsuyun hastalığı ortaya çıkardığı gibi, yasa da hep günahı ortaya çıkarır; ölüm olmaksızın yasanın uygulanması mümkün olsaydı, tanrı İsa'nın ölmesine asla karar veremezdi; şimdi sadece bütün günahlar ödenmedi, günahın kendisi de ortadan kaldırıldı; şimdi yasa öldü, şimdi içinde onun yaşadığı beden öldü - ya da en azından çürüyerek ölüm sürecine girmiştir. Kısa bir süre daha bu çürümenin içinde kalacak! – İsa ile bir olmadan, İsa ile yeniden dirilmeden, İsa'nın tanrısal ihtişamından pay almadan ve İsa gibi "Tanrının Oğlu" olmadan önce, İsa ile eşit olmak Hıristiyanın yazgısıdır. – Böylece Paulus'un sarhoşluğu ve keza ruhunun ısrarcılığı doruğa ulaşmıştır - bir olma düşüncesiyle her utanma, her itaat etme ve her türlü engel, ruhtan çekilip alınmıştır ve hükmetme arzusunun azgın istenci kendini *tanrısal* ihtişamda vakitsiz bir sefa olarak ortaya koymaktadır. İlk Hıristiyan, Hıristiyanlığın mucidi işte budur! Ondan önce sadece birkaç Yahudi tarikatçı vardı.

69.

Taklit Edilemez. – Kıskançlık ile arkadaşlık, kendini aşağılama ile gurur *arasında* korkunç bir gerilim ve mesafe vardır. Birincisiyle Yunanlı yaşardı, ikincisiyle Hıristiyan.

70.

Kaba Bir Zekâ Neye Yarar. – Hıristiyan kilisesi çok değişik kaynaklı tarih öncesi kültler ve görüşlerin bir ansiklopedisi olup, bundan dolayı misyonerlik yeteneğine sahiptir: Eskiden istiyordu, şimdi istediği yere gidebilir, kendisini uydurabileceği ve yavaş yavaş kendi anlamını onun yerine koyabileceği benzer bir şeyler bulmuştur ve buluyor. Bu dünya dininin yayılmasındaki sebep, içinde Hıristiyanlığın bulunması değil, *geleneklerinin* evrensel- pagan olma özelliğidir. Düşüncelerinin kökleri hem Yahudi, hem de Helen dünyasına uzanır; başlangıçtan beri kendini ulusal ve ırksal özelliklerin ve inceliklerin ve de önyargıların üzerine çıkarmayı becerdi. En değişik şeyleri iç içe büyüten bu güce ne de olsa hayranlık duyulabilir, ama onun aşağılık özelliğini de unutmamak gerek - Kiliselerin kurulma çağındaki zekâsının şaşılacak derecede kabalığı ve yetingenliği örneğin, böylece *her besin* ile yetinmesi ve çakıl taşı gibi sert çelişkileri sindirmesi.

71.

Hıristiyanlığın Roma'dan Aldığı İntikam. – Belki de hiçbir şey hep galip gelen birinin bakışı kadar yorgunluk vermez, - iki yüz yıl boyunca Roma'nın bir halkın ardından bir diğerine boyun eğdirişi seyredildi; çember daralmış, gelecek tümüyle sona ermiş gözüküyordu, her şey sonsuza dek düzenlenmiş gibiydi - evet, eğer imparatorluk *inşa ediyorduysa*, "aere perennius"[12] art düşüncesiyle inşa ediyordu; sadece "yıkıntıların melankolisini" bilen biz, o tamamen başka türlü olan, karşısında insanın kendini herhangi bir çare ile kurtarmayı denediği *sonsuz yapıların melankolisini* neredeyse anlamayız - örneğin Horatius'un düşüncesizliğiyle. Başkaları, akıldan ve kalpten geçenlerin artık ümitsiz bir vaka olduğu, her tarafı kocaman örümceklerin kap-

[12] aere perennius: kalıcı olmak (ç.n.).

ladığı ve nerede hâlâ akan kan varsa tümünü aman vermeden emecekleri düşüncesiyle bitkinliğin sınırındaki ümitsizliğe, öldürücü bilince karşı başka teselli yolları arıyorlardı. Yorgun seyircinin Roma'ya karşı yüzyıllarca süren bu sessiz nefreti, sadece Roma'nın egemen olduğu sürece, kendisini sonunda Roma'yı, "dünyayı" ve "günahı" *bir* duyguda birleştiren *Hıristiyanlıkta* boşalttı. Dünyanın ani çöküşünün yakın olduğu düşünülerek ondan intikam alınıyordu. İnsanlık önüne yeni bir gelecek koyarak ondan intikam alıyordu. Roma her şeyi *kendi* tarih öncesine ve bugününe dönüştürmeyi bilmişti. – Karşılaştırıldığı zaman Roma'nın artık en önemli şey olarak görülmediği bir gelecek ortaya çıkmıştı; *kıyamet* gününün hayali ile ondan intikam alınıyordu - ve çarmıha gerilen Yahudi, kurtuluşun simgesi olarak taşradaki muhteşem Romalı valilerle yapılan en büyük alaydı, çünkü artık onlar felaketin ve çökmek için olgunlaşmakta olan "dünyanın" sembolü olarak görülüyorlardı.

72.

"Ölümden Sonra". – Hıristiyanlık cehennem cezasına ilişkin düşünceyi Roma İmparatorluğunun tamamında hazır buldu: Çok sayıda gizli kült, kendi güçlerinin verimli yumurtasından çok, onlar hakkında hile ve desise uydurmaktan özel zevk almıştır. Epikür kendi akranları için *bu* inancın köklerini kurutmaktan daha önemli bir şey yapamayacağına inanıyordu. En güzel şekilde, öğretisinin hüzünlü, ama bununla birlikte aydın olan taraftarı Romalı Lucretius'un ağzında çınlayan utkusu vaktinden önce gelir – Hıristiyanlık yeraltı dehşetlerine inanan ve çoktan zayıflayan inancı özel koruması altına almakla akıllılık etti! Dinsizliğe karşı bu cesur atağı yapmadan Mithra ve İsis kültlerinin popülerliğini nasıl yenebilirdi! Böylece en korkak olanları kendi tarafına çekti; yeni bir inancın en güçlü taraftarlarını! Yaşama sarılan ve sarılmakta olan Yahudiler,

bir halk olarak Yunanlılar gibi ve Yunanlılardan da öte, o düşünceleri daha az dikkate alıyorlardı. Günahkârın cezalandırılması olarak mutlak ölüm ve bir daha kesinlikle dirilmeme konusunda en aşırı tehdit - bunların, bedenlerinden ayrılmak istemeyip, onu geliştirdikleri Mısırizimden ebediyen kurtarmayı uman bu garip insanların üzerinde yeterince güçlü etkisi olmuştu. (Makkabiler'in ikinci kitabında, bir Yahudi şehidin dışarıya sarkan bağırsaklarından feragat etmeyi düşünmediğini okuyoruz: dirildiği zaman ona *sahip olmak* istiyor, - işte, Yahudilik budur!) Sonsuz ıstırap düşüncesi ilk Hıristiyanlardan çok uzaktı; "ölümden" *kurtulmuş* olduklarını düşünüyor ve günden güne bir değişimi bekliyorlardı, artık ölmek istemiyorlardı. (İlk ölüm bunu bekleyenler arasında herhalde çok garip bir etki yapmıştır! Şaşkınlık, sevinç, şüphe, utanç, heyecan, nasıl da birbirine karışmıştır! – Büyük sanatçılar için gerçek bir ayıplama!) Paulus'un kurtarıcısı hakkında onun herkese ölümsüzlük kapısını *açtığını* söylemekten daha iyi söyleyecek bir şeyi yoktu - kurtulmamış olanların dirileceğine henüz inanmamaktadır. Hatta uyulması olanaksız olan yasaya ve ölüme ilişkin öğretisinin bir sonucu olarak şüphelenmekte olup, esasen şimdiye değin hiç kimsenin (veya çok az kişi, başarıdan değil, merhametten ötürü) ölümsüz olmadığını belirtmektedir. Ne var ki, ölümsüzlük ilk kez şimdi *başlıyormuş* kapılarını açmaya, - sonunda ölümsüzlük için seçilen çok az kişi varmış. Seçilmişlerin küstahlığını ilave etmekten kendini alamaz. – Yaşama dürtüsünün Yahudiler ve Yahudi Hıristiyanlar arasındaki kadar büyük olmadığı ve ölümsüzlük görünümünün mutlak ölüm görünümünden hiç de daha değerli görünmediği başka yerde, dinsizlik ve her şeye rağmen kısmen Yahudi katkılı cehennem, misyonerlerin elinde makbule geçen bir alet oldu: Günahkâr ve kurtarılmamış kimsenin de ölümsüz olduğunu belirten yeni bir öğreti doğdu; ebediyen lanetlenmişler öğretisi ve bu, artık tamamen zayıflamış olan *mut-*

lak ölüm düşüncesinden daha güçlüydü. Sadece *bilim*, ölüm ve öbür dünyada yaşam düşüncesini reddetmek suretiyle onu tekrar ele geçirdi. *Bir* ilgimizden daha yoksun kaldık: Artık "ölümden sonrası" bizi hiç ilgilendirmiyor! Söylenmesi olanaksız bir iyilik; ne var ki, bu haliyle ve her yönüyle duyumsamak için henüz çok yeni. Ve Epikür yeniden utku kazanıyor!

73.

"Hakikat" İçin!. – "Hıristiyanlık hakikatini, Hıristiyanların erdemli davranışları, acıya dayanıklılıkları, sağlam imanları ve her şeyden önce önüne çıkan bütün sıkıntılara rağmen yayılıp büyümesi göstermiştir" - siz bugün de hâlâ bunları söylüyorsunuz! Yazık! Bunların hepsinin ne hakikatin lehine ne de aleyhine olduğunu, gerçeğin gerçeklikten başka türlü ispatlandığını ve sonuncusunun hiçbir şekilde birincisi için bir neden olmadığını öğrenin!

74.

Hıristiyan Art Düşünce. – "İnsanın, bu denli *güçlü* bir yargıcın nasıl takdir edeceğini tam olarak bilmediği için, kendini masum olduğundan çok günahkâr olduğuna *ikna etmesi* daha iyidir – hep günahkâr olduğunu bilen kimseleri bulacağını umduğu için *korkmak* lazım! Bu kadar büyük gücü ile bir günahkârı, önünde haklı olduğunu itiraf eden birisinden daha kolay bağışlar" düşüncesi, birinci yüzyıl Hıristiyanlığının en alışılmış art düşüncesi değil miydi? – Taşradaki zavallı insanlar Romalı valinin önünde şunları duyumsuyorlardı: "O bizleri masum göstermeyecek kadar mağrurdur" - nasıl olur da, özellikle bu duygu, en yüce yargıcın Hıristiyan suretinde yeniden dirilemezdi!

75.

Avrupalı Değil ve Soylu Değil. – Hıristiyanlıkta biraz doğululuk, biraz kadınsılık var: "Tanrı kimi severse onu terbiye

eder" düşüncesi bu görüşü açığa vuruyor. Çünkü Doğuda kadınlar dövülerek cezalandırılmalarına ve kendilerinin dünyaya karşı katı şekilde kapalı tutulmalarına kocalarının sevgisinin bir belirtisi olarak bakarlar ve bu belirti olmazsa şikâyetçi olurlar.

76.

Kötü Düşünmek Kötü Yapmak Demektir. – Tutkular, kötü ve tehlikeli görülürlerse kötü ve tehlikeli olurlar. Hıristiyanlık, Eros ile Venüs'ten - büyük ideal yetenekleri olan güçlerden – inananların vicdanlarında her türlü cinsel heyecan oluşturan işkencelerle şeytani cinler ve sahte ruhlar yaratmayı başardı. Gerekli ve düzenli duyguları iç sefaletin kaynağı yapıp, bu yolla iç sefaleti *her insanda* gerekli ve düzenli hale getirmeyi istemek ürkütücü değil mi! Üstelik gizli tutulan ve böylece daha derinlere kök salan bir sefalet kalıyor. Çünkü herkesin, Shakespeare'in sonelerinde açıkladığı gibi Hıristiyan kasvetini bu noktada açıklama cesareti yok. İnsanın savaşmak zorunda olduğu, kontrol altında tutmak zorunda olduğu ya da duruma göre tamamen aklından sildiği bir şey, hep *kötü* olmak zorunda mıdır? Düşmanın hep *kötü* olduğunu düşünmek *aşağılık* ruhların tarzı değil mi! Ve Eros'a düşman denebilir mi! Cinsel duygular da, merhamet ve tapınma duyguları gibi esasen ortaktır, burada bir insanın kendisi zevk alırken başka bir insana iyilik yapması söz konusudur. Bu türden yardımsever düzenlemelere doğada çok sık rastlanmaz! Ve hem de onu böylesine karalayıp, vicdan huzursuzluğu isnadı ile mahvetmek! İnsanın üremesini vicdan huzursuzluğuyla eş tutmak! Eros'un bu türden şeytanileştirilmesi, sonunda bir komedi haline geldi: Kilisenin bütün erotik şeylerle ilgili fısıldaşması ve gizliliği sayesinde bir "şeytan" olan Eros, insanlara yavaş yavaş bütün melekler ve azizlerden daha ilginç gelmeye başladı. Günümüzü de içine alan bir etkiyle *aşk öyküsü*, *bütün* çevrelerde ortak ve gerçek ilgi haline

gelmiştir - antik çağın kavraması olanaksız ve ileride günün birinde yine kahkahalar attıracak bir aşırılıkta. En büyüğünden en küçüğüne kadar edebiyatçılığımızın ve düşünmelerimizin hepsinde, aşk hikâyelerinin temel hikâye olarak aşırı bir önemle ortaya çıktığını görüyoruz; bunlar aşk hikâyeleriyle nitelendirilmiş, hatta daha da fazlası yapılmıştır: Belki de o yüzden, sonraki kuşaklar, Hıristiyan kültürün mirasında ne varsa, hepsine sıradanlık ve çılgınlık damgası vurabilirler.

77.

Ruh İşkenceleri Üzerine. – Birisi başka birisinin bedenine işkence ederse işkenceye uğrayan her kim ise yüksek sesle bağırır; böyle bir şeyi yapabilen kişiye karşı insan hemen öfkelenir. Evet, bir insana ya da hayvana yapılabilecek bir işkencenin hayali bile bizi ürpertir ve bu tür kesin kanıtlanmış bir gerçeği duyunca katlanılmaz acılar çekeriz. Ne var ki, insan ruh işkencesi ve bunun korkunçluğu konusunda aynı derecede genel ve belirgin bir acı duyumsamaktan henüz çok uzaktır. Hıristiyanlık bu işkence türünü şaşılacak derecede çok kullandı ve bu tür işkenceyi şimdi de öğütlemeye devam etmekten geri kalmıyor. Hatta eğer bu türden bir işkencenin olmadığı bir durumla karşılaşılırsa çok masum bir şekilde soysuzlaşma ve gevşeme var diye yakınıyor. Bütün bunların sonucu olarak insanlık, ruhun yanarak ölmesine, ruhsal işkenceye ve işkence aletlerine karşı, vaktiyle insanın ve hayvanın vücuduna yapılan vahşete karşı gösterdiği tavırda olduğu gibi bugün hâlâ korkulu bir sabır ve kararsızlık tavrı içindedir. Cehennem aslında boş bir sözden ibaret değildi. Yeni yaratılan gerçek cehennem korkularına yeni bir tür merhamet eşlik etti; tüyler ürpertici, tonlarca ağırlıkta, "geri dönülemez bir şekilde cehennem lanetine uğramışlara" gösterilen ve eski çağlarda bilinmeyen bir merhamet, örneğin taş konuğun Don Juan'a teyit ettiği ve Hıristiyanlığın egemen olduğu yüzyıl-

larda mutlaka sık sık taşlara feryat ettirmiş bir durum. Plutarkhos dinsizler dünyasında bir batıl inançlının durumu ile ilgili hüzünlü bir tablo çizer: Bu tablo eğer "sonsuz acıdan" artık kaçıp kurtulamayacağını *tahmin eden* Ortaçağ Hıristiyanı ile karşılaştırılırsa bir zararı olmaz. Ona tüyler ürpertici haberciler görünüyordu: Belki de yılanı gagasında tutan ve onu yutmakta hâlâ *tereddüt eden* bir leylek. Ya da doğanın aniden solgunlaşması veya sıcak renklerin toprağın üzerinde uçuşması. Ya da ölmüş akrabaların suretlerinin yüzleri korkunç acıların izlerini taşıyarak yaklaşması. Ya da uyuyan kişinin odasının duvarları aydınlanarak duvarlarda sarı duman içinde işkence aletleri ve bir yılanlar ve şeytanlar karmaşasının belirmesi. Evet; Hıristiyanlık her tarafta çarmıha gerilmiş İsa heykelleri dikip, dünyayı "haklının *işkenceyle* öldürüldüğü" yer ilân ederek korkunç yerleri dünyadan yok etmeyi bildi! Ve eğer büyük vaizlerin kaba kuvveti bir kez bireyin bütün gizli acısını, "günah çıkarma hücresinin" işkencesini toplumun önüne sürdüyse, eğer örneğin bir Whitfield "ölmekte olan birinin ölmüş olanlara yaptığı gibi", kâh hıçkırıp ağlayarak kâh tepinip hararetli bir şekilde çığlık atarak ve bir saldırının bütün oklarını mevcut tek kişiye yöneltmekten ve onu cemaatten korkunç bir şekilde soyutlamaktan korkmayarak vaaz verdiyse; o zaman, dünya her seferinde gerçekten "uğursuzluk çayırına" dönüşmek ister gibi görünüyordu! Ondan sonra bir çılgınlık nöbetine tutulmuş gibi yollara üşüşmüş kitleler görülüyordu. Birçoğu korku kasılmalarıyla, öbürleri bilinçsiz, hareketsiz bir halde orada yatıyorlardı. Kimileri şiddetle titriyordu ya da her tarafı çınlatan, saatlerce süren çığlıkla havayı yarıyordu. Her yerde boğazı sıkılmış insanların nefes almak için çıkardıkları ses gibi hırıltılar vardı. Böyle bir vaazın görgü tanığı: "Ve gerçekten dinlemeye gelen insanların hemen hepsi *en derin acılar içinde ölenlerdi*" dedi. Hıristiyanlığın, *ölüm döşeğini* ilk kez işkence yatağına çevirdiğini ve o

zamandan beri onun üzerine oynadığı sahnelerle, ilk defa burada gerçekleşmesi mümkün görünen korkunç seslerle, sayısız tanığın duyuları ile kanlarının kalan yaşamları ve gelecek nesilleri için zehirlendiğini asla unutmayalım! Bir zamanlar duyduğu tıpkı şu sözler gibi sözlerin etkisinden kurtulamayan zararsız bir insan düşünün: "Ah sonsuzluk! Ah keşke ruhum olmasaydı! Ah keşke hiç doğmasaydım. Lanetliyim, lanetliyim, sonsuza değin yitiğim. Altı gün önce bana yardım edebilirdiniz. Ama artık geçti. Şimdi şeytanın oldum, onunla cehenneme gitmek istiyorum. Kırılın ey zavallı taşlaşmış kalpler, kırılın! Kırılmak istemiyor muydunuz? Taşlaşmış kalpler için daha fazla ne olabilir? Siz kurtulasınız diye ben lanetlendim! İşte orda! Evet, işte orada! Gel iyi şeytan! Gel!"

78.

Cezalandırıcı Adalet. – Felaket ve günah: Bu iki şeyi Hıristiyanlık aynı kefeye koydu. Öyle ki, eğer bir suçu izleyen felaket büyükse suçun büyüklüğü bugün bile hâlâ bilinçsizce bizzat ona göre ölçülmektedir. Ama bu *antik* değil. Bu yüzden içinde başka anlamda bol bol felaketten ve suçtan söz edilen Yunan trajedisi en büyük gönül ferahlatıcılarına dâhildir, hem de antik yazarların kendileri bunu duyumsayamamışlardır. Onlar suç ve felaket arasında "eşit ilişki" kuramayacak kadar saf kalmışlardı. Trajik kahramanın suçu, ayağının takıldığı ve bu yüzden düşerek kolunu kırdığı ya da bir gözünü patlattığı küçük taştı. Antik duygu şöyle derdi buna: "Evet, yolunda biraz daha düşünerek ve fazla küstahlığa kaçmadan yürümesi gerekirdi!" Ama şu düşüncelerin söylenmesi Hıristiyanlığa bırakılmıştı: "Burada büyük bir bela var, biz onu net olarak görmesek de ardında aynı *büyüklükte bir suçun* bulunması *gerekir*! Başı belaya giren kimsenin acısını duyumsamıyorsan, o zaman sen *katı yüreklinin* birisin, çok daha kötülerini yaşayacaksın!" Üstelik antik devirde gerçekten hâlâ felaket

vardı; saf ve masum felaket. Her şeyin ceza, hak edilmiş ceza haline dönüşmesi Hıristiyanlıkla başladı. Bu durum ise acı çekenin fantezisine tuz biber eker. Nitekim kendini her felakette, ahlaksal bakımdan tekdire layık ve işe yaramaz olarak hisseder. Zavallı insanlık! Yunanlıların başka birinin felaketine duyulan öfke için kendilerine özgü sözcükleri vardı: Bu şiddetli heyecan Hıristiyan halklarda kabul görmediği için kendini pek geliştirmedi. Sonuçta onlarda merhametin *daha da erkek* olan kardeşinin adı da yok.

79.

Bir Teklif – Eğer kendi benimiz, Pascal'a ve Hıristiyanlığa göre, hep *nefret edilmeye değer* ise nasıl olur da onu başkalarının sevmesine izin verip, kabul edebiliriz - bu başkası ister tanrı olsun ister insan! Sadece nefreti *hak ettiğini* bile bile başka savunucu duygulardan söz etmemek için kendini sevdirmek, yakışık almaz. "Ama aslında bu, merhamet alanına girer." Öyleyse sizin insanlara karşı duyduğunuz sevgi bir merhamet mi? Acımanız merhamet mi? Şimdi, eğer bu sizin için mümkünse o zaman bir adım daha atın: Kendinizi merhametten ötürü sevin. O zaman tanrınıza hiç ihtiyacınız kalmaz ve içinizde günaha girmekle ve kurtuluşla ilgili dramın tümü son bulur!

80.

Merhametli Hıristiyan. – İnsanın acısına duyulan Hıristiyan merhametinin arka yüzünde, insanın neşesine, istediği ve yapabileceği her şeyden alacağı neşeye karşı duyulan derin kuşku bulunmaktadır.

81.

Azizin İnsancıllığı. – Bir aziz müminler arasına girmişti ve onların günahtan sürekli nefret etmelerine artık katlanamıyordu. Sonunda şunları söyledi: "Tanrı her şeyi yarattı,

sadece günahı yaratmadı. Ona yeltenmemiş olması büyük mucize değil mi? Ama insan günahı yarattı. Ve onun, bu tek çocuğunu reddetmesi gerekirdi, çünkü günahın büyükbabası olan tanrının hoşuna gitmiyordu! Bu insani midir? Bütün onurlar, onuru hak edenin olsun! Ama kalp ile görevin önce çocuğun lehine konuşmaları gerekiyordu ve ondan sonra ikisi birlikte büyükbabanın onuru için konuşmalıydı!"

82.

Ruhani Baskın. – "Bunu kendi kendine halletmen gerek, çünkü söz konusu olan senin yaşamın." Böyle bağırarak sıçrar Luther ve bıçağın gırtlağımıza dayanmış olduğunu hissediyoruz, diye düşünür. Kendimizi ona karşı ondan daha yüce ve daha dikkatli birinin sözleriyle savunuyoruz: "Bizim işimiz şunun bunun hakkında fikir oluşturup ruhumuzu huzursuz etmek değildir. Çünkü nesnelerin kendileri doğaları gereği bizi karar vermeye *zorlayamazlar*."

83.

Zavallı İnsanlık! – Beyindeki kanın bir damla fazla ya da az olması, yaşamımızı tarif edilemeyecek kadar perişan ve zor hale sokabilir. Öyle ki, Prometheus'un akbabasından çektiği acıdan daha fazlasını bu bir damla kandan çekeriz. Ama insan sebebin damla olduğunu bile *bilmeyip*, "şeytan!" ya da "günah!" diye düşünürse en korkunç durum işte o zaman ortaya çıkar.

84.

Hıristiyanlığın Filolojisi. – Hıristiyanlığın doğruluk ve adalet anlayışının gelişmesine pek bir katkısı olmadığını, bilginlerinin yazdıkları yazıların karakterinden yola çıkarak oldukça iyi bir şekilde tahmin etmek mümkündür: Tahminlerini dogmalar gibi cüretle ortaya koyup, İncil'in herhangi bir yerini yorumlarken nadiren dürüstçe sıkılganlık

gösteriyorlar. Her seferinde, "Haklıyım çünkü burada yazılı," diyorlar ve bunu arkadan utanmazca yapılan yorum izliyor. Bunu bir filolog duyduğu zaman öfke ile gülme arasında kalıp, defalarca kendine sorar: Bu mümkün mü? Bu dürüst mü? Bu gerçekten yakışık alır mı? Bu doğrultuda hâlâ Protestan minberinden ne namussuzluklar yapılıyor, vaiz nasıl da kimsenin sözünü kesmemesinin avantajını terbiyesizce sömürüyor, burada olduğu gibi İncil nasıl da oradan buradan kırpılıp, her türlü *berbat okuma sanatı* ile halka öğretiliyor. Bunu sadece ya devamlı kiliseye giden ya da hiç gitmeyen kimse küçümser. Ama son bir şey daha: Kurulduğu yüzyıllarında Tevrat için o görülmemiş filolojik maskaralığı sahneleyen dinin etkilerinden ne beklenebilir. Burada, Tevrat'ta Hıristiyan öğretisinden başka bir şey olmadığı ve onun Hıristiyanlara, İsrail'in *gerçek* halkına *ait olduğu* iddiasıyla Yahudilerin varlıklarını borçlu oldukları tek dayanaklarının altlarından çekilip, alınması girişiminden söz ediyorum: Yahudiler ona haksız yere sahip çıkıyorlarmış. Ve şimdi, Yahudi bilginlerin de defalarca protesto ettikleri gibi vicdan sahibi kimselerle bağıntılı olması mümkün olmayan açıklama ve haksız isnat kızgınlığı ortaya çıktı. Tevrat'ın her yerinde İsa'dan ve sadece İsa'dan söz ediliyormuş, her yerinde özellikle çarmıhından ve nerede bir odundan, bir değnekten, bir daldan, bir ağaçtan, bir söğütten, bir sopadan söz edilirse, çarmıh direğine ilişkin kehanet anlamına geliyormuş. Tek boynuzun ve demir yılanın ayağa kalkışı bile, Musa'nın kollarını açıp dua etmesi bile, hamursuz bayramında kurban kesilen kuzunun kızartıldığı şiş bile, hepsi çarmıhı ima etmekte ve aynı zamanda çarmıha ilişkin uvertürmüş! Bunu iddia eden kişi, buna kendisi *inandı* mı? Kilisenin septuaginta metnini (örn. Psalm 96, Mısra 10) zenginleştirmek için kaçırılan yerleri, sonradan Hıristiyan kehaneti anlamında kullanmaktan korkmadığını iyice düşünün. İnsan *savaştaydı* ve aklı düşmandaydı, dürüstlüğü düşünmüyordu.

85.

Kıtlıkta Kibarlık. – Sizin seviyesiz metafiziğinize pek benzemiyor diye Yunan mitolojisi ile alay etmeyin! Keskin zekâsıyla tam da bu noktada durdurup skolâstik tehlikesiyle safsatalı batıl inançtan sakınmak için uzun süre yeterli taktik uygulayan bu halka hayran olmalısınız!

86.

Bedenin Hıristiyan Yorumcuları. – Mideden, bağırsaklardan, kalp atışlarından, sinirlerden, safra kesesinden, spermalardan ortaya ne çıkar - keyifsizliklerin, zafiyetlerin, aşırı gerginliklerin tümü, bizce pek bilinmeyen bu makinenin bütün rastlantısal işleyişi! Bütün bunları Pascal gibi bir Hıristiyan, ahlaksal ve dinsel bir fenomen olarak ele alıp, içlerinde Tanrı'nın mı yoksa şeytanın mı, iyinin mi yoksa kötünün mü, sağlığın mı yoksa cehennem azabının mı bulunduğu sorusunu sormak zorundadır! Ah zavallı yorumcu! Sistemini nasıl da sarıp sarmalayıp, çile çekiyor! Haklı olmak için nasıl da kendini sarıp, kendi kendine eziyet etmek zorunda kalıyor!

87.

Ahlaksal Mucize. – Hıristiyanlık, ahlaksal konularda sadece mucizeyi bilir: Bütün değer yargılarının ani değişimi, bütün alışkanlıklardan aniden vazgeçme, yeni şeylere ve insanlara karşı ani, karşı konulmaz eğilim. Hıristiyanlık bu fenomeni Tanrı'nın etkisi olarak kavrar ve yeniden doğum olayı diye adlandırır. Ona hiçbir şeyle karşılaştırılmaz bir değer verir. Bunun dışında, ahlaklılık denilen ve bu mucizelerle ilgisi olmayan her şey, Hıristiyan için önemsiz, hatta huzur, gurur ve korku konusu olur. İncil'de erdemin, uyulan kanunun kuralı açıklanmıştır ama *mümkün olmayan erdemin* kuralı olarak açıklanmıştır. Hâlâ ahlaksal olarak çabalayan insanlar böyle bir kural karşısında kendilerini amaçlarından hep *daha uzakta* hissetmeyi öğrenmeleri

gerekir. Erdemden şüphelenip, sonunda kendilerini merhametli kişinin *kollarına atmak* zorundadırlar; sadece bu şekilde sonuçlanan ahlaksal çaba, bir Hıristiyan için herhangi bir değer taşıyabilirdi, yani hep başarısız, zevksiz, melankolik bir *çaba* olarak kalması koşuluyla. Bu, böylece insanın vecde geldiği, "merhametin ortaya çıktığı" ve ahlaksal mucizeyi yaşadığı anın gelmesine de *hizmet edebilirdi*. Ama ahlaklılık için mücadele etmek *gerekli değil*, çünkü bu mucizenin, eğer günahlı, günahın cüzamı ile büyümüşse onu bulması hiç de ender görülen bir durum değildir. Evet, en derin ve köklü günahkârlıktan tam karşıtına, kolay bir şeye ve mucizenin apaçık *kanıtı* olarak, daha *arzu edilen bir şeye* sıçrayış olarak görülmekte olduğu anlaşılıyor. Ayrıca, bu tür birdenbire, akılsızca ve karşı konulamaz *anî değişimin*, en derin sefaletle en derin huzurun bu tür değişmesinin psikolojik olarak ne anlama geldiğini (belki de örtülü bir sara olabilir?), bunu ve bu türden mucizeleri (örneğin cinayet, intihar olarak) fazlasıyla gözlemlemek durumunda olan ruh hekimleri inceleyip düşünsün. Nispeten *"daha rahat başarı"* Hıristiyanların durumunu köklü bir şekilde değiştirmez.

88.

Büyük İyiliksever, Luther. – Luther'in yarattığı en önemli etki, bütün azizlere ve bütün Hıristiyan vita contemplativa'ya karşı uyandırdığı güvensizliktir. Ancak o zamandan beri Avrupa'da Hıristiyan olmayan bir vita contemplativa için yol açılıp, dünyevi etkinliklerin ve ruhban sınıfından olmayanların aşağılanmasına bir sınır getirildi. Luther, manastıra kapatıldıktan sonra da cesur bir madenci çocuğu olma durumunu korudu ve orada başka dip ve "derinliklerin" yokluğunda kendi içine inip ürpertici karanlık galeriler kazıp deldi; sonunda, kendisi için rahat ve kutsal bir hayatın mümkün olmadığını, doğuştan gelen ruh ve bedenindeki "etkinliğin" kendisini harap edeceğini fark etti.

Çok uzun bir süre nefsini körelterek azizliğe giden yolu bulmayı denedi, sonunda kararını verdi ve kendi kendine şöyle dedi: "Gerçek bir vita contemplativa yok! Aldatıldık! Azizler bizlerden daha makbul değildi." Kuşkusuz bu, kendini haklı çıkarmak için köylüce seçilen bir yoldu; ama o zamanın Almanları için tek ve doğru yoldu. Onları nasıl ıslah ettiğini şimdi onların Lutherci dini öğretisinde okumak mümkün: "On emrin dışında Tanrının *hoşuna* gidebilecek *başka* eser yok, azizlerin *ünlü* eserleri kendi düşüncelerinin ürünüdür."

89.

Kuşkuyu Günah Olarak Görmek. – Hıristiyanlık, çemberi daraltmak için elinden geleni yaptı ve şüpheyi günah olarak ilan etti. İnsan akıl olmadan bir mucize tarafından inanca yöneltilmeli ve bundan sonra onun içinde en aydınlık ve en belirgin unsurun içindeymişçesine yüzmelidir. Bir kıyıya bakış, belki de sadece yüzmek için orada bulunulmadığı düşüncesi, amfibik doğamızın hafif bir hareketi bile, günahtır! Bununla inancı sebeplere dayandırmanın ve keza onun kökeni hakkında düşünmenin de günah olarak yasaklandığını görmek gerek. Dalgalar üzerinde kör ve sarhoş olmamız ve bir de ebedi bir şarkı, dalgaların içinde ise aklın boğulmuş olması isteniyor!

90.

Bencilliğe Karşı Bencillik. – Hâlâ ne kadar çok kişi, "Eğer tanrı olmasaydı yaşam çekilmezdi!" (ya da idealist çevrelerde söylendiği gibi: "Temelindeki ahlaksal önemi olmasaydı yaşam çekilmezdi!"), sonucuna varıyor! – O halde bir tanrı (ya da, varlığın etik önemi) olmak zorunda! Gerçekte ise bu düşüncelere alışan insan, onlar olmadan yaşamak istemez. Yani onun için ve var olması için zorunlu düşünceler olması isteniyor, ancak, korunmam için gerekli olan her şeyin gerçekten *bulunması lazımmış* gibi emredi-

liyor olması büyük haksızlık. Sanki hayatının muhafazası için gerçekten lazımmış gibi! Başkaları tam aksini duyumsasalardı, nasıl olurdu! O iki inanç maddesinin hükmü altında yaşamak istemeselerdi ve yaşamı artık yaşanacak değerde bulmasalardı, nasıl olurdu! – Ve şimdiki durum bu!

91.

Tanrının Dürüstlüğü. – Her şeyi bilen ve her şeye kadir olan bir tanrı ve amacının yaratıkları tarafından anlaşılmamasına çalışan bir tanrı, iyiliklerin tanrısı olabilir mi? Sanki insanlığın selameti için sakıncası yokmuş gibi sayısız şüpheyi ve tereddüdü binlerce yıl boyunca yaşatıp sürdüren tanrı, buna karşın gerçekte yanılmanın korkunç sonuçlarını belirsiz bir şekilde vaat etmiyor mu? O, insanlığın nasıl da hakikat uğruna acı çektiğini, hakikate sahip olsa da iyice görebilseydi gaddar bir tanrı olmaz mıydı? – Ama belki yine de bir iyilikler tanrısıdır, - ve sadece kendini daha açık ifade *edemiyor!* Acaba, bunun için gerekli tini mi yoktu. Ya da konuşma yeteneği mi? O zaman daha da kötü! O zaman kendi adına "hakikat" dediği şeyde de yanılıyor ve kendisi de "zavallı aldatılmış şeytan"dan pek uzak düşmüyordu! O zaman yaratıklarının bilgilerini edinmeleri uğruna katlandıkları gibi, o da neredeyse cehennem azabına katlanmak zorunda değil miydi ve daha da kötüsü ebediyete kadar acılar görmek ve öğüt verememek, yardım edememek, tıpkı çocuğu ya da köpeği korkunç bir tehlikenin eşiğine geldiği zaman sadece birçok anlama gelen her türlü işaretler yapan bir sağır dilsiz gibi mi olmalıydı? Eğer "insanlara" acımaktan çok, acı çeken tanrıya merhamet etmek inançlı kişiye daha normal geliyorsa, böyle bir anlam çıkaran ve müşkül durumda olan inançlı, hakikaten bağışlanabilir, çünkü eğer kişi en yalnız, en ilk, aynı zamanda herkesten en fazla acı çeken, merhamete ihtiyacı olan kimseyse bunlar onun, artık onun insanları değil. Bütün dinlerde, eski, gelişmemiş bir insan

zekâsının ürünü olma özelliği var, - hepsi gerçeği söyleme yükümlülüğünü şaşılacak derecede *hafife* alıyor. *Tanrının* insanlığa karşı gerçekten ne gibi *görevi* olduğu ve bunu açık seçik olarak bildirmesi konusunda henüz hiçbir şey bilmiyorlar. "Gizli tanrı", kendini böyle saklı tutmasının nedenleri ve hep sadece yarım ağızla gün ışığına çıkması konularında, hiç kimse hiçbir zaman kendini sakinleştiremediğini göstermek bakımından, Pascal'dan daha çok konuşmadı. Ama sesi sanki bir zamanlar perdenin gerisinde saklı tanrısı ile birlikte oturmuş gibi umut dolu bir güvenle geliyor. *"Deus absconditus"*da[13] ahlaksızlığı sezmişti ve bunu itiraf etmekten büyük utanç duyuyordu. Ve korkan birisi gibi gücü yettiği kadar bağıra bağıra konuşuyordu.

92.

Hıristiyanlığın Ölüm Döşeğinde. – Gerçekten aktif insanların içinde artık Hıristiyanlık yok ve düşünsel orta sınıfın daha ılımlı sayılabilecek büyük kısmı sadece uygulanabilir, yani tuhaf bir şekilde *basitleştirilmiş* bir Hıristiyanlığa inanıyor. Sevgisinde her şeyi bizim için sonunda en iyi olacak şekilde oluşturan bir tanrı; bize erdemimizi, mutluluğumuz gibi alıp veren bir tanrı; öyle ki, her şey hep yolunda ve iyi gidiyor ve yaşamdan hoşnut olmamak, hatta onu suçlamak için bir neden kalmıyor. Kısaca: Teslimiyet ve alçakgönüllülük tanrısallığa yükseltiyor - Hıristiyanlıktan arta kalan en iyi ve en canlı şey. Ne var ki, bununla Hıristiyanlığın yumuşak bir *ahlakçılığa* dönüştüğünü dikkate almak gerek. Hem sadece "Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük" kalmasın, iyilikseverlik ve dürüst zihniyet ve inanç olarak bütün evrende de iyilikseverlik ve dürüst zihniyet olarak egemen olsun: İşe bu, Hıristiyanlığın *otanazisidir*.

[13] İnsan zihniyle kavranamayan "gizli tanrı" (e.n.).

93.

Hakikat Nedir? – Eğer zevkle verirlerse inananların verdiği şöyle bir *kararı* kim kabul etmek istemez ki: "Bilim gerçek olamaz, çünkü Tanrı'yı inkâr ediyor. O halde Tanrı'ya dayanmıyor. Bu durumda gerçek değil, - çünkü Tanrı gerçektir." Buradaki yanlış, kararda değil, önkoşuldadır. Nasıl mı? Ya Tanrı aslında gerçek *olmasaydı* ve aslında bu ispatlansaydı? Ya o insanların kendini beğenmişliği, iktidar hevesi, sabırsızlığı, korkusu, baştan çıkma ve dehşet kuruntusu olsaydı?

94.

Keyifsizlere İlaç. – Tanrı'nın günahtan kaynaklanan derin dargınlığını ortadan kaldırmak için bir kurban gerektiğini daha o zaman Paulus belirtmişti. Hıristiyanlar o zamandan beri kendileri ile ilgili hoşnutsuzluklarına *kurban* vermekten vazgeçmediler - bu, ister "dünya" ister "tarih" ister "akıl" ister sevinç ister insanların barışçıl başka huzuru olsun; herhangi *iyi bir şey*, *onların* günahı için ölmek zorunda (sembolik olsa bile)!

95.

Kesin Olarak Tarihi Çürütme. – Vaktiyle Tanrı'nın olmadığı ispatlanmaya çalışılıyordu; bugün, Tanrı'nın olduğu inancının nasıl *ortaya çıkabildiği* ve bu inancın neyle ağırlık ve önem kazandığı gösteriliyor. Böylece Tanrı'nın olmadığı konusunda karşı ispata gerek kalmıyor. Vaktiyle ortaya konulan "Tanrı'nın varlığının kanıtları" çürütüldüğü zaman, bu çürüten delillerden daha iyi deliller bulunamaz mı diye hâlâ bir şüphe vardı. Eskiden ateistler işi kesin bir şekilde çözmeyi bilmiyorlardı.

96.

"In hoc signo vinces"[14] – Avrupa, başka şeylerde ne kadar ilerlemiş olursa olsun, dini meselelerde henüz yaşlı Brahmanların ilerici saflığına erişemedi. Bu, Hindistan'da dört bin yıl önce bizim şimdiki durumumuzdan daha fazla düşünüldüğünün ve düşünme zevkinden daha fazla miras edinilmeye özen gösterildiğinin işaretidir. Yani o Brahmanlar, birincisi, rahiplerin tanrılardan daha güçlü olduklarına inanıyorlardı. Ve ikincisi, örflerde rahiplerin gücünü gördüler. Bundan dolayı şairleri, örfleri (duaları, törenleri, adakları, şarkıları, vezinleri) bütün iyilerin gerçek vericisidir diye öve öve yorulmadılar. Ne kadar çok şairlik ve batıl inanç araya girmiş olsa da önermeler *gerçektir!* Bir adım ilerleyip, tanrıları bir kenara attılar; bunu Avrupa'nın da artık yapması gerekiyor! Bir adım daha attılar: Artık rahiplere ve aracılara ihtiyaç kalmamıştı ve *kendi kendine kurtuluş dininin* öğretmeni Buda ortaya çıkmıştı. – Avrupa, kültürün bu basamağından hâlâ çok uzak! Nihayet tanrıların, rahiplerin ve kurtarıcıların gücünün dayandığı örf ve adetler tahrip edildiğinde, yani eski anlamında ahlak öldüğü zaman, işte o zaman gelecek - evet, ne gelecek o zaman? Boş tahminde bulunmayalım. Tersine, önce Hindistan'da düşünürler halkı arasında birkaç bin yıldan beri düşüncenin emri olarak yapılanı, Avrupa'nın telafi etmesine çalışalım! Şimdi, Avrupa'nın çeşitli halkları içinde artık "tanrıya inanmayan" belki on ile yirmi milyon insan var - birbirlerine *bir işaret vermelerini* istemek, aşırı bir istek mi olur? Birbirlerini *bu halleriyle* tanır tanımaz, kendilerini de tanıtacaklardır - Avrupa'da derhal bir *güç* olacaklar ve çok şükür ki, bu halklar *arası* bir güç olacak! Sınıflar arası bir güç olacak! Yoksullarla zenginler arası bir güç olacak! Emir verenlerle emir alanlar arası! En huzursuz insanlarla en huzurlu, huzur veren insanlar arası bir güç!

---

[14] "In hoc signo vinces": Bu işaretle yeneceksin. (Bir haç yazıtı. Efsaneye göre Roma İmparatoru Konstantin'e 312 yılında gökten görünür.) (ç.n.).

97.

İnsan Ahlaksallaşıyor – Ahlaksal Olduğu İçin Değil! – Ahlaka boyun eğme, bir hükümdara boyun eğme gibi kölece ya da mağrur ya da çıkarcı ya da teslimiyetçi ya da budala bir heyecan ya da düşüncesizlik ya da umutsuzluk eylemi biçiminde olabilir. Bu tür boyun eğme aslında ahlaksal değil.

98.

Ahlakın Değişimi. – Ahlakta sürekli bir değişme ve onu değiştirme çabası var; buna, *başarıyla biten suçlar* etki etmektedir (bunların içinde örneğin ahlaksal düşünüşteki bütün yenileştirmeler bulunur).

99.

Hepimizin Akılsızlığı Nerede Yatıyor? – Biz hâlâ yanlış dediğimiz yargılardan, artık inanmadığımız öğretilerden sonuçlar çıkarıyoruz - duygularımızla.

100.

Rüyadan Uyanmak. – Asil ve bilge insanlar bir zamanlar göksel ahenge inanmışlardı. Asil ve bilge insanlar hâlâ "varlığın ahlaksal anlamına" inanıyorlar. Ama günün birinde kulakları o göksel ahengi artık algılamayacak! Uyanıp, kulaklarının düş gördüğünü fark edecekler.

101.

Düşündürücü– Sadece gelenek olduğu için bir inanca bağlanmak - bu elbette namussuz olmak, korkak olmak, tembel olmak demektir! Öyleyse, ahlaklılığın ön koşulu namussuzluk, korkaklık ve tembellik olmuyor mu?

102.

En Eski Ahlak Yargıları. – Yakınımızdaki bir insanın eylemleri karşısında nasıl davranırız? Önce onun eylemlerinden *bizim için* ortaya ne çıktığına bakarız; onu sadece bu bakış açısından görürüz. *Bu* etkiyi eylemin *amacı* olarak değerlendiririz, - ve nihayet bu tür amaçlara sahip olmayı, ona *sürekli* bir özellik olarak yükleriz. Ve örneğin, o andan sonra o kimseyi "zararlı bir insan" diye niteleriz. Bu üçlü bir hatadır! Üçlü hatalı yaklaşımın en eskisi! Belki de hayvanlardan ve onların yargı gücünden devraldığımız miras! *Bütün ahlakların başlangıcının* iğrenç küçük çıkarımlarda aranması gerekmez mi: "Bana zararı olan şey *kötü bir şeydir*" (kendi halinde zarar vericidir); bana yararı olan şey *iyi bir şeydir* (kendi halinde iyilik yapan ve yararlıdır). Bana *bir kez ya da birkaç kez* zarar veren şey, kendi halinde ve kendiliğinden düşmandır; bana *bir kez veya birkaç kez* yararlı olan şey, kendi halinde ve kendiliğinden dosttur." O pudenda origo! Bu, bir başkasının bizimle olan acınacak, ara sıra ve genellikle rastlantısal ilişkisini kendi özü olarak hayal etmesi ve bütün dünyaya ve kendisine karşı sadece bu tür münasebete yeteneği bulunduğunu, ki benzerini bir veya birçok kez biz de yaşadık, iddia etmesi

değil midir? Ve bu gerçek deliliğin ardında, iyi ve kötü bizim tepkilerimize göre ölçüldükleri için, bizim iyinin prensibi olmamız gerektiğini söyleyen en küstah art düşünce yok mudur?

103.

Ahlakın İki Türlü İnkârcısı Vardır. – "Ahlaklı olmayı inkâr etmek" – bunun anlamı *öncelikle* şu olabilir: İnsanların *beyan ettikleri* ahlaksal güdülerin gerçekten onları eylemlerine yönlendirdiğinin inkâr edilmesi, – yani bu ahlaklılığın sözden ibaret olduğunun ve insanların bayağı ve kurnazca aldatmacasına (özellikle kendi kendini aldatma) dâhil olduğunun ve belki de erdemlilikle ünlenmiş kimselerin en sık yaptıklarının iddia edilmesidir. *O halde*, ahlaksal yargıların gerçeğe dayandığı inkâr edilmiş olmaktadır. Burada onların gerçekten eylem güdüleri olduğu, ama bu yolla bütün ahlaksal yargıların temeli olarak, insanları ahlaksal eylemlere sürükleyen *yanılgılar* oldukları itiraf edilmektedir. *Benim* bakış açım budur. Ama *pek çok durumda*, birinci bakış açısı tarzında ince bir güvensizliğin, yani La Rochefoucauld türü, haklı ve her halükârda genel olarak çok yararlı olduğunu anlamazlıktan gelmek istemem. Yani ahlaklılığı, simyayı reddettiğim gibi reddediyorum; daha doğrusu, onların önkoşullarını reddediyorum. Bu, önkoşulların varlığına inanan ve ona göre davranan simyacıların var olduğunu inkâr ettiğim anlamına *gelmez*. – Ahlaksızlığı da inkâr ediyorum: Çok sayıda insan kendisini ahlaksız hissettiği için *değil*, kendisini öyle hissetmek için *gerçeğin içinde* bir neden bulunduğundan dolayı inkâr ediyorum. Açıkça anlaşılacağı gibi – deli olmamam koşuluyla – ahlaksız denilen birçok eylemin engellenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi gerektiğini inkâr etmiyorum, keza ahlaklı olduğu ifade edilen şeylerden birçoğunun yapılıp, teşvik edilmesi gerektiğini de inkâr etmiyorum, - ama ben, birinin olduğu gibi öbürünün de *şimdiye*

değin olduğundan farklı sebeplerden dolayı yapılması gerektiğini düşünüyorum. *Farklı şekilde düşünmeyi öğrenmek zorundayız*, - sonunda, belki çok geç ama, çok fazlasına erişelim diye: *farklı hissedelim diye.*

104.

Değer Verişimiz. – Bütün eylemler onlara verilen değere dayanır. Ne kadar saygı duyuyorsak bunların hepsi ya *kendimize* aittir ya da *başkalarından* edinilmiştir, - edinilmiş olanlar büyük ölçüde daha fazladır. Niçin onları ediniriz? Korkudan, yani, bize aitmiş gibi davranmayı daha yararlı görürüz ve kendimizi bu bozulmaya öylesine alıştırırız ki, sonuçta bizim karakterimiz haline gelir. Kendimizin değer vermesi: Bu, bir şeyin sadece bize verdiği keyif veya keyifsizlik göz önünde tutulup, başkalarına verdiği keyif veya keyifsizliğin dikkate alınmaması suretiyle ölçülmesi demektir - çok olağanüstü bir şey! Ama en azından bizim, içinde pek çok durumlarda *başkasına ait* değerlendirmeyi kullanma güdüsü bulunan başkasına değer vermemiz, *bizden* kaynaklanması, *kendi* kararımız olması gerekmez mi? Evet, ama bunu *çocuk* olarak yaparız ve görüşümüzü nadiren değiştiririz. Biz genellikle yaşam boyunca çocuklukta alışılmış yargıların budalasıyız, insanlar hakkında (onların ruhları, payeleri, ahlakları, örnek oluşları, değersizlikleri) hüküm veriş biçimimizle ve onların değer verişine saygı göstermeyi gerekli bularak budalaca davranırız.

105.

Sahte Bencillik. – Çoğu insan "egoizm" hakkında ne düşünürse düşünsün, ne söylerse söylesin yine de yaşamı boyunca *egosu* için hiçbir şey yapmaz; tersine, sadece çevresindekilerin kafalarında kendi hakkında oluşmuş ve onlara bildirdiği *egonun* hayaleti için yapar. Bunun sonucu olarak bu tür insanların hepsi, şahsına ait olmayan, yarı şahsi fikirlerin ve keyfi olarak sanki şiirsel değerlendirmelerin sisi

içinde yaşar; biri ötekinin kafasında, öteki kafa da başka kafaların içinde. Kendine sakin bir görünüm vermeyi başaran fantezilerin harika dünyası! Bu fikirler ve alışkanlıklar sisi, üzerine çöktüğü insanlardan hemen hemen tamamen bağımsız olarak gelişir ve yaşar. İçinde "insanlar" hakkındaki genel yargıların müthiş etkisi bulunur, - kendilerine yabancı olan bütün bu insanlar, duygusuz soyutluk olan "insan"a, yani bir kurguya inanırlar. Ve bu soyutlamada yapılan her değişiklik, bazı güçlülerin kararıyla (hükümdarlar ve filozoflar gibi) olağanüstü ölçüde ve akıldışı derecede büyük kitleleri etkiler. Bütün bunlar, bu çoğunluk içinde her bireyin gerçek, kendisi için erişilebilir olan ve kendisi tarafından kurulan bir *egoyu*, genel ve uçuk bir kurguya karşı koruyamayıp, onu böylece yok edememesinden kaynaklanır.

106.

Ahlaksal Amaçların Tanımlarına Karşı. – Şimdi her yerde ahlakın amacının aşağı yukarı şöyle belirlendiğini duyuyoruz: İnsanlığın korunması ve teşvik edilmesiymiş. Ancak bu, sadece bir formüle sahip olmak istemekten başka bir şey değil. Korumak, *neyi?* Buna karşı hemen: Teşvik, *neye?* sorusu sorulmalı. Bu, nerede ve nereye sorularına verilecek olan yanıt için önemli şey formülde atlanmamış mı? Bununla sessiz ve gelişigüzel bir halde çoktan belirlenmiştir, şimdi geçerli olan görevlerimizden başka ne belirlenebilir ki! O formülden hareketle insanlık için mümkün olan uzunca bir varoluşun göz önünde tutulup tutulmayacağı yeterince anlaşılabilir mi? Ya da insanlığın azami derecede hayvan olmaktan uzaklaştırılabileceğini anlamak olası mı? Her iki durumda da araçlar, yani pratik ahlak, ne kadar da başka başka olmak durumunda kalırdı! İnsanlığa kendisi için mümkün olan en yüksek akıllılığın verilmek istendiğini varsayalım; bu onun mümkün olan en uzun süresini garanti etmek anlamına gelmez kuşkusuz! Ya da onun "en

büyük mutluluğunun" nereye ve nerede olarak düşünüldüğünü farz edelim: O zaman insanların münferit olarak, yavaş yavaş ulaşabilecekleri en yüksek seviye olduğu düşünülmez mi? Ya da zaten herkesle ilgili hiç de hesaplanmayan ortalama mutluluk mu? Ve neden ahlaklılık tam da oraya giden yol olsun? Genel olarak baktığımızda tercihen insanın bugüne kadar kendisiyle, başkalarıyla, varlığının yazgısıyla ilgili olarak giderek geliştirilen ahlak sayesinde daha çok *hoşnutsuzluk* içine girdiği biçiminde bir yargıya varılabilecek bir yığın keyifsizlik kaynağı onun sayesinde açılmadı mı? Şimdiye dek en ahlaklı insan, ahlak karşısında bir insan için tek haklı durumun *en derin mutsuzluk* olduğuna inanmıyor muydu?

107.

Budalalığımız Üzerindeki Hakkımız. – Nasıl davranmak gerek? Hangi amaçla bir eylemde bulunmalı? İnsanın ilk ve genel ihtiyaçları söz konusu olduğu zaman bu soruların yanıtları meseleyi kolaylıkla ortaya koyar. Ama yanıtlama, davranışın ince, geniş bir alanını kapsayıp, önemli alanlarına yükseldikçe, güvensizlik, dolayısıyla keyfilik artacaktır. Ama burada aslında kararların keyfiliğe kapalı olması gerekir! Böyle ister ahlak otoritesi: Anlaşılmaz bir korku ve saygı, insanı, amacını ve aracını hemen kavrayamadığı tüm eylemlerinde *anında* yönlendirmeli! Bu ahlak otoritesi yanlış düşünmenin tehlike doğurabileceği konularda *düşünmeyi* yasaklar. Bu suretle kendini, suçlayan kimseler önünde haklı çıkarmayı alışkanlık haline getirir. Yanlış: Yani burada "tehlikeli" denir, - ama kimin için tehlikeli? Normal olarak belirleyici ahlak sahiplerinin göz önünde tuttukları tehlike, eylem sahibi kişi için aslında tehlike değil, tersine, herkese keyfi ve budalaca, kendi küçük ya da büyük aklına göre eylem yapma hakkı verildiği zaman, muhtemelen güç ve saygınlık kaybına uğrayacaklarından *onlar için* tehlikelidir. Çünkü kendileri için keyfilik ve bu-

dalalık hakkını düşüncesizce kullanmaktadırlar. "Nasıl davranmalıyım? Hangi amaçla bir eylemde bulunayım?" sorularının ucu ucuna ya da zorlukla cevaplandırıldığı yerde bile onlar *emrediyorlar*. Ve eğer insanoğlunun *aklı* böyle olağanüstü yavaş gelişiyorsa ve insan varoluşunun bütün seyri boyunca olan bu gelişme sık sık inkâr edildiyse, bunda nasıl ve ne amaçla başlayan *bireysel* soruların yüksek sesle söylenmesine izin vermeyen ahlaksal emirlerin kutsal varlığından, hatta her yerde hazır ve nazır oluşlarından daha çok neyin suçu var? Bütün önemli büyük meselelerde aklın rahat ve soğukkanlı olması gerekirken, bu türden durumlarda bile *aşırı duygusal hissedip,* karanlığa kaçacak şekilde eğitilmedik mi?

108.

Birkaç Tez. – Eğer birey mutluluk isterse ona mutluluğa giden yolu gösterecek bir yönetmelik verilmemelidir. Çünkü bireysel mutluluk başkalarının bilmediği kişisel kanunlardan çıkar, dışarıdan gelen yönetmeliklerle sadece engellenip, kösteklenir. "Ahlaksal" diye nitelenen yönetmelikler gerçekte insanlara karşı olup insanların mutluluğunu kesinlikle istemez. Keza bu yönetmelikler "insanlığın mutluluğu ve refahı" ile bağıntılı olmaktan uzaktır. Ahlaksal çabaların karanlık okyanusunda rehber yıldız olarak kullanılmaları bir yana, kelimelerle kesin kavramları ilişkilendirmek mümkün değildir. Önyargı, aklın gelişmesi için ahlaklılığın ahlaksızlıktan daha uygun olduğunu kabul eder, ama bu doğru değil. Her bilinçli yaratığın (hayvan, insan, insanoğlu vs.) gelişimi sırasında taşıdığı *bilinçsiz amacın* "en yüce mutluluk" olduğu doğru değildir. Daha ziyade, gelişmenin her basamağında özel ve mukayese edilemez, ne yüksek ne alçak, tersine, kendine özgü bir mutluluğa ulaşılır. Gelişme mutluluk istemez. Gelişme, gelişim ister, başka bir şey değil. Eğer insanlığın genel kabul gören bir *amacı* olsaydı, "şöyle ve böyle davranılmak *zorunda*" diye

öneride bulunmak mümkün olurdu. Şimdilik böyle bir amaç yok. Yani ahlakın talepleri, insanlıkla bir ilişkiye sokulmamalı; böyle bir şey akılsızca ve ciddiyetten uzak olur. İnsanlığa bir amaç *önermek* bambaşka bir şeydir: O zaman amaç *bizim arzumuza göre* düşünülmüş bir şey olur. Önerilen şeyin insanlığın hoşuna gittiğini varsayalım. Bunun üzerine insanlık, kendine de aynı şekilde arzuya dayanan bir ahlak yasası koyabilir. Ama ahlak yasası şimdiye dek arzunun *üstünde* olmak zorundaydı. İnsan esasen kendisine böyle bir yasa *koymak* istemiyordu. Tersine, onu bir yerden *almak* ya da bir yerde *bulmak* ya da onun bir yerden kendisine *emir olarak verilmesini* istiyordu.

109.

Kendine Hâkimiyet ve Ilımlılık ve Bunların Nihai Güdüsü. – Bir dürtünün şiddetiyle mücadele etmek için birbirinden önemli derecede farklı olan altıdan fazla yöntem bulamıyorum. Önce dürtünün haz verici unsurlarından kaçınılır ve uzun, giderek daha da uzayan haz alınama dönemleri sayesinde o zayıflatılarak sönümlendirilir. Bundan sonra insan haz alma konusunda kurallara bağlanmış katı bir düzeni kendisi için yasa haline getirir. Onu bu şekilde kurala oturtup, gelgitlerini kesin zaman dilimlerine bağlayarak rahatsız edilmeyeceği molalar kazanılır ve belki buradan hareketle ilk yönteme geçilebilir. Üçüncü olarak: Tiksinti edinmek ve tiksinti ile dürtü üzerine egemenlik kurmak için insan kendini bir dürtünün vahşi ve azgın biçimde tatmini için kapıp koyverebilir. Elbette bu, atını öldürecek kadar tahrik edip, öylece kendi boynunu kıran binici gibi davranmamak koşuluyla yapılmalı - ne yazık ki, bu tür bir denemenin kuralı budur. Dördüncü olarak bir zekâ hilesi var; buna göre haz, çok üzücü bir düşünceyle öylesine sıkı ilişkilendirilir ki, birkaç uygulamadan sonra haz düşüncesinin bizatihi kendisi anında üzücü olarak algılanır. (Örneğin bir Hıristiyan kendini cinsel haz bakımından

şeytanın yakınlığına ve dalga geçmesine ya da intikam amacıyla işlenen cinayetten dolayı sonsuz cehennem azabına alıştırırsa; ya da örneğin, kendi gözünde en saygıdeğer insanın para çalışını izlediği zaman onu sadece aşağılarsa ya da kimilerinin yüzlerce defa intihar etmek için duydukları şiddetli arzudan akraba ve arkadaşlarının ıstıraplarını ve kendilerini suçlamaları düşüncesiyle cayıp böylelikle şimdilik hayatta kalmışsa. Bu düşünceler artık onun içinde neden sonuç gibi bir ilişkiyle birbirini takip eder). Eğer insanın gururu, Lord Byron ile Napoleon'da olduğu gibi, isyan edip, bir tek duygulanımın aklın bütün tutum ve düzenine karşı üstünlüğünü hakaret olarak algılarsa, o yöntem burada da kullanılır: Bundan dürtüye zulmetme ve diş gıcırdatma alışkanlığı ve zevki doğar. ("Herhangi bir iştahın kölesi olmak istemiyorum," diye yazmıştı Byron günlüğüne) Beşinci olarak: İnsan çok zor ve yorucu herhangi bir iş yüklenmek ya da kendisini bilerek yeni bir heyecan ve zevke bağımlı kılmak ve böylece düşünceleri ve fiziksel güçlerin hareketini başka yöne çevirmek suretiyle güç miktarlarının yerini kaydırmaya girişir. Eğer insan bir dürtüye zaman zaman öncelik verip, tatmin olsun diye ona bol bol fırsat verirse, işte bu da, onu böylelikle aksi halde şiddetiyle usanmış olan dürtünün hükmedeceği gücün savurganı yapmasıyla sonuçlanır. Ancak pek az kişi despot olmak isteyen dürtüyü, tanıdığı bütün diğer dürtüleri zaman zaman cesaretlendirip, şenlik zamanları serbest bırakmayı ve tiranın sadece kendisi için istediği bütün besini kökünü kurutarak tüketmeyi bilir. Ve nihayet altıncısı: Her kim *bütün* bedensel ve ruhsal düzeninin zayıflatmasına ve bastırmasına katlanıp, bunu akıllıca bulursa elbette şiddetli bir güdüyü zayıflatma amacına da erişmiş olur: Örneğin bir münzevinin şehvetini tatmin etmeyip, böylece doğal olarak enerjisini de ve sıklıkla aklını da tatmin etmeyişi gibi. Yani; fırsatlardan kaçınmak, dürtüyü kurala sokmak, onda aşırı doygunluk ve tiksinti yaratmak ve onu

ıstırap veren bir düşünceyle bütünleştirmek (utanç, kötü sonuçlar veren veya gururun kırılması gibi düşünceler), sonra güçlerin kaydırılması ve en sonunda genel zayıflama ve bitkinlik: altı yöntem işte bunlardır. *Ama* esasen bir dürtünün şiddetiyle mücadele etmeyi *istemek*, bizim gücümüz dâhilinde değildir: ne herhangi bir yöntemin seçilmesi ne de bu yöntemle başarıya ulaşıp ulaşılmayacağı ihtimali vardır. Anlığımız açıkça bütün bu işlemlerde daha çok *başka bir dürtünün* kör maşasıdır: bize şiddetiyle acı veren dürtünün *rakibi* olan o başka dürtünün. İsterse bu sükûnet dürtüsü olsun ya da utanç ve başka kötü sonuçlardan duyulan korku ya da aşk olsun. "Biz" bir dürtünün şiddetinden yakındığımızı sanırken, burada esasen bir *dürtünün başka birinden yakınması* söz konusudur. Böyle bir *şiddetin* verdiği acının algılanması, aynı şekilde şiddetli ya da daha şiddetli başka bir dürtünün bulunması ve anlığımızın taraf tutacağı bir *savaşın* başlamak üzere olmasıyla mümkün olur.

110.

Karşı Koyan. – İnsan aşağıdaki süreci kendi katında gözlemleyebilir. Bu sürecin sık sık gözlemlenip, onaylanmasını dilerdim. İçimizde henüz bilmediğimiz bir çeşit *zevkin* rayihası yükselir ve bundan dolayı yeni bir *istek* doğar. Şimdi buradaki sorun, bu isteğin *neye karşı koyduğu* sorunudur. Bunlar ortak türden saygı duymalar ve şeylerdir ya da pek saygı duymadığımız insanlardır. Yeni isteğin amacı böylece "asil, iyi, övgüye ve fedakârlığa değer" duyumuyla kılık değiştirir. İntikal eden bütün ahlaksal yetenek, bu amacı artık daha çok içine alıp, ahlaksal olarak algılanan amaçlarının arasına koyar. Ve şimdi bir zevk için değil, ahlaklılık için çabaladığımızı söyleriz: Bu da çabamızın güven ve umudunu çok artırır.

111.

Nesnelliğin Hayranlarına. – Her kim çocukken çeşitli ve güçlü duygular algılamış, ama zihinsel adalete karşı pek uygar olmayan yargı ve isteğin bulunduğu akrabalar ve tanıdıklar arasında büyümüş ve bunun sonucu olarak duygularını oluşturmada en iyi gücü ve zamanını harcamış ise yetişkin kişi olarak her yeni şeyin, her yeni insanın kendinde derhal sempati veya antipati, kıskançlık veya aşağılama uyandırdığını fark eder. Karşı koymakta kendini güçsüz hissettiği bu deneyimin baskısı altında, *duyumun tarafsızlığına* ya da "nesnelliğe", dehanın ya da en nadir bulunan ahlaklılığın meselesi olarak, mucizeymiş gibi hayran olur ve onun da sadece *terbiye ve alışkanlığın çocuğu olduğuna* inanmak istemez.

112.

Görevin ve Hakkın Doğal Tarihi Üzerine. – Görevlerimiz: bunlar, başkalarının bizim üzerimizdeki haklarıdır. Bunları neyle kazanmışlar? Bizi anlaşma yapıp, karşılık verecek kimseler olarak kabul etmek, kendileriyle eşit ve benzer görmek, bize bazı şeyler konusunda güvenmek, bizi eğitmek, haddimizi bildirmek, bizi desteklemek suretiyle kazanmışlardır. Görevimizi yerine getiriyoruz; yani, sayesinde bize her şeyin gösterildiği gücümüze ilişkin düşünceyi haklı çıkarıyoruz. Bize verildiği kadarını geri veriyoruz. Görevi yapmak gururumuz. Başkalarının bizim için yaptıklarına karşı bir şey yaparak kendi üstünlüğümüzü tekrar kurmak istiyoruz, çünkü onlar bizim egemenlik alanımıza saldırdılar ve eğer biz "görev" ile tekrar misillemede bulunmazsak, yani güçlerine saldırmazsak, elleri hep işimizin içinde olacak. Başkalarının hakları sadece bizim egemenliğimiz altındaki şeyle bağıntılı olabilir. Bizim olmayan bir şeyi bizden isteselerdi akılsızca bir şey yapmış olurlardı. Daha net olarak söylemek gerekirse: Sadece bizim egemenliğimizde olduğunu kastettikleri şey, eğer bizim kas-

tettiğimiz ile aynı şey ise bizim egemenliğimiz altındadır. İki taraf da kolaylıkla aynı yanılgı içinde olabilir: Görev duygusu, gücümüzün çevresi hakkında başkaları ile aynı *inançta* olmamıza bağlıdır. Yani bazı şeyleri söz vermemiz, onlara karşı yükümlülük altına *girebilmemizdir* ("irade özgürlüğü"). Haklarım: Bu sadece gücümün başkalarının hakkım olarak gördükleri parçası değil, tersine, beni içinde tutmak istedikleri parçasıdır. Bu başkaları bu noktaya nasıl ulaşıyorlar? Önce akılları, korkuları ve dikkatleri sayesinde. Bizden benzer bir şeyi geri almak istiyor olabilirler (haklarının korunması); bizimle savaşmayı tehlikeli buluyor ya da amaca uygun bulmuyor olabilirler; her güç kaybımızı kendilerinin aleyhine görebilirler, çünkü o zaman onlarla ittifak kurmak için biz değil, düşman olan üçüncü bir güç uygun olur. Öyleyse bağışlama ve terk etmeyle. Bu durumda, başkalarının ondan bir parça verebilmek için ve verilen parçayı, hediye ettiklerini garanti edebilmek için yetip de artacak kadar güçleri var. Bu arada hediye kabul eden kimse için az miktarda güç duygusu şart koşulur. Böylece haklar doğar: kabul edilen ve garanti edilen güç ölçüleri. Güç ilişkilerinde önemli kaymalar olursa o zaman haklar kaybolup, yenileri oluşur; bu durumu devletler hukuku, sürekli kaybolup, yeniden doğarak gösteriyor. Eğer gücümüzde önemli bir azalma olursa o ana kadar hakkımızı güvence altına almış olanların duyguları değişir. Bizi yeniden, eskiden olduğu gibi mutlak egemenlikleri altına alıp alamayacaklarını düşünürler; kendilerini bunu yapacak durumda göremezlerse, o andan itibaren "haklarımızı" inkâr etmeye başlarlar. Keza eğer gücümüz önemli ölçüde artarsa haklarımızı tanıyanların duyguları değişir ve artık bizim, onların tanımalarına ihtiyacımız kalmamıştır. Mutlaka gücümüzü eski düzeyine indirmeyi denerler. Müdahale etmek isterler ve bunu yaparken "görevlerine" dayanırlar; ne var ki, bu sadece yararsız konuşmadır. Nerede adalet *hâkimse* orada bir gücün

durumu ve ölçüsü korunuyor, azalmasına ve çoğalmasına karşı mücadele ediliyor demektir. Başkasının hakkı, bizim güç duygumuzun başkasının güç duygusu ile örtüşmesidir. Gücümüz kendini derinden sarsılmış ve kırılmış olarak ortaya koyarsa haklarımız biter. Buna karşın eğer gücümüz aşırı derecede artmışsa başkalarının hakkı bizim için biter, tıpkı biz o hakları şimdiye kadar onlara tanıdığımız gibi. "Değersiz insan" her zaman bir terazinin hassas dengesine ihtiyaç duyar. İnsani şeylerin geçici özelliklerinde olduğu gibi güç ve hak ölçüleri için sadece kısa süreler dengede duracaklardır, ama genellikle inip çıkacaklardır: değersiz olmak, bundan dolayı zordur ve çok çalışma gerektirir, ‹çok› iyi irade ve çok çok iyi bir *tin*. -

113.

Takdir Edilme Çabası. – Takdir edilme çabası, hep başkalarına dikkat eder ve onların iç dünyalarını bilmek ister. Ne var ki, bu dürtünün tatmini için gerekli olan ortak duyarlılık ve ortak bilgi, zararsız, merhametli ya da sevecen olmaktan çok uzaktır. İnsan daha çok insanoğlunun bizim yüzümüzden nasıl ruhsal veya fiziksel *ıstırap* çektiğini, kendi hâkimiyetini kaybedip, elimizin ya da sadece bakışlarımızın onun üzerinde yaptığı baskıya nasıl boyun eğdiğini anlamak ya da tahmin etmek ister. Ve eğer bizzat takdir edilmek için çabalayan kimse, sevindirici, heyecan verici ya da neşelendirici bir etki yapıyor ve yapmak istiyorsa başarının tadını, insanlığı sevindirmekle, heyecanlandırmakla, neşelendirmekle değil, yabancı ruha *etki edip*, ruhun şeklini değiştirerek kendi isteğine göre onu idare ettiği ölçüde çıkarır. Takdir edilme çabası başkası üzerinde aşırı derecede üstünlük kurma çabasıdır; isterse bu çok dolaylı, sadece hissedilmiş ve hatta tamamen hayal edilmiş bir çaba olsun. Bu gizlice istenilen üstünlüğün dizilerce uzunlukta derecesi var ve bunun tam bir katalogu neredeyse kültür tarihine denk düşer: ta ilk garip barbarlıktan

tutun da aşırı uygarlaşmanın çirkinliğine ve hastalıklı idealleşmeye kadar uzanır. Takdir edilme çabası *başkaları için* beraberinde getirdiği – bu uzun merdivenin basamaklarının sadece bazılarının adını söylersek: işkence, sonra dayak, sonra dehşet, sonra korku dolu hayret, sonra şaşkınlık, sonra kıskançlık, sonra hayranlık, sonra isyan, sonra sevinç, sonra neşe, sonra gülmek, sonra alay etmek, sonra dalga geçmek, sonra aşağılamak, sonra darbeler indirmek, sonra işkence etmek. Burada, bu merdivenin sonunda *asket*[1] ve şehit durur. Merdivenin en alt basamağında kendisinin karşıtı olan ve karşısında üstünlük sağlamak istediği kimseye ıstırap çektiren *barbar* durmaktadır. Bu arada asket, onun ıstırap çektirmesinden takdir edilme güdüsünün sonucu olarak aşırı derecede zevk almaktadır. Asketin kendi üzerindeki utkusu, onun aynı zamanda, insanı acı çeken ve seyreden parçalara bölünmüş olarak gören içe çevrilmiş gözü ve bundan sonra dış dünyaya sadece ondan adeta kendi yakılacağı odun yığını için odun toplamak maksadıyla bakması, dürtünün takdir edilmek için oynadığı bu son trajedinin içinde kendi kendine kömürleşmiş sadece bir kişi vardır; bu, başlangıcın değerli sonucudur: her iki defasında da *işkencenin görünüşü* ifade edilemez bir mutluluktur! Gerçekte gücün en canlı duygusu olarak düşünülen mutluluk, belki de dünyada hiçbir yerde batıl inançlı asketin ruhundaki kadar büyük değildi. Bunu Brahmanlar bin yıllık bir *kefaret ödeme uygulaması* yaparak yeni bir *cennet* kurmaya başlayacak kadar güç toplayan Kral Viçvamitra'nın öyküsünde dile getirdiler. İnanıyorum ki, şu anda biz bütün bu tür iç yaşantılarda yetersiz acemiler ve el yordamı ile bilmece çözen kimseleriz. İnsan dört bin yıl önce, bu kendinden zevk alma duygusunun iğrenççe ıslah edilmiş hali hakkında daha fazla bilgi sahibi idi. Dünyanın yaratılışı: Belki dünya eskiden bir Hintli ha-

[1] *Asket*: Din uğruna dünyevi zevklerden feragat eden kimse: keşiş, derviş (ç.n.).

yalcı tarafından bir tanrının kendisi için başladığı münzevi işlemler olarak düşünülmüştür! Tanrının kendini doğaya bir işkence aletine bağlar gibi bağlamak isteyişi, belki de bu arada uhrevî mutluluğunu ve gücünü iki kat artmış olarak hissetmesi içindi! Ve onun bir aşk tanrısı olduğunu farz edelim: Böyle bir tanrı için *ıstırap çeken* insanlar yaratmak, devam eden işkencelerin manzarasında onlara tanrısal ve insanüstü acı çektirmek ve böylece kendisine zulmetmek nasıl bir zevk! Ve onun sadece aşk değil, kutsallık ve günahsızlık tanrısı da olduğunu varsayalım. Eğer günahı ve günahlıyı, sonsuz laneti ve kendi yaratıp yönettiği dünyada sonsuz acıların iniltilerin ve ıstırapların korkunç mabetlerini kuruyorsa, tanrısal münzeviler nasıl hezeyanlar hayal etsinler! Paulus'un, Dante'nin, Calvin'in ve onların benzerlerinin ruhlarının da bir kez gücün verdiği şehvetin korkunç gizemlerine girmiş olmaları tümden olanaksız değil; ve böyle ruhlar karşısında sorulabilir: evet, gerçekten takdir edilme çabasının sürekli döngüsü münzeviyle son bulup, kendi içinde bitti mi? Bu döngü münzevinin belirlenmiş temel tavrına bağlı kalarak ve aynı zamanda tanrının merhametiyle bir kez daha baştan başlayarak tekrarlanamaz mıydı? Yani *kendine* acı vermek için başkasına acı vermek ve yine bununla kendine ve onun merhametine galip gelerek en aşırı güç içinde mest olmak! Kudret hevesi ile ilgili ruhsal bakımdan ölçüsüz zevklerde dünyada nelerin mümkün olmuş olabileceğine ilişkin bu aşırı düşünceleri bağışlayınız!

114.

Acı Çekenin Edindiği Bilgi Hakkında. – Uzun ve korkunç acılar altında kıvranan ve buna rağmen aklında bir bulanıklık meydana gelmeyen hasta insanın durumu, bilgi edinmek için değersiz değildir. Her derin yalnızlığı, her türlü görev ve alışkanlıktan kurtulmuş olmayı, bunun getirdiği zihinsel yararları tamamen bir yana bırakalım. Derin ıstı-

rap çeken kimse, içinde bulunduğu durumundan dolayı *dışarıdaki* şeylere korkunç bir soğuklukla bakar: Sağlıklı birinin gözü baktığı zaman, normal olarak içinde şeylerin yüzdüğü, bütün o küçük yalancı sihirbazlıkları görmez. Evet, o kendi kendine orada sakalsız renksiz bir vaziyette uzanır. Onun daha önce tehlikeli herhangi bir fantezinin içinde yaşadığını varsayalım: Onu acı vererek ayıltmak, onu o durumdan çekip çıkarmanın çaresidir ve belki de tek çaredir. (Onun Hıristiyanlığın kurucusuna çarmıhta rastlamış olması mümkündür. Çünkü bütün bu acı sözlerin, "Tanrım beni niçin terk ettin!" biçimindeki içeriği, en derin anlamıyla, anlaşılabileceği gibi, yaşamının çılgınlığına ilişkin genel bir hayal kırıklığının ve aydınlanmanın kanıtıdır; en yüksek acı çekiği anda kendi hakkında basiretli oldu, tıpkı yazarın, ölüm döşeğindeki zavallı Don Kişot'u anlattığı gibi). Acıya karşı koymak isteyen korkunç gerilimli anlık, üzerine baktığı her şeyin yeni bir ışıkla aydınlanmasını sağlar. Ve bütün yeni aydınlanmaların verdiği ifade edilemez tahrik, intiharla ilgili bütün cazibelere karşı koymaya ve ıstırap çeken kimse için hayata devam etmeyi arzu edilir olarak göstermeye yetecek güce çoğunlukla sahiptir. Sağlıklı insan dertsizce dolaştığı rahat, sıcak ve sisli dünyayı aşağılayarak düşünür; içinde eskiden kendi başına oynadığı en soylu ve sevilen hayalleri aşağılayarak düşünür. Bu aşağılamayı cehennemin en derinleri gibi derinliklerden büyü kuvvetiyle dışarıya çıkarıp, ruha en keskin acıyı vermekten zevk duyar. Bu karşı denge sayesinde fiziksel acıya katlanır, - şimdi aslında bu dengeye ihtiyaç bulunduğunu hissetmektedir! Varlığı hakkında korkunç bir sağgörü ile bağırır kendine: "Bir kez olsun kendi davacın ve cellâdın ol, bir kez olsun acını senin tarafından sana verilmiş ceza olarak kabul et! Yargıç olarak üstünlüğünün keyfini çıkar. Daha da fazlasını söyler: İstediğinin, zorbaca keyfi davranışının tadını çıkar! Kendini, yaşamının üzerine çıkardığın gibi acılarının üstüne çıkar, aşağıya diplere ve dipsizliklere

bak!" Gururumuz görülmedik şekilde isyan ediyor: O, bunun için ıstırap gibi bir tirana ve yaşama karşı tanıklık edelim diye, - *yaşamı* özellikle bu tirana karşı *savunalım* diye bize bütün fısıldamalarına karşı eşi görülmemiş bir tahrik. Bu durumda, durumumuzun bir *sonucu* olarak görünmesin ve bizi yenik olarak aşağılamasın diye insan kendini her türlü kötümserliğe karşı kinle savunur. Keza yargıda adalet uygulama isteği, hiçbir zaman şimdi olduğundan daha çok olmamıştı. Çünkü şimdi bu bize karşı kazanılan bir utkuyu ve hükmün adaletsizliğini bağışlanabilir kılacak bütün durumların en çekicisini gösteriyor; ama biz bağışlanmak istemiyoruz, özellikle şimdi "suçsuz" olabileceğimizi göstermek istiyoruz. Kibrin biçimsel kasılmalarını yaşıyoruz. Ve şimdi yumuşamanın, iyileşmenin ilk şafağı söküyor ve kendimizi, kibrimizin aşırılığına karşı savunmamız, nerede ise ilk etki olarak kendini gösteriyor: O duyguyu taşıdığımızda, kendimizi ahmak ve kibirli diye adlandırıyoruz, - sanki olağandışı bir şey yaşamışız gibi! Minnettarlık göstermeksizin her şeye gücü yeten gururu aşağılıyoruz, sayesinde acıya katlandığımız gurura karşı şiddetle bir panzehir istiyoruz. Acı bizi çok ceberut ve çok uzun süre *kişisel* yaptıktan sonra, kendimizi yabancılaştırmak ve kişilikten uzaklaştırmak istiyoruz. "Defolsun, defolsun bu gurur!" diye bağırıyoruz. "O bir hastalıktı ve dahası bir kasılma idi." Yeniden insanlara ve doğaya bakıyoruz - daha istekli bir gözle: Onlarla ilgili bazı şeyleri şimdi, önceden olduğundan yeni ve başka türlü bildiğimiz ve örtü düştüğü için üzülüp gülümseyerek anımsıyoruz; ama bize, tekrar *yaşamı loş ışıklar altında* görmek ve içinde ıstırap çekerken nesneleri gördüğümüz ve nesnelerin içinden baktığımız berbat ruhsuz aydınlıktan çıkmak, aşırı derecede *hayat verici* geliyor. Sağlığın sihirbazlıkları tekrar oynamaya başlayınca öfkelenmiyoruz, değişmiş gibi bakıyoruz, mülayim ve hâlâ çok yorgun halde. İnsan bu koşullarda müziği ağlamadan dinleyemiyor.

115.

Sözümona "Ben". – Üzerine dilin kurulduğu dil ve önyargılar, çok defa iç olayları ve dürtüleri keşfetmemizi engelliyor. Örneğin, sözcükler esasen sadece bu olayların ve dürtülerin *en üstün* dereceleri için mevcut olmaları yüzündendir; ancak, şimdi biz, kelimeler yetmediği yerde artık titizlikle gözlemde bulunmamayı alışkanlık haline getirmişiz, çünkü özenli düşünmek sıkıntılı bir iştir. Evet, eski zamanlarda irade dışı olarak nerede sözcükler âlemi biterse, orada varlıklar âlemi de sona erer biçiminde karar verilmişti. Öfke, nefret, aşk, merhamet, hırs, bilgi, neşe, ıstırap; bütün bunlar *aşırı* durumlar için kullanılan adlardır. Daha ılımlı, daha vasat dereceler ve sözü edilmeyen sürekli oynayan düşük dereceler gözümüzden kaçar, ama aslında karakterimizin ve yazgımızın dokusunu onlar örerler. Ve bizzat bir yemeği yerken, bir sesi dinlerken *bilinçli olarak* en ölçülü hoşlanmamız ya da hoşlanmamamız, belki de doğru anlaşılırsa hâlâ aşırı feverandır. O aşırı feveranlar dokuyu çok sıklıkla yırtar. Bu durumda şiddeti çoğunlukla istisnalar uygular, şüphesiz bentleşme sonucu olarak: - ve bu nitelikleri ile gözlemciyi nasıl da yanıltırlar! Aktif insanları yanılttıkları kadar yanıltırlar! *Bizim hepimiz* sadece bilinç ve sözcükleri olan ve bunun sonucu olarak övgüye layık ve kusurlu olduğumuz durumlara göre yansıyan kimseler değiliz. Sadece bizim tanıdığımız bu kaba feveranlardan dolayı kendimizi *yanlış anlıyoruz*. İçinde istisnaların kurallara ağır bastığı bir malzemeden sonuç çıkarıyoruz. Özümüzün görünürde en belirgin kitap harfleriyle yazılmış yazısı içinde kendimizi hatalı okuyoruz. Ne var ki, yanlış yoldan elde ettiğimiz *kendi hakkımızdaki fikrimiz*, sözde "ben", bundan böyle karakterimizin ve yazgımızın oluşumunda çalışma arkadaşıdır.

116.

"Bireyin" Bilinmeyen Dünyası. – En eski zamanlardan şimdiye değin insanların en zor kavradıkları şey, kendi haklarındaki bilgisizlikleridir! Bu, sadece iyi ile kötüye ilişkin şeylerde değil, çok daha önemli şeylere ilişkin olanlarda da böyledir! Her vaziyette *insan davranışının nasıl oluştuğunu* insanın bildiği, çok kesin olarak bildiği yolundaki çok eskiden kalma çılgınlık, hâlâ hayatiyetini sürdürüyor. Sadece "kalbi gören tanrı" değil, sadece eylemini hesaplayan eylemci değil; hayır, bir başkası da bir başkasının eyleminin oluşmasında önemli olan şeyin ne olduğunu anlayıp anlamadığından kuşku duymuyor. "Ne istediğimi biliyorum, ne yaptığımı biliyorum, özgürüm ve bunun sorumluluğunu taşıyorum, başkalarını sorumlu tutuyorum, bir eylemden önce var olan bütün ahlaksal olanakların ve iç devinimlerin isimlerini söyleyebilirim; nasıl isterseniz öyle davranırsınız; bu konuda kendimi ve sizleri anlıyorum!" Eskiden herkes böyle düşünürdü, hemen hemen herkes hâlâ böyle düşünüyor. Ama bu konuda büyük kuşkucu ve hayran olunacak yenilikçiler olan Sokrates ile Platon "doğru eylemin doğru bilgiyi *izlemesi gerekir"* biçimindeki vahim önyargıya, en büyük yanılgıya safça inanıyorlardı. Bu temel ilkede bir bilgi, hâlâ bir eylemin özü için vardır, biçimindeki genel çılgınlığın ve karanlığın mirasını taşıyorlardı. "Eğer doğru eylemin özünün kavrayışını doğru eylem izlemeseydi çok *korkunç* olurdu". O büyüklerin bu düşünceyi ispatlamak için gerek gördükleri tek tarzdı bu; bunun tersi onlar için düşünülemez ve delice bir şeydi - oysa aslında bunun tersi, ezelden beri her gün ve her saat ispatlanan çıplak gerçekti! İnsanın esasen bir eylem hakkında bilebileceğinin onu yapmaya *asla* yetmediği, şimdiye dek bilgiden eyleme hiçbir durumda köprü kurulmadığı, "korkunç" hakikatin ta kendisi değil mi? Eylemler *asla* bize göründükleri gibi değildir! Dış dünyadaki şeylerin bize göründüğü gibi olmadıklarını öğrenmek için çok sıkıntı

çektik - peki öyleyse! İç dünyadaki durum da bundan farklı değil! Ahlaksal eylemler gerçekte "biraz başkadır". Daha fazlasını söyleyemeyiz: Bütün eylemler temelde bilinmemektedir. Bunun tersi genel inançtı ve şimdi de genel inançtır: Karşımızda en eski gerçekçilik var; bugüne kadar insanlık, "Bir eylem bize nasıl görünüyorsa öyledir," diye düşünüyordu. (Bu sözcükleri tekrar okuyunca aklıma, Schopenhauer'de çok vurgulanan bir yeri, onun hem de vicdanı sızlamadan bu ahlaksal gerçekçiliğe bağlandığını ve hâlâ bağlı kaldığını ispatlamak için, aktarmak geliyor: "Gerçekten içimizden her biri iyiyi ve kötüyü tam anlamıyla bilen, iyiyi sevip kötüden tiksinirken kutsal, yeterli ve mükemmel bir ahlak yargıcıdır. Eğer kendisinin değil de başkalarının eylemleri araştırılıyorsa ve o sadece onaylayıp onaylamayacak ise ve uygulamanın yükü başkalarının sırtında taşınacak olduğu sürece, içimizden her biri bütün bunlara sahiptir. Buna göre herkes günah çıkaran papaz olarak doğrudan doğruya tanrının yerini tutabilir.")

117.

Hapishanede. – Gözüm, ister güçlü olsun ister zayıf, sadece belirli bir uzaklığı görür. Ve bu belirli uzaklığın içinde yaşayıp dururum, bu ufuk çizgisi, kaçamadığım şimdiki büyük ve küçük alın yazımdır. Her yaratığın çevresinde o yaratığa özgü, orta noktası olan içbükey daire var. Buna benzer bir şekilde, kulağımız da bizi küçük bir alana hapseder, benzer bir şekilde dokunma duyumuz da. Hapishane duvarları gibi, her birimizin içine duyularını hapsettiği bu ufuklara göre dünyayı *ölçer*, bunu yakın, onu uzak, bunu büyük, onu küçük, bunu sert ve onu yumuşak diye adlandırırız. Bu ölçme işine duyumsama deriz - bunların hepsi, hepsi hatadır! İnsan herhangi bir zaman noktasında bizim için mümkün olan ortalama yaşantı ve tahrik miktarına göre yaşamını uzun veya kısa, fakir ya da zengin, dolu ya da boş olarak ölçüyor. Ve diğer bütün yaratıkların öm-

rünü ortalama insan ömrüne göre ölçüyor - bunların hepsi, hepsi yanlıştır! Eğer yakın mesafe için yüz kat daha keskin gözlerimiz olsaydı insanlar bize aşırı derecede uzun görünürlerdi; evet, sayesinde insanın ölçülemez olarak duyumsanabileceği organlar hayal etmek mümkündür. Öte yandan organlar öyle yaratılmış olabilirdi ki, bütün güneş sistemi daralmış ve bir tek hücre gibi sıkışmış olarak da duyumsanabilirdi. Ve karşıt düzenin yaratığı önünde, insan vücudunun bir hücresi kendini devinim, yapı ve uyum içindeki bir güneş sistemi olarak gösterebilirdi. Duyularımızın alışkanlıkları bizi duyumsamanın yalan dolanına sardı. Bunlar tekrar bizim bütün yargılarımızın ve "bilgilerimiz"in dayanağı - *gerçek* dünyaya tümden kaçış, sığınma ve sızma yolu yok! Ağımızın içindeyiz, birer örümcek olan bizler ve ne yakalarsak yakalayalım, *ağımıza* takılandan başka bir şey yakalayamayız.

118.

Hemcins Kim Oluyor! – Hemcinsimizden onun sınırları olarak neyi anlıyoruz, demek istediğim, neyle içimize ve üzerimize etki ederek damgasını vuruyor? Onun *bizde yaptığı değişimi* hiçbir şekilde kavramıyoruz, - onun hakkındaki bilgimiz içi boş olarak *biçimlendirilmiş* bir mekân hakkındaki bilgiye benzer. Eylemlerinin içimizde ortaya çıkardığı duyumsamaları ona atfedip, yanlış, ters yüz edilmiş olumluluk veririz. Biz onu bilgimize göre kendi sistemimizin bir uydusu olarak oluştururuz. Ve o bize ışık verdiğinde ya da karardığında ve biz ikisinde de son neden olursak - o zaman da bunun tam tersine inanırız! İçinde yaşadığımız hayaletler dünyası! Tersine, altüst edilmiş, boş ve buna rağmen *dolu* ve *tam* da düşlenen dünya!

119.

Deneyimlemek ve Uydurmak. – Birisi özbilişini ne kadar ilerletirse ilerletsin, hiçbir şey yapısını oluşturan bütün

dürtülerin imgesinden daha yetersiz olamaz. Ancak kabalarının adlarını sayabilir. Sayılarıyla güçleri, gelgitleri, birbirleriyle oynadıkları oyunlarıyla karşı oyunları ve her şeyden önce *beslenme* yasaları ona tümden yabancı kalır. Yani bu beslenme tesadüf eseri olur. Günlük yaşantılarımız kurbanı bazen bu bazen o dürtüye fırlatır; dürtü, kurbanı hırsla kapar. Ancak, bu olayların bütün gelişleri ve gidişleri, bütün dürtülerin beslenme gereksinimleri ile mantıksal bir bağ içinde değildir. Böylece iki farklı şey ortaya çıkar; birinin açlıktan ölmesi ve körelmesi, ötekinin tıka basa karnını doyurması. Yaşamımızın her anı, o anın içinde taşıdığı ya da taşımadığı besine göre varlığımızın birkaç ahtapot kolunu büyütür, diğer bazılarını kurutur. Söylediğimiz gibi deneyimlerimizin hepsi bu anlamda gıda maddeleridir, ama bunları kimin açlık ve sefalet içinde olduğunu, kimin tok ve bolluk içinde yüzdüğünü bilmeden kör bir el dağıtmıştır. Ve organların bu rastlantısal beslenmesinin sonucu olarak büyümesini tamamlamış ahtapot da kendi oluşu gibi biraz rastlantısal olur. Daha açık söylemek gerekirse: Bir dürtünün tatmin olmak istediği bir noktada bulunduğunu varsayalım - ya da gücün kullanma ya da boşaltma ya da bir boşluğun doyurulması olsun - bunların hepsi mecazi konuşmadır: Böylece o, günün her olayına, kendi amacı için nasıl kullanabileceği yönünden bakar; acaba şimdi insan koşuyor mu yoksa dinleniyor mu, yoksa kızıyor mu, yoksa okuyor mu, yoksa konuşuyor mu yoksa kavga mı ediyor yoksa sevinç çığlıkları mı atıyor? Susamış olan dürtü, insanın içine girdiği her durumu aynı şekilde yoklar ve ortalama olarak onda kendisi için hiçbir şey bulamaz, bekleyip, susamaya devam etmek zorundadır. Bir süre daha devam edip, güçsüz düşecektir, tatminsizlik birkaç gün ya da ay daha sürerse yağmur almayan bir bitki gibi kuruyacaktır. Eğer bütün dürtüler *rüyada görülen yiyeceklerle* memnun olmayan *açlık* gibi titiz davransalardı belki rastlantının bu vahşiliği göze daha keskin

batardı. Ama dürtülerin birçoğu, özellikle sözde ahlaksal olanlar, *işte bunu yaparlar*, - eğer tahminim doğruysa, *rüyalarımız* "besinin" gün boyu rastlantısal yokluğunu bir dereceye kadar *dengeleme* değeri ve anlamı taşır. Neden dünkü rüya sevgi ve gözyaşlarıyla dolu, evvelki günkü komik ve coşkulu, bir önceki serüvenci ve hep kasvetli bir arayıştı? Neden bir rüyada müziğin tarifsiz güzelliklerinin tadını çıkarıyor, bir başkasında bir kartalın engin keyfiyle uçup süzülüyorum uzak dağların doruklarına? Sevginin ya da komikliğin ya da serüvenciliğin ya da müzik ve dağ isteğimizin dürtülerimize oyun alanı ve boşalma sağlayan bu uydurmalarımız – ve her biri kendi ikna edici örneğine sahip olacak – sinir tahriklerimizin uyku sırasındaki yorumlarıdır, kan dolaşımı ve bağırsak hareketlerinden, kolun ve yorganın baskısından, kilise çanlarının seslerinden, rüzgâr fırıldaklarından, gece naracılarından ve diğer tarzlardaki şeylerden kaynaklanan *çok serbest*, çok keyfi yorumlardır. Genelde bir gece için neyse öbürü için de büyük ölçüde aynısı olan bu metin, öyle değişik yorumlanır ki, yaratıcı akıl aynı sinir tahriklerine dün için ve bugün için çok değişik *nedenler hayal eder*. Bunun sebebi, bu aklın suflörünün bugün, dünkünden başka olmasında yatar. – Başka bir *dürtü* tatmin olmak, çalışmak, alıştırma yapmak, içini açmak ve boşaltmak istiyordu, – doğrudan doğruya o yüksek dalgasında bulunuyordu, dün ise o durumda olan başka birisiydi. – Uyanık yaşamın, rüyada yaşarken elde ettiği bu yorum *özgürlüğü* yoktur, daha az hayalcidir ve gem vurulmamıştır - dürtülerimiz uyanıkken dahi sinir tahriklerini yorumlamaktan ve ihtiyaçlarına göre "nedenlerini" koymaktan başka bir şey yapmadıklarını; uyanıklıkla rüya arasında *önemli* bir fark olmadığını; çok değişik kültür düzeylerinin karşılaştırılmasında bile, birindeki uyanık yorum özgürlüğünün, diğerinin rüyadaki özgürlüğüne hiçbir şekilde taviz vermediğini; ahlaksal yargılarımız ve değer verişimiz de bizce bilinmeyen psikolojik bir sürecin sadece

imgeleri ve fantezileri, bir çeşit alışılmış dili, belli bir sinir tahriki olarak niteleneceğini; bütün sözde bilincimiz, bilinmeyen, belki bilinemeyen, ama hissedilen bir metnin az ya da çok fantastik yorumu olduğunu da anlatayım mı? Küçük bir yaşantıyı ele alalım. Bir gün pazardan geçerken birisinin bize güldüğünü fark ettiğimizi varsayalım: O anda içimizdeki şu ya da bu dürtünün o andaki kabarmasına göre, bu olay bizim için şu ya da bu anlama gelecek - ve hangi türden insan isek, ona göre çok değişik bir olay olarak yorumlanacaktır. Birisi onu bir yağmur damlası gibi kabullenir, öteki bir böcek gibi üzerinden silkeler, başka biri onunla ticaret yapmaya kalkar, bir başkası gülecek bir şey var mı diye elbisesini kontrol eder, öbürü bunun sonucu olarak komiklik hakkında derin derin düşünür, birinin dünyanın neşesine ve güneş ışığına istemeden bir parıltı vermiş olması bir başkasının hoşuna gider - ve her halükârda dürtü bununla tatmin olur; bu dürtü, ister kızma ister kavga etme ister düşünme ister iyi niyet besleme dürtüsü olsun. Söz konusu dürtü, olayı kendi ganimeti gibi yakalar: Neden doğrudan doğruya o? Çünkü o aç susuz pusuya yatmıştır. – Geçenlerde öğleden önce saat on birde hemen önümde bir adam yıldırım çarpmışçasına birdenbire doğruca yere yıkıldı. Çevredeki kadınlar çığlık attılar; ben ise onu ayağa kaldırıp, tekrar konuşana kadar bekledim; bu sırada, yüzümdeki hiçbir adale hareket etmedi, hiçbir şey hissetmedim, ne korku ne merhamet, tersine, yapılması gerekeni yaptım ve soğukkanlı bir şekilde oradan uzaklaştım. Bana bir gün önceden sabah saat on birde birisinin yanımda bu şekilde yıkılacağının söylendiğini varsayalım, - önceden bin bir türlü acıyla kıvranırdım, gece uyuyamazdım ve belki de en önemli anda ona yardım edecek yerde o adam gibi olurdum. Yani bu arada bütün olası dürtülerin olayı düşünüp yorumlamak için *zamanı olurdu*. – Yaşantılarımız nedir? İçine koyduğumuzun içinde bulunandan *daha çok* oluşudur! Ya da esasen içinde hiçbir şey

yoktur mu demeli? Başından geçmek için hayal kurmak mı demeli?

120.

Kuşkucunun Sakinleştirilmesi. – "Ne *yaptığımı* hiç bilmiyorum! Ne *yapmam gerektiğini* hiç bilmiyorum!" – Haklısın, ama her an sana bir şeyler *yaptırılacağından* kuşkun olmasın! İnsanlık bütün zamanlarda etken ile edilgeni karıştırdı. Bu onun bitmeyen gramer hatası.

121.

"Neden ile Sonuç!" – Bu aynada – ve aklımız bir aynadır – kurala uygunluk gösteren bir şeyler oluyor; belirli bir şey her seferinde başka belirli bir şeyi takip ediyor, - onu biz deliler, algılamak ve adlandırmak istersek "neden ile sonuç" diye *isimlendiriyoruz*! Sanki bir şey anlamışız ve anlayabilirmişiz gibi. Biz "nedenlerin ve sonuçların" *imgelerinden* başka hiçbir şey görmedik! Ve işte bu imgelilik hali, birbirinin takibi olan bağlantıdan daha esaslı bir bağlantının kavranmasını olanaksız kılıyor!

122.

Doğadaki Amaçlar. – *Kim* tarafsız araştırmacı olarak gözün tarihini ve en alt düzey yaratıklardaki biçimlerini inceleyip onun oluşumunu bütünüyle gösterirse şu büyük sonuca ulaşması kaçınılmazdır: Gözün oluşumundaki amaç görmek *değildi*, daha çok *rastlantının* bir araya getirdiği cihaz olarak ortaya çıkmıştı. Bu türden biricik örnek: "amaçlar" kör gözlerin birden açılışı gibi oluşur![2]

123.

Akıl. – Akıl dünyaya nasıl geldi? Akılsız bir şekilde, rastlantı sonucu, kazara. Eğer kazara meydana geleni tahmin etmek istersek cevabı bir bilmece çözmek gibi olur.

---

[2] Nietzsche burada İncil'de geçen bir öyküye gönderme yapıyor (e.n.).

124.

İstemek Nedir! – Güneş doğduğu anda odasından çıkıp, "güneş doğsun *istiyorum*" diyene ve bir tekerleği durduramayıp, "onun dönmesini *istiyorum*" diyene ve güreşte sırtı yere gelip de "burada yatıyorum, ama burada yatmak *istiyorum*!" diyene güleriz. Ama atılan bütün kahkahalara rağmen! *"İstiyorum"* sözünü kullandığımızda bu üçünden başka bir şey mi yaparız?

125.

"Özgürlük Diyarından". – Yapabileceğimiz ve yaşayabildiğimizden çok çok daha fazla şey düşünebiliriz, - yani düşüncemiz yüzeyseldir, yüzeyden memnundur, yüzey olduğunun farkına bile varmaz. Aklımız kesin olarak gücümüz ölçüsünde ve gücü kullanmamız ölçüsünde *gelişmiş* olsaydı, o zaman ilke, düşüncemize egemen olurdu ki, böylece sadece *yapabildiğimizi* kavrayabilirdik - aslında *eğer* kavrama diye bir şey varsa tabii. Susuz kalan kimsenin suyu yoktur, ama düşünce imgeleri daha kolay temin edilebilecek bir şey yokmuş gibi onun gözünün önüne hep su getirirler, - aklın yüzeysel ve kolay memnun edilen türü gerçek acı veren ihtiyacı anlayamaz ve kendisini buna rağmen üstün hisseder. Daha fazla yapabildiğinden, daha hızlı koştuğundan, anında hemen hemen tam hedefte olduğundan gururlanır - ve böylece düşünceler diyarı, yapma, isteme ve yaşama diyarıyla karşılaştırıldığında, *özgürlük diyarı* olarak ortaya çıkar: Aslında; belirttiğimiz gibi, sadece bir yüzeysellik ve yetinme diyarıdır o.

126.

Unutmak. – Unutma diye bir şeyin olduğu henüz ispatlanmamıştır; bildiğimiz, sadece tekrar anımsamanın gücümüz dâhilinde olmadığıdır. Geçici olarak, gücümüzün bu boşluğuna sanki dizinde bir fazla yeti varmış gibi "unutmak" sözcüğünü koyduk. Ama sonuç olarak bizim gücümüz dâ-

hilinde olan ne var ki! – Eğer bu sözcük gücümüzün bir boşluğunda duruyorsa öteki sözcükler de *gücümüze ilişkin bilgimizin* bir boşluğunda durmak durumunda değiller mi?

127.

Amaçlara Yönelik. – Bütün eylemler içinde amaçlara yönelik olanların anlaşılması pek mümkün değildir, çünkü onlar hep en anlaşılır olanlar diye geçerli olmuşlar ve bilincimiz için en günlük olanlardır. Büyük sorunlar insanın sokakta karşısına çıkıyor.

128.

Rüya ve Sorumluluk. – Her şeyde sorumlu olmak istiyorsunuz! Sadece rüyalarınız için sorumlu olmak istemiyorsunuz! Ne kadar da acınacak bir zayıflık, ne kadar da cesaret bakımından tutarsızlık! Rüyalarınızdan başka hiçbir şey *artık* sizin malınız değil! Hiçbir şey artık *sizin* eseriniz değil! Konu, biçim, süre, oyuncu, seyirci, - bu komedilerde bunların hepsi sizsiniz! Ve tam da burada kendinizden çekinip utanıyorsunuz ve Odipus bile, bilge Odipus, düşünceden teselli çıkarmayı biliyordu, oysa biz gördüğümüz rüya için hiçbir şey yapamıyoruz! Bundan, insanlığın büyük çoğunluğunun iğrenç rüyaların bilincinde olmak zorunda olduğu sonucunu çıkarıyorum. Başka türlü olsaydı insan, gece kurmacalarını insan gururu için nasıl da sömürürdü! Bilge Odipus'un haklı olduğunu, gerçekten rüyalarımızdan sorumlu olmadığımızı, keza uyanıklığımızdan da sorumlu olmadığımızı eklemek zorunda mıyım? Yine iradenin özgürlüğü öğretisinin, insanın gurur ve güç duygusunda ana ve babasına sahip olduğunu eklemek zorunda mıyım? Belki bunu çok sık söylüyorum, ama en azından bundan dolayı henüz bir hata olmadı.

129.

Güdülerin Sözde Savaşımı. – "Güdülerin savaşımından" söz ediliyor, ama bununla "güdülerin savaşımı" *olmayan* başka bir savaşım kastediliyor. Yani, düşünüp taşınan bilincimizde yeni bir eylemden önce sırasıyla yapabileceğimizi düşündüğümüz çeşitli eylemlerin *sonuçları* ortaya çıkıyor ve biz bu sonuçları karşılaştırıyoruz. Bir eyleme, sonuçlarının en uygun olacağını tespit ettikten sonra, karar verdik diyoruz; düşünüp taşınmamız bu sonuca ulaşmadan önce, sonuçları tahmin etmek, onları bütün gücüyle görmek ve aynı şekilde hepsini hatasız açıklamak için kendimize adamakıllı eziyet ederiz; bu arada hesap bir de rastlantı ile bölünmek zorundadır. Evet, şimdi en zor olanını söylersek: Teker teker çok zor tespit edilebilecek bütün sonuçlar, şimdi birlikte *aynı* tartıda birbirlerine karşı tartılmak zorundalar ve olanaklı olan bütün sonuçlar *nitelik* bakımından farklı oluşlarından dolayı menfaatimiz için titizlendiğimizden, ağırlıkların yanı sıra tartıdan da yoksun bulunmaktayız. Ama bununla düze ulaştığımızı ve rastlantının terazimize karşılıklı tartılabilir sonuçları koydurduğunu varsayalım: Şimdi gerçekten belli bir eylemin *sonuçlarının imgesinde* bu eylemi yapacak bir *güdü* var,- evet! *Bir güdü*! Ama sonunda, harekete geçtiğimiz anda, genellikle burada söz konusu edilen "sonuçların imgesi" benzeri başka türden güdüler tarafından belirleniriz. Burada güçler etkileşimimizin alışkanlığı etkili olur ya da korktuğumuz ya da saygı duyduğumuz ya da sevdiğimiz bir kişinin küçük bir vuruşu, ya da elde olanı yapmayı tercih eden rahatlık, ya da en yakın, en iyi, en küçük olaya belirleyici anda sebep olan fantezinin coşkusu, tamamen hesapsız ortaya çıkan bedensel etki, ruh halinin etkisi, tesadüfen sıçramaya hazır olan herhangi bir heyecanın sıçramasının etkisi, kısaca; bazılarını hiç bilmediğimiz, bazılarını çok az bildiğimiz ve birbirlerine karşı olacaklarını *daha önce asla* düşünemediğimiz güdüler etkili olur. *Olasıdır* ki, onların

arasında da bir savaşım meydana geliyor, öteye beriye itip kakma, ağırlık parçalarının terazinin her iki kefesinde aşağı yukarı tartılmaları - bu gerçek bir "güdüler savaşımı" olmalı: bizim için tamamen görünemez ve bilinmez bir şey. Sonuçları ve başarıları hesapladım ve böylece çok temel *bir* güdüyü, güdülerin savaş hattına yerleştirdim - ama savaş hattının kendisini görmediğim gibi yerleştiremiyorum da: Savaşımın kendisi benim gözlerime görünmüyor, aynı biçimde utku olarak, utku da görünmüyor; gerçi, sonunda ne *yaptığımı* mutlaka öğreniyorum - ama bununla gerçekten hangi güdünün galip geldiğini öğrenmiyorum. *Gerçi biz*, bütün bu bilinçsiz süreçleri hesaba *katmamaya* ve bir eylemin hazırlanmasını sadece bilindiği kadar düşünmeye *alışkınız*. Ve böylece, güdülerin savaşımını değişik eylemlerin olası sonuçlarının karşılaştırmasıyla karıştırıyoruz, - çok sonuçlu ve ahlakın gelişmesi için en uğursuz karışıklıklardan birisi!

130.

Amaçlar? İradeler? – Kendimizi iki diyarın varlığına inandırmaya alıştırdık; *amaçlar* ve *irade* diyarı ile *rastlantılar* diyarına; sonuncusunda her şey anlamsızca meydana geliyor, hiç kimse nedenini ve niçinini açıklayabilecek durumda olmaksızın orada bir şeyler oluyor, bulunuyor, gerçekleşiyor. Bu büyük kozmik aptallığın güçlü diyarından korkuyoruz, çünkü biz onu genellikle, amaçlar ve görüşler dünyası denilen diğer dünyaya çatıdan bir kayağantaşı gibi düşüp, herhangi bir güzel amacımızı öldüren bir şey olarak algılıyoruz. Bu iki diyara olan inanç, çok eskilerden kalma bir romantizm ve fabl'dır: Biz akıllı cüceler arzularımız ve amaçlarımızla aptal, tam aptal azınanlarla rastlantılar tarafından rahatsız edilip, yıkılarak, sık sık ölümüne çiğneniyoruz; ama bütün bunlara rağmen, bu komşuluğun korkunç şiirleri olmaksızın yaşamak istemiyoruz, çünkü o canavarlar, eğer yaşam bizim için amaçların *örümcek ağın-*

da çok sıkıcı ya da korkutucu olunca, ikide bir gelip elleriyle hemen bütün ağı *parçalamak* suretiyle yüce bir müdahalede bulunuyorlar - bunu onlar, o akılsızlar istemiş oldukları için yapmıyorlar! Sadece onun farkına vardıkları için de yapmıyorlar! Ama onların kaba kemikli elleri sanki boşluk varmış gibi bizim ağımıza saldırıyor. Yunanlılar buna hesaplanamaz ve yüce, sonsuz bağnazlık diyarı Moira[3] adını vermişler ve onu tanrılarını çevreleyen ufuk olarak ortaya koymuşlardı. Ne bu ufku aşarak etkileyebiliyorlar ne de ufkun ötesini görebiliyorlardı: Tanrılara dua etmek, ama onlara karşı son kozu elde tutmak şeklindeki gizli direniş, birçok halkta görülen bir özelliktir. Örneğin Hintli ya da İranlı bir insan tanrıların ölümlünün *kurban* edilmesine bağımlı olduklarını düşününce, ölümlüler de en kötü durumda tanrıyı aç bırakıp, açlıktan öldürebilirler. Ya da sert, melankolik İskandinav "Tanrıların alacakaranlığı"nın geleceğine dair bir düşünce geliştirdiğinde, o tanrıların kendisinde yarattığı sürekli korkunun öcünü almış olur. Hıristiyanlık başka şekilde yapıyordu; Hintli, İranlı, Yunanlı ve İskandinav olmamanın temel duygusuyla *gücün ruhuna* toprakta ibadet etmek, hatta toprağı öpmek demekti: Bu, o her şeye kadir "aptallıklar diyarının" göründüğü kadar aptal olmadığını, daha ziyade onun arkasında sevgili tanrının bulunduğunu fark etmeyen *bizim* daha çok aptal olduğumuzu, tanrı gerçi karanlık, kavisli ve mucizevî yolları sevmekle birlikte; sonunda yine de her şeyi "mükemmel doğruya götürdüğünü" anlatmaya çalışmaktadır. Şimdiye kadar dev soylu ve Moira olarak yanlış tanınmış olan ve hatta amaçları ve ağları aklımızdan daha ustaca ören – öyle ki onlar kendisine anlaşılmaz hatta budala görünmek *zorunda* kalan sevgili tanrı ile ilgili yeni bir fabl imiş – bu fabl öylesine cesur bir altüst ediş, öylesine cüretli bir paradokstu ki iş bu kadar çılgın ve *çelişkili* tınlasa bi-

[3] *Moira:* Yun. Kader Tanrıçası (ç.n.).

le uygarlaşan yaşlı dünya ona karşı direnemiyordu - çünkü aramızda kalsın, orada bir çelişki vardı: Eğer aklımız tanrının aklını ve amaçlarını tahmin edemiyorsa, kendi aklının niteliğini ve tanrının aklının bu niteliğini nereden tahmin ediyor? – Çatıdan düşen kayağantaşının, gerçekten "tanrısal sevgi" tarafından atılıp atılmadığı konusunda duyulan güvensizlik son zamanlarda arttı; artık insanlar yeniden devler ve cüceler romantizminin o eski izlerinin peşine düşmeye başlıyorlar. Zamanı geldiği için artık *öğrenelim*: Bizim sözde özel amaçlar ve akıl diyarımızı da yine devler yönetiyor! Ve amaçlarımız ve aklımız cüce değil, devdirler! Ve kendi ağlarımız, kayağantaşının parçaladığı gibi *bizim tarafımızdan* da sık ve hoyratça parçalandı! Ve amaç denilen şeylerin hepsi amaç olmadığı gibi istek denilen şeylerin hepsi de istek değil! Eğer bundan bir sonuç çıkarmak isterseniz: "Demek ki sadece bir tek diyar var, rastlantılar ve aptallıklar diyarı?" İşte o zaman şunu eklemek gerek: Evet belki sadece bir diyar var, belki ne arzu ne amaç var, biz onları hayal ettik. Zorunluluğun demir elleri talihin zar maşrapasını sallayıp, oyunlarını sonsuza dek oynarlar. Her derecede amaca uygunluk ve akıllılıkla tamamen benzer görünen zarlar, gelmek zorunda. *Belki de* bizim arzularımız ve amaçlarımız böyle atılan zarlardan başka bir şey değildir – ve biz, aşırı dar kafalılığımızı kavramak için sadece çok yetersiz ve kibirliyiz: yani demir ellerle zar maşrapasını sallıyor olmamız ve kasıtlı eylemlerimizde zorunluluk oyununu oynamaktan başka bir şey yapmıyor olmamız. Belki! – Bu *belkiyi* aşabilmek için yeraltında ve bütün yüzeylerin öteki tarafına konuk olup Persefone'nin[4] masasında onunla bizzat zar atmak ve bahse girmek gerek.

[4] *Persefone* (lat. Proserpina): Yunan yeraltı tanrıçası (ç.n.).

131.

Ahlaksal Modalar. – Ahlaksal yargılar baştanbaşa nasıl da değişti! Antik ahlaklılığın en büyük mucizelerinin, örneğin Epiktet'in, şimdi geçerli olan başkalarını düşünmenin, başkaları için yaşamanın övülmesinden haberleri hiç mi hiç yoktu; onların bizim ahlak modamıza göre, deyim yerindeyse, ahlaksız diye nitelendirilmesi gerekirdi. Çünkü onlar bütün güçleriyle kendi *egoları için* çalışıp başkalarına merhamet edilmesine *karşı* çıktılar (özellikle başkalarının acıları ve ahlaksal suçlarıyla). Bize cevap verselerdi belki de şunu derlerdi: "Eğer siz kendinize çok sıkıcı ya da çirkin bir nesne geliyorsanız o zaman kendinizden çok başkalarını düşünün! Bunu yaparsanız iyi edersiniz!"

132.

Ahlakta Hıristiyanlık Yansımasının Sona Ermesi. – "On n'est bon que par la pitié: il faut donc qu'il y ait quelque pitié dans tous nos sentiments"[5] - böyle kulağa geliyor şimdi ahlak! Ve nereden geliyor bu? – İnsanın şimdi sempatik, fedakâr, toplum yararına olan, toplumsal eylemleri ahlaksal eylemler olarak değerlendiriyor olmasından - belki de Hıristiyanlığın Avrupa'da meydana getirdiği en genel etki ve değişikliktir bu: Oysa onun amacında ve öğretisinde böyle bir şey yoktu. Ama "birlik gereklidir" düşüncesine, sonsuz *kişisel* mutlak ilahi selametin önemine çok ters düşen bencil ve köklü inanç, dayandığı dogmalarla yavaş yavaş geri plana itilip, "sevgiye", "insanları sevmeye" olan yan inancın kilisenin yardım işini çok iyi uygulamasının etkisiyle tam bir uyum sağlayarak bu sayede ön plana çıkarılması, Hıristiyan düşünce tarzının bir tortusuydu. İnsan kendisini dogmalardan ne kadar çok soyutladıysa bu soyutlamanın *mazeretini* insan sevgisi kültünde o kadar çok arıyordu. Bu hususta Hıristiyan idealinin gerisinde kalma-

---

[5] "Sadece acımayla iyi olunur, dolayısıyla bütün hislerimizde birazcık merhamet duygusu olmalı (ç.n.).

mak, tersine, mümkün olduğu yerde onu *geçmek*, Voltaire'den Auguste Comte'a kadar bütün Fransız özgür düşünürlerinde gizli bir teşvik niteliği kazanmıştı. Ve Comte gerçekten meşhur ahlak formülü vivre pour autrui[6] ile Hıristiyanlığı Hıristiyanlık üstü bir hale getirdi. Almanya'da Schopenhauer, İngiltere'de John Stuart Mill eylem ilkesi olarak sempatik duygulanımlar, merhamet ve başkalarının yararı konusundaki öğretiye yaygın geçerlilik kazandırdılar: Ama kendileri fikir taklitçisinden başka bir şey değildiler. Çünkü o öğretiler, şiddetli bir itici güçle, en kaba ve nazik şekillerde, aşağı yukarı Fransız Devrimi döneminden başlayarak her yerde aynı anda çoğaldı; bütün sosyalist sistemler kendilerini sanki ellerinde olmayarak bu öğretilerin ortak zemini üzerine oturttu. Belki de esasen ahlaksal olanın ne ifade ettiğini *bilmekten* daha iyi inanılmış bir önyargı yoktur. Şimdi, toplumun iyi bir yolda olduğunu, kişilerin teker teker genel ihtiyaçlara *uyduklarını* ve *bireyin mutluluğunun ve aynı zamanda kurban edilmesinin* kendisini bütünün yararlı bir parçası ve aracı hissetmesinde yattığını duymanın herkese *iyi geldiği* anlaşılmaktadır. Sadece insan, şimdi bu bütünün nerede aranması gerektiği konusunda; mevcut olan bir devlette mi, yoksa kurulacak bir devlette mi, bir ulusta mı, yoksa bir halklar kardeşliğinde mi, ya da küçük yeni ekonomik ortaklıklarda mı olduğu konusunda hâlâ bocalayıp duruyor. Şimdi bunun hakkında derin derin düşünülüyor, şüpheleniliyor, savaşılıyor, kızılıyor ve heyecanlanılıyor; fakat bu, egonun kendisini, bütüne uyum sağlayacak biçimde hak ve görevlerinin sert çerçevesini tekrar alıncaya kadar yalanlamak zorunda olduğu iddiasıdır - yepyeni ve bambaşka bir şey oluncaya dek, talepteki birliğin şahane olması ve kulağa hoş gelmesidir. İnsan köklü bir değişimden, hatta *bireyselliğin* zayıflatılmasından ve yok edilmesinden daha fazla bir şey istemiyor - kendisine bunu şu anda ister itiraf etsin, is-

[6] Başkaları için yaşamak (ç.n.).

ter etmesin. Bütün kötülüklerin ve husumetin, israfın, pahalı ve lüks şeylerin bireysel varlığın şimdiki biçimine yakışmadığını tek tek sayıp şikâyet etmekten yorulmuyor. Eğer sadece *büyük vücutlar ve onların öğeleri* bulunması halinde daha ucuz, tehlikesiz, muntazam ve birbirine daha uygun olarak idare edileceğini umuyor. Herhangi bir şekilde bu vücut ve öğeleri oluşturan dürtülere ve onun yardımcı dürtülerine uyan her şeyi *iyi* olarak algılıyor. İşte bu çağımızın *ahlaksal temel akımıdır;* sempati ile sosyal duygu aynı zamanda karşılıklı olarak birbirini dışlıyor. (Kant hâlâ bu hareketin dışında bulunuyor: O üzerine basa basa, eğer iyiliğimizin ahlaksal bir değeri olacaksa başkalarının acılarına karşı duyarsız olmamız gerektiğini öğretir, – anlaşılacağı gibi, Schopenhauer buna çok kızıp, *Kant yavanlığı* adını verir.)

133.

"Kendini Daha Fazla Düşünme." – İnsan şunu enine boyuna bir düşünsün bakalım: Önümüzde birisi suya düşerse, arkasından ona hiç yakınlık duymasak bile niye atlarız? Merhametten: Orada insan sadece başkasını düşünür - diyor düşüncesizlik. İnsan kan tüküren birisi için, hatta ona karşı kötü ve husumetli bir tavır içinde olsa bile, neden acı ve sıkıntı duyar? Merhametten: Bu sırada insan artık kendisini düşünmez - diyor aynı düşüncesizlik. Gerçek, merhamet duygusundadır - yanıltıcı bir şekilde genellikle merhamet diye adlandırmaya alıştığımız şeyi kastediyorum. Gerçi artık bilinçli olarak kendimizi düşünmeyiz, ama *çok kuvvetli bir bilinçsizlikle* düşünürüz kendimizi, tıpkı bir ayağımız kaydığında kendi kendimize amaca yönelik karşı hareketler yaptığımız ve bu sırada anlaşılan aklımızı kullandığımız duruma benzer bir şey. Başkasının kazası incitir bizi; eğer ona yardım etmezsek bu bize güçsüz olduğumuzu, belki de korkak olduğumuzu gösterir. Ya da bu, başkalarının karşısında onurumuzun azalmasına veya kendimize

olan saygımızın azalmasına neden olur. Ya da başkasının kazasında ve acısında bizi uyaran bir tehlike işareti vardır ve insanın tehlikeye maruz kalmasının ve zayıflığının belirtileri olarak zaten bize utandırıcı etki yapabilir. Bu çeşit ıstırabı ve incinmeyi geri çevirip, içinde ince bir özsavunmanın ya da intikamın da bulunabileceği merhamet eylemiyle misillemede bulunuruz. Aslında kuvvetli bir şekilde kendimizi düşünüyor olduğumuzu, acı çekenlerin, yokluk içinde kıvrananların, feryat edenlerin bakışlarından kaçınmaya *muktedir olduğumuz* bütün durumlarda verdiğimiz karar ortaya koymaktadır. Eğer biz daha güçlü, yardım eden kimseler olarak yeterli olup, alkış alacağımızdan emin olursak, mutluluğumuzun karşıtını duyumsamak istemiyorsak ya da görünüş sayesinde sıkıntıdan kurtulabileceğimize inanıyorsak, bunu *yapmamaya* karar veririz. Böyle bir görünüşte bize verilen ve çok değişik türlerde olabilecek acıyı merhamet diye adlandırmak yanıltıcıdır; çünkü o acı, her koşulda karşımızda acı çekenin *serbest* olduğu bir acıdır: Nasıl onun acıları ona aitse, o acı da sadece bize aittir. Ama merhamet eylemini yaptığımızda kendimizden uzaklaştırdığımız işte *sadece bizim bu acımızdır*. Ancak, böyle bir şeyi hiçbir zaman *bir* güdü tarzında yapmayız; bu eylem sırasında kendimizi kesin olarak bir acıdan kurtarmak istersek, aynı eylemle mutlaka *heves tepisine* yol veririz. Heves, karşıt bir durumun görünmesiyle; sadece istersek yardım edebilme düşüncesiyle; yardım etmemiz durumunda övülme ve tanınma düşüncesiyle; yardım etkinliğinin bizzat kendisiyle, eylem gerçekleşir ve adım adım gerçekleşen bir şey olarak gerçekleştiren kimseyi sevindirmesiyle, özellikle de eylemimizde ortaya çıkan öfkede adaletsizliği sınırlama duygusu varsa (birisinin öfkesini boşaltması kendi başına zindelik verir) ortaya çıkar. Bütün bunlar ve daha ince olan diğer şeyler eklenince "merhamet" oluşur: Dil nasıl da beceriksizce bir sözcük ile çok sesli bir varlığa saldırır! Buna karşın merhamet, ıs-

tırap ile *bir cins* olarak ıstırap karşısında ortaya çıkıyor olması ya da ıstırap için özel, ince, etkileyici bir anlayışı olması; bunların her ikisi de *deneyime* ters düşer ve kim merhameti tam da bu iki açıdan överse, işte o ahlakın bu alanında yeterli deneyimden *yoksun* demektir. Bu benim Schopenhauer'in merhametle ilgili anlattığı bütün inanılmaz şeyler konusundaki şüphemdir: Bizi bununla, kendince büyük yeniliği olan merhamet etmeye inandırmak istemesi – işte onun çok eksik gözlemleyip, berbat bir şekilde tanımladığı merhamet etmek – geçmiş ve gelecekteki her türlü ahlaksal eylemlerin kaynağıymış - ve aslında Schopenhauer onu ilk kez yetenekler için *düzmüş*... Sonuçta, merhametsiz bir insanı merhametli olandan ayıran nedir? Her şeyden önce onlarda – burada sadece kaba hatlarıyla verirsek - korkunun duyarlı fantezisi, tehlikeye karşı sezginin ince yetisi yoktur; engelleyebilecekleri bir şey olduğu zaman gururları da öyle çabuk incinmez (gururdan gelen dikkatleri, boş yere başkalarının işine karışmalarını yasaklar, evet, onlar herkesin kendi kendine yardım etmesini ve kendi kartını oynamasını severler). Kaldı ki, onlar ıştıraplara tahammül etmeye çoğunlukla merhamet edenlerden daha alışkındırlar; kendileri acı çekmiş oldukları için, başkalarının acı çekmesi onlara haksızlık olarak da görünmez. Nihayet nasıl merhametliler için Stoacı soğukkanlılık durumu utandırıcı geliyorsa onlar için de yumuşak kalplilik durumu utandırıcıdır; onu aşağılayıcı sözcüklerle doldururlar ve bu münasebetle erkekliklerinin ve soğuk cesaretlerinin tehlikede olduğunu düşünürler - gözyaşlarını başkalarından gizleyip, kendilerine kızarak silerler. Benciller, merhametli kimselerden *başka türlüdür;* ama onları tam anlamıyla kötü olarak ve merhametlileri de iyi olarak nitelendirmek, geçerli bir modadan başka bir şey değildir: Bunun tersi olan modanın da belli bir zamanı vardı ve bu uzun bir zamandı!

134.

İnsan Kendisini Merhametten Ne Ölçüde Korumalı? – Merhamet etme, eğer gerçekten ıstırap veriyorsa - ve bu bizim burada tek bakış açımız olduğu iddia ediliyor - *zararlı* bir duygulanım da her kendini kaybediş gibi bir zayıflıktır. Dünyadaki ıstırabı *artırır:* Dolaylı olarak ara sıra merhametin sonucu olarak, bir ıstırap azaltılıp yok edilebilse bile, insan zaman zaman ve bütünüyle önemsiz olan bu sonuçları, söylediğimiz gibi, zararlı olan varlığını haklı çıkarmakta kullanamaz. Onun sadece bir gün hüküm sürdüğünü varsayalım; o zaman insanlık derhal mahvolur. Esasen o herhangi bir dürtü gibi hiç de iyi karakterli değildir: sadece istenip, övüldüğü yerde - ve bu insanın onun içindeki zarar verici öğeyi kavramadığı, ama içinde bir *neşe kaynağı* keşfettiği yerde oluyor, vicdan huzuru ona tutununca, ancak o zaman insan seve seve ona bağlanıp, gösterisinden utanmıyor. O, zararlı olduğunun düşünüldüğü başka koşullarda zayıflık sayılıyor ya da Yunanlılarda olduğu gibi, insanın zaman zaman keyfi boşalımlarla tehlikesini ortadan kaldırabileceği hastalıklı periyodik bir duygulanım oluyor. Her kim bir kez denemek için, merhamet nedenlerini pratik yaşamda bir süre bile bile takip edip çevresinde yakalayabileceği bütün sefaleti her zaman ruhunun karşısına dikerse, hasta ve melankolik olmaktan kaçınamaz. Bununla beraber her kim hekim olarak *herhangi bir anlamda* insanlığa hizmet etmek isterse, o duyguya karşı çok dikkatli olmak zorundadır - duygu onu, bütün önemli anlarda felç eder, bilgisine ve yardımsever narin ellerine engel olur.

135.

Merhamet Görmek. – Başkasının merhamet etmesi düşüncesi vahşilerde ahlaksal dehşet uyandırır: Bu gibi durumlarda insan bütün erdemlerden yoksundur. Merhamet bahşetmek, aşağılamak gibi bir şeydir: İnsan aşağılık bir yaratığı acı çekerken görmek istemez, bu ona zevk vermez.

Buna karşın insanın kendi eşdeğerinde gururlu olarak kabul ettiği ve işkence altında gururundan vazgeçmeyen bir düşmanını acı çekerken görmek ve esasen merhamet dilemeyi reddeden, yani en utandırıcı ve derin aşağılamalarda bulunan her yaratığı görmek - işte bu zevklerin zevkidir. Bu sırada vahşi kişinin ruhu *hayranlığa* dönüşür. Sonunda, eğer eline geçirirse, böyle cesur bir yaratığı öldürür ve ona, *inatçı düşmana*, son *şerefini* teslim eder. Bağırıp çağırsaydı, yüzündeki soğuk alaycı ifadeyi kaybetseydi, kendini aşağılık bir şekilde gösterseydi, - o zaman, bir köpek gibi yaşamasına izin verilirdi, - artık ıstırabı seyredenlerin gururuyla tahrik edilmez hayranlığın yerini merhamet gösterme alırdı.

136.

Merhametteki Mutluluk. – Eğer insan Hintliler gibi insan *sefaleti* konusundaki bilgiyi bütün zihinsel etkinliklerin *amacı* olarak koyar ve tinin birçok kuşağı boyunca böyle korkunç bir hedefe bağlı kalırsa: merhamet etme *kalıtımsal* kötümserlikteki insanların gözünde, sonuçta yaşamı *koruyan* güç olarak yeni bir değer kazanır. Her ne kadar varlık tiksinti ve dehşet karşısında fırlatılıp atılmaya layık olsa da, o güç varlığı yine de katlanılabilir hale getirir. Merhamet etme, zevki barındıran ve üstünlüğü küçük dozlarda tattıran bir duyum olarak intihara karşı panzehirdir: Tortularımızı alır, kalbi doldurur, korkuyu ve kasılmayı giderir; konuşmaya, yakınmaya ve eylem yapmaya sürükler - bireyi her tarafından köşeye sıkıştırıp karanlığa iten ve soluğunu kesen bilgi sefaleti ile ölçülürse *göreli mutluluktur*. Ama hangi mutluluk olursa olsun insana hava, ışık ve serbest hareket sağlar.

137.

"Benlik" Neden İkilensin! – Kendi yaşantılarımızı başkalarının yaşantılarını görmeye alıştığımız gözlerle görmek -

bu çok rahatlatır ve önerilmeye değer bir ilaçtır. Buna karşın, başkalarının yaşantılarını *sanki bizim yaşantılarımızmış gibi* görmek ve algılamak, yani bir merhamet felsefesi isteği; bu bizi mahveder, hem de çok kısa zamanda. Ama bunu daha fazla hayal kurmayıp denemek lazım! Bunun dışında, ilk düstur akla ve akıllı olmaya yönelik iyi niyete mutlaka *daha uygundur*, çünkü bir olay bizim değil de başkasının başına gelirse o olayın değer ve anlamı hakkında daha nesnel karar veririz: örneğin bir ölüm olayının, para kaybetmenin, bir iftiranın değeri hakkında vereceğimiz karar gibi. Buna karşın eylem ilkesi olarak merhamet etme, "başkasının rahatsızlığından onun duyduğu kadar rahatsızlık duy" talebiyle, benlik bakış açısı, abartısı ve aşırılığıyla, başkasının da bakış açısı, merhamet edeninki de olmayı beraberinde getirirdi: Böylelikle kendi yükümüzü mümkün olduğu kadar azaltacak yerde kendi benimizden ve başkasının beninden aynı anda ıstırap çekip, büyük bir istemle çift akılsızlıktan şikâyetçi olurduk.

138.

Daha Sevecen Olmak. – Eğer birisini sever, sayar, ona hayranlık duyar ve ardından *acı çektiğini* keşfedersek, büyük bir şaşkınlık duyarız; çünkü ondan bize akan mutluluğun *kendi* mutluluğumuzun yaşama sevinci veren zengin pınarından beslendiği aklımıza gelir, başka türlü düşünmeyiz - böylece sevgi, saygı ve hayranlık duygularımız *daha dostane bir ilişkiye* dönüşür: *Daha sevecen* olur. Yani onunla bizim aramızdaki uçurumun kapandığı, eşitliğe yaklaşma sağlandığı görünür. Eskiden o, hayalimizde minnettarlığımızın üstünde yaşarken, ona bunu *geri vermemiz* ilk kez ancak şimdi mümkün olur. Bu geri verebilme yeteneği, bize büyük sevinç ve övünme sağlar. Onun acısını neyin azaltacağını keşfetmeye çalışır ve onu kendisine veririz; teselli edici sözler, bakışlar, ikramlar, hizmet, armağan isterse - onları veririz. Ama her şeyden önce ıstırabıyla ilgili *acı*

çekmemizi isterse, o zaman acı çekiyor gibi davranırız, ama bütün bunlara rağmen *eylemsel minnettarlığın keyfini* çıkarırız: kısacası *iyi intikam olarak* onun keyfini çıkarırız. Bizden hiçbir şey istemez ve kabul etmezse, keyifsiz ve üzgün, neredeyse gücenmiş olarak çekip gideriz: Sanki minnettarlığımız geri çevrilmiş gibi olur - bu onur noktasında en yardımsever insan hâlâ tehlikelidir. Bütün bunlardan, en uygun durumda bile ıstırap çekmede biraz aşağılayıcı, merhamet etmede biraz yüceltici ve üstünlük duygusu verici bir şey bulunduğu sonucu çıkmaktadır; bu iki duyguyu sonsuza değin birbirinden ayırıcı unsur olarak.

139.

Sözümona Daha Yüksek! – Merhamet etmeye ilişkin ahlakın, Stoacı ahlaktan daha yüksek olduğunu mu söylüyorsunuz? İspatlayın! Ama, ahlaktaki "daha yüksek" ve "daha alçak" derecelerin ahlaksal arşınlarla ölçülmediğine dikkat edin: Çünkü, mutlak bir ahlak yoktur. Yani, ölçüleri başka yerden alın ve işte o zaman dikkat edin!

140.

Övmek ve Yermek. – Bir savaş başarısızlıkla biterse, savaş "suçunun" kimde olduğu sorulur; galibiyetle sona ererse, savaşı çıkaran kimse övülür. Başarısızlığın olduğu her yerde suç aranır; çünkü o beraberinde huzursuzluk getirir, ona karşı ise irade dışı bir tek ilaç kullanılır: *Güç duygusunun* yeniden canlandırılması - bu da "suçlunun" *mahkûmiyeti* ile gerçekleşir. Bu suçlu, başkalarının işlediği suçun şamar oğlanı değildir. O herhangi bir şekilde hâlâ güce sahip olduklarını ispat etmek isteyen güçsüzlerin, aşağılanmışların, ezilmişlerin kurbanıdır. İnsanın kendisini mahkûm etmesi de bir yenilgiden sonra güç duygusuna kavuşmak için yardım eden bir çare olabilir. Buna karşın *kışkırtıcıya* methiye düzmek, sık sık kurbanını almak isteyen dürtüde olduğu gibi kör bir sonuçtur - bu kez kurban,

kurbanlık hayvana tatlı ve davet edici bir koku verir. Yani eğer bir halktaki, bir toplumdaki güç duygusu büyük ve büyüleyici bir başarı ile dolup taşmış, bir *utku yorgunluğu* başlamışsa o zaman insan gururundan vazgeçer; *adama* duygusu yükselir ve objesini arar. *Azarlansak* da *övülsek* de bizler bu arada hemcinslerimiz için alışıldığı üzere fırsatız; çok sıklıkla, keyfi olarak saçından tutulup sürüklenen, içlerinde kabaran azarlama ya da övme dürtüsünü dışarı akıtan fırsatız. Her iki durumda da onlara iyilik ederiz ama bu iyilikten bizim herhangi bir kazancımız olmaz, onlar da teşekkür etmezler.

141.

Daha Güzel, Ama Daha Değersiz. – Resimsel ahlaklılık: Bu dik yükselen duygulanımların, kaba geçişlerin, dokunaklı, etkili, korkunç, neşeli tavırların ve seslerin ahlaklılığıdır. Ahlaklılığın, *yarı vahşi* basamağıdır. İnsan ona daha yüksek bir paye vermek için kendini onun estetik çekiciliğine kaptırmamalı.

142.

Duygudaşlık. – Başkasını anlamak için, *duygusunu içimizde benzer şekilde oluşturmak için*, gerçi sık sık onun öyle ya da böyle belirlenmiş duygusunun sebebini arar ve örneğin, o *neden* üzgün diye sorarız, çünkü sonra aynı nedenden dolayı kendimiz de üzgün olacağız. Ama çok daha alışılmışı ise bunu yapmayıp, duyguyu başkasında yaptığı ve gösterdiği etkilere göre içimizde üretmek; gözlerinin, sesinin, yürüyüşünün, tavrının ifadesini (ya da onların sözle, resimle, müzikle tam kopyasını) kendi vücudumuzda taklit etmektir (en azından adale hareketlerinde ve sinir yoluyla uyarılmalarda en küçük benzerlik oluşuncaya kadar). Bunun üzerine içimizde, hareketlerle duygular arasındaki eski bir ortaklığın sonucu olarak, ileri ve geri koşmak için eğitilmiş benzer bir duygu ortaya çıkar. Başkası-

nın duygularını anlamadaki hünerimizi çok geliştirdik ve hemen hemen irade dışı olarak bir insanın yanında olduğumuzda, hep bu maharetin egzersizini yapıyoruz: İnsan özellikle kadınların, etrafta duyumsadıkları şeylerin kopya edilip yansıtılmasını, yüzlerinde titreyip, parıldayan hatların oynamasında görür. Ama en belirgin olarak bize, duyguların hızlı ve duyarlı tahmininde ve başkalarının duygularını anlamada usta olduğumuzu müzik gösterir. Yani eğer müzik, duyguların kopyasının kopyasıysa ve ancak bu uzaklığa ve belirsizliğe rağmen bizi yeterince sıklıkla kendisine ortak ediyorsa, öyle ki üzülmek için hiçbir nedenimiz olmadığı halde zırdeliler gibi sadece bize herhangi bir şekilde üzülenlerin ses tonlarını ve hareketlerini ya da belki onların adetlerini anımsatan sesler ve ritimler duyduk diye üzülürüz. Bir şarkıcının müziğiyle büyük bir savaş heyecanına kapılıp ayağa fırlayarak, toplantı halindeki saray erkânından beş kişiyi öldüren bir Danimarka kralından söz edilir: Ortada savaş yoktu, düşman yoktu, daha çok bunların tersi hüküm sürüyordu, ama *duygudan sebep çıkaran* güç, görünüşü ve aklı yenecek kadar kuvvetliydi. Bununla beraber, müziğin hemen hemen her zaman yaptığı (esasen *etki yapması* varsayımıyla) etki işte budur ve insanın bunu anlaması için öyle kendi içinde çelişkili durumlara ihtiyacı yoktur. Müziğin bizi içine sürüklediği duygu durumu, her seferinde gerçek durumumuzun görünüşü ve bu gerçek durumu ve nedenlerini teşhis eden akılla çelişki halindedir. Başkalarının duygularına göre duygularımızı oluşturmaya neyin sayesinde böyle alışmış olduğumuzu sorarsak, cevap hakkında hiçbir şüphe kalmaz: Bütün yaratıkların en ödleği olarak insan, narin ve duyarlı doğası sayesinde, *korkaklığı* içinde başkasının duygularını anlama, başkasının (hayvanın da) duygularına karşı hızla anlayış gösterme ustalığına sahiptir. Binlerce yıl boyunca insan her yabancıda ve canlıda tehlike görmüştür: Böyle bir görünüş karşısında derhal karşısındakinin yüz ifadesini

ve tavrını taklit etmiş ve bu yüz ifadesinin ve tavrın arkasındaki kötü niyet tarzı hakkında sonuç çıkarmıştır. İnsan, *niyetlere* ilişkin bütün hareketlerin ve hatların bu yorumunu, cansız şeylerin doğasına bile uyguladı - cansız hiçbir şey yoktur çılgınlığı göstererek: Bizim *doğa duygusu* dediğimiz her şeyin, gök, tarla, kaya, orman, fırtına, yıldızlar, deniz, manzara, ilkbahar görünüşünün kökeninin burada olduğuna inanıyorum. Korkudan gelen ve her şeyin arkasında saklı ikinci bir anlamı gören kadim alışkanlığımız olmadan şimdi doğaya karşı sevinç duymazdık, tıpkı anlamanın korku denen o usta öğreticisi olmadan insana ve hayvana karşı sevinç duymayacağımız gibi. Zira sevinç ve hoş bir hayret, nihayet gülünç olma duygusu, duygudaşlığın sonradan doğan çocukları ve korkunun çok sonraki kardeşleridir. Hızlı anlama yeteneği: bu, görüldüğü gibi *hızla sahte tavır takınma* yeteneğine dayanır. Bu yetenek gururlu, kendini beğenmiş insanlarda ve halklarda azalıyor, çünkü onlar pek korkmuyorlar. Buna karşın anlamanın ve sahte tavır takınmanın her türü korkak halkların içine yerleşmiş; burası, taklit edici sanatların ve yüksek zekânın da gerçek vatanıdır. Eğer ben duygudaşlığın böyle bir kuramından hareketle, burada teklif ettiğim gibi, tam da şimdi çok sevilen ve kutsal ilan edilen bir mistik süreç teorisini düşünürsem, onun sayesinde *merhamet* iki yaratıktan bir yaratık meydana getiriyor ve bu yolla birisinin diğerini doğrudan anlamasını mümkün kılıyor. Hatırladığım kadarıyla, Schopenhauer'inki gibi pırıl pırıl bir kafa bile böyle aşırı heyecanlı ve işe yaramaz ıvır zıvır şeylerden zevk alıp, bu zevki tekrar başka berrak ve yarı-berrak kafalara ekmişti: Şaşkınlığın ve acımanın sonu olmadığını biliyorum. Kavranamaz anlamsızlıktan aldığımız zevkin derecesi ne olmalı! Eğer insan gizli zihinsel arzularına kulak verirse, tam bir deliliğe çok yakındır! (Gerçekten *niçin* Schopenhauer kendini Kant'a karşı böyle müteşekkir, böyle derinden minnettar hissetti? Bir kere foyası açık seçik

ortaya çıkıyor: Birisi bize Kant'ın kesin buyruğundan nasıl qualitas occulta'nın[7] alındığından ve onun *anlaşılabilir* kılınacağından söz etmişti. Bunun üzerine Schopenhauer şu sözcüklerle tepki göstermişti: "Mutlak buyruğun anlaşılabilirliği! Kökünden yanlış bir düşünce! Zifirî karanlık! Tanrı anlaşılır olmaktan korusun! İşte bir anlaşılmazlık var ki, *aklın bu acısını* ve kavramları kısıtlar, koşullu, sonlu, aldatıcı olur; bu kesinlik Kant'ın büyük hediyesidir." İnsan, daha baştan bu şeylerin *anlaşılamazlığına* inanarak kendisini mutlu hisseden kimsenin ahlaksal şeylere ilişkin bilgi konusunda iyi niyetli olup olmadığını düşünüyor! Ya da söz konusu olan hâlâ, samimi olarak, yukarıdan aydınlatılmaya, büyüye ve ruhların görünmesine ve kurbağanın metafizik çirkinliğine inanan birisi!)

143.

Bu Dürtü Kudurmaya Başlarsa, Vay Haline. – Başkalarına bağlılık ve yardım dürtüsünün ("sempati duygulanımının") şimdi olduğundan iki kat daha fazla olduğunu varsayalım, o zaman dünya *çekilmez* olurdu. Sadece herkesin bağlılık ve yardım için, her gün ve her saat *kendisi için* ne delilikler yaptığını ve bu sırada onu seyretmenin ne kadar dayanılmaz olduğunu düşünün: Ya *biz başkaları için* şimdiye değin kendilerini sadece çok seyrek cezalandırdıkları bu deliliklerin ve sırnaşıklıkların nesnesi olsaydık, nasıl olurdu! O zaman bir "insan" bize yaklaşır yaklaşmaz gözü kapalı kaçmaz mıydık? Ve şimdi bencilliği nitelediğimiz kötü sözlerle aynı şekilde sempati duygulanımını nitelendiremez miydik?

144.

Feryatlara Kulakları Kapatmak. – Eğer biz kendimizi öteki fanilerin feryat ve acılarıyla hüzünlenip, kendi ufkumuzu

[7] "Saklı nitelik" (e.n.).

bulutlarla kaplarsak, bu kararımanın sonuçlarına kim katlanacak? Dediğim gibi öteki faniler ve onların yükleri de üstüne binecek! O feryatların yankısı olmak istesek de, evet kulağımızı sadece ona doğru çevirsek bile onlara ne yardımcı olabiliriz ne de onları ferahlatabiliriz – meğerki mutsuz olmak yerine üstün kişiliklerin sanatını öğrenip bundan böyle insanlığın mutsuzluğunda *yüksek duygulara erişmiş olalım*. Her ne kadar, trajedinin zevkiyle bu ideal tanrılar yamyamlığına bir adım atmış olsak da bu bizim için biraz fazla üstün kişilikçe bir şey.

145.

"Bencil Olmayan!" – Bu boştur ve dolmak ister, o ağzına kadar doludur ve kendisini boşaltmak ister. İkisi de bu konuda kendilerine yardım edecek birey arayışına girerler. Ve en yüce anlamıyla bu süreç, her iki halde de aynı sözcükle dile getirilmektedir: Sevgi. Nasıl? Sevginin biraz bencil olmaması gerekmiyor mu?

146.

Hemcinslerimizden De Uzağa. – Nasıl? Gerçek ahlaksal olanın özü eylemlerimizin başkaları için en yakın ve doğrudan sonuçlarını göze almamızda ve ona göre karar vermemizde yatmıyor mu? Bu, ahlak olsa bile, sadece dar ve küçük burjuva ahlakıdır. Ama bana daha yüksek ve daha özgür düşünülmüş gibi görünüyor, başkası için en yakın sonuçları *görmezlikten gelmek* ve duruma göre daha uzak amaçları *başkasının acısıyla da* teşvik etmek - örneğin, özgür düşünüşümüz ilk önce ve doğrudan başkalarını şüpheye, kedere ve daha kötüsüne düşüreceği anlayışına rağmen bilgiyi teşvik eder. Hemcinsimize en azından kendimize davrandığımız gibi davranamaz mıyız? Ve eğer kendimizde dar ve küçük burjuva gibi doğrudan sonuçları ve acıları düşünmüyorsak, onda neden *düşünelim*? Kendimiz için fedakârlığın bir anlamı bulunduğunu varsayalım: Hem-

cinsimizle birlikte fedakârlık yapmayı yasaklayan nedir? Tıpkı bir yurttaşı ötekine feda eden devletin ve hükümdarın şimdiye değin yaptığı gibi; hani "genel menfaatlerden dolayı" denir ya... Ama bizim de genel ve belki daha da genel çıkarlarımız var. Gelecek kuşaklar için şimdiki neslin birkaç bireyinin feda edilmesine niçin izin verilmesin? Nitekim onların tasaları, huzursuzlukları, ümitsizlikleri, hataları ve korku adımları bulgulanabilir, çünkü yeni bir saban demiri toprağı deşmek ve herkes için verimli yapmak zorunda değil mi? Nihayet: Biz hemcinsimize *kendini* içinde *kurban olarak hissedebileceği* fikirler veririz, onu bir görevde kullanırız ve bu görevi yapmaya ikna ederiz. Öyleyse biz merhametsiz miyiz? Ama eğer *kendi merhametimizi aşarak* kendimize karşı bir utku kazanmak istiyorsak, bu insanın bir eylemin bir hemcinsine *iyilik mi yaptığı yoksa acı mı verdiğini* keşfettiği zaman kendini emin hissetmesinden daha yüce ve daha özgür bir tavır ve ruh hali değil midir? Buna karşın biz yine kurbanla – buna biz *ve hemcinslerimiz* de dâhildir – daha fazlasına erişemediğimizi varsaysak bile, insani *gücün* genel duygusunu güçlendirip yükseltiriz. Ama bu dahi *mutluluğun* olumlu artırılışı demektir. Son olarak; eğer hatta bu - ama burada daha fazla konuşmayalım! Bir bakış yeter, beni anladınız.

147.

"Özgeciliğin" Nedeni. – İnsanlar aşkı genellikle ateşli ve ilahlaştırarak anlatmışlardır, *çünkü ondan pek nasiplenemediği* ve hiçbir zaman bu besini doya doya yiyememişlerdir. Böylece o, onlar için "ilahi gıda" oldu. Bir şair bir utopya betimlemesinde *genel insan sevgisini* var olarak göstersin: Bunu yaparken mutlaka henüz dünyada emsali görülmemiş acı dolu ve komik bir durumu betimlemek zorunda kalacaktır - şimdi olduğu gibi herkes *bir* aşık tarafından aşırı sevgi gösterisine, taciz edilmeye ve dört gözle beklenmeye muhatap olmayacak; tersine, binlerce kişi ta-

rafından, evet herkes tarafından, insanın eski insanlığın bencillikle yaptığı gibi sonradan aynı şekilde küfredeceği ve lanet okuyacağı dizginlenemez bir dürtü sayesinde muhatap olacak; ve bu durumun şairleri, eğer şiir yazmaları için rahat bırakılırlarsa, mutlu sevgisiz geçmişten, tanrısal bencillikten, bir zamanlar dünyada mümkün olan yalnızlıktan, huzurdan, sevgisizlikten, nefretten ve her zaman olduğu gibi, *bizim* içinde yaşadığımız sevgili hayvanlar dünyasının bütün alçaklığından başka bir şeyin rüyasını görmeyecekler.

148.

Uzaklara Bakış. – Tanımlandığı gibi başkası için ve sadece onun için yapılan eylemler ahlaksal ise o zaman ahlaksal elem de yoktur! Sadece iradenin özgürlüğü için yapılan eylemler – başka bir tanımın belirttiği gibi – ahlaksal ise, aynı şekilde o zaman da ahlaksal eylem yoktur! – Peki, o halde bu şekilde *adlandırılan* ve her halükârda var olan ve açıklanması istenen şey ne? Bunlar bazı zihinsel hataların etkileridir. Ve insanın kendini bu hatalardan arındırdığını varsayalım, o zaman "ahlaksal eylemlerden" ortaya ne çıkardı? Bu hatalar sayesinde şimdiye kadar bazı eylemlere, sahip olduklarından daha yüksek bir değer verdik. Onları "bencil" ve "özgür olmayan" eylemlerden ayırdık. Şimdi onları yapmamız gerektiği tarzda tekrar düzenlersek, mutlaka onların değerini (değer duygularını) *düşüreceğiz*, daha doğrusu önemsiz dereceye düşüreceğiz; çünkü şimdiye değin "bencil" ve "özgür olmayan" eylemlerin sözde en derin ve en içten farklılıklarından dolayı değerleri çok düşük tutulmuştu. İşte bu eylemler, artık onlara daha az değer veriliyor diye şu andan itibaren daha seyrek mi yapılacak? Kaçınılmaz olarak! En azından değer duygusunun terazisi eski hataların tepkisi altında kaldığı sürece! Ama buna karşı biz, insanlara kötü şöhret yapmış eylemleri karşısında iyi niyetlerini geri vererek bu eylemlerin *değerini*

yeniden ortaya koymayı hesaplıyoruz, *onların vicdan huzurlarını çekip alıyoruz!* Ve şimdiye kadar bunlar geniş ölçüde en sık meydana gelen olaylar olduğundan ve gelecekte de öyle olacaklarından biz de eylemlerin ve yaşamın imgesinin bütününden *kötü görünümü* çıkartıyoruz! Bu çok anlamlı bir sonuçtur! İnsan artık kendisini kötü olarak kabul etmezse kötü olması da sona erer!

Üçüncü Kitap

149.

Küçük Aykırı Eylemlerin Gereği! – İnsanın *töre* meselelerinde zaman zaman yaygın düşünceye *aykırı* davranması; uygulama durumunda taviz verip tinsel özgürlüğü saklı tutması; sanki düşüncelerimizdeki sapmayı telafi etmek için herkes gibi davranıp böylece herkese nezaket ve iyilik göstermesi... Bu durum, pek çok vasat düzeyde hür düşünceli insan için sadece bir sakıncasızlık olmayıp, "şerefli", "insancı", "hoşgörülü", "aşırı titiz davranmayan" anlamını taşır ve zihinsel vicdanlara uykuda ninni diye söylenen güzel sözlerin tınlamaları gibi gelir: Böylece bu kişi çocuğunu Hıristiyan kutsamasına götürür ve bunu yaparken de tanrı tanımazdır, öbürü ne kadar çok halkların birbirlerinden nefret edişini lanetlerse lanetlesin, herkes gibi askerlik yapar ve bir üçüncüsü bir kadınla kilisede evlenir, çünkü dindar akrabaları vardır ve utanmadan rahibin karşısında evlilik yemini eder. "Başkalarının her zaman yapmış ve yapmakta olduğunu, bizim gibi biri de yaparsa bundan *ne çıkar.*" – böyle çınlar ham *önyargı! Ham* hata! Çünkü zaten, güçlü, eskilere dayanan ve akılsızca kabul gören gelenekle-

rin, beğenilen akıllı birisinin koyduğu eylemle bir kez daha onaylanmasından daha *önemli hiçbir şey* yoktur. Böylelikle bunu duyan herkesin gözünde, aklın kendisi onay alır! Görüşlerinize bütünüyle saygı duyuyorum! Ne var ki, *küçük aykırı eylemler* daha değerlidir.

150.

Evliliklerdeki Rastlantı. – Eğer tanrı olsaydım ve iyiliksever bir tanrı olsaydım o zaman insanların *evlilikleri* bana her şeyden çok sabırsızlık verirdi. Çok, çok ileri gidebilir bir insan yetmişlerinde, evet otuzlu yaşlarında, - tanrılar için bile şaşılacak bir şey! Ama sonra, insanın nasıl bu savaşımın ve galibiyetin mirasını ve vasiyetini, insanlığının defne çelengini karşısına ilk çıkan en iyi yere astığını ve bir kadının onu yolduğunu görürsünüz; didinerek kazanmayı ne kadar iyi bildiğini, saklamayı hiç bilmediğini, hatta üreme sayesinde utkularla daha çok dolu bir yaşam hazırlayabileceğini nasıl da hiç düşünmediğini görürsünüz. Söylediğim gibi, böylece insan sabırsız oluyor ve kendine şöyle diyor: "İnsanlıktan uzun süre hiçbir şey olamaz. Bireyler harcanıyor, evliliklerdeki rastlantı insanlığın akılcı bir şekilde yapacağı büyük gelişmeyi imkânsız kılıyor - bu amaçsız oyunun hararetli seyircileri ve soytarıları olmayı bırakalım!" Bu ruh halinde Epikür'ün tanrıları vaktiyle tanrısal sessizliklerine ve uhrevi mutluluklarına geri çekilmişlerdi. İnsanlardan ve onların yaptıkları aşk ticaretinden yorulmuşlardı.

151.

Burada Yeni İdealler Bulmak Gerek. – İnsana sevdalı durumdayken, yaşamı hakkında karar verme ve şiddetli bir kapris yüzünden toplumun karakterini ilk ve son olarak belirleme izni verilmemesi gerekirdi. Sevdalıların ettikleri yemin, toplum önünde geçersiz ilan edilip, evliliklerinin kabul edilmemesi gerekirdi; çünkü evliliği sözle ifade

edilmeyecek kadar önemli görmek gerekirdi! Şöyle ki, bu türden kurulan evliliklerin normal olarak artık kurulmaması sağlanırdı! Evliliklerin çoğu, bir üçüncü kişinin tanık olarak istenmediği türde değil mi? Ve tam da bu üçüncü kişi hemen hemen hiç eksik olmaz – çocuk – ve bir tanıktan da fazladır, yani günah keçisidir!

152.

Yemin Formülü. – "Şimdi yalan söylersem, artık dürüst bir insan değilim demektir ve herkes bunu yüzüme söyleyebilecek durumdadır." – Bu formülün mahkemede edilen yeminin ve geleneksel tanrıya yakarışın yerini almasını tavsiye ediyorum. O formül *daha güçlüdür.* Dindar kişinin de buna karşı çıkmak için hiçbir nedeni yok. Şimdiye kadarki yemin artık yeterince *yararlı* olmamaya başlar başlamaz, dindar kişi kendine Hıristiyan öğretisinin ABC'sinde emredilen şu buyruğa kulak vermek zorundadır: "Efendin olan Tanrı'nın adını *boş yere* kullanma!"

153.

Bir Küskün. – O eski cesurlardan biridir: Uygarlığa kızar, çünkü onun bütün iyi şeyleri, şerefleri, hazineleri, güzel kadınları, korkaklar için de erişilebilir hale getirmeyi hedeflediğini düşünür.

154.

Tehlikede Olanların Tesellisi. – Büyük tehlikelere ve darbelere çok açık bir yaşam sürdüren Yunanlılar, düşünce ve idrakte duygunun bir çeşit güvenliğini ve *son sığınağını* aramışlardı. Onlarla karşılaştırılmaz derecede güvenli bir ortamda bulunan bizler, tehlikeyi muhakememize ve idrakimize taşıdık ve *yaşam tarzımızla* ondan kurtulup sakinleşiyoruz.

155.

Dağılan Kuşku. – Yeniçağda gözü pek girişimler, Eski Çağda ve Ortaçağda olduğundan daha az görülür - belki de bu Yeniçağın alametlere, kehanetlere, yıldızlara ve kâhinlere inancı olmadığındandır. Yani, biz eskilerin inandığı gibi *bizim* için belirlenmiş olan bir *geleceğe inanma* yeteneğimizi yitirdik. Onlar ise bizden farklı olarak, *gelen* şey konusunda, hiç de *mevcut olan* konusundaki kadar kuşkucu değildiler.

156.

Taşkınlık Yüzünden Kötü. – "Keşke kendimizi çok mutlu hissetmesek!" Bu, Yunanlıların iyi zamanlarda kalplerindeki gizli korkuydu. Bundan dolayı kendilerine ölçülü olmayı öğütlüyorlardı. Ya biz!

157.

"Doğal Seslerin" Kültü. – Kültürümüz, acının dışavurumuna, gözyaşlarına, haykırışlara, serzenişlere, öfkeden ya da aşağılamadan gelen tavırlara karşı sadece sabırlı olmayıp, aynı zamanda onları iyi olarak nitelendirmekle ve asil kaçınılmazlıklar arasında görmekle neye işaret ediyor? Oysa antik felsefenin ruhu onlara aşağılayarak bakıp, onları kesinlikle gerekli görmüyordu. Platon'un – yani en insancıl olmayan filozoflardan birinin değil – trajik sahnenin Filoktetes'ini[1] nasıl anlattığını hatırlayınız. Bizim modern kültürümüz acaba "felsefeden" mi yoksundur? O antik çağın filozofları bizi belki de hep birlikte "ayak takımına" ait olduğumuz şeklinde mi değerlendirirlerdi?

158.

Dalkavuğun Havası. – En köpeksi dalkavukları artık prenslerin etrafında aramayın - bunların hepsi, şimdi askerliğin

[1] *Filoktetes* (Philoktetes): Yunan efsane kahramanı; Herakles'in oku kendisine miras kalmıştır (ç.n.).

tadını aldılar, dalkavuklardan iğreniyorlar. Ama bankerlerin ve sanatkârların çevresinde bu çiçek hâlâ yetişiyor.

159.

Ölü Dirilticiler. – Kibirli insanlar geçmişin bir parçasına, onu yeniden duyumsayabildikleri andan itibaren daha çok değer verirler (özellikle bunun yapılması zor ise); evet, mümkünse onu o anda tekrar diriltmek isterler. Ama her zaman sayısız kibirli insan bulunduğundan, tarihsel araştırmalar bütün bir çağın araştırmalarını üstlenmişse, bu araştırmalardaki tehlike aslında hiç de az değildir: Yapılan muhtemel bütün ölü diriltmelerinde çok fazla enerji ziyan edilmektedir. Romantizmin bütün hareketleri, belki de en iyi bu bakış açısından anlaşılır.

160.

Kibirli, İhtiraslı ve Bilgeliği Az Kişi. – Hırsınız aklınızdan daha büyük, kibriniz hırsınızdan daha da büyükse, sizin gibi insanlara *gerçekten bol miktarda* Hıristiyanlık uygulaması ve buna ilaveten birazcık Schopenhauer kuramı iyi gelir!

161.

Çağa Uygun Güzellik. – Eğer heykeltıraşlarımız, ressamlarımız ve müzisyenlerimiz çağın ruhunu yakalamak istiyorlarsa, o zaman güzelliği şişkin, devasa ve sinirli olarak oluşturmaları gerekir: Tıpkı Yunanlıların kitlesel ahlaklarının büyüsüyle güzelliği manzaralı köşkün Apollo'su olarak görüp, oluşturdukları gibi. Aslında bizim ona *çirkin* dememiz gerekirdi! Ama aptal "klasikçiler" bizde dürüstlük bırakmadılar ki!

162.

Şimdikilerin Alayı. – Şimdilerde bütün büyük ilgileri alaycı bir şekilde ele almak, Avrupalı tarzı oldu, çünkü verilen

hizmetteki iş yoğunluğu onların ciddiye alınmasına zaman bırakmıyor.

163.

Rousseau'ya Karşı. – Eğer uygarlığımızda acınacak bir şey olduğu doğru ise Rousseau'ya katılarak kararınızı verip, "bu zavallı uygarlıktan *kötü* ahlaklı oluşumuz kabahatlidir," dersiniz ya da Rousseau'ya karşı çıkarak şu karara varırsınız: "Bu zavallı uygarlığın kabahati iyi ahlaklı oluşumuzdadır. Bizim iyi ve kötü hakkında ürettiğimiz toplumsal olarak önemsiz, alçakça kavramlar ve onların bedenimiz ve ruhumuz üzerindeki aşırı egemenlikleri, sonuçta bütün bedenleri ve ruhları zayıflattı ve hür, bağımsız, tarafsız insanları, *güçlü* bir uygarlığın dayanaklarını, kırdı: İnsan şimdi nerede *kötü* ahlaka rastlamaya devam ederse orada bu dayanağın son enkazını görüyor." Böylece çelişkiler, çelişkilerle karşı karşıya gelir! Burada hakikatin her iki tarafta da olması mümkün değil: Yoksa gerçekte iki tarafın birinde mi? İncelensin.

164.

Belki De Vaktinden Önce. – Bugünlerde, bir sürü yanlış, yanıltıcı ad altında ve genellikle kendilerini mevcut töre ve yasalara bağlı tutmayan kimselerin büyük bir belirsizlikle örgütlenip, kendilerine *hak* sağlamak için ilk denemeleri yaptıkları görülmektedir. Oysa bu kimseler şimdiye değin haydut, özgür düşünceli, ahlaksız, şirret, kâzip şöhret, yasa dışılığın ve vicdansızlığın büyüsü altında kokuşmuş ve çürüyerek yaşıyorlardı. Her ne kadar, bu, gelecek yüzyılı da tehlikeli hale sokup, herkesin omzuna bir tüfek astıracak olsa bile, insanın bunu genel olarak yine de *makul ve iyi* karşılaması gerekir. Bununla zaten başlı başına ahlaklı yapan bir ahlakın olmadığını ve sırf kendisini onaylayan her ahlakın çok fazla iyi enerji harcadığını ve bunun insanlığa çok pahalıya mal olduğunu hep hatırlatan bir karşı

güç oluşur. Çoğunlukla keşfedici ve üretken olan sıra dışı kimselerin artık kurban edilmemeleri gerekir. Eylem bakımından olsun düşünce bakımından olsun ahlaktan sapmak bundan sonra zararlı görülmemeli; yaşam ve cemaat için sayısız yeni deneme yapılmalı; vicdan azabının korkunç yükü dünyadan silinmeli - bu en genel amaçlar, bütün dürüst insanlarla hakikati arayan kimseler tarafından kabul görüp teşvik edilmeli.

165.

Hangi Ahlak Can Sıkmaz. – Bir halkın kendine sürekli öğütletip anlattırdığı ahlaksal temel buyruklar, o halkın temel hatalarıyla ilintili olup, bundan dolayı can sıkmaz. Ilımlılığı, soğukkanlı cesareti, makul düşünüşü ya da genelde akılcılığı sık sık yitiren Yunanlılar, Sokratçı dört erdeme kulak verirlerdi - çünkü onlara ihtiyaç duyuluyordu, ama insanın bu dört erdem içinde çok az yeteneği vardı!

166.

Dörtyol Ağzında. – Tiksindirici! Öyle bir sistemin içine girmek istiyorsunuz ki insan orada ya çok büyük bir çark olmak ya da başka çarklar tarafından ezilmek zorunda! Orası herkesin yukarının emriyle *yapılan* şey *olduğunun* herkesçe bilindiği yerdir. "Bağlantı" aramanın doğal görevlerden olduğu yer! Birinin, "o sizi günün birinde kullanabilir", diye dikkati çekmesi halinde hiç kimsenin kendisini hakarete uğramış hissetmediği yer; birine iltimas için ziyaretler yapmanın ayıp olmadığı yer! İnsanın nasıl kendini bu tür törelere bile bile uydurarak ilk ve son olarak, başkalarının kendilerini hiçbir şekilde sorumlu hissetmeden kullanıp kırabileceği, doğanın basit çanak çömleği olarak nitelendirdiğinin farkına bile varmadığı yer; sanki insan demiş ki: "Benim gibiler, hiçbir zaman eksik olmaz: Beni alın! Zahmet etmeden."

167.

Kayıtsız Şartsız Biat. – En fazla okunan Alman filozofunu, en fazla dinlenen Alman müzisyenini ve en itibarlı Alman devlet adamını düşündüğümde, kendi kendime şunu itiraf etmek zorunda kalıyorum: *Mutlak* duygular halkı olan bu Almanlara, yaşamı çekilmez hale getiriyor kendi büyük insanları. Bu üç vakanın her biri muhteşem bir seyirliği temsil ediyor: Her seferinde bir nehir, kendi açtığı yatağında öyle hızlı akıyor ki sık sık sanki dağdan yukarı doğru akacakmış gibi görünüyor. Ve buna rağmen, insan saygısını ne kadar artırsa da, kim genelde tercihen Schopenhauer'in düşündüğünden *başka* türlü düşünmek istemez ki! Ve kim şimdi Richard Wagner ile aynı fikirde olmak ister, genelde ve ayrıntıda? Birinin bir zamanlar söylediği doğru olsa da, gücendiği ve gücendirdiği her yerde bir sorun *gömülü* kalır - kendisinin bunu aydınlığa çıkaramadığını söylemek yeterli. Ve nihayet kaç kişi bütün kalbiyle Bismarck'la aynı düşüncede olabilir, eğer o sadece kendisiyle aynı fikirde olsa ya da sadece bundan böyle olacakmış gibi görünse. Gerçi *İlkesiz, ama temel dürtülerin* etkisindedir, *hareketli* bir tin güçlü temel dürtülerin hizmetinde ve işte bu yüzden ilkesizdir - bu durumun bir devlet adamında göze çarpmaması gerekirdi; tersine, hukuka ve doğaya uygunluk geçerli olmalıydı; ama ne yazık ki, şimdiye değin o tam olarak Alman değildi! Müzik diye gürültüden, müzisyen için ahenksizlikten ve hoşnutsuzluktan başka bir şey değildi; Schopenhauer'in seçtiği yeni ve olağanüstü konum için de bir şey ifade etmiyordu: yani ne gerçekler *üzerinde* ne de gerçeklerin karşısında dizler üzerinde – her ikisine de hâlâ Alman denilebilirdi –, tersine, gerçeklere *karşı* bir şey ifade etmiyordu! İnanılacak gibi değil! Ve yakışıksız! Kendini gerçeklerle bir sıraya dizmek ve yine de onların karşıtı olmak, hatta son çare olarak kendinin de karşıtı olmak! Mutlak hayran böyle bir örnekle ne yapabilir! Ve zaten kendi aralarında barışı sağlamak istemeyen bu üç

örnekle ne yapılabilir! Çünkü Schopenhauer, Wagner'in müziğinin düşmanıdır; Wagner, Bismarck'ın politikasının düşmanı ve Bismark da Wagnerci ve Schopenhauerci olan her şeyin düşmanıdır! Geriye yapacak ne kalıyor! "Baştanbaşa biat etmeye" susamış insan nereye kaçsın! İnsan belki müzisyenin müziğinin içinden hoşuna giden güzel müziğin birkaç yüz vurgusunu öne çıkarabilir, çünkü onların duygusu vardır - insan bu küçük soygunla kenara çekilip, geri kalanın hepsini unutabilir mi? Ve aynı şeyi filozof ve devlet adamı açısından yapıp ortaya koymak - seçmek, insanlara tavsiye etmek ve özellikle *arta kalanı unutmak?* Evet, keşke unutmak bu kadar zor olmasaydı! Bir zamanlar çok gururlu bir insan vardı, sadece kendinden, iyi ya da kötü bir şey almayı kabul ederdi. Ama *unutması* gerektiği zaman, kendi kendine veremeyip, üç kez ruhları çağırmak zorunda kalırdı; ruhlar gelip, isteğini dinlediler ve sonunda: "Sadece bu bizim gücümüz dâhilinde değil!" dediler. Almanların Manfred'in deneyiminden yararlanmaları gerekmez mi? Niçin önce ruhlar çağırılsın! Hiçbir anlamı yok, insan unutmak istediği zaman unutmuyor. Ve insan burada, bundan sonra toptan hayranları olabilmek için bu çağın üç büyüğünden "arta kalanı" unutabilse ne muhteşem olurdu! Burada ele geçen iyi bir fırsatı kullanmayı ve yeni bir şey denemeyi tavsiye etmeye; gerçekten değer görüyorum: Yani *kendine karşı dürüstlüğü* artırmak ve inançla söylenileni tekrarlayan, acımasızca, körü körüne düşman olan bir halktan, şartlı rıza gösteren ve iyiliksever muhalefet yapan bir halk yaratmak gerek; ama ilk önce insanlara kayıtsız şartsız biatın komik bir şey olduğunu ve bu konuda Almanlar için yeniden öğrenmenin onur kırıcı bir şey olmadığını ve derin, dikkate değer bir vecizenin var olduğunu öğretmeli: "Ce qui importe, ce ne sont point les personnes: mais les choses"[2]. Bu veciz söz onu söyleyen

[2] Önemli olan kişiler değil, nesnelerdir (ç.n.).

gibi büyük, cesur, sade ve ağzı sıkıdır - tam asker ve cumhuriyetçi Carnot gibi. Ama şimdi bir Fransızdan Almanlara böyle şeyler anlatılabilir mi, üstelik de bir cumhuriyetçiden? Belki hayır; evet, belki de Niebuhr'un çağında Almanlara neleri söyleyebildiğini bile hatırlamanız doğru değil: Carnot'dan başka kimse ona *hakiki büyüklük* izlenimi vermemiş.

168.

Bir Örnek. – Tukidides'in nesinden hoşlanıyorum, ne yapmış ki ona Platon'dan daha fazla saygı duyuyorum? O, bütün insan tiplerinde ve olaylarda en geniş ve en doğal neşeyi bularak her tipin bir miktar *iyi akla* sahip olduğuna inanıyordu: *bunu* keşfetmeyi deniyor. Onun Platon'dan daha büyük pratik adaleti var; hoşuna gitmeyen ya da kendisine yaşamda acı veren insanlara ne iftira eder ne de onları küçültür. Tam tersine, sadece tipleri görmek suretiyle bütün şeylerin ve insanların içine bazı yüce şeyler koyup, onlardan söz ediyor; eserini adadığı sonradan gelen bütün kuşaklar, tipik *olmasaydı* onunla ortaya ne koyarlardı! Böylece, Sofokles'de şairine, Perikles'de devlet adamına, Hipokrates'de hekimine, Demokrit'de doğa bilimcisine sahip olan *en tarafsız dünya bilgisi kültürü,* insan düşünürü olan kendisinde son muhteşem çiçeğine kavuşuyor. Öğretmenleri olan *Sofistlerin* adına kutsanmayı hak eden ve ne yazık ki kutsama anından itibaren bizde birdenbire solmaya ve kavranılmaz olmaya başlayan o kültür, - artık Platon'un bütün Sokratçı okullarla beraber ona karşı savaştığı için, onun ahlaksız bir kültür olduğu kuşkusuna kapılıyoruz. Hakikat burada öylesine karışık ve girift ki, analiz etmek istenmiyor: Böylece eski hata *(error veritate simplicior)* eski yolunda gitmeye devam ediyor!

169.

Yunanlılara Özgü Olan Şey Bize Çok Yabancı. – Doğulu ya da modern, Asyalı ya da Avrupalı: Yunanlılara özgü şeylerle karşılaştırıldığında bütün bunlarda kütlesellik ve yüceliğin dili olarak büyük miktardan zevk alma var. Oysa insan Pastum'da, Pompei'de ve Atina'da ve bütün Yunan mimarisi karşısında, Yunanlıların *ne kadar küçük kütlelerle* yüce şeyleri ifade etmeyi bildiklerine ve ifade etmeyi *sevdiklerine* şaşırıyor. Benzer bir durum: Yunanistan'da insanlar, *kendileri hakkındaki düşüncelerinde* nasıl mütevazı idiler! İnsan tanımada onlardan ne kadar ilerdeyiz! Ama ruhlarımız ve düşüncelerimiz onların ruhları karşısında nasıl da labirent gibi görünüyor! Kendi ruhumuzun doğasına uygun bir mimari istedik de onu yapmaya cesaret ettik mi (bunu yapamayacak kadar korkağız!) - o zaman labirent bize örnek oluyordu! Bize özgü ve bizi gerçekten ifade eden müzik bu durumu ele veriyor! (Yani müzikte insanlar kendilerini bırakıyor, çünkü müziklerinin *içinde* onları görebilecek kimsenin olmadığını vehmediyorlar.)

170.

Duygunun Öteki Perspektifleri. – Yunanlılara ilişkin bu gevezeliğimiz de ne oluyor! Sanatlarından, ruhlarından ne anlıyoruz - tutku çıplak *erkek* güzelliği içindir! – Sadece *bu bakış açısından* kadın güzelliğini duyumsuyorlardı. Yani kadın güzelliği konusunda bizden tamamen değişik bir perspektifleri vardı. Ve kadına olan aşkları da benzer durumdaydı: Başka türlü saygı gösterip, başka türlü aşağılıyorlardı.

171.

Modern İnsanın Beslenişi. – Modern insan birçok şeyi, evet hemen hemen her şeyi sindirmeyi bilir, bu onun ihtirasının bir türüdür: Ama bunu anlamasaydı, daha yüksek durumda olurdu; *homo pamphagus*[3] türlerin en iyisi de-

[3] Her şeyi yiyip tüketen insan (e.n.).

gildir. Bizden daha deli ve daha dik başlı beğenisi olan bir geçmiş ile belki daha seçkin olacak bir gelecek arasında yaşıyoruz - çok fazla ortada yaşıyoruz.

172.

Trajedi ve Müzik. – Örneğin Aşilus'un zamanındaki Yunanlılar gibi savaşçı bir ruh hali içinde olan erkekler, *zor duygulanırlar* ve merhamet bir kez katılıklarını yendi mi onları bir cinnet gibi yakalar ve "bir devin gücüne" benzer - bundan sonra kendilerini bağımlı ve dini bir ürperişle heyecanlandırıldıklarını hissederler. Ardından bu durum karşısında tereddüt ederler; içinde oldukları sürece kendinden geçmenin ve harikuladeliğin verdiği büyük sevincin, ıstırabın en acı pelini ile karışmış olarak tadını çıkarırlar: Bu tam savaşçıya göre bir içkidir, biraz nadir, tehlikeli ve acı tatlı, herkese kolay kolay nasip olmayan bir şey. Böyle merhamet duygusu olan ruhlara hitap eder trajedi; zor yenilen katı ve kavgacı ruhları, ister korku, ister merhamet sayesinde olsun, zaman zaman *yumuşatmaya* yarar: Peki, trajedinin, yelkenin rüzgâra açık durduğu gibi "sempatik duygulanımlara" açık olanlara ne yapması gerekir! Atinalılar daha yumuşak ve daha duygusal oldukları zaman, Platon'un döneminde - ah, bizim büyük ve küçük şehirlilerimizdeki aşırı duygusallıktan hâlâ ne kadar da uzaktılar! Ama buna rağmen filozoflar trajedinin *zararından* şikâyetçi oluyorlardı. Kahramanlığın ve erkekliğin değerinin arttığı tehlikelerle dolu bir çağda, tıpkı şimdi başlamakta olan çağ gibi, belki de trajedi yazarlarına ihtiyaç duyulacak şekilde ruhlar yavaş yavaş tekrar sertleşecektir: Zaman zaman bunlar biraz *gereksiz* oluyordu - en yumuşak ifadeyle. Böylece belki müzik için de bir kez daha iyi bir çağ gelecek (mutlaka o *daha kötü* olacak!). O zaman, sanatçılar o müzikle aşırı kişisel, kendi içinde sert, kendi tutkusunun karanlık ciddiyetinin hâkim olduğu insana dönmek zorunda kalacaklar. Ama müzik bugünkü, kay-

bolmakta olan çağın fazlasıyla hareketli, gelişmemiş, yarı kişisel, meraklı ve her şeyin arkasından şehvet arayan ruh müsveddelerine ne yapsın!

173.

İşi Övenler. – "İşin" övülmesindeki, "işin nimetine" ilişkin bitmez tükenmez konuşmalardaki, toplum yararına olan resmi etkinliklerin övülmesindeki art düşünceyi görüyorum: bütün bireyselliklerden korkmanın art düşüncesini. Aslında şimdi insan, işin görünüşünde – bununla hep sabah erkenden gece geç vakte kadar süren ağır, yoğun bir çalışma kastediliyor – böyle bir işin, herkesi dizginleyen ve aklın, hırsın, bağımsızlık arzusunun gelişmesini etkili bir şekilde engellemeyi bilen en iyi polis olduğunu aslında hissediyor. Çünkü o çok fazla sinir gücü harcıyor ve onu düşünüp taşınmaktan, kılı kırk yarmaktan, düş görmekten, endişe etmekten, sevmekten, nefret etmekten mahrum ediyor; hep küçük bir amacı göz önünde tutup, kolay ve düzenli tatminleri garanti ediyor. Böylece sürekli yoğun çalışan toplum daha güvenli olacaktır: Şimdi ise güvenliğe en büyük tanrı olarak tapınılıyor. Ya şimdi! Dehşet! Şu anda "işçi" *tehlikeli* hale geldi! Ortalık "tehlikeli bireylerle" kaynıyor! Ve arkalarında tehlikelerin tehlikesi – *O* birey var!

174.

Ticaret Yapan Bir Toplumun Ahlaksal Modası. – Şimdiki ahlak modasına ilişkin "ahlaksal eylemler başkalarına gösterilen sempati eylemleridir," biçimindeki ilkenin ardında kendini zihinsel olarak maskeleyen korkaklığın sosyal dürtüsünün hüküm sürdüğünü görüyorum. Bu dürtü en başlıca, en önemli ve öncelikli olarak yaşamdaki *bütün tehlikelerin* alınmasını istiyor ve *herkesin* buna bütün gücüyle yardım etmesini gerekli görüyor. Bundan dolayı sadece ortak güvenlik ve toplumun güvenlik duygusunu he-

defleyen eylemler "iyi" dereceye layık olabilirler! Eğer korkunun bu türden bir tiranlığı onlara en yüce ahlak yasasını emrederse ve emir verilmesine karşı çıkmayıp göz yumarlarsa, ama her yerdeki her ıstırap hali için her ıstırap için çok keskin gözleri varsa, o zaman insanların pek de sevinç duyacak halleri olmaz. Yaşamın bütün pürüzlerini ve kenarlarını törpülemek gibi korkunç bir kasıtla insanlığı *kuma* çevirmek için en iyi yola girmemiş miyiz? Kum! Küçük, yumuşak, yuvarlak, bitmez tükenmez kum! Bu sizin idealiniz mi, sempatik duygulanımlarınızın habercileri mi? Bu arada insanın başkasına, onun imdadına hep doğrudan koşup *yardım etmek* suretiyle mi - tiranca bir müdahale ve biçimlendirme değilse, sadece çok yüzeysel olmak durumundadır - yoksa insanın başkasının zevkle seyrettiği güzel, sakin, kendi içine kapalı, dışarıdan gelecek fırtınalara ve yollardan gelecek toza karşı yüksek duvarla çevrili, ama yine de konuksever bir kapısı olan bahçeyi kendi içinden *biçimlendirmek* suretiyle mi *daha çok yararlı olacağı* sorusu cevapsız kalıyor.

175.

Ticaret Erbabının Kültüründeki Temel Düşünce. – Eski Yunanlılarda kişisel müsabakaların, Romalılarda savaş, zafer ve hukukun toplumun ruhunu oluşturduğu gibi şimdilerde *ticaret yapmanın* toplum ruhunu oluşturduğu bir kültürün ortaya çıkmakta olduğu görülüyor. Ticaret yapan kimse, üretmeksizin her şeyi değerlendirmeyi biliyor, daha doğrusu kendi kişisel ihtiyaçlarına göre değil, *tüketicilerin ihtiyaçlarına göre* değerlendiriyor; "bunu kim ve ne kadar çok tüketir" sorusu, sorularının en önemlisidir. Bu tip değerlendirmeyi sadece içgüdüsel olarak yapar ve durmadan kullanır: Bu değerlendirmeyi her şeye ve böylece sanatlarla bilimlerin, düşünürlerin, bilginlerin, sanatçıların, devlet adamlarının, halkların ve partilerin, bütün bir çağın ürettiklerine de uygular: *Kendisine göre bir şeyin değerini be-*

lirlemek için üretilen her şeyde arz ve talebe bakar. Bu bütün bir kültürün karakteri olmuş, en geniş ve en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş, bütün istek ve yetenekleri etkilemiş: Siz insanlar gelecek yüzyılda işte bunlarla gurur duyacaksınız: Eğer ticaret yapan sınıfın peygamberleri bunları sizin mülkiyetinize vermekte haklı olurlarsa! Ama ben bu peygamberlere pek inanmıyorum. Horatius'un anlatımı ile - Credat Judaeus Apella[4].

176.

Babaların Eleştirilmesi. – Neden insan şimdi en yakın geçmişle ilgili hakikate katlanıyor? Çünkü kendini bu geçmişe *karşıt* hisseden ve güç duygusunun ilk meyvelerinin tadını bu eleştiride çıkaran yeni bir kuşak her zaman bulunuyor. Eskiden, bugünün tersine yeni kuşak kendini eskinin üzerine *oturtmak* isterdi ve babalarının görüşlerini sadece kabul etmek suretiyle değil, mümkün olduğu kadar *daha ciddiye* almak suretiyle kendini güvenli *hissetmeye* başlardı. Eskiden babaları eleştirmek, ahlaksızlık sayılırdı. Şimdi genç idealistler bununla işe *başlıyorlar*.

177.

Yalnızlığı Öğrenmek. – Ah, sizi dünya siyasetinin büyük şehirlerindeki zavallı iblisler sizi; sizi genç, yetenekli, hırsla kıvranan, bütün olaylar için – her zaman bir olay olur – fikirlerini söylemeyi görev bilen adamlar! Bu şekilde tozu dumana katınca kendilerini tarihin vagonu olduklarını sanan adamlar! Hep dinledikleri için, hep söze karışabilecekleri ana dikkat edip gerçek verimliliği yitiren adamlar! Büyük eserler için, büyük arzu duyabilirler: Hamileliğin derin sessizliği onlara hiçbir zaman sirayet etmeyecek. Olayları kovaladıklarını düşünürken günlük olaylar onları sa-

[4] Buna Yahudi A. inanır, ben değil (ç.n.).

man çöpü gibi savurur, - zavallı herifler! Eğer insan sahnede kahramanı oynamak istiyorsa, koro yapmayı düşünmemesi, evet, koronun nasıl yapıldığını bilememesi gerekir.

178.

Günlük-Yıpranmışlar. – Bu genç adamların ne karakterlerinde ne yeteneklerinde ne de çalışkanlıklarında bir kusur vardır. Ama onlara, kendilerine bir yön tayin etmeleri için asla zaman verilmedi; daha çok çocukluktan itibaren kendilerine yön verilmesine alıştılar. Eskiden, "çöle gönderilmek için" yeterince olgunlaştıklarında başka bir şey yapılıyordu, - onları kullanıyorlardı, onları kendilerinden çalıyorlardı, *günlük kullanımlar* için eğitiyorlardı, onlara bir görev öğretisi olarak bakıyorlardı - ve şimdi ondan vazgeçemiyorlar ve başka türlü olmasını da istemiyorlar. Ama insan bu zavallı koşum hayvanlarını "tatilden" mahrum bırakamaz – yani fazla çalışılan bir yüzyılın boş zaman ideali diye adlandırılan şeyinden: İnsanın keyfince bir kez tembellik, aptallık ve çocukluk edebileceği bir zamandan.

179.

Mümkün Olduğunca Az Devlet! – Bütün siyasi ve ekonomik olayların hiçbiri aslında en yetenekli kafaların uğraşmasına ve uğraşmak zorunda olmasına değmez. Gerçekte, tinin bu tür kullanımı olağanüstü durumdan daha kötüdür. Geri kafalara uygun iş alanları var ve öyle de kalacak ki, bu iş alanlarında, geri kafalılardan başkasının çalışmaması gerekir: Keşke makine parçalanıp dağılsa! Ancak, şimdi olduğu gibi sadece herkesin her gün bundan dolayı *bilmek* zorunda olduklarına inanmayıp, her bir kişinin de her an bunun için çalışmak istemesi ve bu sırada kendi işini ortada bırakması, büyük ve komik bir çılgınlıktır. "Genel güvenlik" bu fiyatla çok pahalıya ödeniyor. Ve en çılgın olanı da sevgili yüzyılımızın ispatlamaya çalıştığı gi-

bi insan bununla, ayrıca genel güvenliğin karşıtını ortaya çıkarıyor olmasıdır. Sanki şimdiye kadar hiç ispatlanmamış gibi! Toplumu hırsızlığa karşı güvenli, ateşe dayanıklı kılmak ve her türlü alışveriş ve değişiklik için sonsuz rahatlık vermek, devleti iyi ve kötü anlamda bir tür yazgıya dönüştürmek - bunlar düşük, vasat ve büsbütün vazgeçilmez hedefler değildir. Bu hedeflere ulaşmak için insanın *esasen var olan* en yüce araç ve gereçlerle çabalamasına gerek yoktur – aslında bu araçların en yüce ve en nadir amaçlar için *saklanması* gerekirdi! Ekonominin bu denli çok konuşulduğu çağımız bir savurganlık çağıdır: En değerli şey olan tini israf ediyor.

180.

Savaşlar. – Günümüzün en büyük savaşları tarih incelemenin etkileridir.

181.

Yönetmek. – Kimileri yönetme işinden zevk aldıkları için yönetirler; kimileri yönetilmek istemedikleri için: ikincisi bu iki kötünün daha az kötü olanıdır.

182.

Kaba Tutarlılık. – Büyük bir paye verilerek: "O bir karakterdir!" denir - evet! Bununla onun kaba tutarlılık gösterdiği anlatılır, kör gözleri de aydınlatan bir tutarlılık! Ama daha duyarlı ve daha derin bir tin hüküm sürmeye başlayıp, kendi yüksek tarzında tutarlı olur olmaz, seyirciler karakterin varlığını inkâr ederler. Bundan dolayı kurnaz devlet adamları, komedilerini genellikle kaba tutarlılık perdesi arkasında oynarlar.

183.

İhtiyarlar ile Gençler. – "Parlamentolarda birazcık ahlaksız bir şey var – kimileri hâlâ böyle düşünüyor – çünkü orada

hükümete *karşı* görüşler de olabilir!" "Konu hakkındaki görüş, hep saygıdeğer efendinin emrettiği gibi olmak zorundadır" - bu bazı uslu yaşlı kafalardaki on birinci emirdir, özellikle de Kuzey Almanya'da. İnsan buna eski bir modaya güler gibi gülüyor. Ne var ki, eskiden bu ahlaktı! Belki de insan şimdi parlamenterci olarak yetiştirilen genç kuşak için ahlaksal olan şeye günün birinde gülecek: Yani partinin politikasını kendi bilgeliğinin üstüne koymak ve toplum yararı sorusunu partinin yelkenlerine rüzgâr dolduracak biçimde yanıtlamak. "Konu hakkında parti nasıl bir görüş istiyorsa öyle düşünmek zorundadır insan" - kural böyle işlerdi. Şimdi her türlü kurban, kendini yenme ve şehitlik böyle bir ahlakın hizmetindedir.

184.

Anarşistlerin Ürünü Olarak Devlet. – Buyruk altına alınmış insanların ülkelerinde hâlâ yeteri kadar çağdışı ve buyruk altına alınmamış insan var: Şimdilerde bunlar hiçbir yerde olmadığından çok sosyalist kampta toplanıyorlar. Eğer bir gün bunlar *yasa koyucu* duruma gelirlerse kendilerini demir zincire vurup korkunç disiplin uygulamaları beklenebilir: – *onlar kendilerini tanıyorlar!* Ve bu yasaları kendilerinin koyduğunun bilinciyle onlara katlanacaklar - kudret duygusu ve *bu* kudretin duygusu, onlar için uğruna her şeye katlanacakları kadar taze ve çekicidir.

185.

Dilenci. – Dilenciler yok edilmeli: Çünkü insan onlara verince sinirleniyor, vermeyince de sinirleniyor.

186.

Tüccarlar. – İşiniz; bu en büyük önyargınızdır; sizi memleketinize, ait olduğunuz topluma, heveslerinize bağlar. İşinizde çalışkan - ama tinde tembel, yetersizliğinizden memnunsunuz ve görev önlüğünüzü bu memnuniyetin

üstüne asmışsınız. Böyle yaşıyorsunuz, çocuklarınız için de böyle bir yaşam istiyorsunuz!

187.

Olanaklı Bir Gelecekten. – Suçlunun kendini ihbar ettiği, toplum önünde kendi cezasını kendisinin verdiği, kendi yaptığı yasaya böylece saygı duymanın gururuyla kendi kendini cezalandırıp gücünü kullandığı, yasa koyucunun gücünü kullandığı bir durum düşünülemez mi? İnsan bir kez bir suç işleyebilir, ama gönüllü olarak cezasını çekerek suçunu yener. Açık sözlülük, büyüklük ve ağırbaşlılıkla sadece suçu silmez, bir de toplum yararına iş yapar. – Bu olanaklı bir geleceğin suçlusu olurdu herhalde, elbette ki geleceğin yasa koyucusu olmasını şart koşardı; şu temel düşünceyle: "Sadece kendi koyduğum yasa önünde eğilirim, büyük küçük her şeyde". Daha birçok denemenin yapılması gerek! Daha birçok geleceğin gün ışığına çıkması gerek!

188.

Sarhoşluk ve Beslenme. – İnsanlar çok sık aldatılırlar, çünkü hep bir dolandırıcı *ararlar*, özellikle duyularına heyecan verici bir şarap. *Ona* bir sahip olabilirlerse o zaman mutlaka kötü ekmeğe de razı olurlar. Sarhoşluk onlar için beslenmeden daha önemlidir - bu onların her zaman ısıracakları oltaya takılı bir yemdir! Onların içinden seçilmiş erkekler – en uzman uygulayıcılar olsalar bile - parlak fatihlere ya da eski ihtişamlı saraylara karşı ne ifade ederler! Halk adamı onlara en azından fetih ve ihtişam ümidi vermelidir. Belki bu sayede kendisine inandırır. Hep itaat ederler ve eğer bu sayede kendilerinden geçmeleri sağlanırsa itaat etmekten daha fazlasını yaparlar! Onlara defne çelengi ve onun içindeki çıldırtıcı güç yoksa huzur ve neşe bile sunamazsınız. Ama *sarhoşluğu beslenmekten daha önemli bulan* bu ayaktakımı beğenisi, kesinlikle avamın

derinliklerinde ortaya çıkmış değil: Daha çok oraya taşındı, oraya nakledilip dikildi ve orada öncelikle aşırı şekilde direnip, bereketle serpildi, oysa kökenini en büyük zekâlardan alıp binlerce yıl onların içinde büyümüştü. Halk, üzerinde bu parlak yabani otun büyüyebileceği son *bakir topraktır*. Nasıl! Ve şimdi bu halka mı siyaseti emanet edeceksiniz? Onunla her gün kafasını bulsun diye mi?

189.

Büyük Siyaset Hakkında. – Bireylerde olduğu gibi halklarda da çıkarcılık ve kibir *büyük siyasette* çok fazla rol oynasa da, onları sürükleyen en güçlü dalga, sadece hükümdarlarla güçlülerin ruhlarından değil, halkın aslında en alt tabakalarının hiç de alt olmayan kısımlarının bitmez tükenmez kaynaklarından zaman zaman fışkıran *iktidar duygusu ihtiyacıdır*. Kitlenin yaşamını, malını, vicdanını, erdemini, o büyük zevke sahip olmak ve muzaffer, tiranca, keyfi bir ulus olarak, diğer ulusları yönetmek için (ya da yönetiyor olduğunu düşünmek için) ortaya koymaya *hazır olduğu* bir zaman hep gelir. O zaman savurgan, fedakâr, umutlu, güvenen, pervasız, fantezili duygular öylesine dışarı taşar ki, hırslı ya da akıllıca önlem alan hükümdar, hiç yoktan bir savaş çıkarıp, kendi yanlışını halkının vicdan huzuruna mal edebilir. Büyük fatihler hep erdemin coşkulu dilini kullandılar: Etraflarında hep ayağa kalkmak ve sadece en yüce dili duymak isteyen kitleler vardı. Ahlak yargılarının acayip çılgınlığı! Eğer insan kendini güçlü hissediyorsa *iyi* hissedip *iyi* olarak nitelendirir: Ve gücünü başkaları üzerinde *kullanmak* zorundaysa, o başkaları onu *kötü* olarak hissedip nitelendirirler! Hesiod insanlık çağı üzerine yazdığı fabl'ında, aynı çağı, Homer'in kahramanlarının çağını iki kez arka arkaya betimledi ve *bir taneden iki tane* çıkardı: Bu serüvenci, şiddet kullanan insanların sert ve korkunç baskısı altında olan ve atalarından bunu dinlemiş olanlar açısından bakıldığında, *kötü* olarak görü-

nüyordu. Ama bu şövalyelerin arkadan gelen nesli, o çağa *iyi*, eski, mutlu ve yarı mutlu bir zaman olarak saygı duyuyordu. O zaman şair, yaptığından başka türlü yardım edemiyordu kendine - etrafında her iki cinsin de dinleyicileri vardı herhalde.

190.

Eski Alman Eğitimi. – Almanlar'ın Avrupa'nın öteki halkları için ilginç olmaya başlamaları – bunun üzerinden çok uzun bir zaman geçmedi –şimdilerde artık sahip olmadıkları, hatta kör bir öfkeyle sanki bir hastalıkmış gibi üzerlerinden silktikleri bir eğitim sayesinde olmuştu. Üstelik bunun yerine siyasi ve milli çılgınlığı koymaktan daha iyi bir yol da bilmiyorlardı. Kuşkusuz, bu çılgınlık sayesinde öteki halklar için vaktiyle eğitimle sağladıkları ilginçlikten çok daha ilginç bir konuma geldiler. Şimdi memnun olabilirler! Bu arada o zamanki Alman eğitiminin Avrupalıların iştahını açtığı ve onun böyle bir ilgiye, evet böyle bir öykünmeye ve esinlenerek rekabet etmeye değmediği yadsınamaz. Bugün Schiller'e, Wilhelm von Humboldt'a, Schleiermacher'e, Hegel'e, Schelling'e bir bakın, onların mektuplaşmalarını okuyun, taraftarlarının büyük çevresine girin: Onların ortak nesi var? Bugünkü kâh çekilmez kâh dokunaklı ve acınacak olmamızdan başka neleri bizi etkiliyor? Önce ne pahasına olursa olsun *heyecanlı* görünme ihtirası; sonra her bağlamda (karakterler, tutkular, çağlar, gelenekler) daha güzel görmeyi istemek düşüncesinin yanında parıldayan kemiksiz genellemeler arzusu, - ne yazık ki "güzel", her ne kadar Yunan kaynaklı olmakla övünse de belirsiz, kötü bir beğeniye göredir. Her şeyden önce asilleştirilmiş tavırlar ve asilleştirilmiş sesler isteyen, yumuşak, iyi huylu, gümüş gibi parlayan bir idealizmdir; "soğuk" ya da "katı" gerçeğe karşı, anatomiye karşı, kusursuz tutkulara karşı, her türlü felsefi yetinmeye ve kötümserliğe karşı, ama aynı zamanda dini simgelerle ifade ettirmediği sürece

doğa bilimine karşı içten gelen bir nefretle beslenen, ölçülü olduğu kadar zararsız bir şey. Alman eğitiminin bu ilerleyişini Goethe kendi tarzında gözlüyordu: yanı başında durarak, yumuşak bir şekilde karşı çıkarak, sessizce, kendisini, izlediği daha iyi yolda sürekli güçlendirerek. Kısa bir süre sonra bunu Schopenhauer de gözlemledi - ona çok daha gerçek olan dünya ve dünyanın şeytanlıkları tekrar görünmüştü ve bunu kaba ve coşkulu bir şekilde anlattı: Çünkü bu şeytanlığın *güzelliği* vardı! Ve esasen ecnebilerin aklını ne çeldi ki Alman eğitimine Goethe ile Schopenhauer gibi bakmadılar ya da onu basitçe görmezden geldiler? Bu eğitimi aydınlatan etrafındaki donuk parlaklık, gizemli Samanyolu ışıklarıydı. Bu arada ecnebi kendine şunları söylüyordu: "O bize çok çok uzak, orada bizim için görme, duyma, anlama, zevk alma, değerlendirme ortadan kalkıyor; buna rağmen yıldız olabilir! Almanlar, büyük bir sessizlikle, göğün bir köşesini keşfetmiş ve oraya yerleşmiş olabilirler mi? İnsan Almanlara yaklaşmayı denemek zorunda." Ve insan onlara yaklaştı: Oysa bundan çok kısa bir süre sonra aynı Almanlar, Samanyolu parıltısını üzerlerinden silmek için çabalamaya başladılar; gökte olmadıklarını çok iyi biliyorlardı - tersine, bir bulutun içindeydiler!

191.

Daha İyi İnsanlar! – Bana, sanatımızın günümüzün hırslı, doyumsuz, başıboş, iğrenç, yüzü ıstırapla buruşmuş insanlarına yöneldiğini ve onlara kabalıklarının imgesinin yanı sıra uhrevi mutluluk, yücelik ve ahret imgesi gösterdiğini söylüyorlar. Nitekim günün birinde unutup, tekrar nefes alabilir, hatta belki de kaçış ve geri dönüş tepisini birlikte, unutmuşluk içinden çıkarıp geri getirirler. Böyle seyircisi olan zavallı sanatçılar! Böyle yarı rahiplere, yarı psikiyatrlara özgü art niyetlerle! Ne kadar da çok mutluydu Corneille – "bizim büyük Corneille'miz" – Madame de Sévigné'nin kadın vurgusuyla sapına kadar bir *erkeğin* önünde

bağırdığı zaman, - *onun* dinleyicileri, onlara şövalye erdeminin imgeleri olan mutlak görev bilinciyle, âlicenap özveriyle, kendine kahramanca hâkim olmakla yardım etmeyi becerdiği zaman, ne kadar da yüceltilmişlerdi! Corneille ile Sévigné'nin varlığı sevişleri ne kadar da farklıydı, kör kaba bir "istemden" dolayı değil, çünkü insan onu öldürmek istemiyordu; tersine, büyüklüğün ve insancıllığın birlikte *mümkün* olduğu bir yer olmasını istiyor, yönetimlerin bizzat en despotu olan hükümdar ve din adamı keyfiliğinin ne gururu ne yiğitliği ne şirinliği ne de bireylerin ruhlarını ezebileceği bir yer, daha ziyade doğuştan başına buyrukluğa ve kibarlığa, istek ile tutkunun kalıtım yoluyla alınan gücüne olan *karşıtlığın tahriki ve teşviki* olarak duyumsandığı bir yer olmasını istiyordu!

192.

Düşmanlarının Kusursuz Olmasını Arzu Etmek. – Fransızların dünyanın *en koyu Hıristiyan* halkı olduğunu kimse tartışmıyor: oradaki kitlelerin imanı diğerlerininkinden daha büyük olduğu için değil, tersine, onlarda Hıristiyanlığın en zor idealleri insan haline dönüşmüş olduğu ve sadece düşüncede, başlangıç halinde ve yarım yamalak kaldığı için... İşte Pascal, ateşli olmanın, ruhun ve dürüstlüğün birleşiminde bütün Hıristiyanların birincisi - ve insan burada nelerin birleşmesi gerektiğini düşünüyor! İşte Fénelon, *kilise kültürünün* bütün güçlerinin yetkin ve büyüleyici bir ifadesi: İnsanın tarihçi olarak mümkün olmayanı ispatlamaya hevesleneceği ideal bir yol, buna karşın sadece ifade edilemeyecek kadar zor ve olanaksız. Kendi arkadaşlarının, Fransız dingincilerinin arasında işte Madame de Guyon! Ve havari Paulus'un, belagatinin ve heyecanının en yüce, en sevgili, en sessiz, en hayran bırakıcı Hıristiyanın yarı tanrısal durumu hakkında tahmin etmeye çalıştığı her şey, burada gerçek oldu. Ve bu arada Paulus'un Tanrı'ya karşı gösterdiği o Yahudi sırnaşıklığını; hakiki,

kadınsı, nazik, kibar, söz ve davranıştaki eski Fransız saflığı sayesinde sıyırdı. İşte Trappisten manastırının kurucusu, Hıristiyanlığın asket ideallerini son olarak ciddiyetle ele alan o kişi, Fransızlar içinde bir istisna değil, tersine, gerçek bir Fransız. Çünkü onun etkileyici buluşu bu ana kadar sadece Fransızlar arasında benimsenip güçlü kalabiliyordu, onları izleyip Elsas'a ve Cezayir'e gitti. Hugenotları unutmayalım: Şimdiye kadar savaşçılık ve çalışkanlık duyusuyla nazik töreler ve Hıristiyan sertliğinin ortaya koyduğu birlik, hiç bu kadar güzel yansıtılmadı. Ve Port Royal'de büyük Hıristiyan âlimliği son bir kez gelişti. Ve gelişmeyi büyük insanlar Fransa'da, başka bir yerde olduğundan daha iyi anlıyorlar. Bu bir yana, yüzeysel olarak bakarsak, büyük bir Fransız hep yüzeyini korur, içeriğini ve derinliğini örtmek için doğal bir derisi var. Buna karşın bir büyük Almanın derinliği genellikle eğri büğrü şekli olan bir kapsülde kapalı tutulmaktadır; kendini ışıktan ve hoyrat ellerden sertliği ve tuhaf kılıfı ile korumaya çalışan bir bilge taşı[5] olarak. Ve şimdi, bu halkın niçin Hıristiyanlığın mükemmel tiplerini ve Hıristiyan olmayan özgür düşüncenin mükemmel karşı tiplerini yetiştirmek zorunda kaldığını tahmin edin! Fransız özgür düşüncesi öteki halkların özgür düşüncelilerinin yaptıkları gibi, sadece dogmalar ve ünlü hilkat garibeleri ile mücadele etmekle kalmadı, kendi içinde hep büyük insanlarla kavga etti.

193.

Espri ile Ahlak. – Tin, bilgi ve gönül ile sıkılmanın sırrını bilen ve kendini sıkılmayı ahlaksal olarak duyumsamaya alıştırmış olan Alman – Fransız *esprisinden* korkar, ahlakın gözlerini oymak ister – yine de öyle bir korkuya sahiptir ki, bir minik kuşun çıngıraklı yılan karşısındaki büyü-

[5] *Bilge taşı:* "Eliksir" (iksir) yerine kullanılmıştır, çünkü iksirin ilk anlamında bu var (ç.n.).

lenmiş korkusuna benzer. Ünlü Almanların içinde belki de hiç biri *Hegel* kadar *esprili* değildi. Fakat Hegel'de de kendine özgü kötü üslübunu ortaya çıkarmasına neden olacak kadar büyük bir Alman korkusu vardı. Yani onun özü, bir çekirdeğin etrafının sarılması ve hemen hemen aradan bakamayacak kadar tekrar tekrar sarılması, mahcup ve meraklı, kadın düşmanı ihtiyar Aşilus'un ifadesiyle peçelerinin arasından bakan "genç kadınlar" gibidir. Ama o çekirdek tinsel şeyler üzerine esprili, çoğunlukla küstah bir buluştur, zarif cüretli bir kelime birleşimidir, tıpkı böyle bir şeyin bilimin katığı olarak *düşünürler topluluğunda* görülmesi gibi. Ama o sarılışlarda kendini bizzat anlaşılması güç bir bilim ve tamamen yüksek ahlaksal sıkılma olarak yansıtır. O zaman Almanların *esprinin* kendilerine *izin verilen* biçimi vardı ve şamata ve neşe içinde onun tadını öylesine çıkarıyorlardı ki Schopenhauer'in güzel, çok güzel aklı, onun karşısında kalakalmıştı. Yaşamı boyunca Almanların ona sunduğu oyuna bağırıp çağırdı, ama bunu kendisine asla izah edemedi.

194.

Ahlak Öğretmeninin Kibirliliği. – Ahlak öğretmenlerinin genelde az başarılı olmalarının nedeni, bir seferde çok şey yapmak istemelerinde yatar, yani çok hırslı olmalarında: *Herkes için* fazlasıyla talimat vermek hevesindeydiler. Ama bunun anlamı, belirsizlikte dolaşmak ve hayvanları insan yapmak için onlarla konuşmak demekti. Hayvanların bunu sıkıcı buluyor olmalarında şaşılacak bir şey yok! İnsan kendisine kısıtlı çevreler arayıp, onlar için ahlak bulup teşvik etmeli. Örneğin kurtların önünde onları köpek yapmak için konuşmalar yapmalı. Ama büyük başarı, her şeyden önce herkesi ya da dar bir çevreyi eğitmek isteyenin değil, bir kişiyi eğitmek isteyenin ve bunu yaparken de kesinlikle sağa sola bakmayanın oluyor. İşte geçen yüzyılın bizim yüzyılımıza üstün oluşu, o zaman birçok insanın bi-

rer birer yetiştirilmiş olmasından ve bunun yanında yaşam *görevini* burada bulan birçok eğiticinin bulunmasındandı – bunlar kendilerine ve bütün diğer "iyi topluma" karşı görevleriyle birlikte *onurlarını* da bulan eğiticilerdi

195.

Sözde Klasik Eğitim. – Yaşamımızın bilgiye *adandığını* keşfetmemiz; onu fırlatıp atsa mıydık, hayır! Bu ithaf onu kendimize karşı korumasaydı, onu fırlatıp atmış olurduk; aşağıdaki dizeyi kendi kendinize sık sık ve derin bir duyguyla okuyoruz:

"Schicksal, ich *folge* dir! Und wollt' ich nicht,
ich *müsst'* es doch und unter Seufzen tun!"

"Yazgı, seni *izliyorum!* Ve istemesem de,
bunu iniltiler içinde yapmaya *mecburum!*"

– Ve şimdi, yaşam yolunda geriye bakınca bazı şeylerin aynı şekilde düzeltilmesinin mümkün olmadığı anlaşılıyor. Eğitimcilerimiz bilgiye susamış, hararetli ve susuz gençlik yıllarımızı *bilgi* için değil, sözüm ona "klasik eğitim" için harcadılar! Bize Yunanlılar ve Romalılar hakkında yetersiz bilgiler verip, dillerini beceriksiz olduğu kadar ıstırap verici bir biçimde ve eğitimin temel ilkelerine aykırı olarak öğreterek gençliğimizi boşa harcadılar: Kim *eğitimin açlığını aşırı derecede çekiyorsa,* sadece o yesin! Önce bizi bilgisizliğimizden kuşkulandırmak ve basit günlük yaşamımızı, çalışmalarımızı ve sabah ile akşam arasında evde, iş yerinde, gökte, yerde cereyan eden her şeyi, acı verici, utandırıcı, tahrik edici binlerce sorunu çözmek yerine matematik ve fizik öğrenelim diye şiddet kullandılar. Sonra, hırsımızı göstermek için öncelikle matematik ve mekanik bilgisine *ihtiyacımız* olduğunu gösterip, ardından bize bu bilginin mutlak tutarlılığına ilişkin ilk bilimsel *hazzı* öğrettiler! Keşke bize sadece bu bilimlere saygı göstermek öğretilsey-

di; keşke geçmişin büyük insanlarının güreşip yenilerek tekrar tekrar verdikleri mücadeleyle *katı* bilimin tarihi olan şehitlik, bir kez de olsa ruhumuzu titretseydi! Daha ziyade tarihin, "biçimsel eğitimin" ve "klasikliğinin" lehine, bize gerçek bilimleri belirli bir şekilde aşağılamanın esintisi üfürürdü! Ve biz böyle kolayca kandırılıyoruz! Biçimsel eğitim! Liselerimizdeki en iyi öğretmenleri gösterip, onlara gülerek sormaz mıydık: "Nerede bu biçimsel eğitim? Ve eğer yoksa onu nasıl öğretirler?" Ve klasiklik! Antik devir insanlarının gençlerini eğittikleri şeyden biz bir şey öğrendik mi? Onlar gibi konuşmayı, onlar gibi yazmayı öğrendik mi? Münazaralarda, eytişimde düzenli alıştırma yaptık mı? Onlar gibi güzel ve mağrur yürümeyi, güreşmeyi, gülle atmayı, boks etmeyi öğrendik mi? Bütün Yunanlı filozofların uygulamalı asketliğinden bir şey öğrendik mi? Bir tek antik erdemin alıştırmasını antik devir insanlarının yaptığı şekilde yaptık mı? Eğitimimizde esasen ahlak üzerine düşünmeyi ihmal etmedik mi ve üstelik bu düşüncenin olası bir eleştirisini ihmal etmedik mi? Bu ya da şu ahlakla *yaşamaya* ilişkin cesur ve katı denemeler üzerine konuşmayı ihmal etmedik mi? İçimizde antik devir insanları için modern insanlarda olduğundan daha yüce olan bir duygu uyandı mı? Günün, yaşamın bölüşümü ve yaşamın amaçları antik ruhla bize gösterildi mi? Eski dilleri de yaşayan dilleri öğrenir gibi öğrendik mi hiç - yani konuşmak ve rahat ve güzel konuşmak için? Hiçbir yerde gerçek bir yetenek, bu çileli yılların sonucu olarak yeni bir yeti yok! Tersine, sadece eskiden insanların ne yapabildiklerine, neye güçlerinin yettiğine dair bilgi! Ve nasıl bir bilgi! Yıllar geçtikçe çok basit ve dünyaca tanınan, önümüze serilmiş görünen Yunan ve antik olan bütün varlıkların çok zor anlaşılmakta olduğunu, evet hemen hemen bunlara nüfuz edilemediğini ve yine antik insanlar hakkında konuşurken yapılan alışılmış hafifliklerin ya hafiflik ya da eski düşüncesizliğin kalıtımsal küstahlığı oldu-

ğunu daha iyi anlıyorum. Benzer sözcükler ve kavramlar bizi şaşırtıyor: Ama onların arkasında, modern duyunun bilmediği, anlamadığı ya da onun için üzücü *olmak zorunda* olan bir duyu saklıdır hep. Bunlar bana göre delikanlıların koşuşturabilecekleri alanlardır! Yeter, biz onu delikanlıyken yaptık ve kendimizi hemen hemen her zaman için, aynı zamanda antik devire karşı bir antipatiyi oluşturduk, görünürde çok büyük bir samimiyete karşı antipati. Çünkü bizim klasik eğitimcilerimizin kendini beğenmişlikleri, aynı zamanda *antik varlığa sahip olduklarına* da inanarak bu kibri, eğitilenlere de aşılayacak kadar ileri gidip, bunun yanı sıra böyle bir varlığın bizim için değil, tersine, dürüst, fakir, garip, yaşlı kitap ejderhaları için yeterince iyi olduğu şüphesini uyandırdılar. "Bu ejderhalar hazinelerinin üzerine kuluçkaya yatsınlar! Galiba onlara lâyık olacaktır!" Klasik eğitimimiz bu art düşüncelerle kendini tamamladı. Bu artık düzeltilemez - anladığımız kadarıyla! Ama sadece kendimizi düşünmeyelim!

196.

Hakikatin En Kişisel Soruları. – "*Yaptığım* bu şey aslında nedir? Ve bununla *ben* ne yapmak istiyorum?" Bu, bizim şimdiki eğitim tarzımızda öğretilmeyen, dolayısıyla sorulmayan hakikatin sorusudur; ona ayıracak vaktimiz yok. Buna karşın çocuklarla hakikati değil, muziplikleri konuşmak, anne adayı kadınlarla hakikatleri konuşmak yerine iltifat etmek, gençlerle hakikatleri değil geleceklerini ve eğlencelerini konuşmak - bunlar için her zaman vaktimiz ve hevesimiz var! – Ama yetmiş sene nedir ki! – Hemen geçer ve son bulur. Dalganın nereye ve nasıl gittiğini bilmesi hiç de önemli değil! Evet, *onu bilmemek* akıllılık olabilir. "İtiraf edelim: fakat ardından soru bile sormamak bir gurur belirtisi değildir; ama onu *sormamak* gururlu olmak da değil; eğitimimiz insanları gururlu yapmıyor." Ne kadar da iyi! – "Öyle mi gerçekten?"

197.

Almanların Aydınlanma Düşmanlığı. – Bu yüzyılın ilk yarısında Almanların genel kültüre yaptıkları entelektüel katkıyı düşünelim ve önce Alman filozoflarını ele alalım: Onlar spekülâsyonun ilk ve en eski basamağına geri gittiler, çünkü açıklamalar yerine kavramlarla yetindiler, tıpkı hayalperest çağın düşünürleri gibi - felsefenin bilim öncesi bir tarzı onlar sayesinde canlandı. İkinci olarak Alman tarihçileri ve romantikleri: Bunların genel çabası eski, ilkel duyumsamaları ve özellikle Hıristiyanlığı, halk ruhunu, efsaneleri, halk dilini, Ortaçağ dünyasını, doğu asketliğini, Hint dünyasını onurlandırmaktır. Üçüncüsü doğa bilimcileri: Bunlar Newton ile Voltaire'in ruhuna karşı savaşıp, Goethe ile Schopenhauer gibi tanrısallaştırılmış ya da şeytanlaştırılmış bir doğa düşüncesini ve onun etik ve sembolik önemini de kapsayacak biçimde tekrar yükseltmeyi denediler. Almanların eğiliminin büyük bölümü aydınlanmaya ve onun sonucu olarak kabul edilen toplumsal devrime karşıydı; hâlâ mevcut olan her şeye bağlılık, oluşturulmuş her şeye bağlılık içinde kalarak dönüştürmeyi denemişti, böylelikle kalp ve ruh bir kez daha *dolacak* ve gelecekteki yenileyici amaçlara yer kalmayacaktı. Duygu kültü, akıl kültünün yerine konuldu ve Alman müzisyenleri, görünmeyenin, coşkulunun, masalsının, özlemlinin sanatkârı olarak yeni tapınağın kurulmasında bütün söz ve düşünce sanatçılarından daha başarılı oldular. Çok sayıda bireysel kazanımı ve o zamandan bu yana pek çok şeyin öncekinden daha adil biçimde yargılandığını hesaba katsak bile, geçmişin tam ve nihai bilgisine ulaşma görüntüsü altında bir bütün olarak hareket bilgiyi duygunun altına yerleştirdiğinde "bir kez daha bilginin sınırlarını göstererek inancın yolunu açtığında," – kendi görevini tanımlarken Kant'ın kullandığı sözlerle – gene de burada *hiç de küçük olmayan* bir tehlikenin var olduğunu söylemek gerekir. Yine rahat bir nefes alalım: Bu tehlikenin vakti geçti! Ve ne gariptir

ki, ruhlar Almanlar tarafından çok anlamlı bir şekilde ikna edilip çağrıldılar, aradan belli bir süre geçince çağıranların fikirlerine en çok zararı onlar verdi. Tarih, kökeninin ve gelişmesinin anlayışı, geçmişin duygularını anlama, duygu ve bilgi için yeni uyandırılan tutku, bütün bunlar belli bir süre karartan, hayran bırakan, eskiye dönüştüren tinin yardımsever arkadaşları olarak gözüktükten sonra, günün birinde başka bir doğayı benimseyip, artık eri geniş kanatlarını açarak eski çağrıcılarının önünden vaktiyle aleyhlerine ruh çağırdıkları *işte o aydınlanmanın* yeni ve daha güçlü dehaları olarak yükselerek uçup gittiler. Bu aydınlanmayı devam ettirmek zorundayız, – ona karşı "büyük bir devrim" ve "büyük bir tepki" olmuş olmasına, evet ikisinin de hâlâ mevcut olmasına aldırmadan. Bunlar, içinde *bizim* sürüklendiğimiz ve sürüklemek istediğimiz gerçek büyük dalgalarla karşılaştırılınca, sadece dalgaların titreşimidir.

198.

Kendi Halkına Paye Vermek. – Çok büyük iç deneyimlere sahip olmak ve onları yukarıdan tinsel bir gözle seyretmek, - bunu halkına *paye* veren kültür insanları yapar. Fransa ile İtalya'da bunu soylular yapmıştı; genellikle soyluların tin fukarası olduğu Almanya'da (belki artık daha uzun sürmez) bu işi rahipler, öğretmenler ve onların ardılları yapmıştı.

199.

Biz Daha Seçkiniz. – Sadakat, cömertlik, ünlü olmanın mahcubiyeti: Bu üç sıfat tek bir zihniyet altında birleşmiştir - bunlara *soylu*, *seçkin*, *değerli* deyip bu nitelendirmeyle Yunanlıları geride bırakıyoruz. Bu erdemlerin eski nesnelerinin itibardan düştüğü (haklı olarak) duygusuna kapılarak onlardan vazgeçmek istemiyor, mükemmel kalıtımsal dürtülerimizi özenle yeni nesnelerle takviye ediyoruz. En seçkin Yunanlıların sahip oldukları zihniyetin bi-

zim hâlâ şövalye ruhlu ve feodal olan asaletimiz yanında yetersiz ve zor bela uygun olarak duyumsanmak zorunda olduğunu kavramak için Odysseia'nın utanılacak durumlarda dilinden düşürmediği o avunma sözlerini hatırlayın: "Dayan buna sevgili kalbim! Sen çok daha kötülerine katlandın!" Ve bu amaçla ibret olması için bütün Atinalı kurmay heyetinin önünde bir başka subay tarafından sopa ile tehdit edilen Atinalı subayın maruz kaldığı bu hakareti, "Vur bana! Ama beni de dinle!" sözleriyle geri çevirişine ilişkin mitolojik hikâyeyi alalım. (Bunu klasik çağın Odysseia'sı olan Temistokles yapmıştı; utanılacak anlarda o avuntu ve zorunluluk dizelerini "sevgili kalbine" yollayacak uygun adamdı o.) Bizim kalıtımsal şövalye serüvenciliğimiz ve fedakârlık zevkimizin baskısı altında yaptığımız gibi yaşamı ve ölümü bir sövgüden dolayı önemsemek ya da düellolarımızda olduğu gibi ikisini de onurlu bir tehlikeye atacak fırsatlar aramak; ya da eğer şöhret ve güç duygusu ile uyuşma gösteriyorsa; iyi namın (şöhret) korunmasına kâzip şöhretin kazanılmasından daha fazla önem vermek, ya da tiran olmayı engelleme olanakları varsa, sınıfsal önyargılara ve inanç ilkelerine bağlı kalmak Yunanlıların akıllarına gelmezdi. Çünkü bu her iyi Yunan aristokratının asil olmayan gizemidir: Derin bir kıskançlıkla kendi sosyal sınıfının her üyesini kendisiyle aynı seviyede tutar. Bununla birlikte her an bir kaplan gibi, avının üzerine, şiddet uygulayarak yönetmek için atlamaya hazırdır. Bu sırada yalan, cinayet, ihanet, vatanı satmak onun için nedir ki! Bu tür insanlar için adalet olağanüstü zordu, hemen hemen inanılmaz bir şey olarak kabul ediliyordu; "âdil insan" - Hıristiyanlarda "aziz" ne anlama geliyorsa Yunanlılarda da onun gibi bir anlamı vardı. Ama Sokrates: "En erdemli insan en mutlu insandır," şeklinde konuştuğu zaman, insanlar kulaklarına inanamadılar; çılgınca bir şey duyduklarını sandılar. Çünkü en mutlu kişi imajı altında seçkin soylu her erkek, bütünüyle saygısızlığı ve küstahlığı

ve keyfi için her şeyi ve herkesi feda eden tiranın şeytanlığını düşünürdü. Gizli ve delicesine böyle bir mutluluğu hayal eden insanlar içinde elbette ki devlete karşı saygı, yeterince derinden kök salamazdı - ama ben, iktidar istekleri bu seçkin Yunanlılar gibi artık gözü dönüp kudurmayan insanların, o şiddetli arzuyu o zamanlar gemleyen devlet kavramının putlaştırılmasına da ihtiyaçları olmadığını düşünüyorum.

200.

Yoksulluğa Katlanmak. – Asil soydan gelmenin en büyük üstünlüğü, yoksulluğa dayanmayı daha iyi sağlamasıdır.

201.

Soyluların Geleceği. – Seçkin dünyanın tavırları, kudret bilincinin cezbedici oyununu onların kollarında sürekli biçimde oynamakta olduğu gerçeğinin bir ifadesidir. Soylu geleneğin insanı, erkek ya da kadın, kendini rahatlıkla bitip tükenmiş gibi sandalyeye bırakmaz. Herkesin rahatladığı yerde, o bundan kaçınır, örneğin trende arkaya yaslanmaktan sakınır; sarayda saatlerce ayakta dursa da yorgun görünmez; evini rahat olacak şekilde döşemez, aksine, geniş mekânlı ve vakur tarzda, sanki daha büyük (ve daha uzun) bir yaratığın kalması içinmiş gibi döşer; kışkırtıcı bir konuşmayı metanetle ve zihinsel berraklıkla cevaplandırır, ayaktakımından bir kimsenin tarzı olan dehşet içinde, ezilmiş, utanmış, nefes nefese kalmış gibi değil... Sürekli var olan yüksek bir fiziksel güç görüntüsünü korumayı bildiği gibi sürekli neşeyle ve nezaketle nahoş durumlarda dahi ruhunun ve iç dünyasının tehlikelerle ve sürprizlerle başa çıkabilecek olduğu etkisini canlı tutmak ister. Soylu bir kültür, tutkular bakımından ya tutkulu gururlu bir atı İspanyol mahmuzu ile koştururken sonsuz haz hisseden at binicisine benzer – XIV. Louis'nin çağını göz önüne getirin – ya da altında atının bir doğa kuvveti

gibi atıldığını hisseden, at ile sürücünün kellelerini yitirmelerine ramak kala, ama sonsuz hazzın keyfi ile işte tam o sırada kafasını yukarıda tutan sürücüye benzer. Her iki durumda da seçkin *kültür* kudreti solumaktadır ve eğer törelerinde sık sık kudret duygusunun sadece görüntüsünü bile talep ettiğinde, bu oyunun seçkin olmayanlar üzerinde yarattığı etki artar ve bu etki oyunuyla gerçek üstünlük duygusu süreklilik kazanır. Kendini üstünlük duygusu üstüne kuran seçkin kültürün bu tartışılmaz mutluluğu, şimdi daha üst bir basamağa yükselmeye başlıyor. Çünkü artık özgür kafalar sayesinde soylu doğan ve eğitilenlere bilgi tarikatına girip oradan daha tinsel kutsanmalar elde etmeye, şimdiye kadar olduğundan daha yüce şövalye hizmetleri öğrenmeye ve böylesine vicdan huzuruyla önüne hemen şimdi gelmekte olan çağda olduğu kadar hiçbir çağı koymayan *muzaffer bilgelik* idealine hayran olmaya izin verilmektedir. Ve bu durum artık haysiyet kırıcı olarak görülmemektedir. Son olarak: Siyasetle uğraşmanın *uygunsuz* bir şey olduğu görüntüsü günden güne arttığına göre, bundan böyle soylu neyle uğraşacak?

202.

Sağlığın Korunması Üstüne. – İnsan, suçlu fizyolojisi üzerinde henüz düşünmeye başladı ve buna rağmen suçlularla ruh hastaları arasında temel bir farkın bulunmadığı yolunda aksi iddia edilemeyen görüşe ulaştı: *alışılmış* ahlaki düşünce tarzının *tinsel sağlığın* düşünce tarzı olduğuna *inanılması* koşuluyla. Ama şimdi hiçbir inanca buna inanıldığı gibi inanılmıyor ve insan bunun sonuçlarına katlanmaktan ve suçluya ruh hastası gibi davranmaktan çekinmiyor: her şeyden önce bu kibirlinin merhametiyle değil, bir hekimin aklıyla ve iyi niyetiyle yapılıyor. Hava değişimi, başka bir topluluk, bir süre için ortadan kaybolma, belki de yalnız kalmaya ve yeni bir işe ihtiyaç duyuyor - iyi gelir! Belki de, kendini kendine ve bıktıran tiranca bir dürtüye

karşı korumak için bir süre koruma altında yaşamayı, çıkarına uygun bulabilir - iyi olur! Önüne iyileşme imkânı ve araçları (dürtünün yok edilmesi, değiştirilmesi, yüceltmesi) gayet açık bir şekilde konulmalı, işlerin kötü gitmesi durumunda bunun olanaksızlığı da gösterilmeli; canavarlaşmış, tedavi edilmez bir suçluya intihar olanağı verilmeli. Bunu en son kolaylaştırma çaresi olarak saklı tutarken, her şeyden önce suçluya gönül cesaretiyle özgürlüğünü geri vermek için hiçbir şey ihmal edilmemeli; vicdan azabını sanki bir kirlilik meselesiymiş gibi ruhundan silmeli ve ona birisine verdiği zararı, bir başkasına yaptığı iyilikle, hatta belki de topluluğa yapacağı iyilikle, dengeleyip aşabileceği gösterilmeli. Bütün bunlar yapılırken ona büyük özen gösterilmeli! Ve şöhretine duyulan saygınlık ve gelecekteki yaşamı mümkün olduğu kadar tehlikeden uzak olsun diye, ona özellikle isimsizlik ya da yeni bir isim vermek ve sık sık yer değiştirme olanağı verilmeli. Gerçi şimdi zarara uğrayan kimse, bu zararı nasıl ortadan kaldıracağına bakmadan, *intikam* almak istiyor ve bu yüzden mahkemeye başvuruyor - ve bu şimdilik hırdavatçı tartısıyla ve *suçu cezayla dengelemek arzusuyla* iğrenç ceza mevzuatımızı da ayakta tutuyor. Peki, bunu aşamaz mıyız? Eğer insan kendini suça inanmak suretiyle eski intikam içgüdüsünden de kurtarsaydı ve Hıristiyanlıkla düşmanlarına esenlik dilemeyi ve bize hakaret edenlere *iyilik etmeyi*, mutlu kimselerin kıvrak zekâsı olarak görseydi, yaşamın genel duygusu ne kadar hafiflerdi! *Günah* kavramını dünyadan kaldıralım - ve çok geçmeden arkasından *ceza* kavramını yollayalım! Bu lanetlenmiş gaddar insanlar bundan sonra insanların içinde değil de başka bir yerde yaşamaya devam edebilirler, eğer mutlaka yaşamak isterlerse ve kendi iğrençliklerinden dolayı ölmezlerse! Bu arada toplumun ve bireylerin suçlulardan dolayı uğradığı ziyanın hastaların verdiği ziyanla aynı tür olduğunu düşünün: Hastalar dert ve bezginlik yayarlar, üretmezler, başkalarının ürettikleriy-

le beslenirler; hizmetçiye, hekime ve bakıma ihtiyaçları vardır ve sağlıklı insanların zamanı ve gücü sayesinde yaşarlar. Buna rağmen şimdi hastalardan *intikam* almak isteyen birisi gaddar diye nitelendirilir. Eskiden elbette bu yapılıyordu; kültürün henüz gelişmemiş olduğu koşullarda ve şimdi hâlâ bazı vahşi halklarda hastaya gerçekten bir suçlu gibi davranılıp, cemaat için tehlike olarak ve işlediği bir suçun sonucunda vücuduna giren şeytani bir yaratığın ikametgâhı olarak bakılmaktaydı - yani her hasta suçludur! Peki, ya biz? Bizim tam tersini düşünecek kadar olgun olmamız gerekmiyor mu? Her "suçlu" bir hastadır demek için vakit çok mu erken? Hayır, bunun zamanı henüz gelmedi. Her şeyden önce, şimdiye değin pratik ahlak dediğimiz şeyi tedavi sanatlarının ve tedavi bilimlerinin bir parçası haline getirecek hekimler eksiktir. Belki bir gün o eski dini heyecanların *Fırtına ve Coşku*'suna[6] benzer görünen bu şeylere karşı genel büyük ilgi hâlâ eksiktir. Kiliselerin hâlâ sağlık görevlileri yoktur; henüz vücut ve diyet öğretimi orta ve yüksek dereceli okulların görev alanı içine girmemiştir. Henüz kendilerine zarar verenlere karşı mahkemeye başvurmaktan ya da onlardan intikam almaktan vazgeçmeyi kendine görev edinmiş ılımlı dernekler yoktur; şimdiye değin hiçbir düşünür, bir toplumun ve kişilerin sağlığının ne kadar paraziti kaldırabileceğini ölçmeye cesaret edemedi ve şimdiye değin sabanı, o âlicenap ve ılımlı konuşma ruhuyla süren devlet adamı olmadı. "Bir araziyi işlemek mi istiyorsun, o zaman sabanla işle. Sabanının arkasından giden kuş ve kurt senden hoşlanır - *bütün yaratıklar senden hoşlanır*."

---

[6] *Fırtına ve Coşku* (Sturm und Drang): Almanya'da 1770'lerden başlayıp 1787'lere kadar süren bir edebi akım; heyecan ve coşku benzetmesi yapılmıştır (ç.n.).

203.

Kötü Yemeğe Karşı. – Şimdi otellerde olduğu gibi toplumun iyi gelirli sınıfının yaşadığı her yerde yenilen yemeklere yazıklar olsun! Çok önemli bilginler dahi bir araya gelseler, masaları banker masaları gibi aynı töreye göre doldurulur: "Çok bol" ve "çeşit çeşit" yasasına göre - bundan, yemeklerin etki için değil, gösteriş için hazırlandığı, mide ve beyindeki ağırlığı gidermek için uyarıcı içkilerin yardımına ihtiyaç olduğu sonucu çıkmaktadır. İnsan kahrolası berbatlığı ve aşırı duyarlılığı nasıl da genel sonuç yapıyor! Onları lanet olası ne rüyalar izliyor! Kahrolası sanatlar ve kitaplar böyle sofraların nasıl da tatlısı oluyor! İstediklerini yapsınlar; yaptıklarını biber ile zıtlık ya da dünyadan bıkkınlık yönetecek! (İngiliz zengin sınıfının sindirim sıkıntılarına ve baş ağrılarına katlanabilmek için Hıristiyanlığa ihtiyacı var.) Nihayet bu işteki sadece iğrençliği değil, komikliği de söylersek, bu insanların kesinlikle boğazlarına düşkün olmadıklarını belirtmemiz gerekir. Yüzyılımız ve onun çalışma tarzı, mideden çok öbür organlar üzerinde etkilidir. Peki, o zaman bu yemekler de ne oluyor? – *Onlar temsil ediyorlar!* Tanrı aşkına, neyi temsil ediyorlar? Sosyal sınıfı mı? – Hayır, parayı. Artık insanın sınıfı yok! İnsan "bireydir"! Ama para; güç, şöhret, onur, üstünlük ve etkidir. Şimdi para, insanı, sahip olduğu miktara göre az ya da çok ahlaksal bakımdan önyargılı yapıyor! Hiç kimse onu gizlemek istemiyor, hiç kimse onu masanın üzerine koymak da istemiyor; sonuç olarak paranın masanın üzerine konulabilecek bir temsilcisi olmalı: Yemeklerimize bakın!

204.

Danae ve Altın İçindeki Tanrı. – Şimdi insanları suça iten karşıt eğilimleri daha iyi açıklayacak olan bu aşırı sabırsızlık nereden ortaya çıktı? Çünkü eğer birisi yanlış tartı kullanır, öbürü evini yüksek değerle sigorta ettirdikten sonra

yakar, üçüncüsü kalpazanlığa katılırsa, eğer yüksek sosyetenin dörtte üçü meşru yalan dolan işlerine bulaşmış ve borsa spekülâsyonunun vicdan azabını çekiyorsa: Onları buna iten nedir? Gerçek sefalet değil, durumları hiç de öyle kötü değil, hatta belki de dertsiz tasasız yiyip içiyorlarama para çok yavaş birikiyor diye korkunç bir sabırsızlık içindeler ve yine biriken paraya karşı duydukları korkunç zevk ve aşk onları gece gündüz sıkıştırıyor. Ama bu sabırsızlık ve bu aşkta *güçlü olmaya yönelik hırsın* fanatizmi tekrar ortaya çıkıyor. Bu fanatizm eskiden gerçeğe sahip olduğunu iddia eden inanç tarafından tahrik edildi ve *vicdan huzuruyla* gaddar olmaya cesaret edilebilecek güzel de bir isimi vardı (Yahudileri, zındıkları ve iyi kitapları yakmak ve Peru ile Meksika'daki gibi gelişmiş kültürleri yok etmek). Güçlü olmaya yönelik hırsın araçları değişti, ama aynı volkan tütmeye şimdi de devam ediyor; sabırsızlık ve kontrolsüz sevgi, kurban istiyor. Ve eskiden "tanrı için" yapılan, şimdi para için yapılıyor, yani *şimdi* kudretli olma duygusunu ve vicdan huzurunu en çok ne veriyorsa o şey için yapılıyor.

205.

İsrail Halkına Dair. – Gelecek yüzyılın bizi davet ettiği gösteriler içinde Avrupa Yahudilerinin kaderlerini tayin de bulunmaktadır. Zarlarının atıldığı, haklarında kesin kararın verildiği açıkça ortada. Onlara geriye sadece ya Avrupa'nın efendisi olmak ya da çok uzun zaman önce Mısır'ı kaybettikleri gibi, benzer bir oldubittiyle karşı karşıya kaldıkları Avrupa'yı kaybetmek kalıyor. Ama Avrupa'da hiçbir halkın görmediği şekilde, on sekiz yüzyıl boyunca sıkıntı çektiler. Yani, bu korkunç tecrübe devrinin deneyimleri cemaate pek olmasa da bireylere yaradı. Bunun sonucu olarak bugünün Yahudilerinde ruhsal ve tinsel yardım kaynakları olağanüstü hale gelmiştir; zor durumda kalınca, derin bir sıkıntıdan kurtulmak için Avrupa'da yaşayan halk-

ların içinde kendilerini çok nadir olarak içkiye vermeleri ya da intihara başvurmalarıyla bilinirler – yeteneği pek olmayanlara daha yakın görünen bir şey. Her Yahudinin, babasının ve büyükbabasının tarihinde en kötü durumlara ilişkin aşırı tedbir ve sebat örnekleriyle, kötülüğün ve rastlantının en ustaca aldatmacılığı ve istismarıyla dolu bir define vardır. Acınacak itaatkârlık maskesi altındaki cesaretleri, spernere se sperni[7] içindeki yiğitlikleri bütün azizleri aşar. İnsan onları iki bin yıl boyunca aşağılamak ve onlara saygın olma yollarını kapamak, bütün saygın şeyleri yapmalarını engellemek ve daha pis işlere itmek suretiyle, aşağılamak istedi - ve gerçekten de bu muamele altında onlar temizliği ve düzeni daha çok seven insan olamadılar. Ama aşağılık? Kendileri en yüce şeyler için görevlendirilmiş olduklarına inanmaktan hiç vazgeçmediler ve keza bütün ıstırap erdemleri onları süslemekten hiç vazgeçmedi. Babalarına ve çocuklarına saygı gösteriş tarzları, evliliklerinde ve evlilik törelerindeki akılcılık, onları diğer Avrupalılar içinde ön plana çıkarmaktadır. Bütün bunlara rağmen, kendilerine bırakılan mesleklerden (ya da kendilerinin bırakıldıkları) bir güç ve sonsuz intikam duygusu yaratmayı biliyorlardı. Tefecilikleri, kendilerini hor görenlere uyguladıkları zaman zaman hoş ve faydalı işkence olmasaydı özsaygılarını bu kadar uzun süre korumaları zor olurdu. Çünkü kendimize saygımız iyi ve kötü şeylerde misillemede bulunabilmemize bağlıdır. Bu arada intikam duygularının onları çok fazla sürüklemesi kolay değildir. Çünkü hepsi, yer değişikliğinin, iklim değişikliğinin, komşuların törelerinin değişmesinin ve ezenlerin değişmesinin insanı eğittiği özgürlükçü bir düşünceye ve hatta ruha sahiptir. Bütün insani ilişkilerde en geniş deneyime sahip olup, ihtiraslarında bile bu deneyimin verdiği temkinle hareket ederler. Zihinsel kıvraklık ve kurnazlıklarından o kadar emindirler ki, hiçbir zaman, hatta en zor durumlarda bile,

[7] Lat., hor göreni hor görme (e.n.).

fiziksel güç kullanarak, kaba işçi, hamal ve tarım kölesi olarak ekmeklerini kazanmaya ihtiyaç duymazlar. Davranışlarından, ruhlarına şövalyece asil duyguların hiçbir zaman verilmediği, vücutlarına güzel silahların takılmamış olduğu anlaşılıyor: Biraz sırnaşıklık sık sık büyüleyici, ama hemen hemen hep utanç verici bir yaltakçılıkla yer değiştirir. Ama şimdi, kaçınılmaz olarak her yıl Avrupa'nın en iyi soylularıyla hısım olunca, yakın zamanda iyi bir ruh ve beden üslûbu mirasını edinmiş olacaklar. Böylece yüzyıl sonra efendi olarak kendi emirleri altında yaşayanlar katında *utanç* uyandırmamak için yeterince kibarlaşmış olacaklar. İşte mesele de bu! Bundan dolayı işlerinin halledilmesi için şimdi vakit çok erken! Avrupa'yı fethetmeyi ve herhangi bir şiddet kullanmayı düşünmemeleri gerektiğini en iyi kendileri biliyor. Ama Avrupa'nın günün birinde sadece ellerini hafifçe uzatmanın yeteceği tam olgunlaşmış bir meyve gibi avuçlarına düşeceğini mutlaka biliyorlar. Bu arada Avrupa'nın bütün alanlarda takdirini kazanmak ve birinciler arasına yerleşmek gerektiğini de biliyorlar: ta ki neyin ön plana çıkması gerektiğini bizzat belirleme noktasına ulaşana kadar. Ondan sonra Avrupalıların mucitleri ve yol göstericileri diye anılacaklar ve artık onları utandırmayacaklar. Ve Yahudi tarihinin her Yahudi ailesi için oluşturduğu bu biriken büyük etkiler yığını, tutkuların, erdemlerin, kararların, feragatlerin, mücadelelerin, her çeşit utkuların oluşturduğu yığın nereye, sonunda büyük tinsel insanlara ve eserlere akmayacaksa nereye akacak! Ya Yahudiler daha kısa ve daha az deneyimli Avrupa halklarının üretemediği ve üretemeyeceği böylesi mücevherleri ve altın kapları göstermek durumunda kalırlarsa, ya İsrail sonsuz intikamını Avrupa'nın ebedi refahına dönüştürecek olursa; o zaman Yahudi tanrısının kendisi için, yaratışı için ve seçkin halkı için *sevineceği* yedinci gün tekrar gelecek - ve hepimiz, hepimiz onunla birlikte sevinmek istiyoruz!

206.

Olanaksız Sınıf. – Fakir, neşeli ve bağımsız! Hepsi birlikte mümkün. Fakir, neşeli ve köle! Bu da mümkün – fabrika kölesi işçilere söyleyecek daha iyi bir şeyim yok: bir makinenin parçası olarak ve insan yaratıcılığındaki bir gediği kapatan bir tıkaç olarak kullanıldıkları ve *harcandıkları* için genel bir *utanç* hissetmeleri şartıyla! Daha yüksek ödemeyle sefaletlerinin *temelinin*, yani demek istediğim, nesneleşen uşaklıklarının ortadan kaldırılacağına inanılıyor olmasına pes derim! Bu nesneleşmenin artırılması sayesinde yeni toplumun makineleşmiş operasyonu içinde kölelik utancının erdeme dönüştürüleceğine kanılmasına pes doğrusu! Artık insan olmanın değil, vida olmanın bir ederi olması, pes dedirtir! Her şeyden önce üretebildiği kadar üretip, zengin olabildiği kadar zengin olmak isteyen ulusların şimdiki çılgınlığının suç ortağı mısınız? Sizin yapmanız gereken iş, onlara faturayı uzatmaktır: Nasıl büyük miktarda *içsel* değer böyle dışsal amaç için fırlatılıp atılıyor! Özgürce nefes almanın ne demek olduğunu artık bilmiyorsanız iç değeriniz nerede? İradenize bir kez bile hâkim değilseniz, sizden tıpkı bayat bir içkiden bıkıldığı gibi çok sık bıkılıyorsa, gazeteleri dikkat ediyor, zengin komşulara yan gözle bakıyorsanız, gücün, paranın ve fikirlerin hızlı yükselmesi ve düşüşüyle hırslanmışsanız, yırtık pırtık felsefeye, onun gereksiz açık sözlülüğüne artık inanmıyorsanız, içinizdeki din adamlarına yakışan gönüllü sessiz sakin yoksulluk, mesleksizlik ve bekârlık, kahkahalara neden oluyorsa, iç değeriniz nerede? Buna karşın sizleri çılgın umutlarla kızıştırmak isteyen sosyalist demagogların düdüğü kulaklarınızda çınlamıyor mu hep? Size *hazır* olmanızı başka bir şey yapmamanızı emreden, bugünden yarına hazır olmanızı, öyle ki, dışarıdan gelecek bir şey bekliyorsunuz ve bekliyorsunuz ve her zaman yaşadığınız gibi yaşıyorsunuz. Bu bekleyiş açlık, susuzluk, ateş ve çılgınlık

olana kadar ve sonunda bestia triumphans[8] gününün bütün ihtişamıyla doğmasına kadar mı sürecek? Buna karşın herkesin kendi kendine düşünmesi gerek: "En iyisi göç edip dünyanın vahşi ve bakir yerlerinde *efendi* olmayı denemek ve her şeyden önce kendimin efendisi olmayı; köleliğin herhangi bir belirtisi bana işaret edene kadar yer değiştirmek; serüvenden ve savaştan kaçmayıp, en kötü rastlantılarda ölüme hazır olmak; yeter ki bu çirkin kölelik, bu huysuzluk, nefret ve komploculuk daha fazla sürmesin!" Şu doğru bir görüş olurdu: Avrupa'da işçilerin *sınıf* olarak kendilerini bundan böyle insanlık ayıbı olarak ilan etmeleri gerekir, çoğunlukla yapıldığı gibi, sadece çok zor bir şey ve uygunsuz sosyal düzenlenme olarak değil; Avrupa arı kovanından şimdiye dek benzeri görülmemiş büyük kümeler halinde uçup gitme çağını başlatmaları gerekir ve bu serbest göç eylemiyle ortaya, makineyi, sermayeyi ve şimdi kendilerini ya devletin kölesi ya da bir darbe partisinin kölesi olmak *zorunda* bırakmakla tehdit eden seçimleri protesto eden büyük bir tavır koymalılar. Avrupa kendini sakinlerinin dörtte birinden kurtarsın! Onların ve Avrupa'nın içi rahatlar! Ancak uzaklarda, göç eden kolonici kafilelerin girişimlerinde insan ana Avrupa'nın oğullarına ne kadar çok akıl ve dürüstlük ne kadar sağlıklı güvensizlik aşıladığını tam olarak anlar - bu oğullar, dar kafalı yaşlı kadının yanında ona daha fazla dayanamıyor ve kadının kendisi gibi somurtkan, hırçın ve zevk düşkünü olma tehlikesine maruz kalıyorlardı. Avrupa'nın erdemleri Avrupa dışına bu işçilerle yolculuk edecek ve memleketinde tehlikeli bir hoşnutsuzluğa ve canice bir eğilime doğru yozlaşmaya başlayan şey, dışarıda vahşi güzel bir doğallık kazanıp kahramanlık adını alacaktır. Böylece sonunda yaşlı, şimdi çok yoğun nüfuslu ve kendi kendini yiyen Avru-

[8] Lat., kötülerin zaferi (e.n.).

pa'ya keşke tekrar temiz hava gelse! İsterse biraz "işgücü" kaybı olsun! Belki de insan burada birçok ihtiyaca, ancak onları *kolaylıkla* tatmin etmek mümkün olduktan sonra alışıldığını anımsayacaktır - bazı ihtiyaçlar tekrar unutulacak! Belki de o zaman *Çinliler* içeri alınırlar: Onlar da çalışkan karıncalara özgü düşünce ve yaşam biçimlerini beraberlerinde getirirler. Evet, onların kendini harap eden ve huzursuz Avrupa'ya genelde biraz Asya huzuru ve yorumu getirerek – en fazla ihtiyacı duyulan – soya Asya *dayanıklılığı* vermeleri mümkün olurdu.

207.

Almanların Ahlaka Karşı Tavırları. – Bir Almanın büyük şeyler yapma yeteneği var, ama bunları yapma olasılığı yoktur: Çünkü tembel ruhların hoşlandığı gibi, *yapabildiği her yerde* itaat eder. Yalnız kalma ve uyuşukluğunu üzerinden atma mecburiyetiyle karşı karşıya getirilirse onun için bir yekûnun sayısı olarak yok olmak artık mümkün değilse (bu özelliği bakımından bir Fransız ya da İngiliz kadar değerli değildir) - o zaman gücünü keşfeder. Bundan sonra tehlikeli, kötü, derin, pervasız olur ve içinde taşıdığı, hiç kimsenin inanmadığı (kendisinin de) uyuyan enerji hazinesini ortaya çıkarır. Eğer bir Alman böyle bir durumda kendi kendine itaat ederse bu büyük bir istisnadır, o zaman bu, diğer zamanlarda hükümdarına, resmi amirlerine itaat etmesiyle aynı hantallıkta, aynı inatçılıkta ve aynı sürede olur. Sonuç olarak, söylediğimiz gibi, bundan sonra, kendisinde olduğunu farz ettiği "zayıf karakterle" hiçbir ilgisi olmayan *büyük* işleri yapabilir. Ama normal olarak *yalnız kendine bağlı olmaktan, doğaçlamaktan* korkar. İşte bu yüzden Almanya bu kadar çok memur, bu kadar çok mürekkep kullanıyor. Kayıtsızlık bilmez, buna hiç cesaret edemez; ama onu uykulu halden çekip çıkaran yepyeni durumlara karşı *neredeyse* kayıtsızdır; sonra yeni du-

rumun seyrekliğinin tadını sarhoşluk gibi çıkarır ve sarhoşluğu iyi bilir! İşte Alman siyasete karşı neredeyse ilgisizdir. Burada da esaslılık ve ciddiyet önyargısına kendi bakımından sahiptir ve onu öteki siyasal güçlerle olan ilişkisinde bol bol kullanır. Bununla birlikte, bir kez hayatın tadını çıkarmak, şımarık ve yenilik düşkünü olup, maskeleri değiştirir gibi kişileri, partileri, ümitleri değişebilmek için gizli yüksek bir ruhla dopdoludur. Şimdiye değin Almanların içinde Almanların Almanı olma saygınlığını kazanmış olan Alman bilginler, bütün dış şeylerde itaate karşı derin, hemen hemen çocuksu eğilimlerinden ve bilimde çok yalnız ve çok şeyden sorumlu olmak zorunluluğundan dolayı Alman askerleri gibiydiler ve belki şimdi de öyledirler. Eğer gururlu, gösterişsiz ve sabırlı tarzlarını ve siyasi delilik karşısında özgürlüklerini güvence altına almayı bilirlerse rüzgârın başka yönden estiği zamanlarda, onlardan hâlâ büyük şeyler beklenebilir. Şimdi oldukları halleriyle (veya geçmişte oldukları) *yüksek bir şeyin* embriyosu durumundadırlar. Şimdiye değin batıl inanca ve inanma arzusuna öteki halklardan daha yatkın olmaları, Almanların ve bizzat bilginlerinin avantajları ve dezavantajlarıydı. Kötü huyları eskiden olduğu gibi içki içmeleri ve intihara meyilli olmalarıdır (bu, tinin hantallığının bir göstergesidir ki, o tine dizginleri çabucak bırakması sağlanabilir); tehlikesi, akıl gücünü bağlayan ve heyecanları çözen her şeyde mevcuttur (örneğin müziğin ve alkollü içkilerin aşırı kullanılması gibi); çünkü Alman duygulanımı kendi çıkarına karşıdır ve ayyaş gibi kendini tahrip eden bir özelliği vardır. Tek başına coşkunun değeri, Almanya'da başka yerlerde olduğundan daha azdır, çünkü verimsizdir. Eğer bir Alman büyük bir şey yapmışsa bunu mecbur kaldığı zaman yapmıştır; yani cesaretli olduğu durumda, dişlerini sıkarak, en gerilimli temkinlilik ve sık sık da cömertlik halinde. Onlar elbette eğitilmeye değer, - çünkü eğer insan Almanı onu *bulmaya*, *tekrar bulmaya* itebilirse (Alman

kendi içinde düzensizdir) hemen hemen her Almanın *verecek* bir şeyi vardır. Hal böyle iken, bu tür bir halk ahlakla meşgul olursa onu tatmin edecek ahlak, hangi ahlak olacak? İtaate olan içsel hevesinin ahlakta idealleşmesini şüphesiz ilk önce görmek isteyecektir. "İnsan *mutlak itaat* edebileceği bir şeylere sahip olmak zorundadır" - bu bir Alman duyumsamasıdır, bir Almanın mantıklı olma anlayışıdır. Bütün Alman ahlak öğretilerinin temelinde onu bulursunuz. Kendimizi tekmil antik ahlakın önüne koyduğumuzda ne kadar değişik izlenim ediniriz! Görünüşleri bize çok çeşitli gelse de bütün Yunan düşünürleri ahlakçı olarak öğrencisine seslenen beden eğitimi öğretmenine benzer: "Gel! Beni takip et! Kendini benim disiplinime uydur! O zaman belki bütün Helenler karşısında ödül kazanacak kadar ilerlersin." Kişisel ödüllendirme - bu antik erdemdir. Kendini başkasına tabi kılmak, izlemek, açık ya da kapalı - bu Alman erdemidir. Kant'tan ve onun mutlak buyruğundan çok önce Luther, aynı duyumla, insanın muhakkak güvenebileceği bir varlığın gerekli olduğunu dile getirmişti. Onun için bu *tanrının varlığının ispatıydı*, Kant'tan daha kaba ve popüler bir tarzda insanın bir kavrama değil, mutlaka bir kişiye itaat etmesini istiyordu ve sonunda Kant da ahlakın etrafındaki dolambaçlı yolu sadece *kişiye itaat etmeye* erişmek için seçmişti. İşte bu Almanların kültüdür, din kültünden arta kalan şey ne denli azalırsa o denli artmaktadır. Yunanlılar ve Romalılar daha değişik duyumsuyorlardı, "bir varlığın *gerekli olduğu*" türünden düşünceler - hakkında alay etmiş olabilirlerdi: Kendini "mutlak güvene" karşı savunmak ve kalbinin en son bölmesinde her şeye ve herkese karşı, ister tanrıya ister kişiye ister kavrama karşı olsun, biraz kötümserlik alıkoymak onların güneyli özgürlük duygusunda var. Son derece antik filozof! Nil admirari[9] - bu cümlede felsefeyi görür. Ve

[9] Şaşılacak bir durum yok (ç.n.).

bir Alman, yani Schopenhauer tam aksini söyleyecek kadar ileri gidiyor: admirari id est philosophari.[10] Ama şimdi bir Alman, daha önce de olduğu gibi, büyük *işler yapmaya* yetenekli olduğu *duruma* nasıl ulaşır? Ya *istisna* saati ya itaatsizlik saati gelirse? Almanların tek üstünlüklerinin içlerinde başka yerlerde olduğundan daha fazla ateist olduğunu söyleyen Schopenhauer'in haklı olduğuna inanmıyorum. - Ama eğer Alman büyük şeyler yapma durumuna ulaşırsa, *her zaman ahlakın üzerine çıkacağını* biliyorum! Ve neden yapmayacakmış? Şimdi yeni bir şey yapması lazım, yani buyurmak - kendine ya da başkalarına! Ama buyurmayı Alman ahlakı ona öğretmedi! Alman ahlakı buyurmayı unuttu!

[10] Şaşmak, yani felsefeleştirmek (e.n.).

Dördüncü Kitap

208.

Vicdan Sorunu. – "Ve özetle: Gerçekten neyin yeni olmasını istiyorsunuz?" – Artık sebeplerden günahkâr ve sonuçlardan cellât çıkarmak istemiyoruz.

209.

En Katı Kuramların Yararlılığı. – Bir kimsenin en katı *ahlak kuramına* inanması *koşuluyla* ahlaksal zayıflıklarına göz yumulur ve bu sırada kaba bir süzgeç kullanılır. Buna karşın liberal ahlakçıların yaşamı mikroskop altına alınır: Bu işlemde hayatta yapılan bir falsonun arzu edilmeyen anlayışa karşı en sağlam argüman olduğu art düşüncesi vardır.

210.

"Kendiliğinden Şey". – Vaktiyle sorulurdu: Gülünç şey nedir? Sanki bizim dışımızda kendilerine gülünç olma özelliğinin yapışık olduğu ve buluşlarda ortaya çıkarılan şeyler varmış gibi (hatta bir ilahiyatçı onun "günahın safiyeti" olduğunu bile söyledi). Şimdi soruyorlar: Gülmek nedir? Gülmek nasıl meydana gelir? İnsan düşündü ve so-

nunda, kendiliğinden hiçbir iyi şeyin, güzel şeyin, yüce şeyin ve hiçbir kötü şeyin olmadığını, ama bizim kendi içimizdeki ve dışımızdaki şeylere bu tür sıfatlar yüklediğimiz ruh hallerimizin bulunduğunu belirledi. Şeylerin sıfatlarını tekrar *geri aldık* ya da en azından bizim bu sıfatları onlara *ödünç verdiğimizi* hatırladık: – Bu anlayışta ödünç verme *yeteneğimizi* kaybetmemek ve aynı zamanda *daha zengin* ve *daha cimri* olmamak için dikkatli olalım.

211.

Ölümsüzlük Düşleyenlere. – Yani kendi güzel bilincinizin *sonsuza dek* sürmesini mi arzu ediyorsunuz? Bu arsızlık değil mi? Hıristiyan sabrını da aşan bir sabırla *size* şimdiye kadar *katlandıkları* gibi sonsuza dek katlanacak olan bütün diğer şeyleri düşünmüyor musunuz? Ya da onlara sonsuz bir huzur vereceğinizi mi sanıyorsunuz? Bir tek ölümsüz insan, dünyadaki her şeyi *ona* duyulan *usanç* sayesinde genel ölüm ve intihar hiddetine sokmak için yeterli olurdu! Ve siz dünyalılar birkaç bin dakikacık zamanınızın kavramcıklarıyla ebedi ve ezeli varlığa ebediyen sıkıntı vermek istiyorsunuz! Bundan daha usandırıcı bir şey var mı? Sonuç olarak: Yetmiş yaşındaki bir yaratığa karşı yumuşak olalım! *Kendi* "ebedi can sıkıntısı"nı betimlemede fantezisini yeterince kullanamadı – zamanı yoktu!

212.

İnsan Kendini Nereden Tanır. – Bir hayvan bir diğerini görür görmez, kafasında kendini onunla ölçer ve insanlar da vahşi çağlarda öyle yaparlardı. Bundan da anlaşılıyor ki, her insan kendini hemen hemen sadece savunma ve saldırı gücü bakımından tanır.

213.

Amaca Uymayan Yaşamın İnsanları. – Kimileri öyle bir *hamurdan* yapılmıştır ki toplum onlardan şunu veya bunu

yapmakta serbesttir. Bunlar her koşulda kendilerini iyi hissedip, başarısız bir yaşamdan şikâyetçi olmayacaklardır. Öbürleri özel bir hamurdan yapılmışlar - bundan dolayı hamurun özellikle asil olmasına gerek yok, sadece nadir olması yeterlidir, sadece kendilerini kötü hissetmemeleri durumu hariç, kendi amaçlarına göre yaşayacak kadar. Bunu yapamadıkları diğer bütün durumlarda toplum zarar görür. Çünkü kişi, kendine yanlış, başarısız yaşam olarak görünen her şeyi, bütün bezginlik, kötürümlük, hastalık, hırçınlık ve hırs yükünü toplumun omuzlarına yükler - ve böylece etrafında kötü, bunaltıcı bir hava oluşturur ve en uygun durumda bir yağmur bulutu meydana gelir.

214.

Ne Hoşgörüsü! – Siz ıstırabınız sonucunda insanlara ve şeylere kötülük edince, size karşı hoşgörülü olmamızı istiyorsunuz ve acı çekiyorsunuz! Ama bizim hoşgörümüzde ne var! Oysa kendiniz için *daha dikkatli* olmanız gerekirdi! İnsanın derdini böyle tazmin etmesi, dahası *kendi kararına zarar verilmesi* güzel bir tarz! Bir şeye kara çalarsanız intikamınız kendinize döner; bununla *kendi* gözünüzü bulandırıyorsunuz, başkalarınınkini değil: Kendinizi *yanlış ve çarpık görmeye* alıştırıyorsunuz!

215.

Kurbanlıkların Ahlakı. – "Kendini coşkuyla teslim etmek", "kendi kendini kurban etmek" - bunlar ahlakınızın madde başlıklarıdır ve söylediğiniz "şeyi dürüstçe söylediğinize" içtenlikle inanıyorum. Ancak, eğer sizin "dürüstlüğünüz" böyle bir ahlakla kol kola giderse ben sizi sizden daha iyi tanırım. Aynı ahlakın tepesinden aşağıya, öbür makul ahlaka bakıyorsunuz ki, o ahlak kendine hâkim olma, katılık, itaat istiyor, siz onu herhalde bencil diye nitelendiriyorsunuz! Eğer o hoşunuza gitmezse kendinize karşı dü-

rüst *davranıyorsunuz* - hoşunuza gitmemek *zorunda!* Çünkü kendinizi coşkuyla feda ederek ve kendinizi kurban ederek, ister tanrı olsun ister insan kendinizi adadığınız o kudretli ile bir olma düşüncesinin verdiği sarhoşluğun tadını çıkarıyorsunuz. Yine bir kurbanla üretilen gücün duygusu içinde kendinizden geçiyorsunuz. İşin gerçeği kendinizin kendinize sadece kendinizi kurban eder *görünüyor* olmasıdır. Kendinizi daha çok düşüncelerde tanrılara dönüştürüyor ve kendinizin bu şekliyle tadını çıkarıyorsunuz. Bu zevkten yola çıkarak hesaplanınca o itaatin, görevin, akılcılığın "bencil" ahlakı size nasıl da zayıf ve zavallı görünür. O hoşunuza gitmez, çünkü sizin sandığınız gibi kurban olanın kendini tanrıya dönüştürdüğünü sanmak*sızın* burada gerçekten kurban ve teslim olunması gereklidir. Kısaca, *siz* sarhoşluk ve aşırılık istiyorsunuz ve aşağıladığınız ahlak, parmağını coşku ve aşırılığa *karşı* kaldırıyor - onun sizde hoşnutsuzluk yarattığına kesinlikle inanıyorum!

216.

Kötü İnsanlar ve Müzik. – Koşulsuz güvene dayalı aşkın verdiği olanca mutluluk, derinden güvensiz, kötü ve hırçın olmayan birine hiç nasip olabilir miydi? Çünkü bu insanlar aşkta ruhlarının müthiş, hiçbir zaman inanılmayan ve inanılır olmayan *istisnasının* tadını çıkarırlar! Günün birinde geriye kalan bütün gizli ve açık yaşama zıt olan sınırsız, rüya gibi duygu üzerlerine gelir: Sanki şahane bir bilmece ve mucize, altın pırıltılı, sözcüklerle ve resimlerle betimlenmesi olanaksız. Mutlak güven, insanı dilsiz yapar; evet, bu mutlu dilsizliğin kendisinde bir ıstırap ve zulüm vardır. İşte bu yüzden böyle mutluluğun bastırdığı ruhlar genelde *müziğe* başka ve daha iyi kimselerin hepsinden daha çok minnettar olurlar. Çünkü renkli bir dumanın içinden bakıp işitir gibi müzik sayesinde aşklarının sanki

daha uzak, duygulu ve sıkıntısız olduğunu görüp işitirler. Müzik onlar için olağanüstü durumlarını *seyredebilmenin* ve bakışını bir tür yabancılaşmayla ve iç rahatlığıyla yaşamanın tek çaresidir. Her âşık olan kimse müzik dinleyince şunları düşünür: "Beni anlatıyor, benim yerime konuşuyor, *her şeyi biliyor*!"

217.

Sanatçı. – Almanlar sanatçı sayesinde bir tür hayal edilen tutkuya erişmek istiyorlar; İtalyanlar onun sayesinde gerçek tutkularını rahatlatmak istiyorlar; Fransızlar onun sayesinde yargılarını kanıtlamak ve konuşma konuları için fırsat yaratmak istiyorlar. Artık insaflı olalım!

218.

Zayıflıklarıyla Sanatçı Olarak Davranmak. – Eğer mutlaka zayıflıklarımızın olması gerekiyorsa ve onları sonunda bağlı olduğumuz yasalar olarak tanımak zorundaysak o zaman herkese en azından zayıflıkları karşısında erdemlerini gösterecek ve zayıflıkları sayesinde bizi erdemlerini özlemle isteyecek duruma getirmeyi bilecek kadar sanatsal güç dilerim. Bunu, çok ender olarak büyük müzisyenler yapmıştır. Beethoven'in müziğinde kaba, hep haklılık iddia eden, sabırsız bir ses ne kadar da sık görülür. Mozart'ta kalp ve tini azla yetinmek zorunda olan alçakgönüllü kimselerin neşesi, Richard Wagner'de en sabırlı kişinin *bile* neşesini kaçıran zangırdayan ve bezginlik veren bir huzursuzluk var. Fakat tam bu *noktada* Wagner gücünü ortaya koyar ve diğerleri için de aynı şey söz konusu olur; zayıflıkları ile ilişkili olarak onların hepsi içimizde erdemlerine karşı hırs uyandırıp, müziksel ruhun, müziksel güzelliğin, müziksel iyiliğin tınlayan her damlası için on kat daha duygulu bir damak zevki vermişlerdir.

219.

Kendini Aşağılamadaki Aldanma. – Akılsızlığınla hemcinslerine derin bir acı verip, telafisi olanaksız bir mutluluğu yok ettin - ve şimdi ona gitmek için kibrini bastırıyorsun, onun karşısında kendi haysiyetini kırıyorsun, akılsızlığını onun karşısında aşağılayıp, bu katı, senin için aşırı rahatsız edici olaydan sonra aslında her şeyin tekrar yoluna girdiğini sanıyorsun. Senin şerefe ilişkin gönüllü kaybının başkalarının mutluluktaki zorunlu kaybıyla dengeleştiğini sanıyorsun. Yücelmiş olarak yürüyor ve erdeminin de onarılmış olduğu duygusuyla oradan ayrılıyorsun. Oysa diğeri hâlâ derin acılar içindedir ve senin akılsız olmanın ve bunu söylemenin onu teselli edecek bir yanı yok; kendini onun yanında aşağıladığın zaman, ona fırlattığın utangaç bakışını, senin yüzünden oluşan yeni bir yara gibi anımsıyor - ama öç almayı düşünmüyor ve seninle onun arasında bir şeyin *denkleştirilebileceğini* anlamıyor. Aslında bu olayı kendi önünde ve kendin için oynadın: Bir tanık davet ettin bunun için, bunu da kendin için yaptın, onun için değil - kendini aldatma!

220.

Onur ve Korkaklık. – Törenler, makam ve rütbe kıyafetleri, ciddi tavırlar, vakur bakışlar, ağır yürüme tarzı, üstü kapalı konuşma ve onur denen her şey aslında korkak kimselerin olduklarından başka türlü görünme biçimidir - amaçları insanları korkutmaktır (kendi kendilerini ya da temsil ettiklerini). Korkusuzların, yani her zaman ve kuşkusuz korkunç olan kimselerin, onur ve törene ihtiyaçları yoktur; korkaklıklarının bilincinde olmalarının göstergesi olarak dürüstlüğe adeta söz ve davranışlarıyla saygınlık ve daha çok da itibarsızlık kazandırırlar.

221.

Kurbanın Ahlaklılığı. – Kendini fedakârlığa göre ölçen ahlak, vahşilik basamağındadır. Akıl ruha karşı zor ve kanlı bir utkuya ancak ulaşmıştır, yenilmesi gereken güçlü karşı dürtüler mevcuttur; yamyam tanrıların istediği kurbanlarda olduğu gibi bir vahşet olmazsa bu utku kazanılamaz.

222.

Fanatizm Ne Zaman Arzu Edilir. – Uyuşuk karakterler ancak fanatikleştirilerek coşturulabilir.

223.

Korkutan Göz. – Sanatçıları, şairleri ve yazarları hiçbir şey, *küçük aldatmalarını* gören, sık sık ya masum zevke ya coşkuya sürükleyen kavşakta durduklarını sonradan algılayan; azı çok gibi satmak istediklerinde, kendileri yüce olmadan yüceltmeyi ve süslemeyi denediklerinde tekrar inceleyen; düşünceyi önlerinde ilk durduğu gibi sanatlarının bütün hilelerinin içinden gören, belki de büyüleyici bir ışık demeti gibi, ama belki de bütün dünyaya karşı yapılmış bir hırsızlık olarak, düşünce onlardan bir şey yapacağı yerde, onlar düşünceden bir şey elde etmek için genişletmek, kısaltmak, betimlemek, sargılamak, baharat ekmek zorunda oldukları günlük düşünce olarak gören gözden daha çok korkutmaz. Ah, o göz yok mu o sizin bütün tedirginliğinizi, etrafı tamalıkâr bir şekilde gözetmenizi ve hırsınızı, öykünmenizi ve üstün gelmenizi (bu sadece kıskanç bir öykünmedir) eserlerinizde fark eden, utançtan kızarmışlığınızı tıpkı bu kızarmışlığı gizleyen ve kendi önünüzde başka türlü anlamlandıran sanatınızı tanıdığı gibi tanıyan göz.

224.

Hemcinsimizin Mutsuzluğundaki "Ferahlatan" Şey. – O bir felakete maruz kalmıştır ve hal böyle iken "merhametli

kimseler" gelip, ona uğradığı felaketi ayrıntılı bir şekilde anlatırlar - sonunda tatmin olmuş ve hafiflemiş olarak giderler: Felaketzedenin duyduğu dehşete güya kendi dehşetleriymiş gibi sevinip, güzel bir öğleden sonra geçirmişlerdir.

225.

Çabuk Aşağılanmanın Çaresi. – Çok ve hızlı konuşan bir insan, saygımızı, tanıştıktan çok kısa süre sonra ve anlaşılır konuşsa bile olağanüstü bir şekilde yitirir - sadece can sıkıcı olduğu ölçüde değil, bunun da çok ötesinde. Çünkü biz onun ne kadar çok insanın canını sıktığını tahmin ederiz ve buna, bıraktığı hoşnutsuzluğu ve üstelik onu hor görmemiz gerektiği şartını ekleriz.

226.

Ünlü Kişilerle İlişkiler Hakkında. – A: Ama neden bu büyük adamdan sakınıyorsun? B: Onu yanlış anlamak istemiyorum! Hatalarımız birbirlerine katlanmıyorlar. Ben miyobum ve şüpheciyim, o taklit elmaslarını hakikiymiş gibi takıyor.

227.

Prangalı. – Zincire vurulmuş bütün ruhlara karşı dikkatli olun! Örneğin yazgılarını küçük, havasız bir çevreye bağlayan ve orada yaşlanan akıllı kadınlara karşı. Gerçi görünüşte tembel tembel ve güneşte yarı kör yatar görünürler, ama her yabancı adımda, her umulmayan anda ısırmak için yerlerinden fırlarlar; köpek kulübelerinden aşırılan her şeyden intikam alırlar.

228.

Övgüdeki İntikam. – Burada bir sayfa dolusu yazılmış övgü var ve siz ona yüzeysel diyorsunuz. Ama intikamın bu övgüde gizli olduğunu tahmin ederseniz, onu neredeyse

çok ince düşünülmüş bulur ve küçük cesur çizgi ve şekil zenginliğiyle çok keyiflenirsiniz. İnsanın kendisi değil, intikamı öyle ince, zengin ve keşfedicidir; kendisi bunların çok azının farkına varır.

229.

Gurur. – Ah, siz işkence edilen kimsenin işkenceden sonra hücreye sırlarıyla birlikte geri getirildiği zamanki duygusunu bilmezsiniz! – sırlarını dişleriyle hâlâ sıkı sıkıya tutmaktadır. İnsani gururun narası hakkında ne bilirsiniz ki!

230.

"Faydacı". – Ahlaksal şeylerle ilgili duygular şimdilerde öyle karışık ki, kimi insanlar için bir ahlak, yararlılığı ile ispatlanırken, kimileri için yararlılığı ile çürütülüyor.

231.

Alman Erdemi Üzerine. – Bir halk *basit olanı kötü*, basit adamı kötü adam olarak değerlendirdiği zaman, zevki ne kadar bozulmuş, itibarlı insanlar, sınıflar, kostümler, ihtişam ve haşmet karşısında ne kadar köleleşmiş olur! İnsanın Almanların ahlaksal mağrurluğuna karşı hep "kötü" sözcüğünü koyması gerekir, başka hiçbir şey değil!

232.

Bir Bilimsel Tartışmadan. – A: Dostum, sesiniz kısıldı! – B: Öyleyse tezim çürütüldü. Artık bu konuda konuşmayalım.

233.

"Vicdanlılar". – En koyu vicdanlılığa en çok değer veren insanların ne tür insanlar olduğuna dikkat ettiniz mi? Birçok acınacak duygular içinde olduklarının bilincinde olan, kendileri hakkında korkulu şeyler düşünen, başkalarından korkan ve içlerini mümkün olduğunca gizlemek isteyen

insanlardır. Bunlar katı vicdanlılık ve görevin sertliğiyle *etkilenmek* isterler; aynı şekilde başkaları da kendilerinden sert ve katı bir şekilde etkilenebilsin isterler (özellikle emri altında olanlar).

234.

Şöhret Karşısındaki Çekingenlik. – A: Birisinin şöhretten kaçınması, birisinin kendisini övene bile bile hakaret etmesi, birisinin kendi hakkında söylenenleri övülmekten hoşlanmadığı için duymaktan çekinmesi – ister inanın ister inanmayın – *bunlara rastlanıyor, bunlar gerçekte oluyor!* – B: Bunlara inanıyorum, bunlar var! Sadece biraz sabır, mağrur asilzade!

235.

Teşekkürü Geri Çevirmek. – İnsan bir ricayı rahatça geri çevirebilir, ama bir teşekkürü asla geri çeviremez (veya aynı şey demek olan onu soğuk ve geleneksel şekilde kabul etmek). Böyle yapmak çok derinden yaralar - ama neden?

236.

Ceza. – Garip bir şey, bizim ceza anlayışımız! Suçluyu aklamıyor, bir suçun cezasının çekilmesi değil: Tam tersine, suçun kirlettiğinden daha çok kirletiyor.

237.

Parti Sıkıntısı. – Hemen hemen her partide gülünç, ama tehlikesiz olmayan bir hüzün var: Bunun sıkıntısını, yıllar boyu sadık, dürüst ve şerefle partinin düşüncesini savunan ve birdenbire günün birinde borazanın çok daha güçlü kimselerin eline geçtiğini fark edenler çekerler. Dillerinin susturulmasına nasıl katlanacaklar? O halde sesleri yükselecek, bu arada yeni seslerle birlikte.

238.

Zariflik İçin Çabalamak. – Eğer güçlü bir karakter vahşet eğilimi göstermiyorsa ve hep kendisiyle meşgul değilse o zaman elinde olmadan *zarafet* yönünde çaba sarf eder - bu onun göstergesidir. Buna karşın zayıf karakterler kekremsi hükümleri severler - insanları aşağılayan kahramanlarla, varlığın dini veya felsefi karalayıcılarıyla arkadaşlık kurar ya da kendilerini katı törelerin ya da utanç verici "yaşam mesleğinin" arkasına çekerler: Böylece kendilerine bir karakter ve bir tür güç edinmeyi denerler. Bunu da ellerinde olmadan yaparlar.

239.

Ahlakçılara İma. – Müzisyenlerimiz büyük bir keşifte bulundular: Onların sanatında da *ilginç çirkinlik* mümkündür! Kendilerini, açılmış bu çirkinlik okyanusuna bir sarhoş gibi rahatça bırakıyorlar; şimdiye dek müzik yapmak böylesine kolay olmamıştı. İlk kez şimdi genel koyu fon elde edildi, bu fonun üzerinde güzel müziğin daha da küçük ışık şeritleri altın ve zümrüt parlaklığındadır ve daha sonra bir anlık dinlenme ile mutluluk duygusu vermek *için* ilk kez şimdi dinleyicileri galeyana getirmeye, kızdırmaya ve nefes nefese bırakmaya cesaret edilebiliyor. Bunun ise müziğin değerlendirilmesinde olumlu katkısı bulunuyor. Karşıtlık keşfedildi. İlk kez şimdi en güçlü duygulanımlar mümkün oluyor - ve *ucuz*: Artık kimse iyi müzik istemiyor. Ama acele edin! Her sanat için bu keşfi yaptıktan sonra kısa bir zaman kalıyor. Ah, keşke düşünürlerimiz, müzisyenlerimizin ruhlarını müzikleri aracılığı ile dinleyecek kulaklara sahip olsalardı! Samimi insanı kötü eylemdeyken ve bu eylemin suçsuzluğunda yakalamak için böyle bir fırsatın tekrar gelmesi ne kadar beklenecek! Çünkü müzisyenlerimizin kendi hikâyelerini, ruhun çirkinleştirilmesinin hikâyesini, müziğe aktardıklarından ha-

berleri bile yok. Vaktiyle iyi müzisyen neredeyse sanatı uğruna iyi insan olmak zorundaydı - Ya şimdi!

240.

Sahne Ahlakı Üzerine. – Her kim Shakespeare'in tiyatrosunun ahlaksal etki yaptığını ve Macbeth'in bakışını karşı konulmaz hırsın yarattığı kötülükten çekip çıkardığını düşünüyorsa yanılıyor: Ve Shakespeare'in de böyle duyumsadığını düşünüyorsa bir kez daha yanılıyor. Her kim gerçekten azgın bir hırsa kapılmışsa, onun imgesini *zevkle* seyreder ve eğer kahraman tutkusundan dolayı mahvolursa işte bu, yaşanan zevkin sıcak çorbasındaki en acı baharattır. Peki, şair başka türlü mü duyumsamıştır? Onun yarattığı haris, büyük suç anında kesinlikle alçakça değil, büyük bir haşmetle koşar yoluna! Ancak o andan itibaren "şeytani" bir şekilde kendine çektiği benzer karakterleri öykünsünler diye tahrik eder. Şeytani olmanın anlamı burada şudur: çıkarın ve yaşamın aleyhine, bir düşüncenin ve dürtünün lehine olmak. Tristan ile Isolde'nin ölerek zina *konusunda* ders verdiklerine inanıyor musunuz? Bu, şairi ters anlamak olur: Kimileri, özellikle Shakespeare gibi olanlar, tutkuların bizzat kendisine âşıktırlar, *ölüm hazırlayıcı* ruhsal hallerine değil. Bu ruhsal hallerde kalp, yaşama bir damlanın bardağa bağlılığından daha sıkı bağlı değildir. Shakespeare kadar Sofokles de suçu ve onun kötü sonucunu istemez (Ayaks'da, Filoktet'de Oidipus'da). Anılan durumlarda, suçu, oyunun kaldıracı yapmak çok kolayken, bundan kaçınılmış. Trajedi yazarı yaşamla ilgili imgeleriyle aynı şekilde yaşama *karşı* pek taraf tutmaz! Daha ziyade şöyle haykırır: "Bu heyecanlandırıcı, değişken, tehlikeli, hüzünlü ve sık sık güneş gibi kızgın varoluş, bütün tahriklerin tahrikçisidir! Yaşamak bir *serüvendir* - onun içinde o partiyi de bu partiyi de alsan, hep aynı karakteri muhafaza edecektir." Böylelikle huzursuz ve güçlü bir çağın içinden haykırır, bu çağ kan ve enerjiyle ağzına

kadar dolu olduğundan dolayı kısmen sarhoş ve sağırdır - bizimkinden daha kötü bir çağın içinden seslenir: Bundan dolayı Shakespeare'in oyununun amacını önce kendimize *açıklamaya* ve *haklı* göstermeye mecburuz, yani onu anlamamaya.

241.

Korku ve Zekâ. – Deride meydana gelen siyah renk değişiminin nedeninin ışığın etkisinde aranmaması gerektiği, bugün büyük bir kesinlikle iddia ediliyorsa ve bu iddia doğru ise o zaman bu, sık sık ve binlerce yıl süren öfke nöbetlerinin en son etkisi olabilir mi acaba (deri altında meydana gelen kan basıncı)? *Daha zeki* olan öteki ırklarda ise aynı şekilde sık sık dehşete düşme ve sararma, sonuçta beyaz cildin oluşmasını sağlamış olamaz mı? – Çünkü korkaklığın derecesi zekânın ölçüsüdür. Ve kendini kör öfkeye kaptırmak, hayvanlığın çok yakında olduğunun ve kendisini tekrar kabul ettirmek istediğinin bir belirtisidir. Kahverengi – boz, insanın belki de ilk rengidir - biraz maymunsu ve ayı gibi bir şey, ne kadar da uygun.

242.

Bağımsızlık. – Bağımsızlık (buna en alçak dozda "düşünce özgürlüğü" denir) tahakküm tutkununun sonunda kabul ettiği feragat biçimidir - yani uzun süre hükmedeceği bir şey arayan ve sonunda kendisinden başka hiçbir şey bulamayan kimsenin.

243.

İki Yön. – Aynanın kendisine bakmayı denersek, sonunda onun üzerindeki şeyden başka hiçbir şey bulamayız. Şeyleri tutmak istersek sonunda yine aynanın üzerinden başka hiçbir şeye ulaşmayız. Bu, kelimenin en genel anlamıyla bilginin tarihidir.

244.

Gerçek Karşısında Duyulan Mutluluk. – Gerçek olan şeyden şimdiki sevinç duyma eğilimimiz, bu hemen hemen hepimizde var, sadece uzun süre ve bıkkınlık verecek derecede gerçek olmayana sevinmiş olmamızla açıklanabilir. Aslında bu eğilime şimdi ortaya çıkış şekliyle, istemeden ve rafine olmadan, düşündürücü değildir, denemez - en az tehlikesi zevksizliğidir.

245.

Kudret Duygusunun İnceliği. – Napoleon kötü konuştuğu için kendine kızar ve bu konuda kendini aldatmazdı. Ama hiçbir fırsatı tepmeyen ve ince zekâsından daha kurnaz olan tahakküm hırsı onu *konuştuğundan* daha da kötü konuşmaya sevk etmiştir. Böylece kızgınlığından intikam alıyor (*güçlü* oldukları için bütün duygulanımlarını kıskanıyordu) ve otokratik *keyfinin* tadını çıkarıyordu. Bundan sonra, kulakların ve kendini dinleyenlerin karar vermeleri bakımından bu keyfin tadını bir kez daha çıkardı: Sanki onlara böyle konuşmak her zaman yeterince iyi gelirmiş gibi. Evet, en yüksek otoritenin şimşek ve gök gürültüsü sayesinde – bu otorite, güç ve dehanın birlikteliğinde bulunur – yargı ile aldatıcı zevki karıştırdığı için düşüncede gizliden gizliye hoşnuttu. Oysa ikisi de onda *kötü* konuştuğu gerçeğine soğuk ve gururlu biçimde bağlıydı. Napoleon, mükemmel bir şekilde düşünülmüş ve tasarlanmış bir dürtü tipi olarak antik devir insanlığına aittir. Karakteristik özellikleri – bir güdünün ya da daha az sayıda güdünün basit yapımı ve keşfedici işlenişi ve değişimi – kolayca fark edilecek durumdadır.

246.

Aristoteles ve Evlilik. – Büyük dehaların çocuklarında çılgınlık ortaya çıkar, büyük erdem sahibi olanların çocukla-

rında ahmaklık, der Aristoteles. Bunu söylerken sıra dışı insanları evliliğe davet mi ediyordu?

247.

Kötü Mizacın Kökeni. – Bazı insanların mizacında bulunan adaletsizlikle maymun iştahlılık, onların düzensizlikleri ve ölçüsüzlükleri, sayısız mantıksal belirsizliklerin, hataların ve aceleye gelmiş çıkarımların sonucudur; bu halde olmalarının kabahati atalarınındır. Buna karşın iyi mizaçlı insanlar düşünceli ve köklü soylardan gelirler, aklı ön plana çıkarmışlardır - iyi amaçlar için mi yoksa kötü amaçlar için mi olduğu pek mesele edilmez.

248.

Görev Olarak İkiyüzlülük. – İyilik, en fazla iyiliği arar görünen ikiyüzlülükle geliştirildi: Büyük gücün bulunduğu her yerde duyguları gizleme gerekliliği anlayışla karşılandı, - emniyet ve güven telkin eder ve fiziksel gücün gerçek toplamını yüz kat artırır. Yalan iyiliğin annesi değilse de sütannesidir. Keza dürüstlük, en çok dürüst ve namuslu görünme isteğiyle geliştirildi: kalıtımsal soyluluklarda. Uzun süre duygusal olarak gizlenen şey sonunda *karakter* haline gelir: Duyguların gizlenmesi sonunda kendisini yüceltir; uzuvlar ve içgüdüler ikiyüzlülük bahçesinin beklenmeyen meyveleridir.

249.

Hiç Yalnız Kalmış Olan Var Mı? – Korkak, yalnız olmanın ne demek olduğunu bilmez: Sandalyesinin arkasında bir düşman vardır hep. Ah, keşke birisi bize yalnızlık denilen o güzel duyguyu anlatabilse!

250.

Gece ve Müzik. – Korkunun organı olan kulak, kendisini sadece geceleyin ve orman ile mağaraların alaca karanlı-

gında bu kadar geliştirebildi; korkakların yaşam tarzına, yani şimdiye değin var olmuş en uzun insan çağına göre: Aydınlıkta kulağa pek ihtiyaç duyulmaz. Bundan dolayı müzik, bir gece ve alaca karanlık sanatı olma özelliği taşır.

251.

Stoasal. – Stoacının, değişmesini bizzat öngördüğü törenden kendisini sıkılmış hissettiğinde özel bir neşesi vardır; bu sırada hükmeden kimse olarak zevk alır.

252.

Düşün! – Cezalandırılan kimse artık eylemi yapan kimse değildir. O hep günah keçisidir.

253.

Görünüş. – Berbat! Berbat! İnsanın en iyi, en sağlam bir şekilde ispatlaması gereken şey görünüştür. Çünkü birçok kimsede onu görecek göz yoktur. Ama ispatlamak öylesine sıkıcı ki!

254.

Vaktinden Önce Yapanlar. – Şiirsel karakterlerde öne çıkan, ama tehlikeli de olan *yaratıcı* fantezileridir: Olacak ve olabilir şeyi önceden yapan, önceden tadını çıkaran, önceden acı çeken ve olayın ve eylemin son anında önceden yorgun olandır. Bunu çok iyi bilen Lord Byron günlüğüne şöyle yazmıştı: "Eğer bir oğlum olursa tümüyle öylesine sıradan biri olsun – hukukçu ya da korsan."

255.

Müzik Üzerine Konuşma. – A: Bu müzik için ne diyorsunuz? – B: Beni çok etkiledi, söyleyecek hiçbir şeyim yok. Dinle! Şimdi yeniden başladı. A: Daha da iyi. Bu sefer *biz* onu etkilemeye bakalım. Bu müzik hakkında bir iki kelime söyleyebilir miyim? Size belki ilk duyuşunuzda görmek is-

temeyeceğiniz bir oyun da gösterebilir miyim? – B: Elbette! İki kulağım var ve gerekirse daha da fazlası. Bana iyice yaklaşın! – A: *Onun* bize söylemek istediği bu değil; şimdiye kadar bize sadece, bir şey söyleyeceğinin, şimdi bu hareketlerle anlattığı gibi, duyulmamış bir şey anlatacağının sözünü verdi. Çünkü hareketler bunlar. Nasıl ki işmar eder! Doğrulur! Kollarını açar! Ve şimdi ona gerilimin en yüksek anı gelmiş gözüküyor: İki fanfar daha ve konusuna giriyor; muhteşem ve donanmış, değerli taşların kütürdemesi gibi. Güzel bir kadın mı o? Ya da güzel bir at mı? Yeter, büyülenmiş olarak etrafına bakınıyor, çünkü hayranlığın bakışlarını toplaması lazım, - ancak şimdi konusu tam olarak hoşuna gidiyor, şimdi yaratıcı oluyor, yeni ve cesur vuruşları göze alıyor. Konusunu nasıl da geliştiriyor! Ah! Dikkat edin, - onun sadece nasıl süsleneceğini değil, nasıl *boyanacağını* da biliyor! Evet, sağlığın renginin ne olduğunu biliyor, onu göstermeyi biliyor - kendine dair bilgisi konusunda düşündüğümden daha iyi. Ve şimdi dinleyicilerini ikna ettiğine inanmış; düşüncelerini dünyadaki en önemli şeylermiş gibi tanıtıyor; sanki bu dünya için çok iyi şeylermiş gibi, utanmadan parmağı ile konusuna işaret ediyor. Hah, nasıl da kuruntulu! Yoruluruz diye ödü kopuyor! Böylece melodilerini şekerlemelerin içine boşaltıyor, - hatta şimdi, bizi heyecanlandırmak ve tekrar etkisi altına almak için kaba duygularımıza hitap ediyor. Dinleyin, şiddetli ve gümbürdeyen ritimlerin ilkel güçlerini nasıl hayal ettiriyor! Ve şimdi, bu güçlerin bizi kavradığını, sıktığını ve neredeyse ezdiğini fark edince konusunu tekrar elemanların oyununa karıştırmaya ve bizi yarı baygın ve sarsılmışlar olarak *ikna etmeye* cüret ediyor, onun harika konusu bizi etkileyerek baygın ve sarsılmış hale getirmiş. Ve bundan böyle dinleyiciler ona inanıyorlar: Konu çalınır çalınmaz, o sarsıcı ilkel etkiyi anımsıyorlar, bu anımsama şimdi konuya iyi geliyor, şimdi artık o "şeytani" olmuştur! Ruhu ne kadar da iyi tanır! Bir sokak hatibinin

sanatıyla bize hükmediyor. Ama müzik susuyor! – B: Bunu yapması iyi! Çünkü *sizi* dinlemeye artık katlanamıyorum! *Bir kez* sizin tarzınızda gerçeği bilmektense on kez *aldatılmayı* seve seve kabul ederim! – A: Benim sizden duymak istediğim de buydu. En iyiler şimdi sizin olduğunuz gibidir: Aldatılmaktan memnunsunuz! Kaba ve şehvetin tahrik ettiği kulaklarla geliyorsunuz; dinlemeye ilişkin sanat vicdanını yanınızda getirmiyorsunuz, *samimiyetinizin en duyarlı bölümünü* yolda fırlatıp attınız! Ve bunu yapmakla sanatı ve sanatçıyı bozuyorsunuz! Her alkışınızda ve tezahüratınızda, avuçlarınızda sanatçının vicdanı var ve eğer suçsuz müzikle suçlu müziği birbirinden ayırmadığınızın farkına varırlarsa eyvahlar olsun! Gerçekten "iyi" ve "kötü" müziği kastetmiyorum; her iki türde de, ondan da bundan da var! Ama ben tümüyle kendini düşünen, kendine inanan, kendini düşündüğü için dünyayı unutan müziğe *masum müzik* diyorum - yapayalnız olmanın kendiliğinden çınlaması, kendi hakkında kendisi ile konuşan ve dışarıda dinleyenin ve kulak kesilenin, etkilerin ve yanlış anlamaların ve başarısızlıkların bulunduğunu bilmeyen yalnızlık. Son olarak: Biraz önce dinlediğimiz müzik tam da bu nadir ve soylu türdendi ve onunla ilgili size söylediğim her şey yalandı, dilerseniz benim kötülüğümü bağışlayın! – B: Ohoo, yani siz de mi *bu* müziği seviyorsunuz? O zaman günahlarınızın birçoğu bağışlandı demektir!

256.

Kötülerin Mutluluğu. – Bu sessiz, kederli, kötü insanların sizin tartışma konusu yapamayacağınız bir şeyleri, dolce far niente'den[1] gelen nadir ve garip zevkleri var, bir akşam ve gurup vakti huzuru, bunu sadece tutkuların çok sık parçaladığı, hırpaladığı, zehirlediği bir kalp bilir.

[1] İt. Hiçbir şey yapmamanın tatlılığı (e.n.).

257.

İçimizde Mevcut Sözcükler. – Düşüncelerimizi elimizdeki kelimelerle ifade ederiz hep. Ya da bütün bir şüphemi ifade etmek için: Her an elimizin altında sadece düşüncemizi aşağı yukarı ifade edecek kelimeler var.

258.

Köpeği Pohpohlamak. – Bu köpeğin sadece bir kez okşanmaya ihtiyacı vardır. Hemen ateşlenir ve kıvılcımlar saçar, diğer dalkavuklar gibi - ve kendi tarzında akıllıdır. Neden ona o haliyle katlanmayalım!

259.

Eskinin Methiyecisi. – "Şimdi gerçeği bilmesine ve onu söyleyebilecek durumda olmasına rağmen, benimle ilgili konuşmuyor. Ama bu kulağa bir intikam gibi gelebilirdi - ve o gerçeğe o kadar büyük saygı gösteriyordu ki; o saygıdeğer adam!"

260.

Bağımlının Muskası. – Kim kaçınılmaz olarak bir efendiye bağımlıysa korku saçıp efendisini kontrol altında tutacak bir şeyi olmalı: Örneğin dürüstlük ya da temiz kalplilik ya da sivri bir dil.

261.

Neden Böylesine Yüce! – Ah, bu hayvanları tanıyorum! Tabii ki kendisinden daha çok hoşlanır, "bir tanrı gibi" iki ayağının üzerinde yürürse, - ama tekrar dört ayağının üzerine düşerse, benim daha çok hoşuma gider: Bu onu mukayese edilmez şekilde doğal gösteriyor!

262.

Güç Şeytanı. – Zorunluluk değil, hırs değil... Hayır, güç için duyulan tutku insanların şeytanıdır. Onlara her şey

verilsin: sağlık, yiyecek, barınak, eğlence; yine de mutsuz ve huysuzdurlar ve öyle de kalırlar. Çünkü şeytan bekler bekler ve sonunda tatmin olmak ister. Her şeyini al, yeter ki bu insanları tatmin et. Neredeyse mutlu olurlar, insanların ve şeytanların mutlu olacakları kadar. Ama ben bunları neden tekrarlıyorum ki? Luther bunları çoktan söyledi, hem de benden daha da iyi, şu dizelerde örneğin: "Bizim canımızı, malımızı, şerefimizi, çocuğumuzu ve karımızı alın. Bırakın oraya gidelim, ama imparatorluk bize kalsın!" Evet! Evet! "İmparatorluk"!

263.

Bedensel ve Ruhsal Çelişki. – Deha denilen şeyde psikolojik bir çelişki bulunur: Bir yandan birçok vahşi, düzensiz, keyfi devinimleri, öte yandan devinimlerin yüksek amaca yönelik birçok etkinlikleri var. Bu sırada o, her iki devinimi de yan yana ve iç içe, ama yetecek kadar sıklıkta da karşı karşıya gösteren bir aynaya benzer. Bu bakışın bir sonucu olarak sık sık mutsuz olur ve eğer kendisini iyi hissederse eğer yaratıyorsa öyle yapar, çünkü özellikle şimdi yüksek amaçlı etkinlikle fantastik ve akıl dışı bir şey yaptığını unutur (bu bütün sanatlarda böyledir) - mutlaka yapılması gerekir.

264.

Yanılma Arzusu. – İyi sezişli kıskanç insanlar kendilerini üstün hissedebilmek için rakiplerini iyi tanımayı istemezler.

265.

Tiyatronun Bir Zamanı Var. – Eğer bir halkın fantezisi zayıflarsa içinde, söylencelerini sahnede sergileme hevesi doğar: Şimdi bu fantezinin gelişi güzel yedek parçalarına *tahammül* edebiliyor. Ama epik ozanın ait olduğu çağ için tiyatro ve kahraman olarak giyinmiş oyuncu, fanteziye ka-

nat olmak yerine ayak bağı olur: Onda çok yakın, çok belirgin, çok ağır, çok az düş ve uçma kabiliyeti var.

266.

Zarafetten Yoksun. – Onun zarafet eksikliği var ve bunu biliyor: Ah, ama bunu maskelemeyi nasıl da iyi biliyor! Katı erdemle, mahzun bakışla, insanlara ve varoluşa karşı var sayılan kötümserlikle, kaba saba jestlerle, daha uygar yaşam tarzını aşağılamayla, heyecanlı anlatım ve isteklerle, utanmaz alaycı felsefeyle; evet her zaman eksikliğinin hep bilincindedir ve bu haliyle karakter haline gelmiştir.

267.

Neden Bu Kadar Gururlu! – Asil bir karakter, kötü bir karakterden birçok alışkanlığı ve bakış açısını *elinde tutmaması* ile ayrılır; ikinci karakter bunlara sahiptir. Ona bunlar bir rastlantı sonucu miras kalmamış, eğitimle de verilmemiştir.

268.

Konuşmacının Scylla *ile Charybdis Arasında Bulunması.* – Atina'da dinleyicileri, konuşma *biçimiyle* itmeden ya da konu*dan* uzaklaştırmadan kendi tarafına çekmek ne kadar zordu! Böyle yazmak Fransa'da şimdi de ne kadar zor!

269.

Hastalar ve Sanat. – Her çeşit üzüntüye ve ruhsal sıkıntıya karşı ilk önce yemeği değiştirmeyi ve bedenen ağır iş yapmayı denemek gerekir. Ama insanlar bu durumda teskin edici çarelere başvurmaya alışıktır: Örneğin sanata - kendilerine ve sanata zarar vermektedirler! Siz, hasta olarak sanat istediğiniz zaman, sanatçıları hasta ettiğinizi fark etmiyor musunuz?

270.

Apaçık Hoşgörü. – Bunlar bilim hakkında ve bilim için söylenmiş iyi, iltifatlı, makul sözler, ama! Ama! Sizin bu hoşgörünüzün *arkasında* bilime karşıtlık görüyorum! Her şeye rağmen kalbinizin köşesinde *onun sizin için gerekli olmadığını*, onu geçerli kılmanızın, hatta onun koruyucusu olmanızın âlicenaplığınız olduğunu düşünüyorsunuz, üstelik bilim sizin fikirlerinize aynı âlicenaplığı göstermezken! Bu tür hoşgörü uygulaması yapmaya hakkınız olmadığını biliyor musunuz? Küstah bir rahibin ya da sanatçının yaptığı bu lütufkâr hareketlerin açık bir alay olarak bilimin haysiyetiyle hoyratça oynamak olduğunu biliyor musunuz? Neyin hakiki ve gerçek olduğu konusunda keskin bir vicdana sahip değilsiniz, bilimin duyumsamalarınızla ters düşmesi size acı verip işkence etmiyor, bilgiye duyulan ihtiraslı özlemi kendiniz için bir yasa haline getirmemişsiniz, onu bilginin bulunduğu *her yerde* dikkatle bakmak için ve bilinen hiçbir *şey* kaçmasın diye görevli sayma ihtiyacı duymuyorsunuz. Bu kadar hoşgörülü davrandığınız *şeyin ne olduğunu bilmiyorsunuz*! Ve sadece onu tanımadığınızdan dolayı böyle iyi yürekli tavırlar takınmayı başarıyorsunuz! Siz, aslında siz öfkeli ve fanatik bir şekilde bakardınız, eğer bilim *kendi* gözleriyle bir kez yüzünüze ışık saçsaydı! Yani sizin hoşgörü göstermeniz; üstelik bir *hayalete* karşı, bizi ne ilgilendirir! Ve bize karşı bile değil! Ve bundan bize ne!

271.

Şenlik Havası. – En ateşli bir şekilde kudret peşinde koşan insanların kendilerini *galip* hissetmeleri tarif edilemeyecek kadar hoşlarına gider! Bir girdaba batar gibi birdenbire ve derin bir duygunun içine batmak! Dizginleri elden kaçırmak ve nereye gittiğini kimsenin bilmediği bir hareketi seyretmek! Kimdir, nedir bize bu hizmeti yapan - bu büyük bir hizmettir: Öylesine mutlu ve soluk soluğayız ve

dünyanın tam ortasındaymış gibi etrafımızda istisnai bir sessizlik hissediyoruz. Bir defa tümden güçsüzüz! Kökensel güçlerin oyun topu olmuşuz! Bu mutluluk içinde bir gevşeme, büyük bir yükü sırtından atma, kör bir yerçekimi gibi çaba sarf etmeden aşağıya yuvarlanma var. Bu hedefi yukarıda olan, ama yolda çok yorulmaktan bir kez uyuyakalan ve *ters yöne gitme mutluluğunun* – yani zahmet etmeden aşağı yuvarlanmanın – rüyasını gören dağcının düşüdür. Mutluluğu bizim şimdiki tahrik olmuş, kudrete susamış Avrupa ve Amerika toplumlarını düşündüğüm gibi betimliyorum. Arada sırada bir kez *güçsüzlüğe* tekrar geri dönmek istiyorlar; bu zevk onlara savaşlar, sanatlar, dinler, dehalar veriyor. Eğer insan kendisini bir kez geçici olarak her şeyi yutan ve ezen etkiye bırakırsa - bu modern *şenlik havasıdır*! Sonra insan tekrar daha özgür, daha zinde, daha soğuk, daha sert olur ve yorulmadan ters yöne doğru çaba sarf etmeye devam eder: *güce* doğru.

272.

Irkın Arınması. – Muhtemelen saf ırk yoktur; tersine, saflaşmış ırklar var ve bu da çok ender görülür. Normal olan melezleşmiş ırklardır, bunlarda vücut şekillerinin uyumsuzluğu yanı sıra (örneğin göz ve ağız uymuyorsa) alışkanlıkların ve değer kavramlarının uyumsuzluğu da hep vardır. (Livingstone birinin şöyle dediğini duymuş: "Tanrı beyaz ve siyah insanları, ama şeytan kırma ırkları yaratmış.") Melez ırklar her zaman aynı zamanda melez kültürler, melez ahlaklar demektir. Onlar genellikle daha kötü, daha vahşi ve daha huzursuzdurlar. Saflık, sayısız uyumların, emilişlerin ve kopmaların nihai sonucudur ve bir ırkta saflığa doğru gelişme kendini mevcut gücün münferiden seçilmiş işlevlerle daha çok *kısıtlanmasında* gösterir. Oysa daha önce çok fazla ve birbirleriyle çelişen şeylerle meşgul olmak zorundaydı. Böyle bir kısıtlama aynı zamanda daima bir *fakirleşme* gibi görünecek, dikkatli ve hassas bir

şekilde değerlendirilmek isteyecektir. Ama sonunda saflaşma uygulaması başarılınca, eskiden uyumsuzluk kavgalarında yitirilen güç, bütün organizmanın emrine hazırdır. Bundan dolayı saflaşmış ırklar hep *daha güçlü* ve *daha güzel* olmuşlardır. Yunanlılar bize saflaşmış ırkın ve kültürün örneğini sunarlar. İnşallah, günün birinde saf bir Avrupalı ırkı ve kültürü de başarılır.

273.

Övgü. – Burada seni *övmek* isteyen birinin varlığı dikkatini çekiyor. Dudaklarını ısırıyorsun, kalbin sıkışıyor: Keşke *bu* kötü yazgı defolup gitse! Ama gitmiyor, geliyor! Yani methiyecinin tatlı utanmazlığını içimize çekip, tiksintiyi ve övgüsünün özüne duyduğumuz derin küçümsemeyi yenerek, yüzümüzde minnettarlık sevinciyle kaşlarımızı çatarız! O bize iyilik yapmak istedi ya! Ve bunun ardından kendisini çok yüce hissettiğini de biliyoruz, bize karşı üstünlük kazandı; evet kendi kendine de üstünlük kazandı, köpek! Çünkü bu övgüyü dile getirmesi, kendisi için de kolay değildi.

274.

İnsan Hakkı ve Ayrıcalığı. – Biz insanlar, başarısız olduğumuz zaman, başarısız bir cümleyi siler gibi kendi kendini silip atan tek yaratığız; bunu ister insanlığın şerefi için, ister ona duyulan merhametten, ister kendimize karşı duyduğumuz antipatiden dolayı yapalım.

275.

Değişen Kişi. – Şimdi o sadece başkalarına acı çektirmek için erdemli olacak. Onu fazla dikkate almayın!

276.

Ne Kadar Sık! Ne Kadar Umulmadık! – Ne kadar çok evli erkek, genç zevcelerinin usanç verici olduğu sabahı yaşa-

mış ve bunun tersine inanmıştır! Vücutları istekli ama akılları zayıf olan kadınlardan hiç söz edilmiyor.

277.

Soğuk ve Sıcak Erdemler. – Duygusuz yüreklilik ve sarsılmazlık olarak cesaret ile ateşli, yarı kör yiğitlik olarak cesaret – her ikisine de aynı ad veriliyor! Oysa *soğuk erdemler sıcak erdemlerden* ne kadar farklıdır! Ve eğer birisi kalkıp da "iyi olmak" sadece sıcak erdemi uygulamakla olur deseydi deli olması gerekirdi: Ve sadece soğuğu öngörmek isteyen kimse de en az onun kadar deli sayılırdı! Gerçek ise, insanlığın sıcak ve soğuk cesareti çok faydalı bulmuş olmasıdır; ama öte yandan, onu iki renk altında değerli taşlardan saymak için yeterince çaba göstermediğidir.

278.

Bağlayıcı Bellek. – Yüksek mevkide oturan birisinin kendisine bağlayıcı bir bellek edinmesi iyi olur; yani insanların yaptığı her iyi şeye dikkat etmeli ve bunların altını çizmeli. Böylece insan onları hoş bir bağımlılıkla elde tutmuş olur. İnsan kendisine de aynı şekilde muamele edebilir: Bağlayıcı bir belleğe sahip olup olmadığına nihai olarak kendi kendine karşı tutumu, kendi hevesleri ve niyetlerinin gözlemlenmesi sırasındaki kibarlığı, iyiliği ya da kötümserliği ve son olarak bizzat hevesleri ve niyetlerinin tarzı karar verir.

279.

Sanatçı Olacağımız Yer. – Her kim kendine birisini idol yaparsa onu idealleştirmek suretiyle kendini kendine karşı haklı çıkarmayı dener; vicdanen rahat olmak için bu işlemle sanatçı olur. Eğer acı çekerse *bilmediği* için değil, sanki bilmiyormuş gibi kendini kandırdığı için acı çeker. Böyle bir insanın iç sıkıntısı ve keyfi – ve bütün tutkulu âşıklar buna dâhildir – sıradan bir ölçüyle ölçülemez.

280.

Çocukça. – Her kim çocuk gibi yaşar, yani ekmeği için mücadele etmez ve eylemlerinin nihai bir önemi olduğuna inanmazsa bir çocuk olarak kalır.

281.

Her Şeye Sahip Olmak İsteyen Benlik. – Öyle görünüyor ki insan, esasen sadece sahip olmak için eylemde bulunur: En azından, bütün geçmiş eylemlere, sanki bunlarla bir şeye sahip olmuşuz gibi bakan düşüncelerin dili ("*Ben* konuştum, uğraştım, yendim": bu, ben sözümün, mücadelemin, utkumun sahibiyim demektir) bu izlenimi veriyor. İnsan burada ne kadar açgözlü görünüyor! Geçmişi bile elinden kaçırmak istemeyip, onu da *sahiplenmek* istiyor!

282.

Güzellikteki Tehlike. – Bu kadın güzel ve akıllı: Ah, ama güzel olmasaydı çok daha akıllı olurdu!

283.

Ev Huzuru ile Ruh Huzuru. – Normal ruh halimiz, yaşadığımız çevrenin ruh haline bağlıdır.

284.

Yeniyi Eski Olarak Beyan Etmek. – Pek çok kimse, bir haber anlatılınca sinirlenmiş görünür. Haberi önce kim bilirse ona üstünlük verdiğini duyumsar.

285.

Benlik Nerede Bitiyor? – Pek çok kimse *bildiği* bir şeyi sanki bu bilgi kendi malıymış gibi koruması altına alır. Benlik duygusunun, sahip olma isteğinin sınırı yoktur: Büyük adamlar, sanki bütün zaman onların arkasındaymış ve onlar bu uzun gövdenin başıymış gibi konuşurlar ve iyi

kadınlar çocuklarının, elbiselerinin, köpeklerinin, hekimlerinin, şehirlerinin güzelliğini kendi itibarlarına bağlarlar; sadece "Ben her şeyim", demeye cesaret edemezler. Chi non ha, non è - derler İtalya'da.

286.

Ev ve Şato Hayvanları ile Akrabaları. – Başlangıçtan beri en azgın düşmanları olarak aralarında bulunmuş olan ve son olarak zayıflamış ve sakatlanmış kurbanlarına karşı ince duygular beslediği iddiasını taşıyan bir yaratık tarafından bitkilere ve hayvanlara karşı duygusallık göstermek gibi tiksindirici bir şey var mı? Bu tür "karakter" karşısında insana her şeyden önce *ciddiyet* yakışır, eğer o başka açılardan da düşünen bir insansa.

287.

İki Arkadaş. – Arkadaştılar, ama arkadaşlıkları bitti ve her ikisi de karşılıklı olarak arkadaşlıklarını sona erdirdiler: Birisi çok yanlış tanıdığına inandığı için, öteki çok iyi tanıdığına inandığı için ve her ikisi de yanıldı! Çünkü ikisi de kendini yeterince tanımıyordu.

288.

Soyluların Komedisi. – Asil ve candan samimiyeti başaramayan insanlar, asil doğalarını çekingenlik, sertlik ve samimiyeti belirli bir horlanma ile bulmayı denerler: Sanki güçlü itimat duyguları kendini göstermekten utanırmış gibi.

289.

Erdeme Karşı Söz Edilemeyecek Yer. – Korkaklar arasında cesurluğa karşı bir şey söylemek, kötü bir yankı yapıp, aşağılama etkisi uyandırır ve eğer merhamete karşı bir şey söylenirse saygısız insanlar öfkelenir.

290.

Savurganlık. – Doğasında hırçınlık bulunan ve aniden parlayan kişilerin ilk sözleri ve hareketleri genellikle gerçek karakterleri için *belirleyici* değildir (olaylarla ortaya çıkarlar ve sanki olayların ruhuna öykünmedirler). Ama bunlar bir kez söylenip yapıldığı için, sonradan gelen gerçek karakter belirleyici sözleri ve eylemleri çoğunlukla denkleştirmede ya da yeniden iyileştirmede ya da unutturmada *kaybolup gitmek* zorundadır.

291.

Küstahlık. – Küstahlık rol yapan riyakâr bir gururdur; ama rol oynayamamak, riyakârlık ve ikiyüzlülük yapamamak ve istememek esasen gurura özgü bir şeydir. Bu bakımdan küstahlık, ikiyüzlülük yapmadaki yeteneksizliğin ikiyüzlülüğüdür, çok zor ve genellikle başarılamayan bir şey. Ama genelde olduğu gibi, bu esnada kendini ele verdiğini varsayarsak, o zaman küstah kişiyi üç tür tatsızlık bekler: Ona hem bizi aldatmak istediği için öfkeleniriz hem de kendisini bizden üstün göstermek istediği için öfkeleniriz, - ve nihayet her ikisinde de başarısız olduğu için ona güleriz. Yani küstahlık hiç de tavsiye edilir bir şey değil!

292.

Bir Tür Yanlış Anlama. – Bir kimseyi konuştuğu sırada dinlerken sık sık bir tek sessiz harfin (örneğin bir *r* harfinin) tınlaması hislerinin dürüstlüğü hakkında kuşku uyandırmaya yeterlidir. Bu sese *biz* alışık değiliz ve onu keyfi olarak *yapmak* zorunda olsak, kulağımızda "yapaylığı" çınlar. Burada en kaba yanlış anlama alanındayız. Ve aynı şey herkesin alışkın olmadığı alışkanlıklara sahip bir yazarın üslûbu için de geçerlidir. Üslûbunun "doğallığı" sadece kendisi tarafından duyumsanır ve kendisinin bizzat "yapay" olarak hissettiği şey, belki de hoşuna gider ve güven

uyandırır, çünkü onunla bir kez modaya ve "iyi zevk" denilen şeye taviz vermiştir.

293.

Minnettar. – Bir nebze minnettarlık duygusu ve dindarlık çok fazla: İnsan bir ayıp gibi bunun sıkıntısını çekip, bütün bağımsızlığıyla ve dürüstlüğüyle vicdan huzursuzluğu yaşar.

294.

Azizler. – Kadınlardan kaçıp vücutlarına işkence yapmak *zorunda* olan insanlar, *en şehvani* insanlardır.

295.

Hizmet Etmenin İnceliği. – Hizmet etmenin büyük sanatı içinde kendini kontrol edemeyen hırslı bir kimseye hizmet etmek, en hassas görevlerden biridir. Bu kimse aslında her şeyde en bencil kimsedir, ama öyle görünmek istemez (bu durum özellikle hırslı oluşunun bir parçasıdır); her şey onun keyfine göre olmalı ve sanki o kendini feda ediyormuş ve nadiren kendisi için bir şey istiyormuş görüntüsü verilmelidir.

296.

Düello. – Eğer mutlaka yapmam gerekirse, dedi birisi, düello yapabilmeyi kendi çıkarıma görürüm. Çünkü etrafımda daima iyi dostlarım var. Düello, intihar etmek için geriye kalan, tümüyle şeref dolu son yoldur; ne yazık ki dolambaçlı bir yoldur, her zaman da tam güvenli değildir.

297.

Bozulabilir. – Bir genç, en kesin şekilde kendisiyle aynı düşünenlere farklı düşünenlerden fazla saygı göstermesini öğretmek suretiyle bozulur.

298.

Kahramanlar Kültü ve Fanatikleri. – Somut bir idealin fanatiği normal olarak *hayır dediği* sürece son derece haklıdır: Reddettiği şeyi kendini tanıdığı kadar tanır; sebebi basittir, çünkü kendisi oradan gelir, oralıdır ve oraya tekrar geri dönecek olmaktan gizliden gizliye hep korkar; reddetme şekliyle kendisine geri dönüşü olanaksız kılmak ister. Ama evet der demez, gözlerini hafif yumarak idealleştirmeye başlar (genellikle evde kalanlara bu yolla sadece acı vermek için yapar); gerçi bu biraz sanatkârane olarak nitelendirilir; olsun, ama bunda biraz namussuzluk da vardır. Her kim bir kişiyi idealleştirirse onu net göremeyeceği kadar kendisinden uzaklaştırır ve bunun üzerine gördüğü şeyi "güzele" çevirerek yorumlar. Bu dönüştürme işi, simetrik, yumuşak ve belirsiz duruma çevirmek demektir. Ve şimdi artık uzaklarda ve yükseklerde süzülen idealine tapmak istediğinden, profanum vulgus'tan[2] korunmak için bir tapınak inşası gerekli olmuştur. Bu tapınağa, büyülerinin ideale de faydalı olması ve bu *besinde* büyüyüp, sürekli tanrısallaşması için sahip olduğu bütün saygın ve takdis edilmiş eşyaları götürür. Sonunda gerçekten tanrısını yapıp bitirir - ama heyhat! Bunun nasıl olduğunu bilen birisi var, kendi akılcı vicdanı ve bunu tamamen bilinçsiz protesto eden birisi var, yani tanrısallaştırılan kişinin kendisi; artık kült, methiyeler ve tütsüler sonucunda katlanılmaz olur ve anlaşılan iğrenç şekilde kendisinin tanrı değil, her şeyiyle insan olduğunu ele verir. Bu noktada böyle bir fanatiğe bir tek çıkış yolu kalır. Kendisine ve benzerlerine kötü davranılmasına sabır göstererek izin verip, bütün sefaleti de, in majorem dei gloriam[3], yeni bir tür kendini aldatma ve asil yalan ile yorumlar. Kendisine karşı taraf tutar ve hırpalanmış bir kimse ve bir yorumcu olarak şehitlik

---

[2] Lat., sıradan kalabalık (e.n.).

[3] Lat., her şey Tanrının yüce şerefi için (Bir Cizvit söylemi) (ç.n.).

gibi bir şey duyumsar; böylece küstahlığın doruğuna çıkar. Bu tür insanlar, örneğin *Napoleon*'un etrafında yaşıyorlardı: Evet belki de çağımızın ruhuna aydınlanmanın karşıtı olan "deha" ve "kahraman"dan önce romantik yorgunluğu sokan odur; bir Byron onun karşısında "böyle bir yaratığa karşı kurt" olduğunu söylemekten utanmamıştır. (Böyle yorgunluğun formülleri o yaşlı kibirli şaşkın ve asık suratlı Thomas Carlyle tarafından bulundu. İngilizlerin aklını romantik yapmak için uzun bir yaşam boyu çalıştı: boşuna!)

299.

Kahramanlığın Görünüşü. – Kendini düşmanın içine atmak korkaklığın belirtisi olabilir.

300.

Dalkavuklara Karşı Merhamet. – Doyumsuz muhterislerin son akıllılığı, dalkavukların görünüşünün onlarda uyandırdığı insan aşağılamasını fark ettirmemek ve onlara karşı da merhametli olmaktır, tıpkı sadece merhametli olmak durumunda olan bir tanrı gibi.

301.

"Karakterli". – "Söylediğim şeyi yaparım" Bu düşünce tarzı karakterli diye kabul edilir. Ne kadar çok iş yapıldı, en akıllı seçim olduğu için değil, tersine, aklımıza düştüğünde bir tür şeref düşkünlüğümüzü ve kibrimizi tahrik ettiği için. Sonuç olarak onları geçerli kılıp körü körüne yaptırıyoruz! Böylece bizzat karakterimize ve vicdan huzurumuza, yani genel olarak *gücümüze* olan inancımızı artırırlar. Bu sırada mümkün olan en akıllı olanın seçimi bize karşı şüpheyi ve aynı derecede içimizde bir zayıflık duygusunu besler.

302.

Bir Kez, İki Kez ve Üç Kez Doğru! – İnsanlar alabildiğine yalan söylerler, ama sonradan bunu düşünmezler ve genellikle ona inanmazlar.

303.

İnsan Sarrafının Eğlencesi. – Beni tanıdığına inanıyor ve eğer benimle şöyle böyle ilişki içinde bulunuyorsa kendisini çok güzel ve önemli hissediyor: Onu hayal kırıklığına uğratmaktan sakınıyorum. Çünkü o bana şimdi *teveccüh gösterirken* ben ona bunu bilgili bir üstünlük duygusu verdiğimden dolayı ödemiş oluyorum. Bu da bir başkası: Onu tanıdığını düşünmemden korkuyor ve bu arada kendisini aşağılanmış hissediyor. Korkunç ve belirsiz davranıp, kendisi hakkında beni yanıltmayı deniyor; kendini tekrar benim üzerime çıkarmak için.

304.

Dünya Tahripçileri. – Bir şey başaramaz; sonunda kızgınlıkla bağırır: "Batsın bütün dünya!" Bu iğrenç duygu, kıskançlığın doruğa ulaşması olup, şu sonucu verir: Ben *bir şeye* sahip olamıyorsam bütün dünya da *hiçbir şeye* sahip olmasın! Dünya hiç *olmasın*!

305.

Açgözlülük. – Satın alırken açgözlülüğümüz eşyaların ucuzluğu ile artar. Niçin? Ufak tefek fiyat farkları açgözlülüğün gerçekte küçük gözünü *oluşturduğu* için mi?

306.

Yunan İdeali. – Yunanlılar Odysseus'un nesine hayrandılar? Her şeyden önce yalan söyleyişine ve kurnazlığına, korkunç misilleme yeteneğine; olaylarla başa çıkabilmesine; gerekli olursa en asilden daha asil görünebilmesine; *nasıl olması istenirse* öyle olabilmesine; kahramanca di-

renç göstermesine; bütün araçları seferber edebilmesine; aklı olmasına – aklı tanrıları hayran bırakır, onu düşününce gülümserler. Bütün bunlar Yunan *idealidir*! Bunda en dikkate değer olan, görünüş ile gerçek karşıtlığının hiç hissedilmemesi ve ahlaksal bakımdan da hesaba alınmamasıdır. Böyle esaslı tiyatro oyuncuları vardı!

307.

Gerçekler! Evet, Gerçekler Kurmacalar! – Bir tarihçinin işi gerçekten meydana gelmiş olan şeyleri değil, sadece farz edilen olayları ele almaktır. Çünkü sadece bunlar *etki yapmışlardır*. Keza sadece farz edilen kahramanlarla birlikte yansıtmalıdırlar. Tarih yazarının sözüm ona dünya tarihinin konusu, farz edilen eylemler ve onların farz edilen güdüleri hakkında düşüncelerdir. Bunlar tekrar düşüncelere ve olaylara neden olur, ama bunların gerçeklikleri derhal buharlaşır ve sadece buhar olarak *etki eder* - anlaşılması olanaksız gerçeğin koyu sisleri hakkında hayaletlerden devamlı bir üreme ve gebe kalma durumu olur. Bütün tarihçiler, hiçbir zaman var olmamış şeyleri anlatırlar, tabii hayal dışında.

308.

Ticaretten Anlamamak Asalettir. – Öğretmen, memur, sanatçı olarak erdemlerini sadece en yüksek fiyata satmak ya da sadece onlarla tefecilik yapmak, deha ve yetenekten hırdavatçı işi yapmak olur. İnsan, kendi *bilgeliği* ile bir kez olsun *akıllı* olmak istememeli!

309.

Korku ve Aşk. – Korku, insan hakkındaki genel bilgiyi aşktan daha fazla teşvik etti, çünkü korku başkasının kim olduğunu ne yapabileceğini, ne istediğini tahmin etmek ister: Bu noktada yanılmak tehlikeli ve aleyhte olur. Bunun tersine, aşkta başkasını mümkün olduğu kadar güzel gör-

mek ve onu mümkün olduğu kadar yüceltmek için gizli bir içtepi var. Bu konuda yanılmak, aşk için bir zevk ve avantaj olur - ve böyle de yapıyor.

310.

İyi Yürekliler. – İyi yürekliler, özelliklerine atalarının yabancı saldırılar karşısında yaşadıkları sürekli korku ile ulaşmışlardır, - yumuşatıyor, yatıştırıyor, af diliyor, boyun eğiyor, tahrip ediyor, dalkavukluk ediyor, siniyor, acıyı ve can sıkıntısını gizliyor ve özelliklerini hemen yeniden sakinleştiriyorlar ve nihayet bu nazik ve iyi düzenlenmiş mekanizmayı çocuklarına ve torunlarına miras bırakıyorlardı. Elverişli bir kader bunları devamlı korkmaktan alıkoydu. Her şeye rağmen onlar hep aynı aleti çalmaya devam ediyorlar.

311.

Sözümona Ruh. – İnsan için *kolay olan* ve bunun sonucu olarak memnuniyetle ve zarafetle yaptığı iç devinimler toplamına ruh denir; eğer kişi iç devinimlerinde zorluk ve sertlik fark ettirirse ruhsuz kabul edilir.

312.

Unutulabilir Şeyler. – İnsan coşku patlamalarında, rüya fantezilerinde ve çılgınlıkta kendisinin ve insanlığın tarih öncesini yeniden keşfeder: Vahşi yüz ifadelerinde *hayvanlığı;* uygar durumu bu ilk deneyimlerin unutulması, yani belleğin zayıflaması sayesinde geliştirirken, hafızası yeterince gerilere gider. Her kim yüce türün bir unutkanı olarak bütün bunlara hep uzak kalmışsa *insanları anlamaz;* ama, eğer ötede beride "onları anlamayan", sanki tanrısal tohumdan üremiş ve akıldan doğmuş kişiler varsa bu herkesin yararınadır.

313.

Artık Arzu Edilmeyen Arkadaş. – Ümitlerini tatmin edemediğimiz arkadaşın kendimize düşman olmasını isteriz.

314.

Düşünürler Topluluğundan. – Oluşum okyanusunun ortasında, sandal büyüklüğünde küçük bir adada uyandık biz serüvenciler ve göçmen kuşlar. Sonra kısa bir süre etrafımıza bakındık: Mümkün olduğunca hızlı ve meraklı bir şekilde yaptık bunu, çünkü bir rüzgâr bizi hızla alıp götürür ya da bir dalga adacıktan sürükleyip atar ki geriye hiçbir şeyimiz kalmaz diye korkuyorduk! Ama burada, bu küçük mekânda başka göçmen kuşlar bulur, daha eskileri dinleriz ve böylece neşeli kanat çırpmalar ve cıvıldaşmalar arasında, bilginin ve tahmin edişin tatlı anını yaşarız ve ruhumuzla okyanusa doğru serüvene çıkarız, okyanusunkinden hiç de az olmayan bir gururla.

315.

Vazgeçmek. – Malının bir kısmından vazgeçmek, hakkından feragat etmek sevindirir, eğer büyük zenginliği gösteriyorsa. Âlicenaplığın yeri burasıdır.

316.

Zayıf Topluluklar. – Zayıf kalacaklarını hisseden topluluklar akıllı taraftarlar yakalamak ve nicelikte kaybettiklerini nitelikle kapatmak isterler. Bu noktada akıllı insanları hatırı sayılır bir tehlike beklemektedir.

317.

Akşam Verilen Karar. – Her kim hem günlük, hem de yaşamı boyunca yaptığı iş hakkında düşünürse, üstelik işin sonuna gelmiş ve yorgunsa, genellikle melankolik bir bakış kazanır: Ama bunun günle ve yaşamla bir ilgisi yoktur; tersine, yorgunluktan kaynaklanır. Uyuma sırasında genel-

likle yaşam ve varoluş hakkında karar vermek için vaktimiz yoktur; keza zevk alırken de yoktur. Ama bir kez iş bu noktaya gelirse, mevcut olan her şeyi güzel bulmak için yedinci günü ve huzuru bekleyen kimseye hak vermeyiz - *daha iyi* olan anı kaçırmıştır.

318.

Sistemli Çalışanlara Dikkat! – Sistemli çalışanların bir gösterileri var: Bir sistemi mümkün olduğu kadar doldurmak istedikleri için, ufkunu yuvarlaklaştırınca zayıf özelliklerini güçlülerinin tarzında ortaya çıkartmayı denemek zorunda kalırlar, kusursuz ve benzeri olmayan güçlü karakterleri canlandırmak isterler.

319.

Konukseverlik. – Konukseverliğin adetlerindeki anlam şudur: Yabancıdaki düşmanlığı etkisiz hale getirmek. Yabancı artık öncelikle düşman olarak duyumsanmadığı anda, konukseverlik azalır; kötü varsayımları yeşerdiği ölçüde yeşerir.

320.

Hava Hakkında. – Hiç alışılmamış ve tahmin edilemez bir hava, insanları da birbirlerine karşı şüpheci yapar; bir de yenileme meraklısı olurlar, çünkü alışkanlıklarından vazgeçmek zorundadırlar. Bundan dolayı despotlar, havanın ahlaklı olduğu bölgeleri severler.

321.

Masumiyetteki Tehlike. – Masum insanlar her zaman kurban olurlar, çünkü bilgisizlikleri ölçülülük ile ölçüsüzlüğü ayırt etmelerini ve kendilerine karşı vakitli olarak dikkatli olmalarını engeller. İşte masum olan, yani bilgisiz genç kadınlar genellikle şehvetin tadına alışırlar ve sonradan, kocaları hasta ya da vaktinden önce kuvvetten düşerse

onun yokluğunu derinden hissederler. İşte, sanki sık sık onlarla ilişkide bulunmayı, hak ve kuralmış gibi gösteren bu en zararsız ve inançlı zihniyet, onları sonradan en şiddetli bir şekilde şeytana uymaya ve daha kötü şeylere meylettiren bir ihtiyaç haline getirir. Ama meseleye tamamen genel olarak bakıp ön plana çıkarılırsa: Kim tanımadan bir insanı ve bir şeyi severse, gördüğü zaman sevmeyeceği bir şeyin avı olur. Deneyimin, dikkatin ve ölçülü adımların gerekli olduğu her yerde, özellikle masum kimse en ciddi şekilde bozulacaktır, çünkü kör gözlerle tortuyu ve her şeyin en dibindeki zehri içip bitirmek zorunda kalır. Hükümdarların, kiliselerin, tarikatların, partilerin ve tüzel kişilerin uygulamalarını düşünün: Her zaman masum kimse en tehlikeli ve en rezil durumlarda en tatlı yem olarak kullanılmaz mı? – tıpkı Odysseus'un masum Neoptelemos'u yaşlı hasta münzeviden ve Lemnos'un devinden oku ve yayı hile ile elde etmek için kullandığı gibi. Hıristiyanlık dünyayı aşağılayarak bilgisizlikten *erdem* yarattı ve buna Hıristiyan masumiyeti denildi. Belki de bu masumiyetin sonucu, ima edildiği gibi, çoğunlukla suçu, suç duygusunu ve umutsuzluğu yaratmasıdır; bu haliyle cehennem yolu üzerinden cennete götüren erdemdir. Çünkü ancak o zaman Hıristiyan selametinin hüzün içindeki sütunlu kapısı açılabilir, ancak o zaman sonradan doğan *ikinci bir masumiyet* vaadi etkili olur. Bu, Hıristiyanlığın en güzel buluşlarından biridir!

322.

Mümkün Olduğu Kadar Hekimsiz Yaşamak. – Bana öyle geliyor ki, bir hasta, eğer hekimi varsa, sanki kendi sağlığı ile kendisi ilgilendiği zamandan daha düşüncesizce hareket etmiş olur. Birinci durumda emredilen her şeyin yerine getirilmesinde katı davranmak yeterli geliyor. Öteki durumda ise bu emirlerin hedef aldıkları sağlığımızın üzerinde çok daha samimiyetle duruyor ve kendimize hekimin

emri ile yapılacak olanlardan çok daha fazla dikkat edip yasak koyuyoruz. Bütün kurallar bizi kuralın ardındaki amaçtan çekip daha düşüncesiz olma etkisi yapar. Ve eğer herhangi bir zamanda bütün samimiyetiyle her şeyini hekimindense "tanrı nasıl takdir ederse" cümlesine göre tanrısallığın eline bırakmış olsaydı insanlığın düşüncesizliği nasıl da azgınlığa ve tahripkârlığa dönüşürdü!

323.

Gök Yüzünün Karartılması. – Toplum içinde sanki kol ve bacakları çalınmış gibi davranan çekingen insanların intikamını biliyor musunuz? Dünyanın her yerinde sinsi sinsi dolaşan, aşağılanmış Hıristiyan benzeri insanların intikamı konusunda bir fikriniz var mı? Hep hemen karar veren ve hep derhal haksız çıkan kimselerin intikamını biliyor musunuz? Günün en dehşet verici vaktinin onlar için sabah olduğu bütün türlerin ayyaşlarının intikamını biliyor musunuz? Aynı şekilde, artık sağlıklı olmaya cesareti olmayan hastalıklı ve bezginlerin, bütün türlerin hastalarının kinini biliyor musunuz? Bu küçük intikam düşkünlerinin ve intikam eylemlerinin sayısı korkunçtur; havayı hep kötülüklerinin fırlattığı oklar ve okçuklar vızıldatır, öyle ki, yaşamın ufku ve güneşi böylece kararır - sadece onların değil, daha fazlasıyla bizim, başkalarının, geri kalanların ufku kararır. Sıklıkla derimizi sıyırmasından kalbimizi yırtmasından daha da kötüsü var mı? Güneşi ve gökyüzünü sırf bu kadar uzun zaman görmediğimiz için bazen *inkâr etmiyor* muyuz? O halde: Yalnızlık! Bunun için de yalnızlık!

324.

Tiyatro Oyuncusunun Felsefesi. – Canlandırdıkları tarihi kişileri temsil sırasında olduğu gibi gerçekte de kendilerini öyle hissetmek, büyük oyuncuyu aşırı derecede mutlu eder. Ne var ki, bu noktada ciddi şekilde yanılıyorlar. Zevkle kehanetçi bir yetenekmiş gibi gösterdikleri taklit ve

tahmin edici güçleri, sadece davranışları, sesleri ve bakışları esasen dış görünümü açıklamak için harekete geçer; yani büyük bir kahramanın, devlet adamının, savaşçının, ihtiraslı, kıskanç, umutsuz birinin ruhunun ancak gölgesini yakalarlar; ruhun yakınlarına kadar dayanırlar, ama nesnelerinin tinine girmeleri mümkün değildir. Herhangi bir durumun *özüne* ışık tutmak için düşünürlerin, uzmanların ve profesyonellerin yerine sadece kehanet sahibi oyunculara ihtiyaç olsaydı kuşkusuz eğlenceli bir buluş olurdu! Bu tür haddini bilmezlik sesleri yükseliyorsa oyuncunun tıpkı ideal bir maymun olduğunu ve o denli maymun ki, "öze" ve "önemli olana" inanacak kapasiteyi hiç de gösteremediğini asla unutmayalım: Onun için her şey oyundur, söz, davranış, sahne, kulis ve seyirci.

325.

Sıradışı Yaşamak ve İnanmak. – Çağın peygamberi ve mucize adamı olmanın yolu bugün de eskiden olduğundan farklı değildir: Ayrı yaşamak, az bilgili olmak, biraz düşünce sahibi olmak, aşırı derecede kibri olmak; nihayet insanlığın biz olmadan ilerleyemeyeceği düşüncesi bizde yerleşir, *çünkü biz gayet açık şekilde* insanlık olmadan ilerleriz. Bu inanca sahip olur olmaz, içimizde diğer inançları da buluruz. Son olarak ihtiyacı olana bir öğüt (Bu öğüt Wesley'e din öğretmeni Böhler tarafından verildi): "Sahip olana dek inancı öğütle ve sonra onu, ona sahip olduğun için öğütleyeceksin."

326.

Kendi Koşullarını Bilmek. – Güçlerimizi tahmin edebiliriz, ama *gücümüzü* değil. Koşullar onu bizden sadece gizlemekle ve bize göstermemekle kalmaz, hayır! Onu büyültüp küçültürler. İnsan kendini değişken bir büyüklük olarak görmeli, büyüklüğün başarı yeteneği, koşulların elverişli olması halinde belki de bilginin en yükseğine erişebi-

lir: Yani koşullar üzerine kafa yormalı ve onların gözlemlenmesine enerji harcamaktan kaçınmamalı.

327.

Bir Fabl. – Bilginin Don Juan'ı: O henüz hiçbir filozof ve şair tarafından keşfedilmedi. Bildiği şeylere karşı sevgi beslemiyor, ama karşı tini, iştahı var, bilgiyi avlamaktan ve düzenbazlıktan zevk alıyor - bilginin en yüksek ve uzak yıldızlarına kadar gitmekten! – ta ki sonunda ona bilginin mutlak *acı vericisinden* başka avlayacak hiçbir şey kalmayıncaya kadar, tıpkı ayyaşın sonunda apsent ve kezzap içmesi gibi. Böylece sonunda cehennemi arzular; bu onu *baştan çıkaran* son bilgidir. Belki de, bütün bilinenler gibi bu da onu hayal kırıklığına uğratır! Ve bundan sonra hayal kırıklığına mıhlanıp, bizzat taşlaşmış konuk olarak, kendisine artık hiç nasip olmayan bilginin akşam yemeğine arzu duyarak sonsuza değin durup kalır! – Çünkü bütün nesneler dünyasının bu aç insana verecek bir lokması bile yoktur.

328.

İdealist Kuramlar Neyi Öğütler. – İdealist kuramlara en kesin olarak onları tereddütsüz uygulayan insanlarda rastlanır; çünkü o kimselerin bu kuramların ışıltısına şöhretleri için gereksinimleri var. Onu içgüdülerle ele alırlar ve bu esnada hiçbir şekilde riyakâr duygular beslemezler: Tıpkı bir İngilizin kendini Hıristiyan oluşuyla ve pazar kutsaması ile riyakâr hissetmediği kadar. Tersine: Fanteziye kaçmamak için kendini kontrol etmek zorunda olan ve coşkunluğun getireceği ünden kaçınan gamsız yapıda olanlara sadece katı gerçekçi kuramlar yeterli olur: Onlara aynı içgüdüsel zorlamayla el atarlar ve bu sırada da dürüstlüklerinden hiçbir şey kaybetmezler.

329.

Neşe Karalayıcılar. – Yaşamın derinden yaraladığı insanlar her türlü neşeden kuşku duyarlar, sanki neşe her zaman çocuksu ve çocukça bir davranışmış ve bir çeşit akılsızlığı ele veriyormuş gibi, onları görünce insan, sadece ölüme yakın bir çocuğun yatağında hâlâ oyuncaklarıyla oynarken hissettiği acıma ve duygulanma hissediliyormuş gibi olurmuş. Böyle insanlar güllerin altında gizlenmiş ve saklanmış mezarlar görürler; eğlenceler, gürültü, neşeli müzik onlara bir kez daha yaşamın coşkusunu höpürdeterek içmek isteyen ağır hastanın kendini kararlı bir şekilde aldatması gibi görünür. Ama neşe hakkındaki bu yargı, hastalığın ve yorgunluğun hüzünlü zemininde ışık demetinin yansıyıp kırılmasından başka bir şey değildir: Bunun kendisi duygulandırıcı, akılsız, merhamet etmeye zorlayan ve hatta çocuğa özgü ve çocukça bir şeydir, ama yaşlılığı izleyen ve ölümden önceki o *ikinci çocukluktan* kaynaklanan bir şey.

330.

Henüz Yeterli Değil! – Bir şeyi kanıtlamak yeterli değil, insanları ona ikna etmek ya da onun düzeyine yükseltmek de gereklidir. Bu yüzden bilen kimse bilgeliğini *söylemeyi* öğrenmelidir: ve bunu sık sık bir çılgınlık gibi yapmalıdır!

331.

Haklar ve Sınırlar. – Asketizm duyusal dürtülerini kurutmak isteyen kimseler için doğru düşünce tarzıdır, çünkü onlar kudurmuş vahşi hayvandır. Ama sadece bu kimseler için!

332.

Gösterişli Tarz. – Kabaran duygularını eserine boşaltamayıp kendini bu yolla hafifletmeyen; tersine, daha çok ka-

barma duygusunu göstermek isteyen sanatçının tumturaklı ve gösterişli tarzı vardır.

333.

"İnsancıllık". – Hayvanları ahlaksal yaratıklar olarak görmeyiz. Ama siz hayvanların bizi ahlaksal yaratıklar olarak gördüklerini mi sanıyorsunuz? – Konuşabilen bir hayvan şöyle demiş: "İnsancıllık, en azından biz hayvanların acısını çekmediği bir önyargıdır."

334.

İyiliksever. – İyiliksever iyilik yaptığında gönlünün bir ihtiyacını tatmin etmiş olur. Bu gereksinim ne denli şiddetliyse ihtiyacını tatmin edişinde kendisine hizmet edeni o denli az düşünür, kabalaşır ve duruma göre hakaret eder. (Bilindiği gibi diğer halklarınkinden daha ateşli olan Yahudi iyilikseverliği ve merhameti hakkında böyle söylenir.)

335.

Sevgi, Sevgi Olarak Hissedilsin Diye. – Başkalarına karşı sevgi ve iyilik diye adlandırılan humanist tavrı gösterebilmemiz için, kendimize karşı dürüst olmamız ve kendimizi iyi tanımamız gerekir.

336.

Ne Yapmaya Muktediriz? – Bir adama bütün gün boyunca şımarık ve şeytan ruhlu oğlu öylesine ıstırap çektirdi ki, adam akşam onu döve döve öldürdü ve dönüp ailesinin geri kalanına: "Evet, şimdi rahat rahat uyuyabiliriz!" dedi. – Şartların bizi nerelere sürükleyebileceğini kim bilir?

337.

"Doğal". – En azından hatalarında *doğal* olabilmek, belki de yapay ve diğer bakımlardan gösteriş yapan ve kısmen hakiki olan sanatçının son övünmesidir. Böyle bir yaratık bundan dolayı kendi hatasını mutlaka küstahça ortaya koyacaktır.

338.

Yedek Vicdan. – Bir insan bir başkasının vicdanıdır: Ve bu, eğer o başkasında başka vicdan yoksa özellikle önemlidir.

339.

Görevlerin Değişmesi. – Eğer görev zor gelmemeye başlarsa, uzun çalışmalardan sonra zevk verici hevese ve gereksinim haline dönüşürse o zaman başkalarının, bizim görevlerimize, şimdi heveslerimize ilişkin hakları biraz başka türlü olur: Yani bizim için hoş duyumlara vesile olur. Başkası o andan itibaren haklarından dolayı sevgiye layık olur (önceki saygıdeğer ve korkutucu olmanın yerine). Şimdi onun gücünün alanını kabul edip destek olunca, *neşemizi* arıyoruz. Dinginciler Hıristiyanlığı artık yük olarak görmeyip, tanrı katında sadece keyif alınca, "Her şey tanrının şerefi için!" söylemini kabul ettiler: Bu anlamda yaptıkları hiçbir şey, onlar için artık kurban değildi. Bu, "Her şey kendi zevkimiz için!" anlamına geliyordu. Görevin *her zaman* biraz can sıkıcı olmasını istemek – Kant'ın yaptığı gibi - onun hiçbir zaman alışkanlık ve töre olmasını istememek demektir: Bu istekte asketik vahşetin küçük bir kalıntısı gizlidir.

340.

Görünüş Tarihçiye Karşıdır. – İnsanların ana rahminden ortaya çıkması iyi ispatlanmış bir konudur: Bununla birlikte, yetişkin çocuklar annelerinin yanında durunca, varsa-

yımın çok saçma olduğunu gösterebilirler; görüntü varsayıma karşıdır.

341.

Yanlış Değerlendirmenin Yararı. – Birisi, çocuklukta melankolik mizacın işveli şımarıklığına karşı derin bir aşağılama duyduğunu ve melankolik olan bu duygunun yaşamının yarısına kadar kendinden saklı kaldığını söyledi. Bunu mümkün olan bilgisizliklerin en iyisi diye ilan etti.

342.

Karıştırmayın! – Evet! O, meseleye her tarafından bakıyor ve siz onun bilgi için doğru adam olduğunu düşünüyorsunuz. Ama o sadece fiyatı düşürmek istiyor; onu satın almak istiyor!

343.

Güya Ahlaklı. – Kendinizden hoşnut olmamayı hiçbir zaman istemiyorsunuz, kendinizin acı vermesini hiçbir zaman istemiyorsunuz ve bunu ahlaksal eğiliminiz olarak nitelendiriyorsunuz! İyi ama bir başkası, bu sizin korkaklığınızdır, diyebilir. Fakat bir şey kesindir: Hiçbir zaman dünya (kendi olduğunuz!) çevresinde seyahat edemeyeceksiniz ve kendi içinizde bir rastlantı, bir bilmece olarak kalacaksınız! Biz başka türlü düşünenlerin, kendimizi zırdelilikten dolayı kendi tenha yerlerimize, bataklıklarımıza ve karlı dağlarımıza maruz bırakıp, acı ve bıkkınlıkları kendimize sütun tepesinde yaşayan münzeviler gibi gönüllü olarak seçtiğimizi mi sanıyorsunuz?

344.

Yanılmadaki İncelik. – Eğer söylendiği gibi Homer arada sırada uyuyorduysa, hırslarından dolayı uyumayan bütün sanatçılarından daha dirayetliydi. İnsan hayranlarına nefes

aldırmalı ki arada sırada eleştirici duruma gelsinler; çünkü hiç kimse kesintisiz parıldayan ve sönmeyen bir iyiliği kaldıramaz ve iyilik yapmak yerine, bu tarzın ustası, önümüzden geçerken nefret edilen sıkı terbiyeci olur.

345.

Mutluluğumuz Lehte ve Aleyhte Olmak İçin Gerekçe Değildir. – Pek çok insanın ancak azıcık mutlu olabilmek için yeteneği var: Bazı insanların tedavi edilmemesi ve bazılarının hep hasta olması nasıl hekimlik sanatına itiraz değilse onların mutlu olmamaları da bilgeliklerine aynı derecede itiraz değildir. Herkes iyi bir şansla *kendi* en yüce mutluluk ölçüsünü gerçekleştirebileceği yaşam anlayışını bulsun: Bu arada yaşamı hâlâ sefil olup, pek de kıskanılacak gibi olmayabilir.

346.

Kadın Düşmanları. – "Kadın düşmanımızdır": kim bir erkek olarak hemcinslerine böyle söylerse, sadece ondan değil, kendi zevk araçlarından da nefret eden başıboş bir dürtü gibi konuşmuş olur.

347.

Konuşmacının Okulu. – Her kim bir yıl boyunca susarsa, gevezelik etmeyi unutup konuşmayı öğrenir. Pitagorasçılar çağlarının en iyi devlet adamlarıydılar.

348.

Güç Duygusu. – Mutlaka ayrım yapılmalı: Her kim ilk kez güç duygusunu kazanmak istiyorsa bütün yolları dener ve onu besleyecek hiçbir gıdayı geri çevirmez. Ama ona sahip olan kimse çok seçici ve zevk bakımından kibarlaşmıştır; çok ender olarak bir şeyle tatmin olur.

349.

O Kadar Önemli Değil. – Bir ölüm durumunu seyrettiğimiz zaman içimizde bir düşünce düzenli şekilde yükselir; genel saygının iddia ettiği gibi ölüm olayı öyle önemli olmadığı ve ölmekte olan kimsenin yaşamında belki de şimdi yitirmekte olduğundan daha önemli şeyler yitirmiş olduğu biçimindeki yanlış bir dürüstlük duygusu ile onu derhal bastırırız. Buradaki sonuç elbette ki amaç değil.

350.

En İyi Şekilde Nasıl Söz Verilir. – Bir söz verildiği zaman, sözü veren sözcük değil, sözcüğün arkasında saklı olan şeydir. Evet, sözcükler söz veren kuvvetin bir parçası olan kuvveti boşaltmak ve kullanmak suretiyle verilen sözü zayıflatırlar. Yani elinizi uzatın ve bu sırada parmağınızı ağzınıza koyun, - böylece en emin vaatleri etmiş olursunuz.

351.

Genellikle Yanlış Anlaşıldı. – Konuşmalarda birisinin, ötekinin içine düşmesi için tuzak kurduğu fark edilir; sanıldığı gibi kötü niyetten değildir bu, tersine, kişi kendi kurnazlığından aldığı zevkten ötürü yapar bunu: Başkaları espri hazırlar, berikiler yapsın diye ve düğümler atarlar, öbürleri düğümleri çözsün diye. Sanıldığı gibi iyilikten değil, tersine, ham aklın kötülüğünden ve hor görmesinden dolayı yapılır bunlar.

352.

Merkez. – İnsan birdenbire utanmak durumunda kalırsa "Ben dünyanın merkeziyim!" duygusu çok güçlü bir şekilde ortaya çıkar; insan ondan sonra orada uyuşmuş gibi kayalara vuran dalgaların arasında durur ve kendini sanki büyük bir gözün bakışlarıyla her taraftan kuşattığını ve nüfuz ederek, gözlerini kamaştırdığını hisseder.

353.

Konuşma Özgürlüğü. – "Dünya paramparça olacak olsa bile, hakikatin söylenmesi gerek!" Böyle bağırmıştı yüksek sesle büyük Fichte! Evet! Evet! Ama insanın hakikate de sahip olması gerekirdi! – Ama o her şey altüst olacak olsa bile herkesin kendi fikrini söylemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu konuda onunla tartışılabilirdi.

354.

Acı Çekme Cesareti. – Şimdi olduğumuz durumda oldukça fazla keyifsizliğe katlanabiliriz; midemiz bu ağır yemeğe göre düzenlenmiş. Onsuz, belki de yaşam yemeğini tatsız tuzsuz bulurduk: Ve acıya katlanmaya hazır olmaksızın birçok neşeyi kaçırmak zorunda kalırdık!

355.

Hayran. – Hayran olmayanlara çarmıha gerer gibi saygı duyan kimse, partisinin cellâtlarından biridir; aynı partiden de olsa ona el uzatmaktan kaçınmak gerekir.

356.

Mutluluğun Etkisi. – Mutluluğun ilk etkisi *güç duygusudur.* Güç *kendisini ifade etmek ister*, ister bizzat kendimize karşı, ister başka insanlara karşı, ister düşüncelere ve ister hayal edilen yaratıklara karşı olsun. Kendini ifade etmenin alışılagelmiş türleri şunlardır: hediye vermek, alay etmek, tahrip etmek; her üçü de ortak temel bir dürtü ile olur.

357.

Ahlaklı Atsinekleri. – Aşk bilgisi noksan olan ve sadece acının tadını bilen ahlakçılarda taşralı ruhu ve sıkıcılığı var; onların vahşi olduğu kadar pespaye zevkleri, komşuyu gözaltında tutmak ve çaktırmadan bir iğneyi bu yüzden acı verecek şekilde batırmak. Bu türden insanların içinde oğ-

lan çocuklarının yaramazlığı arta kalmıştır, canlı ya da ölü bir şeyi avlamazlarsa ya da ona kötü davranmazlarsa rahat edemezler.

358.

Nedenler ve Bunların Nedensizlikleri. – Ona karşı antipatin var ve bu antipati için birçok neden ileri sürüyorsun; ben sadece senin antipatine inanıyorum, nedenlerine değil! İçgüdüsel olan şeyi, sana ve bana bir akıl çıkarımı olarak sergilemek, kendi kendine iltifattır.

359.

Bir Şeyi Uygun Bulmak. – Evlilik onanır, birincisi henüz bilinmediğinden, ikincisi alışıldığından, üçüncüsü evlenildiğinden dolayı; bu hemen hemen bütün hallerde böyle demektir. Ve bununla evliliğin iyi bir şey olduğu hakkında henüz hiçbir şey ispatlanmış değildir.

360.

Faydacı Değil. – "Çok fazla kötülük ve iftira edilen güç, sadece iyilik edilen güçsüzlükten daha iyidir." Yunanlılar böyle duyumsuyorlardı. Yani, onlar güç duygusunu herhangi bir yarardan ya da iyi şöhret sahibi olmaktan daha değerli görüyorlardı.

361.

Çirkin Görünmek. – Yetingenlik kendini güzel görür; ölçüsüzün gözünde haşin ve ruhsuz ve sonuç olarak çirkin gözükmesi onun suçu değildir.

362.

Nefretin Farklı Türleri. – Bazıları sadece kendilerini zayıf ve yorgun hissettikleri zaman nefret ederler: yoksa insaflı ve göz yuman kimselerdir. Diğerleri sadece intikam olanağı gördüklerinde nefret ederler: yoksa kendilerini her şey-

den önce gizli ve açık öfkeden korurlar ve bunun için eğer nedenler varsa, üzerinde durmazlar.

363.

Rastlantının İnsanları. – Her keşifte rastlantı en önemli işi yapar, ama bu rastlantıyla insanların çoğu karşılaşmaz.

364.

Çevrenin Seçimi. – İnsan kendini ne onuruyla susabildiği ne önemli fikrini belirtebildiği, böylece şikâyetlerimizin ve ihtiyaçlarımızın ve sıkıntılı halimizin bütün hikâyesini anlatma imkânının gerilerde kaldığı bir çevrede yaşamaktan korusun. Bu sırada insan hem kendisinden hem de bu çevreden memnun olmaz; evet kendisini hep şikâyetçi olarak hissetmekten sıkılır; buna bir de bize sızlanan sıkıntı hali eklenir. Ama insan kendinden bahsetmekten *utandığı* ve buna ihtiyacı da olmadığı yerde yaşamalıdır. Ama bunları, böyle şeylerde *seçim yapmayı* kim düşünür! "Yazgısından" söz eder, geniş sırtına yaslanıp içini çeker: "Ben bedbaht bir atlasım!"

365.

Kibir. – Kibir özgün görünüme korkusudur, yani gurur eksikliğidir, ama mutlaka özgünlük eksikliği değildir.

366.

Suçlunun Derdi. – Yakalanan suçlu olarak işlenen suçtan ötürü değil, yapılan aptallıktan duyulan sıkıntıdan ya da utançtan ya da yaşamda alışılan unsurlardan yoksun kalmaktan ötürü acı çekilir; bu noktada ikisini ayırmak için ender bulunan bir incelik gerekir. Hapishanelerle ve tutukevleriyle haşır neşir olan kişi, oralarda şüphesiz ne kadar az "vicdan azabına" rastlandığına şaşırır: Ama eski kötü sevgili suça duyulan özlem o derece fazladır.

367.

Her Zaman Mutlu Görünmek. – Üçüncü yüzyıl Yunanistan'ında felsefe kamuya açık bir yarış konusu iken, başka ilkeler doğrultusunda yaşayıp acı çekenlerin kendi mutluluklarına kızdıkları art düşüncesine sahip olan filozofların sayısı az değildi: Mutlulukları ile onları en iyi şekilde yendiklerine inanıyorlardı ve bunun için her zaman mutlu görünmek yeterliydi. Ama bu arada hep mutlu *olmaları* gerekiyordu! Örneğin, Kiniklerin talihi buydu.

368.

Fazlaca Yanlış Anlamanın Nedeni. – Artan sinir gücünün ahlaklılığı, neşeli ve tedirgindir; azalan sinir gücünün ahlaklılığı, akşamları ya da hasta ve yaşlılarda ıstıraplı, sakinleştirici, sabırlı, kederli, hatta çoğunlukla hüzünlüdür. Duruma göre birincisinin ya da ikincisinin olması, kendimizde olmayanı anlamamamız demektir ve biz sık sık onu ahlaksızlık ve zayıflık olarak yorumlarız.

369.

Kendini Kendi Perişanlığı Üzerine Çıkarmak. – Bunlar kendi onur ve önem duygularını oluşturabilmek için önce hep kullanabilecekleri ve iğfal edebilecekleri kişilere ihtiyaç duyan gururlu heriflerdir: Yani güçsüzlük ve korkaklıkları, birisinin önlerinde cezalandırılmadan kibirli ve kızgın davranışlarda bulunmasına izin verenlerdir! Nitekim bir an kendilerini kendi perişanlıklarının üzerine çıkarmak için çevrelerinin perişanlığına gereksinim duyarlar! Bunun için kimisinin köpeğe, bir başkasının arkadaşa, bir üçüncünün karıya, bir dördüncünün partiye ve çok ender kimselerin de bütün bir çağa ihtiyacı var.

370.

Düşünür Düşmanını Ne Derece Sever. – Düşüncelerine karşı düşünülebilecek bir şeyden hiçbir zaman çekinme ya

da kendine karşı susma! Onu öv! Düşünürün ilk dürüstlüğü budur. Her gün kendine karşı da savaşmak zorundasın. Utku ve ele geçirilen mücevher artık senin meselen değil, gerçeğin meselesidir; ama yenilgin de artık senin meselen değil!

371.

Kuvvetin Kötülüğü. – İhtirastan kaynaklanan şiddet, örneğin kızgınlık sonucu nefes tıkanıklığı tehdidini önlemeye yönelik psikolojik bir girişim olarak anlaşılmalıdır. Taşkınlığın başka insanlara yönelen sayısız eylemi, sert bir adale hareketi ile başlayan ani kan basıncının türevidir: Ve belki de, "kötünün gücünün" bütün fenomeni bu bakış açısına aittir. (Kötünün gücü başkalarına bunu düşünmeden acı verir; kendisini ortaya koymak *zorundadır;* kötünün zayıflığı acı vermek ve acının izlerini görmek *ister.*)

372.

Uzmanın Şerefine. – Uzman olmadan yargıç rolünü oynayan, hemen protesto edilmelidir: bu kişi ister küçük bir erkek, ister küçük bir kadın olsun. Bir şeye ya da bir insana meftunluk ve tutkunluk sebep değildir: Onlara karşı duyulan antipati ve nefret de kanıt değildir.

373.

Haince Eleştiri. – "O insanları tanımıyor", bu birinin ağzından;: "O kötülüğü tanımıyor", öbürünün ağzından, "O alışılmamışı bilmiyor, kötülüğü çok iyi biliyor," demektir.

374.

Kurbanın Değeri. – Devletler ve hükümdarların elinden kişileri kurban etme hakkı ne denli alınırsa (yargı ve orduda vb. olduğu gibi), kendini kurban etmenin değeri o denli yükselecektir.

375.

Çok Açık Konuşma. – İnsan değişik nedenlerden ötürü çok net telaffuz ederek konuşabilir: Birincisi yeni ve fazla konuşulmamış bir dilde konuşulduğundan dolayı kendine karşı güvensizlikten, ayrıca aptallıklarından ya da anlayışlarının kıt oluşundan ötürü başkalarına karşı güvensizlikten olur. Ve aynı şey en tinsel şeylerde de görülür: İfadelerimiz ara sıra aşırı derecede açık, aşırı derecede özenlidir, çünkü aksi halde bildirimde bulunduğumuz kimseler bizi anlamazlar. O halde kusursuz ve sade bir üslûbun sadece yetkin bir dinleyici önünde yapılmasına *izin vardır.*

376.

Çok Uyumak. – Eğer insan yorgun ve tok ise canlanmak için ne yapmalı? Birisi kumarhaneyi, öteki Hıristiyanlığı, üçüncüsü elektriği öneriyor. Ama en iyisi, sevgili melankoliğim, *çok uyumaktır* ve öyle de kalacaktır, gerçek ve mecazi olarak! Böylece insan sabahına tekrar kavuşacaktır! Yaşam bilgeliğindeki marifet, her türlü uykuyu uygun zamana yerleştirmeyi bilmektir.

377.

Fantastik İdealleri Ne Öğütler. – Eksiklerimizin olduğu yerde coşkunluğumuz aşırı dereceye varır. "Düşmanlarınızı sevin!" diyen coşkulu cümleyi, içleri emsali görülmemiş derecede nefret dolu olan Yahudiler bulmuş olmalı ve iffetin en güzel methiyesini de gençliğinde ahlaksız ve iğrenç bir yaşam sürdüren kimseler bestelemiştir herhalde.

378.

Temiz Eller ile Temiz Duvarlar. – İnsan ne tanrıyı ve ne de şeytanı duvara resmetmeli. Bununla hem duvarını, hem komşuluğunu berbat eder.

379.

Muhtemel Olan ile Muhtemel Olmayan. – Kadının biri gizlice bir erkeği sevip, onu yücelterek kendi kendine gizlice yüz kez şöyle diyordu: "Eğer beni böyle bir erkek sevseydi, bu benim için huzurunda yerde tozlar içinde yatmamı gerektirecek bir lütuf olurdu!" Ve adam da aynı şekilde düşünüyordu ve bu kadınla ilgili olarak kendi kendine gizlice aynı düşünceyi söylüyordu. Nihayet sonunda dilleri çözülüp kalplerinde saklı şeyleri birbirlerine fısıldadıkları zaman bir sessizlik oldu ve bazı düşünceler ortaya çıktı. Bunun üzerine kadın donuk bir sesle atıldı: "Ama her şey çok açık! Biz ikimiz de sevdiğimiz insanlar değiliz! Eğer sen bu söylediğinden başka bir şey değilsen o zaman kendimi boşuna aşağılayıp seni sevdim; şeytan seni baştan çıkardığı gibi beni de baştan çıkardı." Bu çok olası hikâye hiçbir zaman gerçek olmuyor; neden?

380.

Denenmiş Öğüt. – Bütün teselli araçlarından hiçbiri, teselliye muhtaç olanlara, onların durumu için teselli yok iddiası kadar iyi gelmez. Bunda onların günün birinde tekrar başlarını kaldırmalarını ima eden büyük bir farklılaştırma var.

381.

Kendi "Ayrıntılarını" Tanımak. – Genellikle bizi ilk kez gören yabancıların gözünde kendi kendimizi gördüğümüzden değişik olduğumuzu çok kolay unuturuz: İzlenimi belirleyen, normal olarak göze çarpan bir ayrıntıdan başka bir şey değildir. Böylece en uysal ve ılımlı insan, sadece büyük bir bıyığı varsa, sanki onun gölgesindeymiş gibi oturup rahat edebilir; normal gözler onda büyük bir bıyığın *aksesuarını* görür, yani askeri, kolayca öfkelenen, duruma göre şiddete başvuran bir karakteri görür ve onun karşısında buna göre davranır.

382.

Bahçıvan ile Bahçe. – Nemli, kasvetli günlerden, yalnızlıktan, bize yönelik sevgi içermeyen sözlerden *sonuçlar* çıkar içimizde mantar gibi. Sabahın birinde yanımızdalar, nereden geldiklerini bilmeyiz, hüzünlü ve huysuz bir şekilde bize bakınırlar. Bitkilerinin bahçıvanı değil, sadece zemini olan düşünüre yazık!

383.

Merhamet Komedisi. – Bir felaketzedenin derdine ortak olmayı çok severiz. Huzurunda biraz komedi oynarız, düşündüğümüz birçok şeyi ve nasıl düşündüğümüzü ağır bir hastanın yatağı başındaki hekimin ihtiyatı ile söylemeyiz.

384.

Garip Azizler. – En iyi eserlerine ve etkilerine hiç önem vermeyen ve onlar hakkında olumsuz konuşan ya da tanıtım yapan pısırıklar var. Ama bir tür intikamdan dolayı başkalarının sempatisine de önem vermezler ya da sempatiye hiç inanmazlar; kendi kendilerine tutkun görünmekten utanırlar ve gülünç olmaktan küstahça zevk alırlar. Bu, melankolik sanatçıların ruhsal halleridir.

385.

Kibirliler. – Biz, başkalarının bize söylediği sözde özelliklerimizi devamlı düzenleyen, örten, ya da ortaya çıkaran vitrinler gibiyiz; *kendimizi* kandırmak için.

386.

Coşkulu Olanlar ile Saf Olanlar. – İnsanın kendisini coşkulu gösterebileceği hiçbir fırsatı kaçırmaması çok bayağı bir alışkanlık olabilir. Bunun amacı göğsüne vuran ve kendini zavallı ve küçük hisseden seyirciyi düşünmekten zevk almaktır. Bu yüzden duygulu durumlarla alay etmek ve yakışıksız davranmak, asil düşüncenin bir göstergesi de

olabilir. Fransa'nın eski savaşçı soylusunun bu tür bir asaleti ve zarafeti vardı.

387.

Evlilikten Önce Bir Düşünme Denemesi. – Varsayalım ki, kadın beni seviyordu, uzun süreli olsa ne kadar sıkıntı verici olurdu benim için! Ve varsayalım ki, kadın beni sevmiyordu, uzun süreli olsa gerçekten ne kadar sıkıntı verici olurdu benim için! Konu sadece iki değişik türden sıkıntı verme ile ilintilidir: O halde evlenelim!

388.

Gönül Rahatlığıyla Yapılan Alçaklık. – Küçük ticarette aşırı kâr etmek; bu bazı bölgelerde, örneğin Tirol'de, hiç de hoş olmuyor, çünkü insan, hilekâr satıcının, içinde bize karşı doğan vicdan sızlamasının ve hoyrat düşmanlığının yanı sıra berbat yüzünü ve vahşi hırsını, üstüne üstlük kötü satın alınayla birlikte kabul eder. Buna karşın Venedik'te dolandırıcı başarılı numarasından dolayı içten sevinç duyar ve dolandırdığı kimseye karşı kesinlikle düşmanca bir tavır içinde olmaz, hatta eğer keyfi varsa ona hoş bir davranış göstermeye ve özellikle onunla birlikte gülmeye hazırdır. Kısaca: Alçaklık için bile zekâya ve vicdan huzuruna sahip olmak gerekir: Bu, aldatılanı nerede ise hilekârlıkla barıştırır.

389.

Biraz Fazla Ağır. – Çok dürüst olup da nazik ve sevimli olmak için biraz fazla ağır insanlar, bir nezakete derhal ciddi bir hizmetle ya da güçlerinin katkısıyla cevap vermek isterler. Bir başkası onlara altın kaplama feniklerini verdiğinde kendi altın parçalarını nasıl mahcup bir şekilde ortaya çıkardıklarını görmek etkileyicidir.

390.

Tini Gizlemek. – Birisini, bizden tinini gizlerken yakalarsak ona kötü deriz. Yani, güler yüzlü ve insan dostu oluşunun onu buna ittiğinden şüphelenirsek daha da fazlasını söyleriz.

391.

Kötü An. – Ateşli karakterler sadece bir an yalan söylerler: Sonradan kendi kendilerini kandırmışlardır, ikna olmuş ve dürüsttürler.

392.

Nezaketin Koşulu. – Nezaket çok iyi bir şeydir ve gerçekten dört ana erdemden biridir (sonuncusu olsa bile): Ama nezaket yüzünden birbirimizi sıkmamamız için, o esnada kendisi ile işim olan kimse, benden daha az ya da daha çok nazik olmalıdır; yoksa olduğumuz yerde kalırız ve merhem sadece sürülmüş olmakla kalmaz, bizi birbirimize sıkı sıkıya yapıştırır.

393.

Tehlikeli Erdemler. – "O hiçbir şeyi unutmaz, ama her şeyi affeder." O zaman iki kez nefret edilir, çünkü belleği ve âlicenaplığı ile iki kat utanır.

394.

Kibir Olmaksızın. – Coşkulu insanlar başkalarının düşündüklerini pek düşünmezler, durumları onları kibrin üzerine çıkarır.

395.

Dalınç. – Bir düşünürde, düşünürün kendi rahat durumunu hep korku durumu takip eder, ötekinde sürekli ihtiras durumu. Buna göre birincisine rahatlık durumu *emniyet* duygusu ile bağıntılı gözükür, diğerine *doyma* duygusuyla;

yani, birisinin ruh hali bu esnada cesur, diğerininki bıkkın ve tarafsızdır.

396.

Avda. – Birisi hoş hakikatleri ele geçirmek için avdadır, öbürü hoş olmayanları. Ama birinci de avdan çok avlanmaktan hoşlanıyor.

397.

Eğitim. – Eğitim üremenin bir devamı olup genellikle onun sonradan yapılan bir tür güzelleştirilmesidir.

398.

Daha Kızgın Olan Kişiyi Nasıl Tanırız. – Birbirleriyle kavga eden ya da birbirlerini seven ya da birbirlerine hayran olan iki kişiden daha kızgın olanı sürekli daha rahatsız konumda olandır. Aynı şey iki halk için de geçerlidir.

399.

Kendini Savunma. – Öyle veya böyle eylemde bulunmak, bazı insanların en temel hakkıdır; ama kendilerini bu haktan dolayı savunurlarsa, insan onlara inanmaz ve yanılır.

400.

Ahlaksal Duyarlılık. – Her başarıda utanan ve her başarısızlıkta vicdan azabı çeken nazik ahlaksal karakterler vardır.

401.

En Tehlikeli Unutma Biçimi. – İnsan başkalarını sevmeyi unutma ile başlayıp, artık sevileceği bir şeyin kalmaması ile bitirir.

402.

Bu Da Bir Hoşgörü. – "Bir dakika süre ile kızgın korlar üzerinde yatmak ve bu esnada biraz *yanmak;* bunun insanlara ve kestanelere şimdilik bir zararı yoktur! Ancak bu

küçük acılık ve sertlik, çekirdeğin ne kadar tatlı ve hoş olduğunu doğru şekilde tatmamızı sağlar." Evet! Siz, bundan zevk alanların kararı böyledir! Siz, asil yamyamlar!

403.

Değişik Tarz Gurur. – Sevgililerinin kendileri için değeri olmadığını düşündükleri zaman sararan kadınlardır; sevgilileri için bir değeri olmadığını düşününce sararan erkeklerdir. Burada bütün kadın ve erkeklerden söz ediliyor. Güvenin ve güç duygusunun insanları olarak *bilinen* böyle erkekler hırslandıkları zaman utanıp kendilerinden şüphelenirler; bununla birlikte böyle kadınlar kendilerini hep zayıf, erkeğe vermeye hazır hissederler, ama tutkunun *istisnai* durumunda gururlarını ve güç duygularını gösterirler - "*bana* kim layıktır?" diye soran.

404.

Kime Nadiren Adil Olunur. – Bazıları herhangi birisine haksızlık yapmadan iyi ve büyük bir şeye heves etmez: Bu *onun* ahlak tarzıdır.

405.

Lüks. – Lükse olan heves bir insanın içine işler: O, içinde ruhunun zevkle yüzdüğü suyun gereksiz ve fazlalık olduğunu açığa çıkarır.

406.

Ölümsüz Kılmak. – Düşmanını öldürmek isteyen kişi, bu öldürme eyleminin düşmanını kendisi için ölümsüz hale getirip getirmeyeceğini düşünmelidir.

407.

Karakterimize Aykırı. – Söylememiz gereken hakikat karakterimize aykırıysa - genellikle böyle olur - o zaman o sı-

rada sanki kötü bir yalan söylüyorınuşuz gibi davranıp, güvensizlik uyandırırız.

408.

Ne Kadar Hoşgörü Gereklidir. – Bazı karakterlerin sadece ya açıkça suçlu olma ya da gizli ıstırap çekme şansı var.

409.

Hastalık. – Hastalıktan şunu anlıyoruz: Yaşlılığın, çirkinliğin ve kötümserliğin zamansız yaklaşımı; bunlar birbirine bağıntılı olan şeylerdir.

410.

Korkaklar. – En kolay katil olanlar, aslında en beceriksiz ve korkak yaratıklardır: Küçük, amaca uygun savunmadan ya da intikamdan anlamazlar, nefretleri, zekâ ve akıl yoksunluğundan dolayı yok etmekten başka bir çözüm tanımazlar.

411.

Nefret Olmaksızın. – Hırsından kurtulmak mı istiyorsun? Bunu, ona karşı *nefret duymadan* yap! Yoksa ikinci bir hırsın olur. Kendini günahtan arındıran Hıristiyanın ruhu, normal olarak sonradan günaha karşı duyduğu nefret ile tahrip olur. Büyük Hıristiyanların yüzlerine bak! Bunlar, içleri aşırı nefretle dolu kimselerin yüzleridir.

412.

Hünerli ve Dar Kafalı. – Kendinden başka hiçbir şeye değer vermez ve eğer başkalarına değer vermek isterse önce onları kendine dönüştürmek zorundadır. İşte o bu noktada hünerlidir.

413.

Özel ve Toplumsal Davacılar. – Her davacıya ve araştırmacıya iyice bak – bu esnada karakterini sergiliyor: Doğrusu bu kişinin, suçunun peşine düştüğü kurbanınkinden daha kötü bir karakteri olduğu ender görülen bir durum değildir. Davacı bütün masumiyetiyle bir cinayetin ve caninin mağduru olan kişinin kendiliğinden iyi karakterli olmak zorunda olduğunu ya da iyi olduğunu kabul ediyor - ve kendine böyle yol veriyor, yani içini *dışarı* yansıtıyor.

414.

Gönüllü Körler. – Bir kişiye ya da partiye tutkulu, en aşırısına varan bir adanma vardır; bu bizim gizliden gizliye kendimizi ondan üstün hissettiğimizi ve bu konuda kendimize öfkelendiğimizi ele verir. Bu yüzden biz gönüllü olarak, gözümüz çok gördü diye kendimizi cezalandırmak için kör ederiz.

415.

Remedium amoris[4] – Aşka karşı birçok hallerde hâlâ o eski köklü ilaç yardımcı oluyor: karşılıklı aşk.

416.

En Kötü Düşman Nerede? – Kim işini iyi yapıyorsa ve bunun bilincindeyse düşmanına karşı genellikle barışçı bir tutum sergiler. Ancak, iyi şeye sahip olduğuna inanmak ve bunu savunmada maharetli *olmadığını* bilmek; bu, insanda kendi işinin karşıtına yönelik garazkâr ve amansız bir nefret doğurur. Herkes en kötü düşmanını nerede arayacağını buna göre hesaplasın!

---

[4] Remedium amoris: Aşkın ilacı (ç.n.).

417.

Tevazunun Sınırı. – Bazı kimseler, credo quia absurdum est[5] diyen tevazua erişmekte şüphe etmeyip, akıllarını kurban etmişlerdir: Ama bildiğim kadarıyla hiçbiri ondan sadece bir adım uzakta olan ve credo quia absurdus sum diyen tevazua erişmemiştir.

418.

Hakikati Oynamak. – Kimisi samimidir; ikiyüzlülükten tiksindiği için değil, tersine, ikiyüzlülüğüne inandırıcılık katmayı çok zor başaracağı için. Kısaca: Tiyatro oyuncusu olarak yeteneğine güvenmeyip, dürüstlüğü tercih ediyor, "hakikati oynamayı".

419.

Parti Cesareti. – Zavallı koyunlar kılavuzlarına, "Sen hep önde git. Böylece seni takip etme cesaretini asla yitirmeyeceğiz," derler. Ama zavallı kılavuz kendi kendine düşünür: "Hep beni takip edin. Böylece size yol gösterme cesaretini hiçbir zaman yitirmeyeceğim."

420.

Kurbanlık Hayvanın Kurnazlığı. – İnsanın kendini kurban ettiği birisi hakkında yanılmak istemesi ve ona arzu ettiğimiz gibi görünmesi için fırsat vermememiz, üzüntü verici bir kurnazlıktır.

421.

Başkalarının Arasından. – Başkalarının arasından parıldayarak görükmekten başka türlü görünmek istemeyen insanlar var. Ve bunda çok büyük akıllılık var.

---

[5] Credo quia absurdum est: Saçma olduğu için inanıyorum (Tanrısal vahyolmanın belli anlayışının karakterize edilişi) (ç.n.).

422.

Başkalarını Sevindirmek. – Sevindirmek niçin bütün sevinçleri aşar? Çünkü insan bununla kendi elli dürtüsünü bir seferde sevindirir. Bunlar teker teker küçük sevinçler olabilir. Ancak, insan bunları bir elde tutarsa el her zamankinden daha çok dolar. Ve kalp de öyle!

Beşinci Kitap

423.

Büyük Suskunluk İçinde. – Burası deniz, burada şehri unutabiliriz. Gerçi Ave Maria'nın çanları hâlâ gürültü ile çınlamaya devam ediyor - gece ile gündüzün kavşağında ürkütücü ve budalaca, yine de tatlı bir gürültü -, ama sadece bir an için! Şimdi her şey susuyor! Deniz orada uzanmış yatıyor, solgun ve parıltılı, konuşamıyor. Gökyüzü sonsuz ve sessiz akşam oyununu kırmızı, sarı, yeşil renklerle oynuyor; konuşamıyor. Resifler ve sarp kayalar en ıssız yeri bulmak için denize doğru uzanıyor; bunların hiçbiri konuşamıyor. Üzerimize birdenbire çöken bu korkunç sessizlik hem güzel hem tüyler ürpertici, bu sırada insanın içi kabarıyor. Ah, bu sessiz güzelliğin aldatıcılığı yok mu? Ne kadar iyi konuşabilirdi, istese ne kadar da kötü! Tutulmuş dili ve çehresindeki acı çeken mutluluğu, senin merhamet duygunla alay etmek için bir hile! Öyle olsun! Böyle güçlerin alay konusu olmaktan utanmıyorum. Ama sana acıyorum doğa, çünkü susmak zorundasın, dilini bağlayan sadece senin kötülüğün de olsa: Evet sana kötülüğünden dolayı acıyorum! Aman, daha da sessiz oluyor ve

yüreğim bir kez daha kabarıyor. Yeni bir gerçekten korkuyor, *o da konuşamıyor*, kendisi ile alay ediyor eğer ağız bu güzelliğe doğru azcık bir şeyler haykırırsa. Kendisi suskunluğunun, tatlı kötülüğünün tadını çıkarıyor. Konuşmaktan, evet düşünmekten nefret ettim. Çünkü her sözcüğün arkasında hatayı, hayali, cinneti gülerken duymuyor muyum? Merhametimle alay etmeyeyim mi? Alayımla dalga geçmeyeyim mi? Ah deniz! Ah akşam! Sizler kötü eğitmenlersiniz! İnsanlara insan *olmamayı* öğretiyorsunuz! İnsan kendini size teslim mi etsin? Şimdi sizin olduğunuz gibi, soluk, parlak, sessiz, korkunç, kendi üstünde mi dinlensin? Kendini mi yensin?

424.

Hakikat Kimin İçin Vardır. – Şimdiye değin yanılgılar *teselli* gücü olmuştu: Artık insan bilinen hakikatlerden aynı etkiyi bekliyor ve bunun için aslında biraz fazla bekledi. Nasıl, eğer hakikatler bu etkiyi – teselli etkisini – kesinlikle yapmıyorlarsa? O zaman bu hakikatlere karşı bir itiraz olmaz mıydı? Bunların acı çeken, sakatlanmış, hasta insanların durumları ile ortak neleri var ki, tam da onlara yararlı olsunlar? Bir bitkinin hasta bir insanın iyileşmesine hiçbir katkısı olmadığı tespit edilirse bu onun *hakikatine* karşı bir kanıt olmaz. Bununla birlikte, eskiden insanın doğanın amacı olduğu kanaati öylesine güçlüydü ki, ister istemez, bilgi ile de insana tedavi edici ve faydalı olamayan hiçbir şeyin ortaya çıkarılamadığı, evet, başka bir şeyin *olamadığı*, *olamayacağı* kabul ediliyordu. Belki de bütün bunlardan, hakikatin *bütün* ve ilintili olarak sadece aynı zamanda güçlü, iyi niyetli, neşe ve barış dolu karakterler için var olduğu önermesi çıkıyor (Aristoteles'de olduğu gibi), tıpkı bunlar gibi, herhalde yalnızca *onu arayacak* durumda olacaklar. Çünkü öbürleri akıllarıyla ve aklın özgürlüğü ile ne kadar gururlanırlarsa gururlansınlar, *ilacı* kendileri için ararlar - hakikati *aramazlar*. Bundan dolayı bu ötekiler bi-

limden çok az gerçek sevinç duyarak onu soğuklukla, sıkıcılıkla ve insanlık dışı olmakla suçlarlar. Bu ise hasta kimselerin, sağlıklı olanların oyunu üzerine verdiği karardır. Yunan tanrıları da avutmayı bilmiyorlardı; en sonunda Yunanlıların hepsi hastalanınca, olay, bu türden tanrıların yok oluşuna sebep oldu.

425.

Biz Sürgündeki Tanrılar! – Kökenleri, benzersizlikleri, amaçları hakkındaki *yanılgılar* sayesinde ve bu yanılgılara dayanılarak yapılan *taleplerle* insanlık kendini yüceltti ve defalarca "kendini aştı": Ama aynı hatayla sayılamayacak kadar çok acı, birbirine zulmetme, şüphelenme, yanlış anlama ve bireyin daha çok sefaleti, bireye ve birey için dünyaya geldi. İnsanlar ahlakları yüzünden *acı çeken* yaratıklar haline geldiler. Bunlarla satın aldıkları topu topu bir duygudur, sanki onlar esasen dünya için çok iyi ve önemli imişler ve sadece geçici olarak dünyada kalıyorlarmış gibi. "Acı çeken mağrur kimse", şimdilik hâlâ en yüksek insan tipidir.

426.

Düşünürün Renkkörlüğü. – Yunanlılar doğayı ne kadar başka görürlerdi, itiraf edelim, eğer gözleri mavi ve yeşili görmeyip, birinciyi koyu kahverengi, ikinciyi sarı görseydi (yani eğer aynı kelime ile örneğin koyu saçın, peygamber çiçeğinin ve güney denizinin rengini belirtseydi ve yine aynı sözcükle en yeşil bitkilerin ve insan teninin, balın ve sarı reçinenin rengini belirtselerdi, sonuçta en büyük ressamların dünyalarını sadece siyah, beyaz, kırmızı ve sarı ile boyadıkları görülürdü), doğa onlara ne kadar değişik ve insanlara ne kadar çok yakın görünürdü. Çünkü onların gözünde insanın renkleri doğada da ağır basıp o sanki insanlığın renk eterinde yüzüyordu! (Mavi ve yeşil doğayı öbür renklerin hepsinden daha fazla vahşileştiriyor.) Doğa

olaylarını tanrı ve yarı tanrı olarak, yani insan vücutlu suretler olarak gören Yunanlılara özgü oyunsal rahatlık bu *eksiklik* üzerine oturup gelişmiştir. Ama bu sadece başka bir varsayımın benzetisinden başka bir şey olamaz. Her düşünür, kendi dünyasını ve her şeyi *gerçekte olduğundan* daha az renge boyar ve renkleri teker teker seçemez. Bu sadece bir eksiklik değil. Bu yakınlaşma ve basitleştirme sayesinde büyük çekiciliği olan ve doğanın zenginleşmesini sağlayabilen renk uyumunu *nesnelere uygulanmış olarak* görür. Belki de insanlık, varlığın görünümünden *zevk almayı* ilk kez bu yolla öğrenmiştir. Bu, onlara varlık önce bir ya da iki renk tonunda ve böylece ahenkleştirilerek gösterilmek suretiyle yapıldı. Farklı tonlara geçmezden önce elindeki bu az sayıdaki tonla sanki alıştırma yaptı. Bugün bile kimileri kısmi bir renk körlüğünden zengin bir görme ve ayırt etmeye doğru çabalıyor: Ne var ki, bu süreçte sadece yeni zevkler bulmakla kalmıyor, eskilerin birkaçından *vazgeçmek ve* onları *kaybetmek durumunda kalıyor* hep.

427.

Bilimin Güzelleştirilmesi. – Nasıl ki Rokoko bahçe sanatı, "doğa çirkin, vahşi ve sıkıcı, onu güzelleştirmek istiyoruz!" *(embellir la nature)* duygusundan doğmuştu, aynı şekilde "bilim çirkin, sıkıcı, çekiciliği yok, fazla zaman istiyor! Onu güzelleştirelim!" duygusundan da her seferinde *felsefe* denen şey ortaya çıktı. Felsefe bütün sanatların ve edebiyatların istediğini istiyor - her şeyden önce *eğlendirmek* geliyor: Ama bunu miras aldığı gurura uygun olarak daha asil ve daha yüce bir tarzda, seçilmiş bir heyet önünde yapmak istiyor. Bunlar için esas çekiciliği diğerinde olduğu gibi "daha çok ortak" tarz olarak *göz boyama* (mecazlarla belirtirsek, tapınaklar, uzak manzaralar, mağaralar, labirentler, şelaleler) olan bir bahçe sanatı yaratmak, bilimi bir özet içinde ve çeşit çeşit harika ve ani aydınlat-

malarla göstermek ve içinde "vahşi doğada olduğu gibi", ama zahmetsiz ve can sıkılmadan dolaşılabilecek haddinden fazla belirsizlik, akılsızlık ve rüyayı içine sokmak – bu hiç de hafife alınacak bir hırs değil. Bu hırsın sahibi olan kimse, bu yolla eski insanlarda eğlence sanatlarının en yüce türü olan dini gereksiz kılmanın hayalini bile kurar. Artık o kendi yolunda gider ve günün birinde yüksek başarıya ulaşır. Şimdiden felsefeye karşı aleyhte sesler yükselmeye başlıyor, bunlar: "Bilime dönün! Doğaya ve bilimin doğallığına dönün!" diye bağırıyorlar. – Bununla belki de en güçlü güzelliği özellikle bilimin en "vahşi, çirkin" yanlarında keşfeden bir çağ başlıyor, tıpkı insanın ilk kez Rousseau'nun zamanından beri yüksek dağların ve çöllerin güzelliğine duyulan duyguyu keşfetmesi gibi.

428.

İki Tür Ahlakçı. – Bir doğa kanununu ilk kez görüp anlamak ve bütünüyle anlamak, yani onu *ispatlamak* (örneğin yerçekimi, ışık ve ses yansıması), onu böyle bir yasa olarak *açıklamaktan* farklı bir şey olup, başka akılların işidir. Aynı şekilde sosyal yasaları ve alışkanlıkları anlayıp, gösteren ahlakçılar da birbirinden farklıdır – iyi kulaklı, hassas burunlu, keskin gözlü ahlakçılar – gözlemleneni açıklayanlardan tamamen ayrılırlar. Sonuncular her şeyden önce *bulucu* olmak, keskin zekâ ve bilginin *yol verdiği* bir fantaziye sahip olmak zorundadırlar.

429.

Yeni Tutku. – Neden barbarlığa olası bir dönüşten korkup nefret ediyoruz? İnsanları olduklarından daha mutsuz yapma ihtimali olduğu için mi? Aman hayır! Bütün çağların barbarları *daha* mutluydular: Yanılmayalım! Tersine, bilgiye yönelik dürtümüz, bilgisiz mutluluğa ya da sağlam güçlü bir ham hayalin mutluluğuna değer veremeyecek kadar güçlüdür; bu tür durumları hayal etmemiz bile ıstı-

rap verir! Keşfetmenin ve tahmin etmenin tedirginliği bizim için aşığa kara sevda ne ise öyle çekici ve vazgeçilmez oldu: Âşık onun için ne pahasına olursa olsun neme lazım demez; evet, belki biz de *karasevdalıyız*! Bilgi içimizde tutkuya dönüştü. Bu tutku hiçbir kurbandan korkmuyor, aslında kendi sönüşünden başka hiçbir şeyden korkmuyor. Bütün samimiyetimizle inanıyoruz ki bütün insanlık *bu* tutkunun baskı ve acısı altında şimdiye kadar olduğundan daha yüce ve daha avunmuş olduğuna inanması gerekiyordu, çünkü insanlık barbarlığın beraberinde getirdiği haşin huzura karşı duyulan hasedi henüz aşmamıştı. Belki de insanlık, bizzat bilgiye karşı duyduğu bu tutkusundan dolayı ölecektir! Bu düşünce de bizi etkilemez! Çünkü Hıristiyanlık benzer bir düşünceden hiç korktu mu? Aşk ile ölüm kardeş değiller mi? Evet, barbarlıktan nefret ediyoruz, bilginin gerilemesindense insanlığın batmasını tercih ediyoruz! Ve son olarak: Eğer insanlık *tutkudan* dolayı ölmezse *zayıflıktan* dolayı ölecektir. Hangisini istersiniz? Temel soru budur. İnsanlığın sonunun ateş ve aydınlıkta mı, yoksa kumda mı olmasını istiyoruz?

430.

Bu Da Kahramanca. – İnsanın anlatmaya zor cesaret edeceği ama yararlı ve gerekli olan en pis kokulu şeyleri yapmak da kahramancadır. Yunanlılar Herakles'in büyük çalışmalarının altına bir alıırın süprüntülerini koymaktan utanmadılar.

431.

Düşmanın Fikirleri. – En korkak kafaların bile doğuştan ne kadar keskin ya da ne kadar bunak olduklarını ölçmek için onların düşmanlarının fikirlerini nasıl kavrayıp anlattıklarına bakın. Bu esnada her aklın doğal ölçüsü kendini ele verir. Kusursuz bilge kişi istemeden düşmanını idealleştirip, çelişkisini bütün ayıplardan ve rastlantılardan

arındırır. Bunun sonucunda düşmanından parıldayan silahlarla donanmış bir tanrı oluşunca o zaman onunla savaşır.

432.

Araştırıcı ile Deneyci. – Bilimde tek bilgi toplama yöntemi yoktur! Deneme ile nesnelere muamele etmek zorundayız, kâh kötü kâh iyi olup, art arda adalet, tutku ve soğukluk göstermeliyiz. Bazıları nesnelerle polis gibi konuşur, öbürü günah çıkaran papaz, üçüncüsü gezgin ve meraklı gibi. Kâh sempati ile kâh zorlama ile bazı şeyler zorla kabul ettirilir onlara. Birisini gizliliklerinin önündeki saygı, ileri ve anlayışa götürür, öbürünü sırların açıklanmasındaki patavatsızlık ve hilekârlık. Biz araştırmacılar bütün fatihler, kâşifler, denizciler, serüvenciler gibi cüretkâr bir ahlakın sahibiyiz ve genelde kötü olarak tanınmayı kabullenmek zorundayız.

433.

Yeni Gözlerle Görmek. – Varsayalım ki sanatta güzellikten her zaman *mutluluğun kopyalanması* anlaşılıyor ve bence de hakikat bu; yani bir çağın, bir halkın, kendi kendine yasaklar koyan büyük bir bireyin, kendini mutlu düşünmesi durumuna göre. Bugünün sanatçılarının sözde *gerçekçiliği*, çağımızın mutluluğu hakkında ne anlatıyor? *Onun* güzellik tarzı, kuşkusuz bizim şimdi en kolay anlayıp, zevk aldığımız güzellik tarzıdır. Dolayısıyla insan bize özgü şimdiki mutluluğun gerçekçilikte, mümkün olduğunca keskin duyularda ve gerçekliğin doğru yorumlanmasında yattığına mı inanmalı, yani gerçeklikte değil de *gerçekliği bilmekte* mi yatar? Bilimin etkisi öylesine derinlik ve genişlik kazandı ki, yüzyılın sanatçıları istemeden, çoktan bilim "bahtiyarlıklarının" hayranı oldular!

434.

İltimas Etmek. – Büyük doğa ressamları için mütevazı manzaralar varken küçükler için garip ve nadir manzaralar vardır. Yani insanlığın ve doğanın büyük şeyleri, hayranları içinde bütün önemsiz, vasat ve hırslı şeyler için iltimas etmek zorundadır; ama *büyük insan*, *basit* şeyler için iltimas eder.

435.

Fark Ettirmeden Yok Olmamak. – Çalışkanlığımız ve büyüklüğümüz bir *kez değil*, sürekli parçalanır; her şeyin arasında büyüyen ve her tarafa sarılmayı bilen küçük flora, bizde büyük olan şeyi yok eder; çevremizin günlük, saatlik, fark edilmeyen perişanlığı, komşuluğumuzdan, işimizden, ahbaplığımızdan, günü planlama tarzımızdan, şu ya da bu küçük ve yüreksiz duygunun binlerce küçük kökü dal budak salar. Bu yabani otu dikkate almazsak, farkında olmadan bizi yer bitirir! Ve tamamen yok olmak mı istiyorsunuz, o zaman bunu en iyisi *bir seferde* ve aniden yapın: O zaman belki de sizden geriye *asil yıkıntılar* kalır! Ve şimdi korkulduğu gibi köstebek tümsekleri değil! Ve üzerinde o minik galipler olan çimenler ve yabani otlar, önceden olduğu gibi mütevazı, utkularını kutlayamayacak kadar zavallı bir halde serpilirler!

436.

Kılı Kırk Yaran. – Herkesin cesaretinin ve karakterinin yeterli olmadığı çok acı bir alternatif var: Bir geminin yolcusu olarak kaptan ile dümencinin tehlikeli hatalar yaptığını ve denizcilik bilgimizin onlardan daha iyi olduğunu anlarız ve ardından kendi kendimize sorarız: Onlara karşı bir ayaklanma başlatsan ve her ikisini de tutuklatsan nasıl olur? Onlardan üstün oluşun sana bu yükümlülüğü vermez mi? Buna karşın, onlara itaat etmediğin için seni kilit altına almak, onların hakkı değil mi? Bu, daha yüksek

ve daha kötü durumlar için bir benzetmedir. Ancak son olarak, üstünlüğümüz, kendimize inanmamız, bu tür durumlarda bize ne güvencesi veriyor sorusu hep ortada kalıyor. Başarı mı? Ama bunun için de bütün tehlikeleri içinde barındıran şeyi *yapmak* gerekir ve sadece bizim için tehlikeli olanları değil, gemi için tehlikeli olanları da.

437.

Ayrıcalıklar. – Her kim kendine gerçekten sahipse, yani kendisini nihai olarak *fethetmişse* bundan böyle kendini cezalandırmayı, bağışlamayı, kendine merhamet etmeyi kendi ayrıcalığı olarak görür. Bunları hiç kimseye bırakmak zorunda değildir; ama rahatlıkla bir başkasının eline de verebilir, örneğin bir arkadaşına; ancak, bir *hak* verdiğini ve sadece *güç* sahibi olunca haklar verilebileceğini bilir.

438.

İnsan ile Nesne. – İnsan nesneleri neden görmez? Kendisi engeller: Nesneleri kendi gizler.

439.

Mutluluğun Özellikleri. – Bütün mutluluk duygularında ortak olan şeyler iki türlüdür: Duygunun *bolluğu* ve ondaki *çılgınca neşe*. Nitekim insan bir balık gibi kendini çevresinde güvenli hisseder ve onun içinde sıçrayıp durur. İyi Hıristiyanlar, Hıristiyana özgü taşkınlığın ne olduğunu anlayacaklardır.

440.

Feragat Etmekten Vazgeçin! – Bir *rahibe* gibi, dünyayı tanımaksızın ondan vazgeçmek; bu verimsiz, belki de hüzünlü bir yalnızlık verir. Bunun düşünürün vita contemplativa'sının yalnızlığı ile ortak hiçbir yanı yok: Eğer düşünür, *yalnızlığı* seçerse hiçbir şekilde vazgeçmez; daha

ziyade eğer vita practica'da direnmek zorunda olsaydı, düşünür için vazgeçme, hüzün ve kendisinin batışı demek oturdu: Bundan vazgeçer, çünkü onu bilir, çünkü kendisini bilir. Böylece *kendi* suyuna atlayıp, *kendi* neşesini bulur.

441.

İnsanoğlu Neden Hep Daha Uzak Olur. – Neydi ve ne olacak diye her şey üzerine ne kadar çok kafa yorarsak şimdi mevcut olan şey o kadar çok soluklaşır. Eğer ölülerle yaşarsak ve onların ölümlerinde biz de onlarla birlikte ölürsek, nedir o zaman bizim için "insanoğlu"? Daha yalnız oluruz, yani, *çünkü* insanlığın bütün seli etrafımızda çağıldar. Bütün insanlığa özgü olan içimizdeki ateş hep artar ve *bundan dolayı* bizi çevreleyen şeye *sanki* önemsiz ve gölge gibiymiş gibi bakarız. Ama donuk bakışımız *incitir!*

442.

Kural. – "Kural benim için her zaman istisnadan daha önemlidir"; her kim böyle duyumsarsa, bilgide çok ilerlemiş ve uzmanlaşmış olanlara dâhil olmuş demektir.

443.

Eğitim Hakkında. – Bizim eğitim ve öğretim tarzımızın en genel eksiğini yavaş yavaş anladım: Kimse öğrenmiyor, kimse öğrenmek için çaba göstermiyor, kimse öğretmiyor - *Yalnızlığa katlanılacak.*

444.

Direniş Konusunda Şaşkınlık. – Bir şey bizim için saydamlaşmışsa bize artık direnemeyeceğini sanırız ve sonra içine doğru bakıp gördüğümüz şeyin içinden geçemediğimiz için şaşırırız! Bu bir sineğin her pencere camının önünde düştüğü ahmaklık ve şaşkınlığın tıpkısıdır.

445.

En Asil Kimselerin Hesapları Nerede Tutmaz. – İnsan birisine en son verebileceği en iyi şeyini, mücevherlerini verir; artık aşkın verebileceği daha fazla bir şey yoktur. Ama bunu kabul eden kimse şüphesiz onunla kendi adına en iyi şeyi almamıştır ve dolayısıyla onda veren kişinin düşündüğü tam ve son minnettarlık yoktur.

446.

Rütbe Sıralaması. – İlk sırada yüzeysel düşünürler var, ikinci sırada derin düşünürler - bir şeyin derinine inenler - üçüncü sırada bir şeyin temeline inen ayrıntılı düşünürler - bu, sadece dibine inmekten çok daha değerlidir! Ve son olarak kafalarını çamura sokanlar var: Bu ne derinliğin ne de temelin bir göstergesidir! Onlar yerin altındaki sevgili ölülerdir.

447.

Usta ile Öğrenci. – Bir ustanın insancıllığı öğrencilerini kendine karşı uyarmasında yatar.

448.

Gerçeğe Saygı Göstermek. – İnsan tezahürat eden bu halka gözyaşı dökmeden ve hak vermeden nasıl bakar! Eskiden sevgi gösterisinde bulundukları konuyu çok az düşünürdük ve *eğer* onu yaşamamış olsaydık hâlâ öyle düşünürdük! Yani yaşantılarımız bizi nerelere sürüklüyor! Fikirleriniz gerçekte ne ki! İnsan kendini kaybetmemek için, *aklını* kaybetmemek için yaşantılardan kaçmak zorunda! Platon da gerçeklikten böyle kaçmış ve nesneleri sadece solgun düşünce imgelerinde görmek istemişti; duygularla doluydu ve duygu dalgalarının aklını ne kadar kolay yendiğini biliyordu. Buna göre bilge kişi kendine: "*Gerçeğe* saygı göstermek istiyorum, ama aynı zamanda ona sırtımı dönüyorum, *çünkü* onu tanıyorum ve ondan korkuyorum",

der miydi? Bunu reislerine sadece geri geri yaklaşan ve aynı zamanda saygılarını korkularıyla gösteren Afrikalı kabilelerin, reislerinin önünde yaptıkları gibi mi yapacaktı?

449.

Tine Muhtaç Olanlar Nerede? – Ah! Birisine görüşlerimi *zorla kabul ettirmek*, beni nasıl tiksindiriyor! *Başkalarının* düşünceleri benim düşüncelerime karşı haklı çıkınca, içimdeki her duygu ve gizli dönüş beni nasıl da sevindiriyor! Ama arada sırada daha büyük bir şenlik olur, o zaman birisine bir kez tinsel evini ve malını *bağışlamaya izin verildiğinde*, tıpkı *muhtaç bir kimsenin* gelip tekrar elini ve kalbini doldurması ve huzursuz kalbini *hafifletmesi* için düşüncelerindeki sıkıntıyı anlatacağı, köşede büyük bir iştahla oturmakta olan günah çıkartıcı papaza benzer! Sadece bundan ün kazanmak istemediği için değil: minnettar kalmaktan da kaçınmak ister. Çünkü minnettarlık usandırıcı olup, yalnızlığa ve suskunluğa saygı göstermez. Ama istediği, isimsiz ya da azıcık alaylı yaşamak, kıskançlık ya da düşmanlık uyandırmak için çok mütevazı olmak, ateşsiz bir kafayla, bir avuç dolusu bilgiyle, bir torba dolusu deneyimle donanmış, sanki aklın fakir doktoru olup, *kafası fikirlerle karışmış olan* şuna buna, kimin yardım ettiğini fark ettirmeden yardım etmek! Onun karşısında haklı olup, utku kutlamak istenemez; tersine, onunla doğruyu küçük belirsiz bir işarete göre ya da kendisi ile çelişecek biçimde söyleyeceği ve bundan gurur duyarak yoluna devam edeceği biçimde konuşmak! Muhtaç olan hiç kimseyi geri çevirmeyen, ama sonradan unutulan ya da gülünen küçük bir yurt gibi olmak! Ne daha iyi beslenmeye ne daha temiz havaya ne de daha neşeli ruha, hiçbirine önceden sahip olmamak - tersine, elden çıkarmak, geri vermek, bildirmek, fakirleşmek! Kendine daha çok kimsenin yanaşabilmesi ve hiç kimseyi aşağılamamak için alçakgönüllü olabilmek! Üzerine çok sayıda haksızlık almak ve birçok

kapalı ruhun gizli yoluna varabilmesi için her türlü hatanın dehlizlerinde de yerlerde sürünmüş olmak! Hep bir tür aşkta ve hep bir tür bencillikte ve kendinden zevk almada! Bir gücün sahibi olmak ve aynı zamanda gizli ve vazgeçici olmak! Sürekli güneşte ve zarifliğin yumuşaklığında yatmak ve yine de yüceliğe yükselmenin yakın olduğunu bilmek! İşte bu gerçek bir yaşam olurdu! İşte bu uzun yaşamak için bir neden olurdu!

450.

Bilginin Çekiciliği. – Bakış, bilimin kapısından tutkulu kafalara büyülerin büyüsü gibi etki eder ve onlar muhtemelen bu sırada hayalperest, durum uygunsa, şair olurlar. Bilgi sahibi olan kimselerin mutluluğa tamah edişleri böyle şiddetlidir. Bütün duyularınıza işlemiyor mu, - bilimin neşeli mesajını açıkladığı tatlı çekiciliğin bu sesi yüz kelimededir ve yüz birincide ve en güzelinde: "Bırak kuruntu kaybolsun! O zaman 'Vay halime!' de kaybolur ve 'Vay halime' ile 'vay' da kaybolur." (Mark Aurel)

451.

Kral Soytarısına Kimin İhtiyacı Var. – Çok güzeller, çok iyiler, çok güçlüler, herhangi bir şey hakkındaki tam ve genel hakikati hemen hemen hiç öğrenemezler; çünkü insan onların yanında elinde olmadan biraz yalan söyler, zira onların etkisini duyumsar ve hakikate ilişkin bildirebileceği şeyi bu etkilere uygun olarak bir *uyma* şeklinde ortaya koyar (yani gerçek şeyin renklerini ve ölçüsünü çarpıtır, ayrıntıları bir tarafa bırakır ya da ekler ve uymayanları hiç söylemez). Bu tür insanlar her şeye rağmen ve bütünüyle hakikati duymak isterlerse *kral soytarılarına* başvurmalıdırlar, bir delinin ayrıcalıklarına sahip, uyum sağlayamayan bir yaratığa.

452.

Sabırsızlık. – Eylem ve düşünce insanlarında sabırsızlığın öyle bir derecesi var ki, bu sabırsızlık, bir başarısızlık durumunda, onların hemen karşı taraftaki bölgeye geçmelerini, orada tutkulu heves gösterip, girişimlere kalkışmalarını emreder, ta ki başarının gecikmesi onları tekrar oradan da kaçırıncaya kadar. Böylece serüvenli ve zorlu şekilde birçok bölgenin ve doğanın pratiğinden geçerek sonunda çok uzun yolculukların ve uygulamaların kendilerinde bıraktığı, insanlara ve diğer şeylere ilişkin bilgiler sayesinde ve dürtülerin biraz yumuşatılmasıyla, güçlü uygulayıcı olurlar. Böylelikle karakterin bir hatası dehaya okul olur.

453.

Ahlaksal Boşluk. – Günün birinde ahlaksal duyguların ve yargıların yerine neyin *geçeceğini* şimdi kim tanımlayacak durumdadır! Binanın temelinin tümüyle yanlış atıldığı ve tamir edilemeyeceği çok kesin şekilde anlaşılmış durumdadır. Aklın bağlayıcılığı azalmadığı sürece, ahlakın bağlayıcılığı günden güne hep azalacaktır! Yaşamın ve eylemin yasalarını yeniden inşa etmek; bu görev için fizyoloji, tıp, sosyoloji ve inziva öğretisi bilimlerimiz, kendi başlarına henüz yeterli değil. Sadece onlardan yeni ideallerin (bizzat yeni idealler olmasa bile) temel taşları elde edilebilir. Böylece zevk ve yeteneğe göre *şimdilik* varlığı ya da *sonralık* varlığı yaşarız ve bu ikisi arasındaki *boşlukta* mümkün olduğunca çok, kendi *kralımız* olmak ve küçük *deney devletleri* kurmak için en iyisini yaparız. Bizler deneyiz. Öyle de olmak istiyoruz!

454.

Ara Söz. – Bunun gibi bir kitap bir seferde okunmak ya da başkalarına okumak için değil, başvurmak içindir; özellikle gezintide ve seyahatlerde, insan başını onun içine sokup

tekrar tekrar kaldırabilmeli ve etrafında bildik hiçbir şey bulmamalı.

455.

Birinci Doğa. – Şimdi eğitildiğimiz şekliyle önce *ikinci bir doğa* ediniriz: Dünya bizi olgun, reşit, işe yarar diye nitelendirdiği zaman o doğaya sahip oluruz. Zaten pek azımız bu deriyi günün birinde çıkarıp, atabilmek için yeteri kadar yılan özelliği gösterir: Kabuklarının altında *birinci doğası* yeterince olgunlaştıktan sonra. Pek çok kimsede embriyon bundan dolayı kurur.

456.

Oluşmakta Olan Bir Erdem. – Antik filozofların erdemin ve mutluluğun bütünlüğü ya da Hıristiyanlığın "ilk önce tanrının krallığını ele geçirmeye çalış, ondan sonra o şeyler hissenize düşecektir!" gibisinden iddiaları ve vaatleri hiçbir zaman bütünüyle dürüstçe yapılmadı, ama yine de vicdan huzuruyla yapıldı: Böyle gerçek olması arzu edilen cümleler, küstahça hakikatmiş gibi gerçeğe karşı ortaya konuluyor ve bu esnada dini ya da ahlaksal vicdan azabı duyumsanmıyordu, çünkü insan erdemin ya da tanrının in honorem majorem'inde kendi yararına olmayan görüşlerle gerçeği yenmişti! *Doğruculuğun bu basamağında* hâlâ birçok namuslu insan var: Eğer kendilerini özverili *hissediyorlarsa* hakikati *hafife almalarına* izin verildiği anlaşılıyor. Nitekim ne Sokratçı erdemler ne de Hıristiyanlık erdemleri arasında *dürüstlüğün* bulunmadığına dikkat edin: Bu, en yeni erdemlerden biridir, henüz tam olgunlaşmamıştır, sık sık karıştırılır ve yanlış bilinir; kendisinin neredeyse bilincinde değil - arzumuza göre teşvik edebileceğimiz ya da durdurabileceğimiz oluşmakta olan bir şey.

457.

Son Suskunluk. – Kimilerinin başına gelen, define arayıcılarının başına gelene benzer: Başka ruhlarda gizli kalmış bir şeyi tesadüfen keşfedip, bundan genellikle taşıması çok zor olan bir bilgi edinirler! İnsan duruma göre yaşayanları ve ölüleri bir ölçüde iyi tanıyabilir, onlardan başkalarına bahsetmeyi kendine göre nahoş bulabilir: Her kelimede düşüncesizlik edeceğinden korkar. Bilge bir tarihçinin ani suskunluğunu düşünebiliyorum.

458.

Büyük Piyango. – Bu çok nadir ama hayran olunacak bir şey: Yani güzel biçimlenmiş aklı olan bir insan ve bu insanın karakteri, hevesleri ve *yaşantıları da* var, bunlar böyle bir akla ait.

459.

Düşünürün Âlicenaplığı. – Rousseau ile Schopenhauer - her ikisi de varlıklarına şu söylemi konduracak kadar gururluydu: vitam impendere vero[1]. Ve yine her ikisinin de verum impendere vitae[2] yapmakta başarılı olamayınca gururları kim bilir nasıl incinmişti! – Verum, her birinin bundan anladığı, bilgilerinin yanı sıra yaşamları melodiye uyum göstermek istemeyen kaprisli bas gibi akıp gidiyordu! Ama eğer her düşünüre sadece tam bedenine uyacak kadarı verilseydi bilginin durumu kötü olurdu! Ve düşünürler için kötü olurdu, eğer kibirleri bunu yalnız başına katlanacak kadar büyük olsaydı! Büyük düşünürün en büyük erdemi, bilgi sahibi olarak kendini, yaşamını korkusuz, sık sık utanarak, sık sık asil alayla ve gülerek kurban eden âlicenaplığıdır.

---

1 Yaşamını gerçeğe adamak (ç.n.).

2 Gerçek hayatı tehdit eder (e.n.).

460.

Tehlikeli Saatlerden Yararlanmak. – Eğer bir insanın ya da bir olayın ortaya koyduğu durum, malımız, mülkümüz, şerefimiz, yaşam ve ölümümüz ya da en sevdiklerimiz için tehlike yaratıyorsa bu insanı ve durumu çok daha başka türlü tanırız: Örneğin Tiberius, İmparator Agustinus'un özü ve yönteminin iç yüzü hakkında en bilge tarihçi için mümkün olandan daha derin düşünerek daha çok bilgi sahibi olmalıdır. Şimdi göreceli olarak çok büyük bir güvenlik içinde yaşıyoruz, bu da bizim iyi insan sarrafı olmamızı engelliyor. Birisi heveskârlıktan, öbürü can sıkıntısından, üçüncüsü alışkanlıktan dolayı inceleyip araştırıyor; hiçbir zaman "incele ya da yok ol!" denilmiyor. Gerçekler bıçakla vücudumuza kazınmadığı sürece, onlara karşı gizliden gizliye bir önemsememe çekincesi koyuyoruz. Bize hâlâ sanki sahip olabileceğimiz ya da sahip olamayacağımız "çeşitli rüyalara" çok benzer görünüyor; sanki onlarda bir şey bizim keyfimize göreymiş, sanki bizim de bu gerçeklerimizden *uyanmamız* mümkün olurmuş!

461.

Hic Rhodus, hic salta[3]. – Müziğimiz deniz şeytanı karakteri taşımadığı için kendini her şeye dönüştürebilir, dönüştürmek zorundadır: Bu müzik, eskiden *Hıristiyan bilginleri* izleyip onların ideallerini seslere aktardı: Sonunda *ideal bir düşünüre* uygun daha tiz, daha neşeli ve genel bir tonu niye bulamasın? Önce *ruhunun* uzaklarda süzülen kubbelerinde sanki onu *yurdunda* aşağı yukarı sallayan bir müzik? Şimdiye değin müziğimiz çok büyüktü ve çok iyiydi. Onunla her şeyi yapmak mümkündü! Böylelikle üç şeyin aynı zamanda hissedilmesinin mümkün olduğunu göster-

[3] *Hic Rhodus, hic salta:* "İşte Rodos, burda atla!", Ezopus'un bir fabl'ında geçer. Anlamı: Ne yapabiliyorsan burada yap; ya da: Halep orada ise arşın burada (ç.n.).

di: Yücelik, derin ve sıcak aydınlanma ve en kusursuz tutarlılığın sonsuz zevki!

462.

Yavaş Kürler. – Ruhun kronik hastalıkları, vücuttakiler gibi, vücudun ve ruhun aklına karşı bir kez işlenen kaba bir suç sonucunda çok nadir olarak ortaya çıkar, ama genellikle sayısız kez dikkat edilmeden yapılan ihmaller sonucunda oluşur. Örneğin her kim günden güne çok az nefes alır ve ciğerlerine çok az hava çekerse, böylece bir bütün olarak yeterince zorlanmaz ve çalışmazsa, sonunda kronik akciğer ağrıları çeker. Böyle bir durumda iyileşme, yeniden ters yönde sayısız küçük çalışmaların yapılması ve farkına varmadan başka alışkanlıkları itiyat haline getirmesi, örneğin her çeyrek saatte bir kez derin nefes alıp vermenin kural haline getirilmesi dışında başka bir yoldan olmaz (mümkünse düz şekilde yerde yatarak; her çeyrek saatte çalan bir saat, yaşam arkadaşı olarak seçilmelidir). Bütün bu kürler *yavaş* ve zorlayıcı değildir; ruhunu sağlığa kavuşturmak isteyen kimse de en küçük alışkanlığın değiştirilmesi konusunu düşünmek zorundadır. Kişi günde on kez çevresine kötü söz söyler ve bu sırada, özellikle birkaç yıl sonra, kendi kendine günde on kez çevresini gücendirmeye *zorlayan* bir alışkanlık *yasası* koyduğunu çok az düşünür. Ama kendini onlara on kez iyilik yapmaya da alıştırabilir!

463.

Yedinci Gün. – "Onu ben *yarattım* diye mi övüyorsunuz? Benim yaptığım, sadece canımı sıkan şeyleri kendimden uzaklaştırmaktan ibarettir! Ruhum yaratıcıların kibrinin üstündedir. Siz bunu benim *boyun eğişim* olarak mı övüyorsunuz? Ben sadece canımı sıkan şeyleri kendimden uzaklaştırdım! Benim ruhum boyun eğenlerin kibrinin üstündedir."

464.

Bağışlayanın Utancı. – Hep veren ve bağışlayan kimseleri oynayıp bu sırada yüzünü göstermek âlicenaplık değildir! Ama vermek ve bağışlamak ve adını, bağışı gizlemek! Ya da doğa gibi isimsiz olmak, burada nihayet bir kez olsun hediye edene ve verene, artık "lütfeden bir yüze" rastlamamak, bizi her şeyden çok sevindirir! Doğaldır ki siz bu sevinci de kaybediyorsunuz, çünkü doğaya bir tanrı soktunuz ve şimdi her şey tekrar bağımlı ve sıkılmış durumda! Nasıl? Hiçbir zaman kendi başına yalnız kalamaz mı? Artık hiçbir zaman korumasız, savunmasız, tasmasız, hediyesiz olmayarak mı? Eğer hep bir başkası çevremizde olacaksa o zaman dünyadaki en iyi cesaret ve iyilik olanaksız hale getirilmiş demektir. İnsan cennetin bu usandırıcılığına karşı bu kaçınılmaz doğaüstü komşuya karşı tamamen şeytana dönmek istemez mi! Ancak, bu gerekli değil, sadece bir rüya idi! Uyanalım!

465.

Bir Karşılaşma Sırasında. – A: Nereye bakıyorsun? Uzun zamandan beri burada sessizce duruyorsun. – B: Hep eski şey ve yeni şey! Bir şeyin yardıma muhtaç oluşu beni kendisine o kadar fazla ve o kadar içine çekiyor ki, sonunda dibine varıyorum ve buna hiç de o kadar değmediğini anlıyorum. Bu tür deneyimlerin sonunda bir tür üzüntü ve dinginlik ortaya çıkıyor. Bunu günde üç kez küçük çapta yaşıyorum.

466.

Şöhret Kaybı. – Tanınmayan birisi olarak insanlarla konuşabilmek hangi ayrıcalık! Eğer tanrılar kimliğimizi açıklayıp bizi meşhur ederlerse "erdemlerimizin yarısını" alırlar.

467.

İki Kez Sabır! – "Bununla birçok insana acı veriyorsun." – Biliyorum ve şunu da biliyorum ki, bunun için iki kat acı çekeceğim, önce onların acısına duyduğum merhametten, sonra benden alacakları intikamdan dolayı. Ama yine de şimdi yaptığım gibi yapmak, daha çok gerekli.

468.

Güzellik Dünyası Daha Büyüktür. – Doğadaki kurnaz ve neşeli, her şeyin kendine özgü güzelliğini keşfedip sanki suçüstü yakalamak için dolaşır gibi bir parıltılı güneşin, bir fırtınalı gökyüzünün altında, bir en soluk şafak vaktinde kayalarla, koylarla, zeytin ağaçlarıyla ve fıstık çamlarıyla kaplı bir kıyı parçasının nasıl kusursuzluğa ve ustalığa ulaştığını görmek için deneme yapar gibi: İnsanlar arasında da onların kâşifleri ve gözlemcileri olarak, onlara bir güneşli, bir fırtınalı ve bir üçüncüde önce yarı karanlıkta ve yağmur bulutlarında gelişen kendi güzelliklerinin görünmeleri için iyiyi ve kötüyü göstererek böyle dolaşmamız gerekirdi. *Kötü* insandan vahşi bir doğa manzarası olarak *zevk almak* yasak mıdır? O manzaranın kendi cesur yolları ve ışık etkileri yok mu? Aynı insan iyiyse ve kanunlara uygun davranıyorsa gözümüze bir taslak ve karikatür gibi görünüp doğada bir leke olarak bize acı vermez mi? Evet yasaktır: Şimdiye değin sadece *ahlak bakımından iyi olan şeyde* güzelliğin aranmasına izin veriliyordu; çok az bulmuş olmak ve omurgasız hayali güzellikler aramak zorunda kalmış olmak, bunun için yeterli bir gerekçedir! Kötülerde, erdemlilerin haberinin bile olmadığı yüz tür mutluluk bulunduğunun kesin olması gibi yüz tür de güzellik var: Ve çoğu henüz keşfedilmedi.

469.

Bilgenin Vahşiliği. – Budistlerin söylediği "yalnız dolaş bir gergedan gibi" şarkısına göre ağır, her şeyi ezen bilgenin

gidişinde, zaman zaman barışçı ve mülayim insancıllık özelliklerine ihtiyaç var. Ve doğrusu bu belirtilere ihtiyaç, sadece her hızlı adımda, aklın her kibar ve sempatik dönüşümünde, sadece nüktede ve bir ölçüde kendi kendisiyle alay etmede değil, bizzat kendi kendisiyle çelişmelerde, mevcut mantıksızlıkların ara sıra tekrarında da vardır. Yazgı gibi yuvarlanan silindire benzemesin diye, öğretmek isteyen bilge, ayıbını örtmek için *hatasını* kullanmak zorundadır ve "aşağılayın beni!," derken, gasp edilmiş bir hakikatin savunucusu olmak için izin rica eder. Sizi dağlara götürüp yaşamınızı belki tehlikeye sokacaktır. Bunun için iyi niyetle, önceden ve sonradan, böyle bir önderden intikam almayı size bırakır - bu kendisi için *önde gitmenin* keyfini çıkarmasının bedelidir. Sizi bir zaman karanlık bir mağaradan geçirip kaygan yollara götürdüğünde kafanızdan geçeni düşünüyor musunuz? Kalbiniz nasıl da çarparak ve can sıkıntısıyla size: "Bu önder burada yerlerde sürünmekten daha iyisini yapabilir! O haylazların yeni ve meraklı bir türdür: *Takip ederek*, ona zaten bir değer veriyor gibi görünmemiz, onun için çok fazla şeref değil mi?" demişti.

470.

Kalabalık Ziyafette. – Dikkatle bakmayıp, liyakatini kontrol etmeden kuşlara yem serpen birisinin elinden bir kuş gibi beslenirse insan, ne kadar mutlu olur! Gelen ve uçup giden, gagasında isim taşımayan bir kuş gibi yaşamak! Benim zevkim, böyle kalabalık ziyafette karnımı doyurmaktır!

471.

Başka Bir İnsan Sevgisi. – Heyecanlı, gürültücü, tutarsız ve sinirli yapıdaki kimse, *büyük tutkuya* zıtlık oluşturur: Bu sessiz, mahzun, içinde bütün sıcak ve ateşli şeyleri toplayarak yaşayan kor, insanı dışarıya soğuk ve kayıtsız baktı-

rıp yüz hatlarında belirli bir vurdumduymazlık ifadesi yansıtır. Bu tür insanlar, gerçi zaman zaman *insanları sevebilirler;* ama bu sevgi, dost canlısı olanlarla işvelilerin sevgisinden başka türlüdür: yumuşak, düşünceli, sakin bir dostluktur; onlar sanki, surları ve dolayısıyla hapishaneleri olan kalelerinin pencerelerinden bakarlar: Yabana, boşluğa, başkasına bakış, onlara çok iyi gelir!

472.

Kendini Haklı Çıkarmamak. – A: Ama neden kendini haklı çıkarmak istemiyorsun? – B: Bunda ve yüz şeyde yapabilirdim bunu, ama haklı çıkmadaki zevki küçümsüyorum. Çünkü bu tür şeyler benim için yeterince büyük değil ve bu dar kafalıların "bu şeylere gerçekten çok önem veriyor!" deyip haince sevinmelerine yardım etmektense, üzerimde ayıbını taşımayı yeğlerim. Ancak, bu doğru değil! Belki de hakkımdaki yanlış düşünceler konusunda bilgi vermeyi bir görev saymak için kendi kendime daha çok önem vermem gerekirdi. Kendime ve ortaya çıkardığım etkilere karşı çok kayıtsızım.

473.

İnsan Evini Nerede İnşa Etmeli. – Eğer kendini yalnızlıkta büyük ve üretken hissedersen, o zaman topluluk içindeki bir yaşam seni küçültüp tahrip edecektir: ve tersi. Güç dolu yumuşaklık, bir babada olduğu gibi. Bu havaya nerede girersen, evini orada kur, ister karmaşıklığın ister sessizliğin içinde olsun. Ubi pater sum, ibi patria[4].

474.

Tek Çözüm. – "Eytişim tanrısal varlığa ve görüngünün peçesinin arkasına ulaşmak için biricik yoldur" Platon bunu nasıl vakur ve coşkulu bir biçimde savunduysa Schopen-

[4] Nerede rahat ediyorsam vatanım orasıdır (ç.n.).

hauer de eytişimin tam tersini böyle ileri sürdü - ve ikisi de haksız. Çünkü bize çözüm olarak göstermek istedikleri hiçbir şey *yok*. Ve şimdiye değin insanlığın büyük tutkuları, bir hiç için gösterilen tutkular değil miydi? Ve bütün şenlikleri, bir hiç için yapılan şenlikler değil miydi?

475.

Ağırlaşmak. – Onu tanımıyorsunuz: Üzerine çok ağırlık alabilir, yine de onların hepsini yükseğe çıkarır. Küçük kanat çırpmalarınızdan sonra, o *aşağıda* kalsın, *çünkü* bu ağırlıkları kendine almış, diye karar verirsiniz!

476.

Tinin Hasat Şenliğinde. – Onunla ilgili deneyimler, yaşantılar, düşünceler ve bu düşünceler hakkındaki rüyalar günden güne artar ve fışkırır - ölçüsüz, büyüleyici bir zenginlik! Görünüşü baş döndürüyor; insan akıl fukaralarını nasıl *kutsayabilir*, artık anlamıyorum! Ancak, ara sıra, eğer yorgunsam, onlara imreniyorum. Çünkü böyle bir zenginliğin *yönetimi* zor bir iş ve ağırlığı bütün mutluluğu ezmesi, az görülen bir olay değil. Evet, eğer sadece bakmak yetseydi! Eğer insan bilgisinin cimrisi olsaydı sadece!

477.

Kuşkudan Kurtulmuş. – A: "Başkaları genel bir ahlaksal şüpheden dışarıya keyifsiz ve zayıf, kurtlu, hatta yarı kemirilmiş olarak çıkıyorlar; ama ben, yeniden kazanılmış içgüdülerle hiç olmadığım kadar cesur ve sağlıklıyım. Keskin rüzgârın estiği, denizin kabardığı ve tehlikenin büyük olduğu yerlerde, kendimi iyi hissediyorum. Her ne kadar, sık sık bir solucan gibi çalışmak ve kazmak zorunda kaldıysam da solucan olmadım." B: Kötümser olmaktan biraz önce *vazgeçtin!* Çünkü *reddediyorsun!* A: "Ve böylelikle tekrar *evet demeyi* öğrendim."

478.

Önünden Geçelim. – Bağışla onu! Onu yalnızlığı ile baş başa bırak! Onu tamamen parçalamak mı istiyorsun? İçine aniden sıcak bir şey dökülen bir bardak gibi çatladı ve o adam öyle değerli bir bardaktı ki!

479.

Aşk ve Doğruluk. – Biz zevk için hakikatin canına okuyan kötü niyetli canileriz; bize doğru görünenden daha çok doğruyu gösteren alelade hırsızlar ve bunların yardım ve yatakçılarıyız; bundan dolayı düşünür, dikenlerini ve kötülüklerini gösterip, onu *baştan çıkarmayı* bıraksınlar diye, zaman zaman, sevdiği kişileri (bunlar mutlaka onu sevenler olmayacaktır) hep kovmak zorundadır. Bunun sonucunda düşünürün iyiliği, onların küçülüp büyüyen Ay'ına kavuşacaktır.

480.

Kaçınılmaz. – Ne isterseniz yapın: Kim sizi istemiyorsa, yaşantılarınızda sizi küçültecek bir neden bulur! Bilginin ve kalbin en derin dönüşümlerini yaşayıp, iyileşen insan gibi acılı bir gülümsemeyle özgürlüğe ve sessiz aydınlığa çık. Ama birisi mutlaka söyleyecek: "Bu kişi hastalığını bir gerekçe sayıyor, güçsüzlüğünü herkesin güçsüzlüğü için bir kanıt sayıyor; hasta olacak kadar kibirlidir, böylece acı çekenin tadını çıkardığı duygu üstünlüğünü hisseder." Ve birisinin kendi zincirlerini havaya uçurduğunu ve bu sırada ağır yaralandığını varsayalım: O zaman bir başkası alay ederek onu gösterecektir. "Beceriksizliği amma da büyük!" diyecek; "Böyle bir şey, ancak zincirlerine alışanın ve bir de onları parçalayacak kadar deli olan birisinin başına gelir!"

481.

İki Alman. – İnsan Kant ile Schopenhauer'i Platon, Spinoza, Pascal, Rousseau ve Goethe ile karşılaştırsın ve bunu yaparken zihinlerini değil, ama ruhlarını dikkate alsın: O zaman ilk sırada belirtilenlerin aleyhine olur. Düşünceleri, coşkulu bir ruh hikâyesi oluşturmaz, roman oluşturacak bir şey yok onlarda, ne bir bunalım ne facia ne de ölüm sahneleri; düşünceleri, bir ruhun aynı zamanda irade dışı biyografisi değildir; tersine, Kant'ın durumunda bir *kafanın*, Schopenhauer'in durumunda ise bir *karakterin* ("değişmezin") betimlenmesi, yansıması ve bizzat "aynadan", yani yetkin bir akıldan duyulan sevinç söz konusudur. Kant, eğer düşünceleri ile ışık saçarsa en iyimser anlamıyla dürüst ve saygıdeğer, ama önemsiz görünür. Onda laf bolluğu ve otorite yoktur; başından çok fazla olay geçmedi ve çalışma tarzı, bir şeyler denemesi için gereken *zamanı* kendinden çalıyor - makul olduğu gibi dışarıdan gelen kaba "olayları" değil, yazgıya ve sarsıntılar geçiren en yalnız ve en sakin yaşamı düşünüyorum. Bu yaşam tarzında boş vakti var ve düşünce tutkusuyla yanıp kavruluyor. Schopenhauer onun bir adım önündedir: En azından doğanın belli derecede *aşırı çirkinliği* bulunduğu konusundaki nefretinde, hırsında, kibrinde, güvensizliğinde; biraz daha vahşi yapıdadır ve bu vahşilik için vakti ve boş vakti vardı. Ama onda "gelişme" yoktu. Keza düşünce alanında da gelişme yoktu; "hikâyesi" yoktu.

482.

Birliktelik Aramak. – Doğru zamanda ateşe konulan ve doğru zamanda ateşten alınan kestaneler gibi yumuşak, güzel, tatlı ve besleyici erkeklerle ilişkiye girmek istersek çok aranır mıyız? Kimler yaşamdan az şey bekler ve onu hak ederek değil de hediye olarak almak ister, sanki onlara onu kuşlar ya da arılar getirmiş gibi? Kendilerini ödüllen-

dirilmiş gibi hissedebilmek için kimler çok gurur duyar? Ve bilgi tutkularında ve dürüstlüklerinde şöhrete ayıracakları zaman ve düşkünlük konusunda kimler çok daha ciddidir? Bu tür adamlara filozof derdik ve onlar kendilerine her zaman daha mütevazı adlar bulacaklar.

483.

İnsanlara Karşı Duyulan Bıkkınlık. – A: Tanımayı öğren! Evet! Ama hep insan olarak! Nasıl? Hep aynı komedinin karşısında oturup, aynı komedide oynayarak mı? Nesnelerin içini hiçbir zaman *bu* gözlerden başka gözlerle göremek mi? Organları bilgiye daha elverişli olan nice yaratık çeşidi olabilir! Bütün bilgilerinin sonucunda insanlık neyi anlamış olacak? Organlarını! Belki de bu, şu demek: Bilginin olanaksızlığını! Perişanlık ve iğrençlik! B: Bu kötü bir saldırı, *akıl* sana saldırıyor! Ama yarın tekrar anlamanın ortasında ve bu suretle tekrar akılsızlığın ortasında olacaksın, demek ister: insansı şeylere *heveste*. Bırakın bizi denize gidelim!

484.

Kendi Yolu. – İnsanın "kendi yolu" denilen yola, belirleyici adımı atıp koyulursak o zaman bir sır birdenbire kendini açığa vurur: Bizimle arkadaş ve samimi olan herkes, şimdiye kadar bize üstün olduklarını düşünüyorlardı, şimdi ise incindiler. Onların en iyileri hoşgörülü olup, sabırla "doğru yolu" - onlar doğru yolu bilirler ya! – tekrar bulmamızı beklerler. Öbürleri alay ederler ve sanki insan geçici olarak delirmiş gibi yaparlar ve insanı haince yanlış yola sevk eden kişi olarak nitelendirirler. Kötüler bizi kibirli deliler olarak ilan edip güdülerimizi karalamayı denerler ve içlerinden en kötü olanı, bizi kendinin uzun bir bağımlılık için intikama susayan en kötü düşmanı olarak görür ve bizden korkar. O zaman ne yapmalı? Benim öne-

rim şudur: Bir yıl öncesinden bütün tanıdıklarımıza her tür günahları için af güvencesi verilip, ondan sonra bağımsızlığa başlamak.

485.

Uzak Perspektifler. – A: Ama neden bu yalnızlık? – B: Ben kimseye gücenmiyorum. Ama yalnız başıma olunca, arkadaşlarıma, onlarla birlikte olduğumdan daha net ve güzel görünüyorum ve müziği en çok, ondan uzakta olduğum zaman sevip hissediyordum. Öyle görünüyor ki, olaylar hakkında iyi şeyler düşünebilmem için uzak perspektiflere ihtiyacım var.

486.

Altın ve Açlık. – Zaman zaman dokunduğu her şeyi altına çeviren insan var. İyi kötü günün birinde açlıktan ölmek üzere olduğunu keşfedecek. Etrafındaki her şey parıldıyor, harika, yaklaşılamaz ve o altına dönüştürmesi *kesinlikle mümkün olmayan* şeylerin özlemini çekiyor ve nasıl da özlemini çekiyor! Aç birisinin yemeği özlediği gibi! Neye el atsın?

487.

Utanç. – Orada güzel bir at durmuş yeri eşeliyor, hızla nefes alıp veriyor, dörtnala koşmak istiyor ve genelde sırtına binen kişiyi seviyor - ama ne ayıp! Binicisi bugün onun sırtına çıkamaz, yorgundur. Bu, yorgun düşünürün kendi felsefesinden duyduğu utançtır.

488.

Sevginin Savurganlığına Karşı. – Güçlü bir antipati duygusuna kapılırsak kızarmaz mıyız? Ama bunu, içindeki adaletsizlikten ötürü güçlü sempatik duygularda da yapmalıyız! Evet, üstelik: Kimi insanlar, eğer birisi onlara sempatisini, sadece başkalarına gösterdiği sempatiden birazını

çekmek suretiyle gösterirse kalplerini daralmış, kelepçe vurulmuş gibi hissederler. Ya tercih edilip, seçildiğimizi onun sesinden işitirsek! Ah, bu seçimden memnun değilim, beni böyle taltif etmek isteyene kızdığımı fark ediyorum: Beni başkalarını *harcayarak* sevmemeli! Kendi hesabıma, kendime katlanmayı görmek istiyorum! Ve kalbin dopdolu ve sık sık taşkınlık edecek nedenim var - *başkalarının* ihtiyaç duyduğu, şiddetle ihtiyaç duyduğu böyle bir şeyi, böyle bir kimseye asla vermemeli!

489.

Çaresizlik İçindeki Arkadaşlar. – Arada sırada, bir arkadaşımızın bizden çok başkasına ait olduğunu, inceliğinin ona bu kararda üzüntü verdiğini ve bencilliğinin bu kararı vermeye yetmediğini fark ederiz. O zaman, onu rahatlatıp, *inciterek* kendimizden uzaklaştırmamız gerekir. Bu onun için zararlı olacak bir düşünce tarzına geçtiğinde de aynı şekilde gereklidir. Ona karşı duyduğumuz sevgi, üzerimize aldığımız bir haksızlık sayesinde onun kendini bizden ayrılması için vicdan rahatlığı duymaya sürüklemesi gerekir.

490.

Bu Küçük Hakikatler! – "Bunların hepsini tanıyorsunuz, ama onu hiçbir zaman yaşamadınız, şahitliğinizi tanımıyorum. Bu 'küçük hakikatler'! – Onlar sizi küçük sanıyor, çünkü siz onları kanınızla ödemediniz!" – Fakat onlar *çok fazla* ödendiğinden dolayı mı büyük? Ve kan her zaman çok fazladır! – "İnanıyor musunuz? Kan konusunda ne kadar cimrisiniz!"

491.

Yalnızlığın Bir Başka Nedeni! – A: Demek tekrar çölüne dönmek istiyorsun? – B: Acelem yok, kendimi bekleyeceğim; her seferinde kaynağımdan gün ışığına su çıkana kadar geç oluyor ve sık sık susuzluktan dolayı katlanacağım-

dan fazla ıstırap çekiyorum. Bu yüzden kendimi yalnızlığa atıyorum - herkesin sarnıcından içmemek için. Kalabalıklar içinde, o insanlar gibi düşünüyorum, kendi düşündüğüm gibi değil; bir süre sonra, sanki beni kendimden kovmak istiyorlar ve ruhumu benden çalmak istiyorlar gibi geliyor ve herkese kızıp, herkesten korkuyorum. Çöle tekrar iyileşmek için ihtiyaç duyuyorum.

492.

Güney Rüzgârları Altında. – A: Artık kendimi anlamıyorum! Daha dün içim çok fırtınalı ve bu sırada çok sıcak, çok güneşli ve son derece aydınlıktı. Ama bugün! Her şey Venedik'in denizkulağı gibi sessiz, engin, melankolik, karanlık: Hiçbir şey istemiyor ve bu sırada derin derin soluyorum, yine de kendi kendime içten içe bu hiçbir şey istememe konusunda öfke ve infial içindeyim. Melankolik denizimin dalgaları böyle ileri geri şarıldıyor. – B: Sen burada küçük, hoş bir hastalığı tanımlıyorsun. Onu gelecek kuzey-güney rüzgârı senden alacak! – A: Ama neden!

493.

Kendi Ağacı Üstünde. – A: "Kendi fikirlerimden zevk aldığım kadar hiçbir düşünürün fikirlerinden zevk almıyorum. Elbette bu, onların değeri konusunda hiçbir şey ifade etmiyor, ama bana en lezzetli gelen meyveleri sadece tesadüfen *benim* ağacımda bitiyor diye geri çevirsem, delilik olurdu! Ve bir seferinde bu deliliği yaşadım." – B: "Başkalarında tam tersi oluyor. Bu da düşüncelerinin değeri hakkında hiçbir şey ifade etmiyor, özellikle de kendi değerlerine karşı."

494.

Cesur Kişinin Son Kanıtı. – "Bu çalılıkta yılanlar var." – İyi, çalılığa gidip onları öldüreceğim. – "Ama belki bu sırada onlar senin değil, sen onların kurbanı olursun!" – Benim için ne önemi var!

495.

Öğretmenlerimiz. – Gençlikte, öğretmenlerimizle yol göstericilerimizi, tesadüfen içinde yaşadığımız çağdan ve bulunduğumuz çevrelerden alıyoruz. İçinde yaşadığımız çağın bizim için başkalarından daha elverişli öğretmenleri olduğu ve bizim onları fazla bir arayışa girmeden bulmak durumunda olduğumuz konusunda düşüncesiz bir güvenimiz bulunuyor. Bu çocukluk için insan sonradan ağır bir bedel ödemek zorunda kalıyor: *İnsan öğretmenlerinin cezasını çekmek zorundadır.* Sonra, insan geçmiş devirler de dâhil olmak üzere, bütün dünyada belki de doğru yol gösterici aramaya çıkıyor - ama belki de şimdi artık çok geç. Ve en kötü durumda biz gençken onların yaşamakta olduğunu ve eskiden yanıldığımızı keşfederiz.

496.

Kötü İlke. – Platon, felsefi düşünürün, mevcut her toplumda, bütün aşağılıkların örneği olarak kabul edilmesi gerektiğini harika bir şekilde betimlemiştir. Çünkü filozof törelerin eleştirmeni olarak, ahlaklı insanların karşıtıdır ve işi yeni törelerin koyucusu olacak şekilde ileri götüremezse o zaman insanların anılarında "kötü ilke" olarak kalır. Bu noktadan hareketle, özgür düşünceli ve yenilik düşkünü Atina şehrinin, Platon'un yaşadığı döneminde onun şöhretinde rol oynadığını tahmin edebiliriz. Kendisinin de söylediği gibi vücudunda "siyasi dürtüsü" olan Platon'un o zaman Sicilya'da üç kez, tam da bir Yunan Akdeniz devleti denemesini hazırlar görünmesine, kim şaşırır? Bu devlette ve onun yardımıyla Platon, sonradan Muhammet'in Araplar için yaptığını, Yunanlılar için yapmak istiyordu: Büyük küçük alışkanlıkları, özellikle herkesin günlük yaşam tarzını belirlemek. Düşünceleri, Muhammet'in düşünceleri kadar *mümkündü.* Hıristiyanlığın çok daha inanılmaz düşünceleri, mümkün olarak ispatlandı ya! Birkaç rastlantı az, birkaç rastlantı çok, dünya Güney Avrupa'nın Platon-

laşmasını yaşardı ve bu durumun şimdiye kadar sürdüğünü varsayalım, o zaman muhtemelen Platon'daki "iyi ilkeye" saygı duyardık. Ama Platon başarılı değildi: Ve böylece üzerinde bir hayalperestin, bir utopyacının ünü kaldı, daha yüz kızartıcı lakaplar eski Atina ile birlikte batıp gitti.

497.

Temizleyen Göz. – "Deha"nın varlığı, en çok Platon, Spinoza ve Goethe gibi tinin karaktere ve mizaca sadece *gevşek bağlarla bağlanmış*, bunlardan kolaylıkla ayrılan ve sonra onun üstüne çıkabilen kanatlı bir yaratık gibi göründüğü insanlarda söz konusu edilebilir. Buna karşın mizaçlarından *asla kopamayanlar* "dehaları"nı en hararetli bir şekilde anlatıp, ona en tinsel, en büyük, en genel ve hatta duruma göre kozmik bir ifade verdiler (Örneğin Schopenhauer gibi). Bu dehalar, kendilerinin üzerinden uçamazlardı, ama uçtukları her yerde *kendilerini* bulduklarına, tekrar bulduklarına inandılar - bu *onların* "büyüklüğü"dür ve büyüklük *olabilir!* İsmi daha iyi hak eden diğerlerinin, mizaçlarından ve karakterlerinden değil, onlardan bağımsız olarak ortaya çıktığı anlaşılan ve genellikle onlara karşı yumuşak bir muhalefetle dünyaya, bir tanrıya bakarcasına bakan ve bu dünyayı seven *temiz, temizleyici gözleri* var. Ama onlara da bu göz bir seferde bağışlanmamıştır. Görmenin bir uygulaması ve okulöncesi eğitimi vardır. Şansı olan, doğru zamanda bir de temiz görme öğretmeni bulur.

498.

İstemeyin! – O adamı tanımıyorsunuz! Evet, o, rahat ve serbestçe insanlara ve şeylere *boyun eğer*, ikisine karşı da hoşgörülüdür; biricik ricası, rahat bırakılmasıdır - ama insanlar ve nesneler boyun eğmeyi *talep etmedikleri sürece.* Her şeyi talep etmek, onu gururlu, sıkılgan ve savaşçı yapıyor.

499.

Kötü İnsan. – "Sadece yalnız insan kötüdür!" diye bağırdı Diderot: Ve o anda Rousseau kendini ölümcül yara almış gibi hissetti. Dolayısıyla kendi kendine Diderot'nun haklı olduğunu itiraf etti. Gerçekten, toplumun ve ahbaplığın içindeki her kötü eğilim, kendine o kadar çok zor kullanmak, o kadar çok maske değiştirmek, o kadar sık erdemin Prokrustes yatağına[5] yatmak zorunda ki insan rahatlıkla kötünün şehitliğinden söz edebilir. Yalnızlıkta bunların hepsi düşüp gider. Kötü insan en çok yalnızlık içinde olan insandır: hem de en iyi durumda olduğu yerdedir ve sonuç olarak her tarafta bir tiyatro oyunu, seyircinin gözü için de en güzelidir.

500.

Muhalif Olmak. – Bir düşünür, kendini yıllarca alışılmışa karşı düşünmeye zorlayabilir: Ona kendi içinden gelen düşünceleri değil, bir makamın, emredilen bir zaman planlamasının, despot bir çalışma geleneğinin onu mecbur eden düşünceleri izlemesini söylemek istiyorum. Ama sonunda hasta olur: Çünkü bu görünürdeki ahlaksal galibiyet sinirlerini ancak kural haline getirilmiş aşırı bir zevkin yapacağı gibi temelden mahveder.

501.

Ölümlü Ruhlar! – Ruhun ölümsüzlüğüne olan inançtan vazgeçilmesi, belki de bilgi konusunda elde edilen en yararlı başarı olmuştur. Şimdi insanlık bekleyebilir, artık eskiden yapmak zorunda olduğu gibi acele etmeye ve yarı kontrol edilmiş düşünceleri boğmaya ihtiyacı yoktur. Çünkü eskiden zavallı "sonsuz ruh"un kurtuluşu kısa yaşam sırasındaki bilgilere bağlıydı, bugünden yarına *karar*

---

[5] *Prokrustes yatağı:* Yunan efsanesine göre gezginleri yatağa uydurmak için kol ve bacaklarını kırıp kesen ya da çekip uzatan devin bu işlemi yaptığı yatak (ç.n.).

verilmesi gerekiyordu - "bilginin" korkunç bir önemi vardı! Yeniden yanılmaya, denemeye, geçici olarak kabul etmeye cesaret kazandık - bütün bunlar o kadar önemli değil! Ve işte bundan dolayı bireyler ve cinsler, eskiden delilik ve cennet ve cehennemle oynamak biçiminde algılanacak muhteşem görevleri dikkate alabiliyorlar. Şimdi kendimizle deneyebiliriz! Evet, insanoğlunun bunu yapmaya hakkı var! Bilgiye en büyük kurbanlar henüz verilmedi, - evet, şimdi eylemlerimizin önünde giden böyle düşünceleri eskiden sadece *sezmek* bile tanrıya küfür ve sonsuz selametten vazgeçmek sayılırdı.

502.

Üç Değişik Durum İçin Bir Sözcük. – Hırs kimisinde vahşi, iğrenç ve çirkin hayvanı birdenbire ortaya çıkarır; öbüründe onun sayesinde yüksekliğe ve büyüklüğe, hareketlerin ihtişamına yükselir, buna karşı onun diğer varlığı zayıf görünür. Tamamen asilleşmiş bir üçüncü de en soylu Sturm und Drang'a da sahiptir, bu durumda *vahşi güzel doğa* olup onun genellikle canlandırdığı büyük, sakin, güzel doğadan sadece bir derece daha *derindir.* Ama doğa coşku içinde olursa insanlar tarafından daha iyi anlaşılır ve esasen bu durumundan dolayı saygı görür, - bu durumda insanlara bir adım daha yakın ve akrabadır. Böyle bir görünüşten insanlar hayranlık ve dehşet duyumsarlar ve *işte o zaman* ona tanrısal adını verirler.

503.

Dostluk. – Felsefi yaşamla dostlara yararlı olunmayacağı yolundaki felsefi yaşama karşı ileri sürülen itiraz, kesinlikle modern bir insandan gelmiş olamaz: Antik çağa aittir. Antik çağ, dostluğu enine boyuna ve sıkı sıkıya yaşadı, düşündü ve neredeyse kendisiyle birlikte mezara götürdü. Bu onun bizim önümüzde yaptığı atılımdır. Buna karşın biz idealleştirilmiş cinsel aşkı gösterebiliriz. Antik insanların

bütün büyük yetenekleri, desteklerini *erkek erkeğe* olmalarından ve kadının, erkeğin en yakını, en yücesi, hatta tek aşkı olma hakkını ileri sürememesinden alırdı - şehvet duygusunun duyumsamayı öğrettiği gibi. Belki de ağaçlarımız, üzerlerinde sarmaşık ve asmalar olduğu için o kadar çok büyümüyor.

504.

Barışın! – *Çocuğun* öğrendiği ile *adamın* idrak ettiğini barıştırmak felsefenin mi görevi olmalı? Çocuk ile adamın arasında bulundukları ve ortalama ihtiyaçları olduğu için felsefe, delikanlıların görevi mi olmalı? İnsan filozofların şimdi kaç yaşında tasarlama hevesine kapıldıklarını düşününce neredeyse öyle görünüyor: İnanmak için çok geç ve bilmek için çok erken sayılmayan bir yaş.

505.

Pratik İnsanlar. – Biz düşünürler bütün şeylerin *lezzetini* önce belirleyip, gerektiğinde de açıklamak durumundayız. Pratik insanlar sonunda bunu bizden alırlar; bize olan bağımlılıkları inanılmayacak kadar büyüktür ve hakkında bu kadar az bildikleri halde, biz uygulayıcı olmayanları bu denli gururla görmezlikten gelmeyi sevmeleri, dünyanın en komik oyunudur. Evet, pratik yaşamlarını küçümserlerdi, eğer biz onu küçümsemeyi tercih etseydik... Bizim, zaman zaman küçük intikam duygularımızı kışkırtabilecek şey.

506.

İyi Olan Her Şeyi Kurutma Gereği. – Nasıl? Bir eserin kavranması, çağının onu ortaya koyduğu zaman kavradığı gibi mi olacakmış? Ama insan onu böyle kavramamakla ondan daha çok zevk alır, ona daha çok şaşırır ve ondan daha çok şey öğrenir! Her yeni iyi eserin zamanın rutubetli havasında yattıkça asgari değerini koruduğunu fark etmediniz mi?

Gerçekte de piyasanın, karşıtların, en yeni fikirlerin ve bugünle yarın arasındaki bütün geçici şeylerin şöhretini hâlâ üzerinde taşıdığı için mi? Sonradan kuruyup gider, "güncelliği" kaybolur ve ancak o zaman derin bir parıltı ve nefis bir koku kazanır; evet, bu noktaya gelince, sonsuzluğunun sessiz gözü görmeye başlar.

507.

Doğrunun Tiranlığına Karşı. – Bütün fikirlerimizi doğru kabul edecek kadar çılgın bile olsak, yalnız başlarına var olmalarını istemezdik. Doğrunun tek başına egemenliğinin ve sınırsız gücünün neden arzu edildiğini bilmiyorum; onun *büyük bir güce* sahip olması benim için yeterlidir. Ama o *mücadele* edebilmeli, karşıtları olmalı ve insan kendini ara sıra doğru olmayanda *dinlendirebilmeli;* yoksa bize can sıkıcı, güçsüz ve tatsız gelir ve bizi de o hale getirir.

508.

Coşkuyla Karşılamamak. – Kendimize *yararlı* olmak için yapacağımız şey, bize ahlaksal bir övgü getirmemeli, ne başkalarından ne de kendimizden. Kendimizi *sevindirmek* için yapacağımız şeyin de o denli az olması gerekir. Bu tür durumları coşkuyla karşılamayı reddedip, coşkulu şeylerin tümünden kaçınmak, bütün büyük insanlar için *iyi bir davranıştır:* Ve bu davranışa alışan kişiye *doğallık* tekrar bağışlanmıştır.

509.

Üçüncü Göz. – Nasıl! Senin hâlâ tiyatroya mı ihtiyacın var! O kadar genç misin? Akıllı ol ve trajedi ve komediyi daha iyi oynandıkları yerde ara! Daha ilginç ve ilgi gösterilerek gerçekleştiği yerde! Evet, bu sırada sadece seyirci olarak kalmak, pek kolay değil - ama öğren! Ve senin için zor ve utandırıcı olan bütün durumlarda sevinmek ve kaçmak için bir küçük kapı var, senin tutkuların üzerine çul-

lansalar bile. Tiyatro gözünü aç, üçüncü büyük gözünü, diğer ikisinin arasından dünyaya bakan gözünü!

510.

Kendi Erdemlerinden Kaçmak. – Eğer bir düşünür ara sıra erdemlerinden kaçmayı bilmiyorsa onun ne değeri var! Onun "sadece bir ahlaksal yaratık" olmaması gerekir!

511.

Ayartıcı. – Dürüstlük bütün fanatiklerin en büyük ayartıcısıdır. Luther'e bir şeytan ya da güzel bir kadın biçiminde yaklaştığını sandığı ve onun kaba bir herif tavrıyla kendinden uzaklaştırdığı şey, şüphesiz dürüstlüktü ve hatta daha ender durumlarda, hakikatti.

512.

Nedenlere Karşı Cesur. – Kim doğası itibarıyla insanlara karşı saygılı ya da korkak, ama sebeplere karşı cesursa yeni ve yakın tanışıklıklardan çekinir, eskilerini sınırlar: Böylece takma adı ve hakikate olan saygısızlığı birlikte gelişir.

513.

Güzellik ve Sınırlar. – *Güzel*, kültürlü insanlar mı arıyorsun? Ama o zaman güzel bölgeleri ararken yaptığın gibi *kısıtlı* manzaraları ve görünümleri de kabul etmek zorundasın. Kuşkusuz panoramatik insanlar var; bunlar elbette panoramatik yerler gibi öğretici ve şaşırtıcıdırlar: ama güzel değil.

514.

Daha Güçlülere – Siz daha güçlü ve mağrur hayaletler; sizden sadece bir şey rica ediyorum: Biz başkalarına yeni yükler yüklemeyin, bizim yükümüzün birazını kendi sırtınıza alın, çünkü siz daha güçlüsünüz ya! Ama siz, büyük bir zevkle bunun tam tersini yapıyorsunuz. Çünkü *siz*

uçmak istiyorsunuz; bu yüzden biz, sizin yükünüzü de bizimkinin üzerine koyup taşımaya mecbur oluyoruz. Yani *biz* sürünmek zorundayız!

515.

Güzelliğin Artışı. – Neden güzellik uygarlıkla birlikte artıyor? Çünkü uygar insanın çirkinleşmesine vesile olacak üç olgu az ve giderek daha az ortaya çıkıyor: Birincisi en vahşi galeyanlarındaki duygulanımları, ikincisi en aşırı derecedeki bedensel çabalar, üçüncüsü bakışla korku saçma gereksinimi. Bunlar alt ve tehlike altındaki kültür basamaklarında öylesine büyük ve sık sık ortaya çıkar ki, jestler ve törenler belirleyip, çirkinliği *görev* haline getirir.

516.

Şeytanını Hemcinsine Kaçırma! – Günümüz için iyi niyetli ve iyiliksever olmanın iyi insanı oluşturduğu fikrini en azından kabul edelim; ama şunu da ekleyelim: "Önce *bizzat kendine karşı* yardımsever olmak ve iyilik yapmak düşüncesinde olması koşuluyla!" Çünkü kişi *bunlar olmaksızın* - eğer kendinden kaçıyor, kendinden nefret ediyor ve kendine zarar veriyorsa - kesinlikle iyi insan değildir. O zaman yaptığı şey, kendini kendinden *başkalarının katında* kurtarmaktır: Ama bu başkaları, her ne kadar o, onların iyiliğini ister görünse de bu sırada başlarına kötü bir şey gelmemesi için dikkat etsinler! Ama mesele esasen şudur: Egodan kaçmak ve nefret etmek, başkalarında, başkaları için yaşamak - buna, şimdiye değin düşüncesiz olduğu kadar güvenle *"bencil değil", "iyi"* denildi.

517.

Sevgi İçin Baştan Çıkarmak. – Kendisinden nefret edenden korkmalıyız, çünkü onun hıncının ve intikamının kurbanı olacağız. O halde, kendini sevmesi için onu nasıl baştan çıkaracağımıza bakalım!

518.

Teslimiyet. – Teslimiyet nedir? Bu, uzun süre onu *bulmak* için işkenceler altında kıvranan, bundan dolayı *yorgun düşen* ve nihayet onu da bulan bir hastanın en rahat durumudur!

519.

Aldatılmak. – Eylemde bulunmayı istediğiniz an, kuşkuya kapıyı kapatmak zorundasınız, demiş bir eylem adamı. Ve sen bu şekilde *aldatılan kişi* olmaktan korkmuyor musun? diye cevap vermiş bir dalgın.

520.

Sonsuz Cenaze Töreni. – Birisi tarihin ötesinden bu yana sürdürülen bir cenaze konuşmasını duyduğunu sanabilir: İnsan sürekli en sevdiklerini, düşüncelerini ve ümitlerini gömdü ve gömer ve bunun karşılığında gurur duyar; gloria mundi, yani cenaze konuşmasının haşmetini. Bununla her şey düzeltilmek istenir! Ve cenaze konuşmasını yapan kişi halen en büyük velinimettir!

521.

İstisna Kibirlilik. – Bu kişinin avunması için büyük bir özelliği var: Varlığının kalanı üzerinde – hemen hepsi geri kalanıdır! Bakışı aşağılayarak süzülür. Ama kendi kendine dinlenir, sanki tapınağına gidiyormuş gibi; oraya giden yol bile ona geniş, tatlı eğilimli basamakları çıkar gibi gelir. Ve siz zalimler ona bu yüzden kibirli dersiniz!

522.

Kulaksız Bilgelik. – Her gün hakkımızda ne konuşulduğunu duymak, hatta hakkımızda ne düşünüldüğü konusunda kafa patlatmak; bu en güçlü insanı bile perişan eder. Başkaları her gün üzerimizdeki haklarını korumak için bizi yaşatıyorlar! Onlara karşı haklı çıksaydık ya da haklı *çık-*

mak isteseydik bize katlanamazlardı! Kısaca: Genel uzlaşmayı kurban etmeyelim, hakkımızda konuşulanları, övgüleri, eleştirileri, arzuları, ümitleri dinlemeyelim, aklımıza bile getirmeyelim!

523.

Arkadan Gelen Sorular. – Bir insan herhangi bir şeyi açıklarsa ona sorulabilir: O neyi gizleyecek? Gözlerini nereden saptıracak? Hangi önyargıyı uyandıracak? Ve sonra bir de: Bu ikiyüzlülüğün kurnazlığı nereye kadar gidecek? Ve bu sırada hangi yolla yanılacak?

524.

Yalnız İnsanların Kıskançlığı. – Sosyal karakterlerle yalnız karakterler arasındaki fark (ikisinin de akıllı olması koşuluyla!) şudur: Birinciler ne olursa olsun bir şeyden memnun olurlar ya da hemen hemen memnun olurlar, o şey hakkında tinlerinde ifade edebilecekleri mutlu bir dönüşüm olduğu andan itibaren, bu onları şeytanla bile barıştırır! Buna karşın yalnızların bir şeyden sessiz, aşırı hazları, sessiz ıstırapları var; sevgililerinin giydiği çok seçkin elbiseden nefret ettikleri gibi en iç sorunlarının akıllı, parlak bir şekilde sergilenişinden de nefret ederler. Sonra, sanki başkalarının hoşuna gidecekmiş şüphesi uyanmış gibi melankolik gözlerle ona bakarlar! Bu, bütün yalnız düşünürlerin ve tutkulu hülyalıların *espriye* karşı gösterdikleri kıskançlıktır.

525.

Övgünün Etkisi. – Kimileri büyük övgü alınca utanır, kimileri terbiyesizleşir.

526.

Sembol Olmayı İstememek. – Hükümdarlara acıyorum. Onların zaman zaman da olsa toplumun içine girmeleri

için ayıracakları vakitleri yok ve böylece insanları sadece sevimsiz ve ikiyüzlü yönleriyle tanırlar; önemli olmak için yapılan devamlı zorlama, sonunda gerçekten törensel değersizler olmalarına neden oluyor. Ve görevlerini sembol olmakta gören herkesin durumu, bundan farklı değildir.

527.

Saklananlar. – Büyük sevinç duyan kalbinizi kavrayıp sıkan, kitlenin utancını yitirmektense dilsiz olmayı tercih eden insanları daha bulmadınız mı siz? – Tanınmak istemeyen ve kumdaki ayak izlerini defalarca silen, kendilerinden ve başkalarından saklanmak için, hilekâr olan huzursuzları ve çoğunlukla iyi huylu insanları da bulamadınız mı henüz?

528.

Az Rastlanan Yetingenlik. – Başkasını yargılamak istememek ve onun hakkında düşünmekten kaçınmak, çoğu kez insancıllığın önemsiz bir göstergesi değildir.

529.

İnsanlar ve Halklar Hangi Yoldan İhtişam Kazanır. – Yapmadan önce yanlış anlaşılacağı fark edildiği ya da bundan şüphelendiği için ne kadar çok gerçek *bireysel* eylemden *vazgeçilir!* – yani iyide ve kötüde esasen *değeri olan* eylemler. Yani bir çağ, bir ulus, bireylere ne kadar büyük saygı gösterir ve onlara ne kadar çok hak ve nüfuz üstünlüğü tanırsa bu tür eylem o kadar gün ışığına çıkmaya cesaret edecektir. Böylece sonunda iyideki ve kötüdeki dürüstlükten ve hakikilikten bir parıltı, bütün çağlara ve halklara yayılır ki onlar, örneğin Yunanlılar gibi yıkılışlarından sonra da binlerce yıl yıldızlar gibi parıldamaya devam ederler.

530.

Düşünürün Dolambaçlı Konuşması. – Pek çok düşünürün bir bütün olarak düşünce çizgisi sert ve karşı konulmaz

pervasızlıktadır, evet ara sıra kendine karşı acımasız, ama münferit olarak yumuşak ve itaatkârdırlar. Bir konu etrafında iyi niyetli kararsızlıkla on kez dolaşırlar, ama sonunda kararlılıkla yollarına devam ederler. Bunlar birçok dönemeçleri ve uzak inziva yerleri olan nehirlerdir; akıntı boyunca nehrin kendi kendisiyle saklambaç oynadığı ve adalarla, ağaçlarla, mağaralarla ve şelalelerle kendisine küçük bir idil yarattığı yerler vardır: Ve sonra tekrar kayaların yanından ve en sert taşları zorlayarak yatağında akıp gider.

531.

Sanatı Başka Türlü Duyumsamak. – İnsan münzevice-dışa dönük, yiyip bitirerek, derin ve üretken düşüncelerle yaşamaya başladıktan sonra, şimdi de hâlâ onlarla yaşıyor, sanattan ya hiçbir şey istememekte ya da eskisinden bambaşka bir şey istemektedir, - yani insanın zevki değişiyor. Çünkü eskiden insan sanatın kapısından, şimdi içinde sürekli yaşadığı koşulların içine bir an için doğrudan dalmak istiyordu. O zaman insan bununla bir şeye sahip olmanın verdiği sevincin rüyasını görüyordu ve şimdi ona sahip. Evet, şimdi sahip olduğunu geçici olarak fırlatıp atarak kendisini fakir, çocuk, dilenci ve deli olarak rüyasında görmek - artık bizi ara sıra hayran bırakabilir.

532.

"Aşk Eşit Kılar." – Aşk, kendini adadığı ötekini her türlü *yabancılık* duygusundan ırak tutar, dolayısıyla tam ikiyüzlülük ve hileli benzeştirmektir, hep aldatır ve gerçekte olmayan bir eşitlik tiyatrosu oynar. Ve bu öyle içgüdüsel olur ki, âşık kadınlar bu ikiyüzlülüğü ve en ince aldatmayı sürekli inkâr edip, cesurca, aşkın *eşit kıldığını* iddia ederler (yani aşk bir mucize yaratıyor!). Bu süreç basittir; kişinin *kendini sevdirmesi* ve ikiyüzlü davranmayı gerekli

bulmayıp bunu daha ziyade karşısındakine, yani sevene bırakması halinde mümkün olur. Ancak, her birinin diğeri için tutku doluymuş gibi kendini feda ederek diğeriyle benzeşmesinden, ona eşit olmak istemesinden daha karmaşık ve içinden çıkılamaz bir tiyatro oyunu yoktur. Ve sonunda, neyi taklit edeceğini, neyin aleyhine tavır takınacağını, kendisini ne olarak tanıtacağını hiç kimse bilmez. Bu tiyatro oyununun güzel çılgınlığı, bu dünya için çok fazla güzel ve insan gözü için çok fazla zariftir.

533.

Biz Acemiler! – Bir tiyatro oyuncusu başka bir oyuncuyu oyun oynarken seyrettiğinde neler tahmin eder ve görür! Bir adale bir harekette görevini yapmayınca anlar, soğukkanlı bir şekilde aynanın karşısında çalışılan ve bütüne uyum sağlamak istemeyen küçük yapay şeyleri tek tek ayırır. Tiyatro oyuncusunun kendi buluşu sahnede kendini şaşırtırsa ve eğer şaşkınlıkla *eline yüzüne bulaştırırsa* bunu hisseder. Yine bir ressam önünde hareket eden bir insanı ne kadar değişik görür! Özellikle onda, hemen *ilave* birçok şey görür, mevcudu yetkinleştirmek ve tam etki sağlamak için; aynı şeyi türlü ışıklandırmaların ruhunda dener, bütünün etkisini kendi koyduğu bir karşıtlıkla böler. İnsan ruhuna egemen olmak için keşke bu tiyatro oyuncusunun ve ressamın gözüne sahip olsaydık!

534.

Küçük Dozlar. – Bir değişiklik mümkün olduğu kadar derinlere götürülecekse ilaç küçük dozlarda, ama kesmeden uzun zamana yayarak verilir! *Bir defada* yaratılabilecek ihtişam nedir? Öyleyse alıştığımız ahlaksal durumu, yeni bir değerlendirmeyle alelacele ve şiddet kullanarak değiştirmekten kaçınalım, - hayır, onunla daha çok uzun süre yaşamaya devam etmek istiyoruz - ta ki *yeni değerlendirmenin* içimizde ağırlıklı kuvvet olduğunu ve *şimdiden itiba-*

ren alışmak zorunda olduğumuz onun küçük dozlarının içimize yeni bir doğa koyduğunu, muhtemelen çok geç bir zamanda anlayana kadar. İnsan, değerlerin köklü değişimi için yapılan son denemenin, yani siyasi şeylere ilişkin – "Büyük Devrimin" – inançlı Avrupa'ya ani bir krizle *birdenbire* iyileşmesi ümidini öğreten coşkulu ve kanlı bir *şarlatanlıktan başka* bir şey olmadığını ve böylece bütün siyasi hastaları bu ana kadar *sabırsız ve tehlikeli* hale getirdiğini de anlamaya başar.

535.

Hakikatin Kuvvete Gereksinimi Var. – Hakikatin kendisi aslında hiçbir şekilde güç değildir; her ne kadar aydınlanma dalkavukları bunun tersini söylemeye alışmış olsalar da! Daha ziyade gücü yanına çekmek ya da kendisi gücün yanına geçmek zorundadır, yoksa daima yok olacaktır! Bu yeterince ve gereğinden fazla ispatlanmıştır.

536.

Başparmak Mengenesi. – Birinin sahip olduğu birkaç özel erdemi bunlara tesadüfen sahip olmayan başkalarına nasıl vahşice dayattığını, onları nasıl zorladığını ve rahatsız ettiğini tekrar tekrar görmek, insanı sonunda sinirlendiriyor. Ve biz de "dürüstlük duygusu" ile merhamet etmek istediğimiz gibi aynı şekilde bizim onda, bugün bile bütün dünyaya inançlarını dayatmak isteyen büyük bencilleri ciğerlerine kadar acıtacak başparmak mengenemiz olduğu da kesin. Biz başparmak mengenesini kendi parmağımızda denedik!

537.

Ustalık. – İnsan ustalığa, yapım esnasında hem yanılmıyor hem de duraksamıyorsa, erişmiştir.

538.

Dehanın Ahlaksal Çılgınlığı. – Güçlü zekâların belli cinslerinde utandırıcı ve kısmen de korkunç bir oyun gözlemlenir: En verimli anlarının, yukarılara ve uzaklara doğru uçuşlarının, yapılarına uygun olmadığı ve bir tür güçlerini aştığı görülür. Şöyle ki, her seferinde bir hata olur ve uzun sürede, geride *makinenin bozukluğu* kalır, ama burada sözü edilen karakterler gibi yüksek zekâlı karakterlerde, bedensel sıkıntı durumlarından çok çeşitli ahlaksal ve zihinsel belirtilerde kendini daha düzenli gösterir. Rousseau ile Schopenhauer gibi aşırı kişisel ve bağımlı karakterlerden birdenbire ortaya anlaşılmaz korku, kibir, nefret, kıskançlık, sofuluk ve bağnazlık fışkırır ki bu durum, periyodik bir kalp ağrısının sonucu olabilir: Ama bu sinir hastalığının bir sonucudur ve nihayet bir sonuçtur. Deha, içimizde yaşadığı sürece yürekli, evet sanki çıldırmış gibi, yaşama, sağlığa ve şerefe dikkat etmeyiz; gündüzleri bir kartaldan daha özgür uçarız, karanlıkta bir baykuştan daha güvenliyiz. Ama bizi birdenbire terk eder ve aynı şekilde birdenbire derin bir korku düşer içimize: Artık kendimizi bile anlamayız, yaşanmış, yaşanmamış her şeyin acısını çekeriz; çıplak kayaların altında, bir fırtınanın öncesinde gibi ve aynı zamanda her tıkırtıdan ve gölgeden korkan acınacak çocuk ruhları gibiyiz. Dünyada yapılan bütün kötülüklerin dörtte üçü korkudan meydana gelir. Ve bu her şeyden önce psikolojik bir süreçtir!

539.

Ne İstediğinizi Biliyor Musunuz? – Hakikati anlamaya elverişli olmadığınız korkusu sizi hiç rahatsız etmedi mi? Duyularınızın çok kör, hatta görmenizdeki hassasiyetin hâlâ çok yetersiz olduğundan korkmuyor musunuz? Görmenizin arkasında nasıl bir isteğin egemen olduğuna dikkat ettiniz mi? Örneğin, siz bugün başka birisinden *farklı* görmek isteyen birinden dün *daha çok* görmek istiyordu-

nuz ya da başından bir uzlaşmanın ya da şimdiye değin bulunacağı sanılan şeyin tersini bulmanın özlemini ne kadar çekersiniz! Ah, utanılacak ihtiraslar! Nasıl da zaman zaman güçlü etkileyiciyi, zaman zaman da sakinleştirici bir şekilde araştırıyorsunuz - çünkü yorulmuşsunuz! Sizin kabul edeceğiniz hakikatin *nasıl* oluşmuş olacağı konusunda hep gizlilik dolu öngörüler var. Ya da bugün, orada donmuş ve kuru aydınlık bir kış sabahı gibi olduğunuzu ve kalbinizde hiçbir şeyin olmadığını, daha iyi gözlere sahip olduğunuzu mu sanıyorsunuz? Düşünsel bir şeye *adalet sağlamak* için sıcaklık ve coşku gerekmez mi?... *Ve işte buna görmek denir!* Sanki düşünce ürünleriyle, insanlarla olduğundan tamamen başka ilişki içinde olmanız *mümkünmüş* gibi! Bu ilişkide aynı ahlak, aynı dürüstlük, aynı art düşünce, aynı üşengeçlik ve aynı korkaklık vardır - sizin bütün sevilecek ve nefret edilecek beniniz! Fiziksel yorgunluğunuz nesnelere mat renkler verecektir, ateşiniz onları bir canavara dönüştürecek! Sabahlarınız nesneleri akşamlarınızdan farklı aydınlatmaz mı? Her bilginin mağarasında kendi hayaletinizi, arkasında hakikatin sizden saklandığı hayalet olarak bulmaktan korkmuyor musunuz? Bu sizin de hiç düşünmeden birlikte oynamak istediğiniz dehşet verici bir komedi değil mi?

540.

Öğrenmek. – Michelangelo, Raffael'de araştırmayı, kendi içinde doğayı görmüştü: orada *öğrenme*, burada *yetenek*. Gene de bu, büyük kuşkucunun önünde derin saygıyla ifade edilen bir titizlik. Yetenek, babalarımızın ya da daha eskilerin seviyesinde olsa bile *eski,* bir parça şeyi öğrenme, deneme, alıştırma, kendine mal etme, özümseme için kullanılan isimden başka nedir! Ve tekrar edelim: öğrenen, *kendi kendini yetenekli hale getirir.* Ancak, *öğrenmek* öyle kolay değil ve sadece iyi niyet işi değildir; insanın öğrenme *yeteneği* olmalıdır. Sanatçının öğrenmesi durumunda sık

sık kıskançlık karşı koyar ya da yabancı karşısındaki duygunun verdiği gurur, derhal iğnelerini çıkarıp kendini düşünmeden öğrenen birinin durumu yerine savunan birinin pozisyonuna geçer. Goethe gibi Raffael'de de gurur ve kıskançlık yoktu ve bundan dolayı *büyük öğrencilerdi* ve sadece atalarının temizleyip tarihin süzgecinden geçirdiği cevherlerin sömürücüleri değildiler. Raffael, büyük rakibinin *kendi* "doğası" olarak nitelendirdiği şeyi kendine mal ederken önümüzden bir öğrenci olarak kaybolup gitti. Bu en asil hırsız her gün ondan bir parça alıp, götürdü ama Michelangelo'nun tümünü kendine aktaramadan öldü. - Ve eserlerinin son dizisi yeni bir öğrenim planının *başlangıcı* olarak pek mükemmel değil, ama kesinlikle iyidir; çünkü büyük öğrenci en zor projesinde ölümün engellemesiyle karşılaşmış ve araştırdığı, kendini haklı çıkaran son amacını beraberinde götürmüştür.

541.

İnsan Nasıl Taşlaşmalı. – Yavaş yavaş sertleşmeli bir değerli taş gibi - ve sonunda sessiz ve sonsuzluğun sevincinde yatıp kalmalı.

542.

Filozof ve Yaşlılık. – İnsan akşama, gün hakkında karar verdirerek akıllı davranmış olmaz. Çünkü bu durumda yorgunluk, çok sıklıkla gücün, başarının ve iyi niyetin yargıcı olur. Keza *yaşlılığın* yaşamı değerlendirmesinde de büyük özen göstermek gerekir. Akşam gibi özellikle yaşlılık da kendini yeni ve çekici bir ahlaklılık kılığına sokmaktan hoşlanır ve akşam kızıllığı, alaca karanlık, huzur dolu ya da özlemli bir sessizlikle gündüzü utandırır. Yaşlı adama karşı gösterdiğimiz şefkat, bu kişi özellikle yaşlı bir düşünür ya da bilge ise, *aklının yaşlandığını* görmemizi kolaylıkla engeller. Bu tür yaşlılığın ve yorgunluğun belirtilerini gizlendikleri yerden, yani ahlaksal eğilimlerin ve

önyargıların arkasındaki psikolojik fenomeni, şefkat delisi olmamak ve bilgide muzırlık yapmamak için çekip çıkarmak her zaman gereklidir. Yaşlı adamın ahlaksal bakımdan büyük yenileniş ve yeniden doğuş çılgınlığına girmesi ender görülen olaylardan değildir ve bu duyguyla sanki ilk kez şimdi sağduyulu olmuş gibi eserlerinin ve yaşamının gidişatı hakkında kararlar verir: Ve yine de bu gönül rahatlığının ve bu iyimser yargıların arkasında dedikoducu olarak bilgelik değil, *yorgunluk* vardır. *Dehalık inancı* muhtemelen onun en tehlikeli belirtisidir; dehalık inancı büyük küçük akıl adamlarını yaşamın bu sınırlarında etkisi altına almayı alışkanlık haline getirir: olağanüstü durumları ve olağanüstü hakları olduğuna inanış vardır. Bu duruma kapılan düşünür, bu andan itibaren *işin kolayına kaçmaya* ve deha olarak kendini ispatlamaktan çok karar vermeye yetkili sayar. Ama aklın yorgunluğunun *hafifletmeyi* duyumsattığı dürtü, olasılıkla inancın en güçlü kaynağıdır; başka türlü görünse dahi zaman bakımından sonrakinin önünde gider. O halde: Bu zaman için insan bütün yorgun ve yaşlı insanların zevk düşkünlüğüne uygun olarak onları tekrar kontrol edip, ekin ekeceğine, düşüncesinin sonuçlarının *tadını çıkarmak* ister ve bunun için kendini beğendirmesi ve çekici kılması, yavanlığını, soğukluğunu ve tatsızlığını ortadan kaldırması gerekir. Ve yaşlı düşünür, görünürde, yaşamının eserini aşmış olur; ama gerçekte onu içine kattığı coşkunluklarla, tatlılarla, baharatlarla, şiirsel sisle ve mistik ışıklarla bozar. Sonunda Platon'a böyle olmuştu; o namuslu büyük Fransıza, ciddi bilimi sarmalayıp terbiye eden kişi olarak bu yüzyıldaki hiçbir Almanın ve hiçbir İngilizin boy ölçüşemeyeceği Auguste Comte'a da sonunda böyle olmuştu. Yorgunluğun bir üçüncü belirtisi: Gençliğinde büyük düşünürün kalbinde fırtınalar koparan ve o zaman hiçbir şeyle yetinmeyen ihtiras da yaşlandı; kaybedecek vakti olmayan birisi gibi, tatmin olmanın daha kaba ve daha geniş çarelerine

saldırıyor, yani çalışan, hâkim olan, şiddet kullanan, fetheden karakterlerin başvurduğu çarelere. Şu andan itibaren artık düşünce yapıları değil, kendi adını taşıyan kurumlar oluşturmak istiyor; onun için şimdi ilahi utkuların ve şereflerin ispatlar ve çürütmeler diyarında ne önemi var ki! Kitaplarda sonsuzlaşmak, bir okurun ruhunda titretici bir övgü ne ki! Öte yandan kurum bir tapınaktır; sağlam taştan yapılmış bir tapınağın, tanrısını hayatta yumuşak ve nadir ruhların kutsal sunularından daha güvenli tutacağını bilir. Belki insandan çok bir tanrı için geçerli olan sevgiyi ilk kez bu zamanda bulur ve bütün varlığı böyle bir güneşin ışınları altında, meyvenin sonbaharda yumuşayıp tatlılaştığı gibi yumuşar ve tatlılaşır. Evet, tanrısallaşır ve güzelleşir, büyük yaşlı - ve buna rağmen onun bu tür olgunlaşmasına, sessiz kalmasına ve bir kadının parıldayan putperestliğinde dinlenmesine *izin veren* yaşlılık ve yorgunluktur. Eski inatçı, kendi üstünlük emelinden kaynaklanan hakiki öğrenciler, yani düşüncelerinin hakiki sürdürücüleri, yani hakiki karşıtlar istemenin artık vakti geçti. Bu istek her zaman kendi öğretisine kendinin rakip ve amansız düşman olabileceğini gösteren dipdiri gücünden ve bilinçli gururundan geliyordu. Şimdi o; kararlı partililer, çekinmeyen arkadaşlar, yardım birlikleri, yardımcılar ve debdebeli bir mahiyet istiyor. Şimdi içinde her ileri ve önden uçan tinin yaşadığı korkunç soyutlanmışlığa aslında artık dayanamıyor; artık etrafını saygı, cemaat, duygulanma ve sevgi nesneleriyle kuşatıyor; sonunda dindarların eğlendiği kadar eğlenmek istiyor ve değer verdiği şeyi *cemaatte* kutlamak istiyor, hatta sadece bir cemaati olsun diye bir din icat edecek. Yaşlı bilge böyle yaşıyor ve bu sırada farkına varmadan ruhani, şairane sefahatin acınacak çevresine kayıyor ki, insan onun bilge ve sıkı gençliğini, eski katı ahlaklılığını, buluşlar ve coşkular karşısındaki gerçek erkeksi utangaçlığını güç bela hatırlayabiliyor. Eskiden bunu kendini başka, daha yaşlı düşünürlerle karşılaştırırken,

kendi zayıflığını ciddi olarak onların gücüyle ölçmek ve kendine karşı daha sert ve daha serbest olmak için yapardı: Şimdi ise sadece kendi hezeyanının karşılaştırmasında sarhoş olmak için yapıyor. Eskiden güvenle, gelmekte olan düşünürleri düşünüyordu, hatta büyük bir hazla bir sefer kendini onların ışığında yok olurken görmüştü. Şimdi sonuncu olamamak onu üzüyor; şimdi insanlara hediye ettiği miras ile onlara bağımsız bir düşüncenin kısıtlanmasını da zorla kabul ettirmenin yolunu arıyor; bireysel kafaların özgürlük susuzluğundan ve gururundan korkuyor ve onlara çamur atıyor. Kendisinden sonra hiç kimse aklını tamamen özgür olarak kullanmamalı, kendisi esasen düşünce dalgalarının çarpabileceği dalgakıran olarak hep kalmak istiyor – bunlar onun gizli, belki de hep gizli olmayan arzuları! Ama böyle arzuların arkasındaki acı gerçek, onun kendi öğretisi karşısında *durmuş olması* ve orada sınır taşını, kendi "buraya kadar ve daha ileri değil" kararını dikmesidir. Kendi kendini *azizliğe yükselterek*, kendi hakkındaki ölüm raporunu da düzenlemiştir: O andan itibaren ruhu onu geliştirmeye devam edemez; zaman onun için bitmiş, ibre düşmüştür. Eğer büyük bir düşünür kendisinden gelecekteki insanlık için bağlayıcı bir kurum yaratmak isterse, gücünün doruğunu aşıp, çok yorgun hale geldiği ve çok yakın bir zamanda güneşinin batacağı mutlaka kabul edilir.

543.

Tutkuyu Hakikatin Delili Yapmayın! – Ah, sizi iyi huylu ve hatta asil fanatikler sizi, sizi tanıyorum! Bize karşı haklı çıkmak istiyorsunuz, ama kendinize karşı da, her şeyden önce kendinize karşı! Duyarlı, nazik ve huzursuz bir vicdan sizi sık sık fanatikliğinize *karşı* kışkırtıp dürtüyor! O zaman vicdanın aldatılmasında ve uyuşturulmasında ne kadar akıllı olursunuz! Dürüst, basit ve temiz insanlardan nasıl nefret edersiniz; onların masum gözlerinden nasıl ka-

çınırsınız! *Onların* temsil ettiği ve sesini kendi içinizde yüksek sesle duyduğunuz *daha iyi bilgi*, inancınızdan nasıl da şüpheleniyor; onu, kötü alışkanlık olarak, çağın hastalığı olarak, kendi zihinsel sağlığınızın umursanmaması ve enfeksiyonu olarak nasıl da suçlamak istersiniz! İşi eleştiriye, bilime ve akla karşı nefrete kadar götürüyorsunuz! Sizden yana tanıklık etsin diye tarihi çarpıtmak zorundasınız, putlarınıza ve ideallerinize gölge düşürmesinler diye erdemleri inkâr etmek zorundasınız. Akılcı gerekçelerin gerekli olduğu yerde renkli resimler koyuyorsunuz! İfadelerin ateşi ve gücü! Gümüş gibi sis! Ziyafet geceleri! Aydınlatma ve karartma hakkında bilgi sahibisiniz ve *ışıkla* karartmayı biliyorsunuz! Ve gerçekten eğer tutkunuz azarsa o zaman sizin kendinize şunu söyleyeceğiniz bir an gelir: Şimdi iyi vicdanı *fethettim*, şimdi âlicenap, cesur, özverili oldum; harika, şimdi ben dürüstüm! Tutkunuz size kesin olarak hak ve güya masumiyet verdiği, kavgada, sarhoşlukta, öfkede, ümitte kendinizden geçip bütün şüphelerden kurtulmuş olduğunuz, "kim bizim gibi kendinden geçmemiş ise hakikatin ne olduğunu ve nerede olduğunu bilemez", diye açıkladığınız ana şiddetle nasıl da susamışsınız! Bu durumda kendi inancınızdaki insanları – bu *zihinsel kötü ahlak* durumudur – bulmaya ve yangınlarıyla kendi alevlerinizi tutuşturmaya ne kadar susamışsınız! Oh, yazık şehitliğinize! Kutsanan yalanınızın zavallı utkusu! Kendinize *bu kadar* acı vermek zorunda mısınız? – *Zorunda* mısınız? -

544.

Günümüzde Felsefe Nasıl Yapılmaktadır. – Felsefe yapan gençlerimizin, kadınlarımızın ve sanatçılarımızın, şimdi felsefeden, Yunanlıların algıladığının tam *tersini* istediklerini fark ediyorum! Her kim bir Platoncu diyaloğun karşılıklı konuşmasındaki durmak bilmeyen naraları duymuyorsa, *akılcı* düşüncenin yeni buluşu hakkındaki naraları;

Platon'dan ne anlar, felsefeden ne anlar? Eskiden, kısıtlamaların, çürütmelerin, genelleştirmelerin ve kavramların katı ve dengeli oyunu oynandığı zaman, ruhlar sarhoşlukla hissederlerdi - belki de müziğin eski büyük, sert ve dengeli kontrpuancılarının bildiği sarhoşlukla. O zaman Yunanistan'da, hâlâ insanın dilinde daha eski, çok daha evvelki öbür güçlü tat vardı: Ama yeni tat kendini ona karşı öyle büyüleyici bir şekilde geliştirdi ki, insan aşk çılgınlığındaymış gibi diyalektiğin ve "tanrısal sanatın" şarkısını kekeleyerek söylüyordu. Bununla birlikte, o eski yol, geleneklerin büyüsündeki düşünceydi, bu düşünce için sadece belirlenmiş yargılar, belirlenmiş nedenler vardı, otoriteden başka nedenler yoktu: Öyle ki, düşünce bir *sözlü öykünmeydi* ve konuşmanın ve sohbetin bütün zevki *biçimde* olmak zorundaydı. (İçeriğin sonsuz ve evrensel olarak düşünüldüğü her yerde sadece bir büyük büyü var: biçimin değişmesi, yani modanın değişmesi. Yunanlı da Homer'in çağından beri şairlerden zevk alıyordu ve sonradan heykeltıraşlardan; Yunanlılar ise orijinalden değil, karşıtından zevk alıyorlardı.) Karşıt büyüyü, sebep ve etkiyi, neden ve sonucu keşfeden Sokrates'di: Ve biz modern insanlar, mantığın gerekliliğine, dilimizin normal tadıymış gibi çok alıştık ve öyle de eğitildik, bu niteliğiyle onun şehvet düşkünü ve kibirli kimselere itici gelmesi kaçınılmazdır. Ona karşıtlık gösteren, bunu hayran bırakır: Onun ince ihtirası kendini ruhlarının istisna olduğuna, eytişimsel ve akıllı yaratıklar olmadıklarına; tersine - örneğin "içsel duyu" ile ya da "zihinsel anlayışla" yetenekli "sezgisel yaratıklar" olduğuna inandırmak ister. Ama her şeyden önce kafasında dehası, vücudunda şeytanı olan "sanatçı karakterler" olmak isterler. Dolayısıyla bu ve öteki dünyada özel hakların da tadını çıkarmayı, özellikle tanrı ayrıcalığıyla anlaşılmaz olmayı isterler. Şimdi insana felsefe yaptıran işte *budur!* Korkarım, bir gün yanıldıklarını fark ederler - onların istedikleri, dindir!

545.

Ama Biz Size İnanmıyoruz! – Kendinizi zevkle insan sarrafı olarak tanıtmak istiyorsunuz, ama böyle yapmanıza izin vermeyiz! Kendinizi olduğunuzdan daha deneyimli, daha derin, daha heyecanlı, daha eksiksiz gösterdiğimizi fark etmeyelim mi? Tıpkı ressamın fırçasını kullanırken gösterdiği ölçüsüzlüğü hissettiğimiz gibi: Tıpkı müzisyenin giriş tarzı ile konuyu olduğundan daha yüceymiş süsü vererek sunmak istediğini anladığımız gibi. Kendinizde *tarihi* yaşadınız mı, sarsıntıları, depremleri, uzun hüzünleri ve ani mutlulukları? Büyük ve küçük delilerle deli oldunuz mu? İyi insanların saçmalıklarına ve acılarına gerçekten katlandınız mı? Keza en kötülerin acılarına ve mutluluk tarzlarına katıldınız mı? Eğer öyleyse, bana ahlaktan söz et, başka şeylerden değil!

546.

Köle ile İdealist. – Epiktet[6] insanı, şimdi ideal peşinde koşanların zevkini gerçekten de paylaşmazdı. Varlığının sürekli gerilimi, içe dönük yorulmak bilmeyen bakışı, eğer bakışı bir kez dış dünyaya dönerse gözünün çekingenliği, dikkatliliği, hislerini belli etmeyişi ve hatta susmak ya da kısa konuşmak: Hepsi en katı cesaretin özellikleri. Her şeyden önce, *yayılma* peşinde koşan idealistlerimiz için bu ne anlama gelir! Bütün bunlara rağmen o insan fanatik değil, idealistlerimizin gösterisinden ve övüngenliğinden nefret eder: Kibri büyük olsa bile, başkalarını rahatsız etmek istemez, belirli yumuşak bir yaklaşımı kabul eder ve kimsenin keyfini kaçırmak istemez, hatta gülümseyebilir! Bu idealde çok fazla antik insancıllık var! Ama en güzeli ondaki tanrı korkusunun tamamen kaybolması, kesin olarak akla inanması, günah çıkarmamasıdır. Epiktet bir köleydi.

---

[6] *Epiktet:* Stoacı filozof, görüşlerinde Hıristiyan etiği ile benzerlikler bulunduğu belirtilmektedir (ç.n.).

Onun ideal insanı sınıfsız olup bütün sınıflarda karşılaşılması mümkündür; ama o her şeyden önce, derin, alttaki kitleler içinde aranmalıdır; sessiz, kendi kendine yeter birisi olarak genel bir köleleştirmenin içinde, kendini dışa karşı savunur ve hep en yüksek cesaret halinde yaşar. Hıristiyandan özellikle şu noktada ayrılır: Hıristiyan umut içinde yaşar, "dile getirilemeyen yetkinlikler"in beklentisi içindedir ki kendine hediye ettirir ve kendinden değil, tanrısal sevgiden ve merhametten en iyiyi bekler ve kabul eder. Buna karşın Epiktet umut etmez ve en iyi şeyini bağışlatmaz; ona sahiptir, onu cesaretle elinde tutar, eğer dünya onu elinden almak isterse bütün dünyaya karşı hak iddia eder. Hıristiyanlık, antik kölelerin başka bir türü için yaratılmıştı, iradesi ve aklı zayıf olanlar için, yani büyük köle kitlesi için.

547.

Tinin Tiranları. – Bilimin ilerleyişi, çok uzun zamandan beri kabul edildiği gibi, insan aşağı yukarı yetmiş yaşına kadar yaşar, türünden rastlantısal gerçek ile artık kesişmiyor. Vaktiyle, bu zaman dilimi içinde, insan bilginin sonuna ulaşılmak isteyerek bu genel arzuya göre bilginin yöntemini tahmin ederdi. Küçük münferit sorular ve deneyler küçümsenir, en kestirme yol arzulanırdı; dünyada her şey *insana göre* düzenlenmiş göründüğü için, şeylerin anlaşılabilirliğinin de insani zaman ölçüsüne göre düzenlenmiş olduğuna inanılırdı. Her şeyi bir darbeyle, bir sözle çözmek, - gizli bir arzuydu: Sorunlara Gordion Düğümü ya da Columbus'un Yumurtası imgesi ile yaklaşılıyordu; İskender ya da Columbus tarzı bilgide de amaca ulaşabilmenin ve bütün soruları bir cevapla halledebilmenin mümkün olduğundan şüphe edilmiyordu. Yaşamın amacı filozofun karşısına: "Bir *bilmece* çözülecektir", biçiminde çıkıyordu: Önce bilmece bulunmalı ve dünyanın sorunu en basit bilmece şekline sokulmalıydı. "Dünyanın bilmecesini çözen

kimse" olmanın sınırsız ihtiras ve sevinci, düşünürün rüyalarına giriyordu: Sonuca ulaştıracak olmayan hiçbir araç *onun için* zahmete değmezdi! Böylece felsefe aklın tiranca egemenliği uğruna yapılan bir tür yüce mücadele idi, - bu haliyle herhangi çok mutlu, kibar ve buluş yapabilen soğukkanlı kimse için, zorba için ayrılıp saklı tutulmuştu, bir kişi için! Bundan kimsenin şüphesi yoktu ve en son Schapenhauer olmak üzere birçok kişi, bu kişinin kendisi olduğunu sanıyordu. Bundan, bilimin şimdiye değin genelde taraftarlarının *ahlaksal dar görüşlülüğü* yüzünden geri kaldığı ve bundan sonra daha yüce ve *daha cesur* bir duygu ile ilerletilmesi gerektiği sonucu çıkar. Geleceğin düşünürünün kapısının üstünde, "Benim neyim var!" diye yazar.

548.

Kuvvete Karşı Utku. – Şimdiye kadar "insanüstü tin" olarak, "deha" olarak saygı duyulan her şey, düşünülünce, insanlığın zihinselliğinin bütünü ile ne kadar yetersiz ve acınacak bir şey olduğu konusundaki üzücü sonuca varılır: Kendini aynı şekilde onun epeyce üzerinde hissetmek için şimdiye değin buna az miktarda akıl dâhildi! Ah, "deha"nın ucuz şöhreti uğruna! Tahtı çabucak kuruldu, ona tapınma ne de hızlı gelenek oldu! İnsan hâlâ *kuvvetin* önünde diz çökmüş - eski köle alışkanlığına göre - ve eğer *saygıdeğerlik* derecesi tespit edilecek ise *güçte* belirleyici olan yine de sadece *akılcılık derecesidir.* Gücün aslında ne ölçüde başka yüksek bir şey tarafından yenildiğinin ve yenen şeyin araç ve gereci olarak bundan böyle emrinde olduğunun ölçülmesi gerekir! Ama böyle bir ölçümü yapacak çok az göz var, hatta dehanın bu şekilde ölçülmesine, günaha girme olarak bakılır. Ve belki de en güzel şey hâlâ karanlıkta görünüp, doğar doğmaz, sonsuz geceye batar; yani bir dehayı *eserlerde değil, kendinde eser olarak* kullanan gücün tiyatro oyunu, yani kendini bastırmasında,

fantezisinin temizlenmesinde, görev ve buluşların akışındaki düzenlenmesinde ve seçiminde kullanır. Büyük insan artık özellikle saygı duyulan en büyük şey olarak çok uzaktaki bir yıldız gibi gözükmüyor: *Kuvvete karşı elde ettiği utku*, onu görecek gözlerden yoksun bırakıyor ve bunun sonucu olarak şarkıdan ve şarkıcıdan da yoksun kalıyor. Büyüklüğün, bütün geçmiş insanlığa ilişkin derecelendirilmesi hâlâ belirlenmedi.

549.

"Kendinden Kaçış". – Byron ya da Alfred de Musset gibi kendilerine karşı sabırsız insanların zihinsel sancıları ve yaptıkları her şey gemi azıya almış atlara benzer, hatta kendi yaptıklarından, neredeyse damarları çatlatacak derecede sadece kısa bir zevk alıp hararet göstererek, sonra kış sessizliğine ve kederliliğe bürünerek ona kendi *içlerinde* nasıl katlansınlar! *"Kendi dışlarında"* bir yükselişe susamışlardır onlar; böyle bir susuzlukla Hıristiyan olunursa o zaman tanrıya yükseliş, "onunla tam birleşmek" hedeflenir; insan Shakespeare ise her şeyden önce coşkulu yaşamın imgelerinde yükselmek yeter; Byron ise *eylemlere* susamıştır, çünkü eylemler bizi bizden düşüncelerin, duyguların ve eserlerin uzaklaştırdığından daha çok uzaklaştırır! Ve acaba eylem baskısı temelde kendinden kaçış mıdır? - diye Pascal bize sorardı. Ve Gerçekten! Önerme, eylem baskısının en yüce örneklerinde kendini ispatlıyor: En uygun şekilde, bir ruh hekiminin bilgileriyle ve tecrübeleriyle düşünün - bütün çağların eyleme susamış en büyük dört kişisi saralıydı (İskender, Sezar, Muhammet ve Napoleon). Tıpkı Byron'un da bu hastalığa tutuluşu gibi.

550.

Bilgi ve Güzellik. – Eğer insanlar, her zamanki gibi, kurmaca ile düşüncenin ortaya koyduğu eserler için saygı ve mutluluk duygularını sözüm ona esirgerlerse kurmaca ve

düşüncenin karşıt durumunda kendilerini soğuk ve somurtkan bulmaları şaşırtıcı olmaz. Anlayışın daha en küçük, emin ve nihai adımında ve aşamasında doğup, bilimin şimdiki tarzından pek çokları için gürül gürül boşalan büyülenme; bu büyülenişe şimdilik, sadece gerçekten uzaklaşırken ve görünüşün derinlerine dalarken büyülenmeye alışmış olanlar *inanmıyor*. Bunlar, gerçeğin çirkin olduğunu sanıyorlar: Ama en çirkin gerçeği bilmenin de kendi başına güzel olduğunu düşünmüyorlar. Keza kim sık sık ve çok bilirse nihayetinde gerçeğin büyük bölümünü, ki bunu keşfetmekten hep mutluluk duymuştur, sonunda çirkin bulmaktan uzaklaştığını düşünmez. Peki, "kendiliğinden güzel" bir şey var mı? Bilenin mutluluğu dünyanın güzelliğini artırıp, mevcut olan her şeyi güllük güneşlik kılar. Bilgi, güzelliğini şeylerin üzerine değil, zaman içinde şeylerin içine koyar - geleceğin insanlığı bu önermenin doğruluğuna tanık olsun! Bu arada eski bir deneyimi düşünelim: Platon ve Aristoteles gibi temelden iki farklı insan, neyin *en yüce mutluluğu* oluşturduğunda birleştiler; sadece kendileri için ya da insanlar için değil, kendisi için, bizzat en yüksek göklerin tanrıları için: *Bilmekte* bulmuşlardı onu, iyi eğitilmiş araştırmacı ve bulucu bir *aklın* etkinliğinde (Alman yarı ve tam tanrı bilimcilerin yaptığı gibi "sezgide" *değil*, mistikler gibi hayalde *değil* ve keza bütün uygulayıcılar gibi yaratışta *değil*). Descartes ile Spinoza da benzer şekilde karar vermişlerdi: Nasıl da herkes bilginin *tadını çıkarmış!* Ve bu yolla şeylerin övücüsü olmak, dürüstlükleri için ne kadar da tehlikeli!

551.

Geleceğin Erdemleri Hakkında. – Nasıl oluyor da, dünya anlaşılır oldukça her türlü şenlik azalıyor? Her bilinmeyen, gizemli şeyde üzerimize çullanan ve bize kavranılmaz şey önünde diz çökmeyi ve merhamet dilemeyi öğreten, derin hürmetin temel öğesi korku mudur acaba? Ve dünya

daha az korkak olmamızdan dolayı bizim için cazibesinden de bir şeyler yitirmemiş midir? Korkaklığımızla, kendi onurumuz ve yüceliğimiz, *kendi dehşetimiz*, azalmadı mı? Kim bilir, kendi hakkımızda ve dünya hakkında daha cesur düşünmeye başladığımızdan beri dünyaya ve kendimize daha az önem mi veriyoruz? Kim bilir, belki de bu düşünme cesaretinin kendini insanlar ve şeyler *üzerinde* aşırı kibirli hissedecek kadar büyüyeceği bir gün gelecek, - bilgenin kendini en cesur ve varlığı kendinin çok altında gördüğü zaman? Aşırı âlicenaplıktan pek uzak olmayan cesaretin bu türü, insanlıkta şimdiye değin *yoktu*. Ah, şairler tekrar bir zamanlar oldukları gibi olsalar: Bize *mümkün olan şeyi* anlatan *kâhin!* Şimdi, gerçeğin ve geçmişin giderek ellerinden alındığı ve alınmak zorunda olduğu bir zamanda - çünkü zararsız kalpazanlık dönemi sona erdi! Keşke bize gelecekteki erdemleri önceden biraz hissettirselerdi! Ya da evrenin herhangi bir yerinde olabilecek olmalarına rağmen, hiçbir zaman yeryüzünde olmayacak erdemleri hissettirselerdi; erguvani kızgınlığındaki takımyıldızlarını ya da saman yolunun tüm güzelliğini! Siz ey idealin gökbilimcileri, neredesiniz?

552.

İdealist Bencillik. – Hamilelikten daha kutsal bir durum var mı? Yapılan her şey, sessiz bir inanç içinde yapılarak, herhangi bir şekilde içimizde doğacak olana yarar sağlamalıdır! Büyülenerek düşündüğümüz gizemli değeri *artsın!* Bu durumda insan kendini çok zorlamaksızın birçok şeyden kaçınır! İnsan kızgınlığını bastırır, elini barışçıl bir şekilde uzatır: Çocuk en yumuşak ve en iyi ortamda büyümeli. Sertliğimiz ve fevri davranışlarımız kendi tüylerimizi ürpertir: Sanki tanınmayan ama en sevilen kişinin yaşam kupasına bir damla kötülük damlatılıyormuş gibi! Her şey örtülü, önsezili; nasıl olduğu konusunda hiç kimse bir şey bilmiyor, bekliyor ve *hazır* olmak istiyor. Bu sırada içimiz-

de derin sorumsuzluğun saf ve saflaştırıcı duygusu hüküm sürüyor, neredeyse kapalı bir perdenin önündeki seyircinin sahip olduğu duygu gibi - *o* büyüyor, *o*'gün ışığına çıkıyor: *Bizim* elimizde ne değerini ne de saatini belirlemek için herhangi bir şey var. Sadece, onun dolaylı şekilde takdis edip koruyan etkisine tabiyiz. "Burada büyüyen bizden biraz daha yüce bir şey", en gizli umudumuzdur. Yararlı bir şekilde dünyaya gelmesi için her şeyi hazırlıyoruz: sadece yararlı olanları değil, kalbimizin samimiyetini ve çelengini de. *Bu tören havasında* yaşamalı insan! Yaşanabilecek durumdur! Ve beklenen ister bir düşünce olsun ister bir eylem; önemli işlerde hamilelikten başka karşılaştıracak şeyimiz yoktur ve "istemek" ile "yaratmak" gibi ölçüsüz konuşmaları rüzgâra üflemeliyiz! Bu gerçek *ideal bencilliktir*: üretkenliğimizin *sona erişi güzel olsun* diye hep bakımını üstlenmek, korumak ve ruhu sakin tutmak! Evet, bunu dolaylı tarzda *herkesin yararı* için özen gösterip koruruz. İçinde yaşadığımız duygular, bu gururlu ve yumuşak duygular, bizim etrafımızda genişçe bir alandaki huzursuz ruhlara da yayılan bir yağdır. Ama hamileler *tuhaftır!* O zaman biz de tuhaf olalım ve başkaları da olmak zorunda kalırsa bundan dolayı onlara kızmayalım! Ve hatta sonuç kötü ve tehlikeli olsa bile. Doğacak olanlara derin saygıda dünyevi adaletin gerisinde kalmayalım, hâkimin ve cellâdın hamile kadınlara dokunmalarını yasaklayan adaletin gerisinde kalmayalım!

553.

Dolaşık Yollardan. – Felsefe, bütün bu dolaşık yollarla nereye varmak istiyor? Sürekli ve güçlü bir dürtüyü akla aktarmaktan sanki daha fazlasını mı yapıyor, bir dürtüyü ılık güneşe, açık ve rüzgârlı havaya, güney bitkilerine, deniz havasına, et, yumurta ve meyve gibi anlık gıdalara, içmek için sıcak suya, günlerce süren sessiz yürüyüşlere, az konuşmaya, nadir ve dikkatli okumaya, yalnız yaşamaya, saf,

basit ve neredeyse askersel alışkanlıklara; kısaca, bana en lezzetli ve en iyi gelen şeylere aktarmaktan daha fazlasını mı yapıyor? Aslında kişisel perhiz için içgüdü olan bir felsefe mi? Benim havamı, benim yüksekliğimi, benim sezgimi, benim tarzımda sağlığı kafamın dolaşık yollarında arayan bir içgüdü mü? Felsefenin başka birçok ve kuşkusuz çok daha yüksek yücelikleri vardır ve sadece benimkilerden daha hüzünlü ve iddialı olanlar değil; belki onlar da toplam olarak bu türden kişisel dürtülerin zihinsel dolambaçlı yollarından başka bir şey değildir? – Bu arada yeni bir gözle, birçok güzel bitkinin büyüdüğü gölün kıyısındaki kayaların üzerinde bir kelebeğin gizli ve yalnız uçuşunu görüyorum. Sadece *bir* gün daha yaşayacağına ve gecenin, kanatlı narin yapısına çok soğuk geleceğine aldırmadan etrafta uçuşuyor. Kuşkusuz onun için de bir felsefe bulunabilir. Gene de bu felsefe, elbette benimki olmayabilir.

554.

Başa Geçiş. – İnsan *ilerlemeyi* överse o zaman sadece hareketi ve bizim bulunduğumuz yerde saymamamızı sağlayan şeyi övmüş olur ve bununla kuşkusuz duruma göre birçok şey yapılmış olur - özellikle de insan Mısırlılar arasında yaşıyorsa. Ama hareket, söylendiği gibi "kendiliğinden oluştuğu" devingen Avrupa'da olursa - ah, keşke *biz* bundan birazcık anlasaydık! *Başa geçmeyi* ve başa geçenleri, yani kendilerini hep geride bırakıp arkalarından başka birisinin gelip gelmediğini hiç düşünmeyenleri övüyorum. "Durduğum yerde kendimi yalnız buluyorum: O zaman neden duracakmışım! Çöl yeteri kadar büyük!" Başa geçen biri böyle hisseder.

555.

Pek Az Şey Pekâlâ Yeterlidir. – Eğer *en küçük olayın* dahi üzerimize baskı yapmak için yeterince güçlü olduğu bilinirse, olaylardan kaçınmak gerekir - ve insan bunlardan

yine de kaçamıyor. Düşünür, esasen ilerde *yaşamak istediği* her şeyin yaklaşık kuralına kendi içinde sahip olmalı.

556.

Dört İyi. – Kendimize ve bize dost olan *her şeye* karşı *dürüst* olmak; düşmana karşı *cesur* olmak; yenilene karşı *âlicenap* olmak: her zaman *nazik* olmak. Böyle olmamızı ister dört temel erdem.

557.

Bir Düşmanın Üzerine Saldırmak. – İnsan bir düşmanın üzerine yürüdüğü zaman, kötü müzik ve kötü nedenler kulağa ne kadar hoş gelir!

558.

Ama Erdemlerini de Gizleme! – Berrak su gibi olan insanları ve Pope'nin deyişiyle "akıntısının dibindeki kirleri" gösteren kimseleri severim. Ama nadir ve soylulaşmış türden olsa bile onlar için de kibirlilik vardır. Onlardan bazıları sadece kirin görülmesini isteyip, görünmeyi sağlayan suyun berraklığını dikkate almazlar. Bu az sayıda kibirli insanlar için şu formülü Gotama Buda'dan başkası düşünmemiştir: "Bırakın, günahlarınızı insanlar görsün, ama erdemlerinizi gizleyin!" Ne var ki bu, dünyaya kötü bir tiyatro oyunu sergilemek demektir; zevke karşı işlenmiş bir günahtır.

559.

"Çok Fazla Değil!" – Kişinin kendine, ulaşamayacağı, gücünü aşan bir hedef koyması, çok sık tavsiye edilir. Böylelikle en azından gücünü *sonuna kadar zorlayınca* başarıyı yakalayacağı düşünülür! Ama bu, gerçekten arzu etmeye değer mi? Bu öğretiye göre yaşayan en iyi insanlar, özellikle içlerinde çok fazla gerilim bulunduğundan zorunlu olarak en iyi işlerini üstünkörü, çarpık çurpuk yapmıyorlar mı? İnsanın hep mücadele eden atletleri ve müthiş davra-

nışları görüp, hiçbir yerde başarılı, başı çelenkli galipler görmemesi, dünyanın üzerine *başarısızlığın* gri perdesini indirmiyor mu?

560.

Serbestçe Yapabileceğimiz Şey. – İnsan, bir bahçıvan gibi dürtülerini idare edebilir ve her ne kadar pek az kimse biliyorsa da öfkenin, merhametin, kılı kırk yarmanın, kibirliliğin tohumlarını çardaktaki güzel bir meyve ağacı gibi verimli olacak ve yarar getirecek şekilde ehlileştirebilir. İnsan bunu bir bahçıvanın iyi ya da kötü zevkine göre yapabileceği gibi, Fransız ya da İngiliz ya da Hollandalı ya da Çinli tarzıyla da yapabilir. İnsan doğayı da kendi haline bırakıp, sadece orada burada biraz süsleme ve temizleme yapabilir; nihayet insan hiçbir bilgisi olmadan ve üzerine düşünmeden bitkileri doğal teşvikler ve engellerle büyümeye ve aralarında mücadele etmeye de bırakabilir – hatta insanı böyle vahşilik sevindirir ve kendisine sıkıntı verse de bu sevinci isteyebilir. Bütün bunları yapmakta serbestiz. Ancak bunların bizim için serbest olduğunu kaç kişi biliyor? Çoğunluk *kendine, gelişmesi tamamlanmış gerçekler* gibi *inanmıyor* mu? En büyük filozoflar karakterin değişmezliği öğretisiyle damgalarını bu önyargıya basmadılar mı?

561.

Mutluluğunu da Dışarıya Yansıt. – Gerçek gökyüzünün derin, ışık saçan renklerine hiçbir şekilde erişemeyen ressamlar, manzaraları için ihtiyaç duydukları bütün renkleri, doğadakinden birkaç derece aşağıdan almaya mecburdurlar. Bu maharetle doğadakilere uygun olarak parıltıda ve renklerin uyumunda benzerliği tekrar nasıl yakalıyorlarsa mutluluğun gerçek parlaklığını yansıtmaları olanaksız olan şair ve filozofların da kendi başlarının çaresine bakmayı bilmeleri gerekir. Her şeyi olduğundan bir derece daha koyu renge boyayarak, kullanmasını bildikleri ışık, neredeyse gün gibi ve gerçek mutluluğun ışığına benzer bir etki ya-

par. Her şeye simsiyah ve kasvetli renkleri veren kötümser, sadece alev ve şimşekleri, ilahi haleleri ve çok parlak olan ve gözleri rahatsız eden her şeyi kullanır; ondaki parlaklık sadece dehşeti artırmak ve nesnelerde olduğundan fazla korkunçluk sezdirmek içindir.

562.

Yerleşik Olanlar ve Özgür Olanlar. – Ancak yeraltı dünyasında bize Odysseia ve onun gibilerin etrafında sonsuz bir yakamoz gibi uzanan serüvenci sevincin hüzünlü zemininden bir şeyler gösterilir - artık bir daha unutulmayan o zeminden. Odysseia'nın annesi oğlunun kederinden ve hasretinden öldü! Keder birisini bir yerden öbür yere sürükler, *yerleşik* ve narin olan öbürünün kalbi kırılır bunun sonucunda: Hep böyle olmuştur! En sevdikleri kimseler, fikirlerini ve inançlarını terk ettikleri bir durumu yaşarlarsa hüzün bu kişilerin kalbini kırar - bu özgür ruhların *yaptığı* trajediye aittir; onları ara sıra da *fark ederler!* Sonra, kederlerini kaldırmak ve duyarlılıklarını yatıştırmak için Odysseia gibi herhalde bir kez ölülere gitmek zorundadırlar.

563.

Dünyanın Ahlaksal Düzeninin Çılgınlığı. – Her suçun cezası çekilecek ya da ödenecek diye *sonsuz bir gereklilik yoktur.* Böyle bir şeyin var olması, korkunç, en küçük bölümüne kadar yararlı bir çılgınlık olmuştur; tıpkı *o şekilde* duyumsanan her şeyin suç olmasının bir çılgınlık olması gibi. *Şeyler* değil, ama *şeylerle hiç ilgili olmayan fikirler* insanları tahrip etmiştir!

564.

Deneyimin Hemen Yanında! – Büyük aklı olanların bile sadece beş parmak genişliğinde *deneyimleri* var; onun hemen yanında düşünüp taşınmaları son bulup, sonsuz boş uzamları ve aptallıkları başlar.

565.

Onur ile Cahilliğin İttifakı. – Bir şeyi anladığımız zaman terbiyeli, mutlu, bulucu oluruz ve sadece yeterince öğrendiğimiz ve gözümüzü kulağımızı *dört açtığımız* her yerde, ruhumuz daha fazla yumuşaklık ve zarafet gösterir. Ama biz çok az anlıyoruz ve yeterli okul eğitimi almamışız; bunun sonucunda, bir şeyi kucaklamamız ve aynı zamanda kendimizi sevdirmemiz çok ender oluyor. Şehirden, doğadan, tarihten çoğunlukla ilgisiz ve duygusuz bir halde geçiyoruz ve bu tavır ve soğukluğa göre, sanki üstünlüğün bir etkisiymiş gibi kendi kendimize bir şeyler kuruyoruz. Evet, cahilliğimiz ve bilgiye karşı isteksizliğimiz, asalet ve karakter olarak azametle yürüme konusunda çok mükemmel anlaşıyorlar.

566.

Ucuz Yaşamak. – En ucuz ve en zararsız yaşam tarzı, düşünürün yaşam tarzıdır. Çünkü o, hemen en önemlisini söylersek, başkalarının küçümsediği ve bıraktığı şeylere fazlasıyla gereksinim duyar. O halde, kolay sevinir ve pahalı eğlenceleri yoktur. İşi zor değil, ama güneyli işi gibidir; gecesi ve gündüzü vicdan azabıyla huzursuz edilmez. Tininin hep daha huzurlu, daha güçlü ve daha açık kalacağı ölçüde hareket eder, yer, içer ve uyur. Vücudundan memnundur ve onun için korkacak bir nedeni yoktur; ahbaplığa ihtiyacı yoktur, zaman zaman sonradan yalnızlığını içtenlikle kucaklamanın dışında. Yaşayanlar için ölüler yedeğindedir ve bizzat arkadaşları için de bir yedeği vardır, yani yaşamış olanların en iyisi. İnsanın yaşamını pahalı ve bunun sonucu olarak zahmetli ve sık sık dayanılmaz kılan tam tersi zevkler ve alışkanlıklar olup olmadığını düşünün. Bir başka anlamda, kuşkusuz, düşünürün yaşamı en pahalı yaşamdır; ona hiçbir şey çok iyi gelmez ve *en iyiden* mahrum olmak, burada *katlanılmaz* bir mahrumiyet olur.

567.

Savaş Meydanında. – "Olayları hak ettiklerinden daha mizahi bir gözle görmeliyiz; üstelik uzun süre biz onları hak ettiklerinden daha ciddiye aldık." – Bilginin akıllı askerleri böyle konuşurlar.

568.

Şair ile Kuş. – Anka kuşu şaire kor gibi yanıp kömürleşmiş bir tomar kâğıt gösterdi. "Korkma!", dedi, "Bu senin eserin! Onda zaman ruhu yok ve zamana karşı olanların ruhu daha da az, dolayısıyla yakılması gerek. Ama bu iyi bir işarettir. Tan kızıllığının pek çok türü var."

569.

Yalnız Kimselere. – Eğer başkalarının şerefine, kendi kendimize yaptığımız konuşmalarda, toplum karşısındaki konuşmalarımızda olduğu gibi özen göstermezsek, dürüst insan değiliz.

570.

Kayıplar. – Ruha yücelik veren kayıplar vardır, bu sırada ruh yüksek, siyah servilerin altında sessizce dolaşıyormuş gibi feryattan kaçınır.

571.

Ruhun Sahra Eczanesi. – En güçlü ilaç nedir? – Utku.

572.

Yaşam Bizi Sakinleştirmeli. – Eğer insan, düşünür gibi normal olarak düşünce ve duygunun büyük akımında yaşarsa ve bizzat rüyalarımız geleceğin bu akımını izlerse o zaman insan *yaşamdan* huzur ve sessizlik ister; oysa başkaları kendilerini meditasyona vererek dinlenmek ister.

573.

Deri Değiştirme. – Deri değiştiremeyen yılan ölür. Keza fikirlerini değiştirmeyi engelleyen tinler de ölür; tin olmaları sona erer.

574.

Unutmayın! – Kendimizi yukarılara ne kadar çok çıkarırsak uçamayanlara o kadar küçük görünürüz.

575.

Biz, Tinin Balon Pilotları! – Bütün bu uzaklara, en uzaklara uçan gözü pek kuşlar - mutlaka! Bir yerde artık daha fazla uçamayacak ve bir direğin üzerine ya da çıplak bir kayanın üzerine konacaklar ve üstelik bu acınacak barınak için minnettar olacaklar! Ama kim bundan, onlardan önce korkunç uzunlukta serbest bir hattın *olmadığı* ve *uçulabilecek* kadar uzaklara uçtukları sonucunu çıkarabilir ki! Sonunda bütün büyük ustalarımız ve öncülerimiz durdu. Ve yorgunluğu en asil ve en sevimli jestler durdurmadı. Bana da sana da böyle olacak! Ama beni ve seni ne ilgilendirir! *Başka kuşlar uçmaya devam edecek!* Bu anlayışımız ve inancımız, onlarla bahis için dışarı ve yukarı uçar, doğruca başımızın üstünden ve güçsüzlüğümüzün üstünden yükseklere çıkar ve oradan uzaklara bakar. Önünde bizden çok daha güçlü kuş sürülerini görür, bizim gitmek istediğimiz yere gitmek için çabalayacaklar ve orada her yer hâlâ deniz, deniz, denizdir! Biz nereye gitmek istiyoruz? Denizi mi *aşacağız?* Bizim için herhangi bir istekten daha belirleyici olan bu güçlü arzu bizi nereye sürüklüyor? Neden tam da şimdiye değin insanlığın bütün güneşlerinin *battığı* yöne? Belki bizim arkamızdan da bir gün, *batıya doğru seyrederek Hindistan'a ulaşmayı ummuşlardı,* diyecekler; ama sonsuzlukta başarısızlık bizim yazgımız mı? Ya da, kardeşim? Ya da?...

Nietzsche

Tan Kızıllığı

Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler

Bugüne değin iyi ve kötü üzerine en berbat düşünceler ortaya kondu. Bu, her zaman çok tehlikeli bir şey oldu. Vicdan, iyi bir şöhret, cehennem; duruma göre polisin bizzat kendisi önyargısızlığa izin vermiyordu ve vermiyor. İşte günümüz ahlakı üzerine, her otorite karşısında alınan tavırda olduğu gibi, düşünmemek, pek de konuşmamak gerekiyor. Burada -itaat edilir! Dünya var olduğundan bu yana hiçbir otorite kendisinin eleştiri konusu yapılmasına istekli görünmemiştir. Hele ahlakı eleştirmek, ahlakı bir sorun, sorunlu bir şey olarak ele almak: Nasıl olur? Bu ahlak dışı değil miydi - şimdi değil mi? Ama ahlak, kendisinden eleştiren elleri ve işkence aletlerini uzak tutmak için sadece her türlü korku aracına hükmetmekle kalmaz: Onun güvencesi, kullanmasını çok iyi bildiği bir tür göz boyama sanatında yatar, nasıl "coşturacağını" bilir. Sık sık, tek bir bakışla eleştirici iradeyi felç etmeyi, hatta kendi tarafına çekmeyi başarır. Onun kendine karşı tavır almasını başardığı durumlar da var: Bunun sonucunda irade, tıpkı bir akrep gibi kendini sokar. Ahlak, ta başlangıçtan beri ikna etme sanatındaki bütün şeytanlıkları bilir. Bugün bile onun yardımına başvurmayan hiçbir konuşmacı yoktur.

Nietzsche

İMGE kitabevi

imge·com·tr
internet kitabevi

ISBN 978-975-533-186-7